İSTANBUL MEDENİYET ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

Neoklasik Realizm Bağlamında 21. Yüzyılda Ukrayna'daki Amerikan-Rus Rekabeti ve Çatışmanın Kökeni

Doktora Tezi

Yunus Emre Güney

Kasım 2025

İSTANBUL MEDENİYET ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

Neoklasik Realizm Bağlamında 21. Yüzyılda Ukrayna'daki Amerikan-Rus Rekabeti ve Çatışmanın Kökeni

Doktora Tezi

Yunus Emre Güney

Danışman

Prof. Dr. Özden Zeynep Oktav

Kasım 2025

TEZ JÜRİSİ ONAYI

Yunus Emre Güney tarafından hazırlanan "Neoklasik Realizm Bağlamında 21. Yüzyılda Ukrayna'daki Amerikan-Rus Rekabeti ve Çatışmanın Kökeni" başlıklı bu Doktora Tezi, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı'nda hazırlanmış ve jürimiz tarafından kabul edilmiştir.

JÜRİ ÜYELERİ **İMZA**

Tez Danışmanı:

Prof. Dr. Özden Zeynep Oktav
İstanbul Medeniyet Üniversitesi/Siyasal Bilgiler Fakültesi

Üyeler:

Doç. Dr. Fatih Bayram
İstanbul Medeniyet Üniversitesi/Siyasal Bilgiler Fakültesi

Doç. Dr. Fatih Fuat Tuncer
Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi/Siyasal Bilgiler Fakültesi

Dr. Öğr. Üyesi Elnur İsmayıl
İstanbul Medeniyet Üniversitesi/Siyasal Bilgiler Fakültesi

Dr. Öğr. Üyesi Alihan Limoncuoğlu
Marmara Üniversitesi/İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi

Tez Savunma Tarihi: 23/09/2025

BEYANLAR

Yazım ve Kaynak Gösterme Kılavuzu Beyanı

Danışmanlığımda yazılan bu tezin İstanbul Medeniyet Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü tez yazım ve kaynak gösterme kılavuzunda belirtilen kurallara uygun olarak yapılandırıldığı ve kılavuzun APA 7 kaynak gösterme standartlarının bu tezde tutarlı olarak uygulandığı tarafımdan incelenerek teyit edilmiştir.

Prof. Dr. Özden Zeynep Oktav

Etik İlkelere Sadakat Beyanı

Hazırladığım bu tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu, akademik ve etik kuralları gözeterek çalıştığımı ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi beyan ederim.

Yunus Emre Güney

ÖZET

Neoklasik Realizm Bağlamında 21. Yüzyılda Ukrayna'daki Amerikan-Rus Rekabeti ve Çatışmanın Kökeni

Güney, Yunus Emre

Doktora Tezi, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı

Danışman: Prof. Dr. Özden Zeynep Oktav

Kasım 2025

Uluslararası ilişkiler literatüründe, 21. yüzyılda Ukrayna'da meydana gelen 2004-2005 Turuncu Devrim, 2013-2014 Maidan Devrimi ve 2022 Ukrayna-Rusya Savaşı gibi krizlerin nedenlerini inceleyen birçok çalışma bulunmaktadır. Literatürde, John Mearsheimer, Ukrayna'daki krizlerin kökeni konusunda önde gelen realist düşünürler arasındadır. Mearsheimer, Ukrayna'daki krizlerde Batı dünyası içerisinden genellikle Amerika Birleşik Devletleri'ni (ABD) sorumlu tutmakta; Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (NATO) genişlemelerine de vurgu yapmaktadır. Yazar, Rusya Federasyonu'nun (RF) bu konuları bir tehdit olarak algıladığını belirtmektedir. Bu nedenle 21. yüzyılda Ukrayna'daki Amerikan-Rus rekabetini incelemek önem arz etmektedir. Ayrıca ABD ve RF'nin yanı sıra Ukrayna da krizlerin bir parçasıdır; dolayısıyla araştırma konusunu, Ukrayna perspektifinden de değerlendirmek önemlidir. Bu tez, birey, devlet ve sistem düzeylerini birleştiren neoklasik realizm çerçevesinde incelenmektedir. Bu tezin amacı, örnek olaylar olarak seçilen krizlerden hangilerinin (Turuncu Devrim, Maidan Devrimi ve Ukrayna-Rusya Savaşı), 21. yüzyılda Ukrayna'daki Amerikan-Rus rekabeti tarafından tetiklendiğini araştırmaktır. Ayrıca bu krizlerin nedenlerini/kökenini analiz etmek ve hangi ara değişkenlerin (liderlerin imaj-algıları, stratejik kültür, devlet-toplum ilişkileri ve devlet yapısı ile kurumsal düzeni), krizlerin ortaya çıkmasında daha etkili olduğunu belirlemek de hedeflenmektedir. Bu tezde, çalışmanın bağımlı değişkeni olan ''21. yüzyılda Ukrayna'da seçilen üç kriz''; uluslararası sistem ve güç dağılımı bağımsız değişkeni dikkate alınarak, Ukrayna, RF ve ABD'nin ara değişkenleri üzerinden analiz edilmektedir. Araştırma neticesinde, ele alınan krizler arasından Ukrayna-Rusya Savaşı'nın, Ukrayna'daki Amerikan-Rus rekabeti tarafından tetiklendiği belirlenmiş; ayrıca bu krizin/çatışmanın kökeninde, iki ülkenin liderlerinin imaj-algıları ve stratejik kültür ara değişkenlerinin çok etkili olduğu, devlet-toplum ilişkileri ve devlet yapısı ile kurumsal düzeni ara değişkenlerinin ise görece daha az etkili olduğu saptanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Realizm, Neoklasik Realizm, Ukrayna, Amerikan-Rus Rekabeti, Çatışma

ABSTRACT

American-Russian Rivalry in Ukraine in the 21st Century and the Origin of Conflict in the Context of Neoclassical Realism

Güney, Yunus Emre

Ph. D. Thesis, Department of International Relations

Supervisor: Prof. Dr. Özden Zeynep Oktav

November 2025

In the literature on international relations, there are numerous studies examining the causes of crises such as the 2004-2005 Orange Revolution, the 2013-2014 Maidan Revolution, and the 2022 Ukraine-Russo War that emerged in Ukraine in the 21st century. In the literature, John Mearsheimer is among the leading realist thinkers when it comes to the origins of the crises in Ukraine. Mearsheimer generally holds the United States of America (USA) responsible for the crises in Ukraine within the Western world; he also emphasizes the expansion of the North Atlantic Treaty Organization (NATO). The author states that the Russian Federation (RF) perceives these issues as a threat. Hence, it is important to examine the American-Russian rivalry in Ukraine in the 21st century. Furthermore, Ukraine is also part of the crises alongside the USA and the RF; thus, it is important to evaluate the research topic from the Ukrainian perspective as well. This thesis is examined within the framework of neoclassical realism, which combines individual, state and system levels. The aim of this thesis is to investigate which of the crises selected as case studies (the Orange Revolution, the Maidan Revolution, and the Ukraine-Russo War) were triggered by American-Russian rivalry in Ukraine in the 21st century. Also, the aim is to analyze the causes/origins of these crises and determine which intervening variables (image-perceptions of leaders, strategic culture, state-society relations, and state structure and institutional order) are more effective in causing the crises as well. In this thesis, the dependent variable of the study, "three crises selected in Ukraine in the 21st century," is analyzed through the intervening variables of Ukraine, the RF, and the USA, taking into account the independent variables of the international system and power distribution. As a result of the research, it was concluded that among the crises examined, the Ukraine-Russo War was triggered by American-Russian rivalry in Ukraine; it was also determined that the image-perceptions of leaders and strategic culture intervening variables of the two countries were highly influential in the origins of this crisis/conflict, while the intervening variables of state-society relations and state structure and institutional order were relatively less influential.

Keywords: Realism, Neoclassical Realism, Ukraine, American-Russian Rivalry, Conflict

TEŞEKKÜR

Bu çalışmanın ortaya çıkmasında pay sahibi olan akademi içi ve dışarısından pek çok insana teşekkür etmeyi bir borç bilirim.

Araştırma sürecinin her aşamasında bilgi ve deneyimlerinden faydalandığım, bana daima yol gösteren danışman hocam Prof. Dr. Özden Zeynep Oktav'a teşekkürlerimi ve saygılarımı sunarım. Araştırma döneminde, önerileriyle tezime fazlaca katkı sağlayan değerli hocam Doç. Dr. Fatih Bayram'a teşekkür ederim. Yüksek lisans eğitiminden bu yana, her konuda görüşlerinden yararlandığım, doktora tezimin de meydana gelmesinde önemli katkılarda bulunan kıymetli hocam Doç. Dr. Fatih Fuat Tuncer'e teşekkürlerimi bildiririm. Ayrıca tez jürimin değerli üyelerinden Dr. Öğr. Üyesi Alihan Limoncuoğlu ve Dr. Öğr. Üyesi Elnur İsmayıl hocalarıma da yapıcı eleştirileri nedeniyle teşekkür ederim.

Doktora eğitimi için sağlanan tüm olanaklar dolayısıyla İstanbul Medeniyet Üniversitesi'ne teşekkürlerimi sunarım.

Beni araştırma sürecinde yalnız bırakmayan, her anlamda destekleyen sevgili ailem ve yakın arkadaşlarıma da teşekkür ederim.

Yunus Emre Güney

İstanbul, 2025

İÇİNDEKİLER

TEŞEKKÜR i
İÇİNDEKİLER ii
TABLO, ŞEKİL VE HARİTALAR LİSTESİ iv
KISALTMALAR LİSTESİ v
BİRİNCİ BÖLÜM: GİRİŞ 1
1.1. Tezin Konusu 1
1.2. Tezin Amacı 7
1.3. Tezin Literatürdeki Yeri 8
1.4. Tezin Kapsamı ve Sınırlılıkları 10
1.5. Tezin Yöntemi 12
1.6. Tezin Hipotezleri ve Araştırma Soruları 15
1.7. Tezin Bölümleri ve İçeriği 16
İKİNCİ BÖLÜM: ULUSLARARASI İLİŞKİLERDE REALİST GELENEK VE NEOKLASİK REALİZM 18
2.1. Tarihsel Süreçte Klasik Realizm ve Ana Varsayımları 19
2.2. Türleri ve Temel Dinamikleriyle Neorealizm (Yapısal Realizm) 26
2.2.1. Savunmacı Realist Kuram 28
2.2.2. Saldırgan Realist Kuram 31
2.3. Uluslararası Politikanın Neoklasik Realist Teorisi 34
2.3.1. Bağımsız Değişken: Uluslararası Sistem ve Göreli Güç Dağılımı 40
2.3.2. Neoklasik Realizmde Ara Değişkenler 45
2.3.2.1. Liderlerin İmaj ve Algıları 46
2.3.2.2. Stratejik Kültür 50
2.3.2.3. Devlet-Toplum İlişkileri 54
2.3.2.4. Devlet Yapısı ve Kurumsal Düzeni 56
2.3.3. Neoklasik Realizmde Bağımlı Değişkenler 58
2.4. Sonuç Yerine 63
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: 1990'LI YILLARDAN 21. YÜZYILA ULUSLARARASI SİSTEM, KARADENİZ ALT-SİSTEMİ VE UKRAYNA 65
3.1. 1990'lı Yıllarda ABD Etkisinde Tek Kutuplu Uluslararası Sistem 66
3.2. Uluslararası Sistemin 21. Yüzyılda Dönüşümü ve Yeni Güç Dağılımı 71
3.3. Bölgesel Alt-Sistem: Karadeniz Jeopolitiği 77
3.3.1. 1990'lı Yıllarda Karadeniz Havzası 79

3.3.2. Karadeniz'de 21. Yüzyılda Amerikan-Rus Yüzleşmesi 82
3.4. Karadeniz Alt-Sisteminde Amerikan-Rus Rekabetinin Odak Noktası: Ukrayna . 88
3.4.1. 1990'larda Ukrayna ve ABD-Rusya Rekabeti 89
3.4.2. Milenyum Sonrası Ukrayna'da Amerikan-Rus Rekabeti ve Örnek Üç Kriz . 93
3.4.2.1. 2004-2005 Turuncu Devrim 94
3.4.2.2. 2013-2014 Maidan Devrimi 99
3.4.2.3. 2022 Ukrayna-Rusya Savaşı 103
3.5. Sonuç Yerine 112
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM: UKRAYNA'DAKİ SEÇİLİ KRİZLERİN/ÇATIŞMANIN KÖKENİNİN ANALİZİ 115
4.1. Krizlerin Ukrayna'nın Ara Değişkenleri Bağlamında Değerlendirilmesi 116
4.1.1. Kuçma, Yanukoviç ve Zelenski'nin İmaj ve Algıları 116
4.1.2. Ukrayna'nın Stratejik Kültürü ve Stratejisinin Yapısı 121
4.1.3. Ukrayna'da Devlet-Toplum İlişkileri 127
4.1.4. Ukrayna Devletinin Yapısı ve Kurumsal Düzeni 132
4.2. Krizlerin Rusya ve ABD'nin Ara Değişkenleri Üzerinden Değerlendirilmesi... 136
4.2.1 Krizlerin Rusya'nın Ara Değişkenleri Bağlamında Analizi 137
4.2.1.1. Putin'in İmaj ve Algıları 137
4.2.1.2. Rusya'nın Stratejik Kültürü ve Stratejisinin Yapısı 143
4.2.1.3. Rusya'da Devlet-Toplum İlişkileri 149
4.2.1.4. Rusya'nın Devlet Yapısı ve Kurumsal Düzeni 154
4.2.2. Krizlerin ABD'nin Ara Değişkenleri Bağlamında Analizi 157
4.2.2.1. Bush, Obama ve Biden'ın İmaj ve Algıları 158
4.2.2.2. ABD'nin Stratejik Kültürü ve Stratejisinin Yapısı 163
4.2.2.3. ABD'de Devlet-Toplum İlişkileri 171
4.2.2.4. ABD'nin Devlet Yapısı ve Kurumsal Düzeni 176
4.3. Sonuç Yerine 180
BEŞİNCİ BÖLÜM: SONUÇ 182
KAYNAKÇA 189

TABLO, ŞEKİL VE HARİTALAR LİSTESİ

Tablolar

Tablo 1 Dört Dış Politika Teorisi

Tablo 2 Ara Değişkenlerin Stratejik Çevrenin Doğası ve Sistemin Netlik Düzeyi Bağlamında Etkinliği

Tablo 3 Ukrayna'nın Analiz Nesnelerinin Puanlanması

Tablo 4 Rusya'nın Analiz Nesnelerinin Puanlanması

Tablo 5 ABD'nin Analiz Nesnelerinin Puanlanması

Şekiller

Şekil 1 Birinci ve İkinci Tip Neoklasik Realist Dış Politika Modeli

Şekil 2 Üçüncü Tip Neoklasik Realist Model

Şekil 3 Stratejik Tercih Spektrumu

Şekil 4 Üçüncü Tip Neoklasik Realizmin Bağımlı Değişkenler Dizisi

Şekil 5 Ukrayna'nın Stratejik Tercih Spektrumundaki Konumu

Şekil 6 Rusya'nın Stratejik Tercih Spektrumundaki Konumu

Şekil 7 ABD'nin Stratejik Tercih Spektrumundaki Konumu

Haritalar

Harita 1 Soğuk Savaş Dönemi Karadeniz Havzası

Harita 2 Karadeniz Bölgesi'nde Donmuş Çatışma Alanları

Harita 3 Donbass Bölgesi

Harita 4 Ukrayna'da Rusya Tarafından İlhak Edilen Bölgeler

KISALTMALAR LİSTESİ

AB: Avrupa Birliği

ABD: Amerika Birleşik Devletleri

APEC: Asya-Pasifik Ekonomik İşbirliği Forumu

ASEAN: Güneydoğu Asya Ülkeleri Birliği

AUKUS: Avustralya, Birleşik Krallık ve Amerika Birleşik Devletleri arasında imzalanan nükleer denizaltı anlaşması

BDT: Bağımsız Devletler Topluluğu

BLACKSEAFOR: Karadeniz Deniz İşbirliği Görev Grubu

BM: Birleşmiş Milletler

BMGK: Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi

BRICS: Brezilya, Rusya Federasyonu, Hindistan, Çin Halk Cumhuriyeti ve Güney Afrika

ÇHC: Çin Halk Cumhuriyeti

DTÖ: Dünya Ticaret Örgütü

G7: Yediler Grubu

G8: Sekizler Grubu

GSYİH: Gayri safi yurt içi hasıla

GUAM: Demokrasi ve Ekonomik Kalkınma Örgütü

INOGATE: Avrupa'ya Devletlerarası Petrol ve Gaz Taşımacılığı Programı

KEİ: Karadeniz Ekonomik İşbirliği Örgütü

KUH: Karadeniz Uyum Harekâtı

LNG: Sıvılaştırılmış doğal gaz

MÖ: Milattan önce

NATO: Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü

NED: Ulusal Demokrasi Vakfı

ODGP: Ortak Dışişleri ve Güvenlik Politikası

QUAD: Dörtlü Güvenlik Diyaloğu

RCEP: Bölgesel Kapsamlı Ekonomik Ortaklık

RF: Rusya Federasyonu

SSCB: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği

START I ve START II: Stratejik Silahların Azaltılması Antlaşmaları

STK: Sivil toplum kuruluşu

ŞİO: Şanghay İşbirliği Örgütü

TANAP: Trans-Anadolu Doğal Gaz Boru Hattı

TPP: Trans-Pasifik Ortaklığı

TRACECA: Avrupa-Kafkasya-Asya Ulaşım Koridoru Projesi

USAID: Amerika Birleşik Devletleri Uluslararası Kalkınma Ajansı

BİRİNCİ BÖLÜM: GİRİŞ

1.1. Tezin Konusu

Bu tez çalışmasında, yakın dönemde Ukrayna'daki Amerikan-Rus rekabeti incelenecek ve söz konusu rekabetin, Ukrayna'da meydana gelen üç kriz sürecinden (2004-2005 Turuncu Devrim, 2013-2014 Maidan Devrimi ve 2022 Ukrayna-RF Savaşı)[1] hangilerini tetiklediği saptanmaya çalışılacaktır. Nitekim değinilen seçili krizlerin kökeni/nedenleri, neoklasik realizm bağlamında değerlendirilecek ve hangi ara değişkenlerin (liderlerin imaj-algıları, stratejik kültür, devlet-toplum ilişkileri ve devlet yapısı ile kurumsal düzeni)[2] bu süreçlerde daha fazla etkili olduğu analiz edilecektir.

Waltz (2001), 1959 yılında yayınlanan *Man, the State and War: A Theoretical Analysis* başlıklı eserinde, savaşların kökenini incelemiştir. Bu bağlamda Waltz, eserinde savaşların; insan doğasından mı (birey veya lider), devletlerin yapısından mı (ideoloji ve rejim gibi unsurlar) yoksa anarşik uluslararası sistemden mi kaynaklandığına odaklanmıştır. Nitekim Waltz'un savaşların kökenini açıklamaya çalışırken kullandığı bu üç ayrı imaj veya düzey *(three images of analysis or levels of analysis)* uluslararası ilişkiler disiplinine yerleşmiştir.

Waltz (1979), kaleme aldığı *Theory of International Politics* başlıklı kitabıyla klasik realizmi kuram hâline getirmiş; uluslararası ilişkiler disiplininde neorealizmin (yapısal realizm) ortaya çıkmasını sağlamıştır. Waltz bu eserinde, birey veya devlet düzeyine değil; sistem düzeyi üzerine odaklanmış ve çatışmanın temelinde anarşik uluslararası sistemin bulunduğunu düşünmüştür. Diğer bir ifadeyle yazar, uluslararası

[1] Çalışmada, 2004-2005 Turuncu Devrim, 2013-2014 Maidan Devrimi ve 2022 Ukrayna-RF Savaşı örnek olaylar olarak seçilmiştir. Dolayısıyla çalışmada, ''seçili krizler'' ifadesi kullanıldığında, bu üç kriz kastedilmektedir.

[2] Ripsman vd. (2016), bu dört ara değişkeni öne çıkarmaktadır. Bu tez çalışmasında da 21. yüzyıl bağlamında Ukrayna, RF ve ABD'nin söz konusu ara değişkenleri ele alınacaktır.

sistemde devletleri engelleyebilecek bir üst otoritenin olmamasını savaşların esas nedeni olarak görmüştür. Ne var ki Soğuk Savaş sürecinin ani bir şekilde sona ermesi ve neorealizmin bu gelişmeyi öngörememesi, kurama yönelik eleştirileri beraberinde getirmiştir (Wohlforth, 1994-1995, s. 100).

1990'lı yıllarda, neorealizme yöneltilen eleştiriler üzerinden, neoklasik realizm uluslararası ilişkiler disiplininde kendisine yer edinmeye başlamıştır. Rose (1998) tarafından yazılan *Neoclassical Realism and Theories of Foreign Policy* başlıklı eserle öne çıkan neoklasik realizm, uluslararası sistem ve devletin iç yapısını bütüncül bir yaklaşımla tahlil etmeye vurgu yapmaktadır. Realizmin temel ön koşulları, realistler (klasik realist, neorealist ve neoklasik realistler) tarafından büyük ölçüde kabul edilmektedir. Ancak gelenek içerisinde, analiz düzeyleri bağlamında önemli farklılıklar bulunmaktadır. Nitekim klasik realizm, kötü ve bencil insan doğasına odaklanırken; neorealizm, anarşik uluslararası sistem üzerinde durmaktadır. Öte yandan yukarıda da söz edildiği üzere neoklasik realizmde ise birey, devlet ve sistem düzeyleriyle bütüncül bir metot benimsenmektedir.

Neoklasik realizm, ülkelerin dış politikasının oluşumunda, yalnızca uluslararası sistem ve güç dağılımının *(distribution of power)* belirleyici olmadığını vurgulamakta; ülkelerin iç dinamiklerinin de bu sürece etki ettiğini düşünmektedir. Kuramda, devletlerin dış politika davranışları, bağımlı değişken *(dependent variable)*; uluslararası sistem ve güç dağılımı, bağımsız değişken *(independent variable)*; ülkelerin iç dinamikleri ise ara değişkenler *(intervening variables)* olarak kabul edilmektedir. Ancak şunu da eklemek gerekir ki kuramda, bağımlı değişken yalnızca devletlerin dış politikalarını kapsamamaktadır. Büyük devletlerin politikalarının etkileşiminden doğan sistemik çıktılar ve sistemin yapısal değişimi de bağımlı değişkenler arasındadır

(Ripsman vd., 2016, s. 80). Özetle neoklasik realizm ile inceleme gerçekleştirilirken sistemik unsurlara ve ara değişkenlere birlikte odaklanmak gerekmektedir.

Soğuk Savaş'ın bitmesiyle iki kutuplu uluslararası sistem sona ermiştir. Söz konusu süreçle beraber sistemde, ABD'yi dengeleyebilecek bir gücün veya güçlerin bulunmaması nedeniyle tek kutuplu bir yapı ortaya çıkmıştır. Ancak bu durum, 21. yüzyılın başlarından itibaren değişmeye başlamıştır. Nitekim gerek bölgesel güçler (Brezilya, Suudi Arabistan ve Türkiye gibi) gerekse de büyük aktörler [Çin Halk Cumhuriyeti (ÇHC), RF ve Hindistan gibi] ve örgütler-platformlar [Avrupa Birliği (AB), Şanghay İşbirliği Örgütü (ŞİO) ve BRICS[3] gibi] sistemdeki ağırlığını artırmıştır. Böylelikle milenyum sonrası dönemde çok kutuplu bir uluslararası yapıya dönüşüm ivme kazanmıştır.

Uluslararası sistem ve güç dağılımı (bağımsız değişken), her devletin olduğu gibi ABD ve RF'nin ara değişkenleri üzerinde de etkiye sahiptir. Söz konusu durum da göreliliği öne çıkarmaktadır. Sistemik uyaranlar, ara değişkenler aracılığıyla ülkelerin dış politika davranışlarını/stratejilerini belirlemektedir.

21. yüzyılda ABD perspektifinden en önemli sistemik uyaranların başında, ABD'nin liberalizmi ve tek kutupluluğu karşısında, otoriterliğin ve çok kutupluluğun güçlenmesinin geldiği söylenebilir. ABD, çok kutupluluk amacıyla hareket eden RF ve ÇHC gibi ülkelerin, uluslararası sistemin temel ilkelerine aykırı davranmasından büyük ölçüde tehdit algılamaktadır. Nitekim ABD, uluslararası sistemdeki hâkimiyetini korumayı ve güçlendirmeyi hedeflemekte; çoğunlukla demokratik olmayan ülke ve yapılarla da mücadele etmektedir. Öte yandan RF açısından en önemli sistemik uyaranların başında ise ABD'nin tek kutupluluğunun geldiği görünmektedir. Soğuk

[3] Bu yapı ismini, Brezilya, RF, Hindistan, ÇHC ve Güney Afrika'nın İngilizce baş harflerinden almaktadır.

Savaş sonrası ilk aşamada, RF ile Batı ilişkileri gelişse de bu durum fazla uzun sürmemiştir. Nitekim RF, eski nüfuz alanları konusunda gittikçe daha hassas bir hâle gelmiştir. 1999 yılında eski Varşova Paktı üyelerinden Çek Cumhuriyeti[4], Polonya ve Macaristan NATO'ya dâhil olmuştur. Yine aynı yıl içerisinde, ABD öncülüğünde NATO, Kosova'da Sırplara yönelik askeri müdahalede bulunmuştur. Bu gibi olaylar ile RF-Batı ilişkileri sarsılsa da 11 Eylül terör saldırılarıyla yeniden yakınlaşılmıştır. Ancak gerek Renkli Devrimler *(Color Revolutions)* gerekse de NATO ile AB genişlemeleriyle RF'nin tehdit algısı yükselmiştir. Zira 2000'li yılların ilk yarısında, RF'nin yakın çevresindeki *(near abroad)* Gürcistan, Ukrayna ve Kırgızistan gibi ülkelerde yaşanan devrimlere, ABD liderliğindeki Batı dünyası destek vermiştir. Ayrıca 2004 ve 2007 yıllarında birçok[5] eski Varşova Paktı ve Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB) ülkesi de AB ve NATO'ya katılmıştır.

Uluslararası sistemin jeopolitik olarak önemli bir parçası olan Karadeniz Havzası, Soğuk Savaş döneminde, SSCB'nin hâkimiyetinde kalmıştır. Bu dönemde Karadeniz'e kıyıdaş dört ülkeden yalnızca Türkiye, NATO ittifakındadır. ABD, söz konusu bölgede, SSCB'ye karşı üstünlük sağlayamamıştır. Ne var ki SSCB'nin dağılmasıyla birlikte ABD, NATO ve AB'nin bölgeye yönelik girişimleri hız kazanmıştır. RF'nin temel kaygısı, Batı'nın bölgeye doğru genişlemesiyken; ABD ise özellikle NATO ve AB'yi genişlemesi hususunda teşvik etmiştir. Nitekim 2004'te Bulgaristan ve Romanya'nın NATO'ya üye olmasıyla altı kıyıdaş devletten üçü ittifak üyesi olmuştur. Ukrayna ve Gürcistan'ın da Batı'ya eklemlenmesi uluslararası ortamda tartışılmıştır. Ne var ki 2007'deki Münih Güvenlik Konferansı'nda RF, Batı'nın

[4] Soğuk Savaş döneminde, Çek Cumhuriyeti ve Slovakya, Çekoslovakya adı altında Varşova Paktı içerisinde yer almıştır.

[5] Söz konusu yıllarda, Batı'ya eklemlenen ülkeler arasında eski SSCB ülkelerinden Letonya, Litvanya ve Estonya, eski Varşova Paktı üyelerinden de Bulgaristan, Romanya, Çek Cumhuriyeti, Slovakya, Macaristan ve Polonya yer almaktadır.

genişlemelerine sert cevap vereceğini ve ABD'nin uluslararası sistemdeki tek kutupluğuna meydan okuduğunu ilan etmiştir. 2008 yılında ise RF'nin Gürcistan müdahalesi gerçekleşmiştir.

Yukarıdaki paragraflarda uluslararası sistemden, Karadeniz alt-sistemine uzanarak, neoklasik realizmin vurguladığı bağımsız değişken olan uluslararası sistem ve güç dağılımının dinamikleri ortaya konulmaya çalışılmıştır. Nitekim uluslararası sistem ve güç dağılımının, ABD-RF rekabetini de belirleyen önemli bir etken olduğunu ifade etmek gerekmektedir.

Ukrayna, 1991 yılında SSCB'den bağımsızlığını kazanmıştır. Dönemin Ukrayna liderleri (Leonid Kravçuk ve Leonid Kuçma), ABD ve liderliğini yaptığı Batı ile RF arasında, 1990'lı yıllar boyunca denge siyaseti izlemeye çalışmıştır. Kuçma'nın ikinci döneminde, 2000'li yılların başlarında, Ukrayna denge siyasetini terk etmiş; RF ile yakınlaşmıştır. 2004 yılına gelindiğinde, RF ile ABD ve liderliğindeki Batı dünyası arasındaki gerilimi artıran Turuncu Devrim yaşanmıştır. Söz konusu yıl gerçekleşen başkanlık seçimlerinde, RF yanlısı aday Viktor Yanukoviç tartışmalı bir şekilde seçilmiş; sokak eylemleri yükselmiş ve seçimin tekrarlanmasıyla Batı yanlısı aday Viktor Yuşçenko göreve gelmiştir. Ancak ülke içerisindeki sosyo-ekonomik ve siyasi istikrarsızlıklar sürmüştür. 2010 yılındaki başkanlık seçimlerini ise Yanukoviç kazanmıştır. Yanukoviç, 2013 sonlarında, RF'nin baskısıyla Ukrayna ile AB arasında imzalanacak ortaklık anlaşmasından vazgeçmiştir. Batı ile bütünleşmek isteyen toplum, Maidan Devrimi olarak adlandırılan eylemleri başlatmış; bunun neticesinde Yanukoviç, RF'ye sığınmıştır. Ülkenin güneyindeki Kırım Yarımadası ve doğusundaki Donbass Bölgesi'nde de özellikle RF yanlısı halk, eylemler gerçekleştirmiştir. Nitekim Mart 2014'te Kırım'da referandum yapılmış ve Kırım, RF tarafından ilhak edilmiştir. Mayıs 2014'te ise Donetsk ve Luhansk'ta (Donbass Bölgesi) ayrılıkçılar bağımsızlığını ilan

etmiştir. RF tarafından desteklenen ve bu devlete katılmayı hedefleyen söz konusu yönetimler ile Ukrayna arasındaki çatışmalar, 2021 yılının sonlarına doğru oldukça şiddetlenmiştir. Şubat 2022'de RF, Donetsk ve Luhansk'ın bağımsızlığını tanıdığını duyurmuş, Ukrayna'ya karşı özel askeri operasyon başlattığını ilan etmiştir. Ukrayna ile RF arasında başlayan savaş hızla RF ile Batı arasındaki örtülü bir çatışmaya dönüşmüştür.

1990'lı yıllardan günümüze gelen süreçte, Ukrayna'da yaşanan gelişmeler genel olarak RF ve ABD-Batı kaynaklı dış girişimler ekseninde şekillenmiştir. Yukarıdaki paragrafta değinilen süreçlerde ülkede, devlet-toplum ilişkileri uyumlu bir şekilde kurulamamış, Ukrayna dış aktörlerin (ABD, NATO, AB ve RF) etkisi altında kalmıştır. Ukrayna'nın çoğunlukla Ukraynaca konuşan Katolik Hristiyan merkezi ve batısı Avrupa-Atlantik'in, ağırlıklı olarak Rus kökenli, Rusça konuşan ve Ortodoks Hristiyan doğusu ile güneyi ise RF'nin nüfuz alanı olmuştur. Dolayısıyla Ukrayna'da yükselen krizlerin/çatışmanın kökeninin daha iyi anlaşılabilmesi adına Ukrayna'nın ara değişkenlerinin de (liderlerin imaj-algıları, stratejik kültür, devlet-toplum ilişkileri ve devlet yapısı ile kurumsal düzeni) incelenmesi önem arz etmektedir.

Ukrayna'daki kriz ve gelişmeleri, RF ile Batı arasındaki rekabetten bağımsız düşünmek çoğu zaman mümkün değildir. Mearsheimer (2014; 2022) ise Ukrayna konusunda, Batı dünyası içerisinden özellikle ABD'yi sorumlu tutmaktadır. Mearsheimer'ın değinilen bu yaklaşımı, uluslararası ilişkiler literatüründe tartışmaları beraberinde getirmektedir (Smith & Dawson, 2022, s. 175). Dolayısıyla Ukrayna'daki ABD-RF rekabetini ele almak ve rekabetin seçili krizlerden hangilerini tetiklediğini incelemek araştırmaya değer bir husustur. Nitekim ABD ve RF'nin ara değişkenleriyle (liderlerin imaj-algıları, stratejik kültür, devlet-toplum ilişkileri ve devlet yapısı ile

kurumsal düzeni) meselenin incelenmesi de krizlerin/çatışmanın kökenini daha anlaşılır kılabilir.

Sonuç olarak bu tez çalışmasında, neoklasik realizm bağlamında, Amerikan-Rus rekabeti merkeze alınarak, Ukrayna özelindeki seçili krizlerin nedenleri ele alınacaktır. Çalışmada, realist düşünceden faydalanılmasının ve konunun neoklasik realizm ile irdelenmesinin çalışmaya kapsamlı bir çerçeve sunması beklenmektedir. Özetle seçili krizlerin, Ukrayna, RF ve ABD'nin ara değişkenleriyle incelenmesiyle bu krizlerin derinlemesine analizi hedeflenmektedir.

1.2. Tezin Amacı

Çalışmanın ana amacı; 21. yüzyılda, Ukrayna'da örnek olay olarak seçilen üç krizden (2004-2005 Turuncu Devrim, 2013-2014 Maidan Devrimi ve 2022 Ukrayna-RF Savaşı) hangilerinin, ABD-RF rekabeti tarafından tetiklendiğini tahlil etmektir. Bu kapsamda çalışmanın, birey, devlet ve sistem düzeylerini bütüncül bir şekilde birleştiren neoklasik realizm ile ele alınması amaçlanmakta ve seçili krizlerin kökeninde hangi ara değişkenlerin (liderlerin imaj-algıları, stratejik kültür, devlet-toplum ilişkileri ve devlet yapısı ile kurumsal düzeni) daha etkili olduğunun belirlenmesi hedeflenmektedir. Nihayetinde bu tez çalışmasında, Turuncu Devrim ve Maidan Devrimi, özellikle Ukrayna'nın iç dinamikleri ve dış politika davranışlarıyla meydana gelmişken, Ukrayna-RF Savaşı ise büyük ölçüde ABD-RF rekabetinin bir tezahürüdür varsayımıyla hareket edilecektir.

Çalışmada, aşağıda belirtilen amaçların da gerçekleştirilmesi hedeflenmektedir. Söz konusu amaçlar şu şekilde sıralanabilir:

- Realist gelenek içerisindeki kuramlar (klasik realizm, neorealizm ve neoklasik realizm) arasındaki farklılıkları anlamak. Çalışmanın kuramsal çerçevesi olarak

belirlenen neoklasik realizmin temel dinamiklerini ve yöntemini ortaya koymak.

- Neoklasik realizmin bağımsız değişkeni olan uluslararası sistem ve güç dağılımını, 1990'lı yıllardan 21. yüzyıla değerlendirmek. Bu dönem bağlamında uluslararası sistemin temel dinamiklerini ve yaşanılan dönüşümü ele almak. Karadeniz alt-sistemine uzanarak, 1990'lı yıllardan 21. yüzyıla, ABD-RF rekabetini incelemek. Bu dönem çerçevesinde Ukrayna özelindeki Amerikan-Rus rekabetini irdelemek; Turuncu Devrim, Maidan Devrimi ve Ukrayna-RF Savaşı'nın tarihsel arka planını ortaya koymak.
- Turuncu Devrim, Maidan Devrimi ve Ukrayna-RF Savaşı'nın kökenini analiz etmek. Ukrayna, RF ve ABD'nin ara değişkenlerini (liderlerin imaj-algıları, stratejik kültür, devlet-toplum ilişkileri ve devlet yapısı ile kurumsal düzeni) ele almak. Ara değişkenlerin, Ukrayna özelindeki seçili krizlere (bağımlı değişken) etkilerini araştırmak.

1.3. Tezin Literatürdeki Yeri

Uluslararası ilişkiler literatüründe, Ukrayna üzerine yazılmış birçok eser bulunmaktadır. Bu eserlerde, 2004-2005 Turuncu Devrim, 2013-2014 Maidan Devrimi ve 2022 Ukrayna-RF Savaşı gibi krizlerin farklı yöntem ve konularla ele alındığı göze çarpmaktadır.[6]

Literatürde, Ukrayna'daki krizlerin nedenlerine ilişkin değerlendirmelerde bulunan önemli sayıda çalışma olduğu da dikkat çekmektedir. Kuzio (2016), Turuncu Devrim ve Maidan Devrimi'nin ortaya çıkmasını, Ukrayna'nın iç dinamikleriyle ilişkilendirerek, hileli seçimleri ve Yanukoviç'in devleti ele geçirme girişimini öne

[6] Bazı örnekler için bkz. (D'Anieri, 2019), (McFaul vd., 2014), (Motyl, 2008), (Trenin, 2022), (Götz & Staun, 2022), (Wilson, 2006).

çıkarmıştır (s. 2). Wilson (2015), Maidan Devrimi'ndeki protestoların Yanukoviç'in otoriterleşen yönetimine ve yozlaşmış sistemin bir parçası olan geleneksel muhalefete karşı başladığına işaret etmiştir (s. 106). Realist geleneğin saldırgan kanadının bir temsilcisi olan Mearsheimer (2014) ise Ukrayna'daki krizlerin temelinde NATO-AB genişlemelerinin bulunduğunu savunmuş; ABD ve AB'nin Ukrayna'daki demokrasi yanlısı hareketleri desteklemesini de bu bağlamda kritik unsurlar olarak ileri sürmüştür (s. 77). Mearsheimer (2014), 1990'lı yılların ortalarından itibaren Rus yetkililerin Batı'nın genişlemelerine şiddetle karşı çıktığına dikkat çekmiş; Kırım'ın ilhak edilmesiyle RF'nin Batı'ya yanıt verdiğine işaret etmiştir (s. 77). Stoner ve McFaul (2015), NATO genişlemelerinin, Barack Obama-Dmitry Medvedev döneminde, Arnavutluk ve Hırvatistan haricinde yaşanmadığına vurgu yapmıştır (s. 172). Stoner ve McFaul (2015), RF'nin Gürcistan müdahalesi ile Gürcistan'ın NATO üyeliğinin rafa kalktığını, Obama'nın sıfırlama politikası ile ABD-RF ilişkilerinde yakınlaşma olduğunu, Ukrayna'da Yuşçenko yönetiminin ve toplumun, söz konusu yıllarda NATO'ya üye olma yönünde etkili bir talep ortaya koymadığını ve 2010 yılında Yanukoviç seçildikten sonra ise NATO fikrinin tamamen ortadan kalktığını ifade ederek, RF'nin itiraz edeceği bir durumun yaşanmadığına dikkat çekmiştir (s. 172).

Mearsheimer (2022), Ukrayna-RF Savaşı'nın meydana gelmesinde, ABD'nin başlıca sorumlu olduğunu ifade etmiş; bu ülkenin, RF'nin sınırındaki Ukrayna'yı Batı'nın bir kalesi hâline getirme takıntısının bulunduğunu öne sürmüştür (s. 12-13). Mearsheimer (2022), Joe Biden yönetiminin, 2021 yılında Ukrayna'yı NATO'ya dâhil etmeye çalışmasının savaşı tetiklediğini savunmuştur (s. 13). Buna karşılık McFaul ve Person (2022), Ukrayna'nın NATO üyeliğinin masadan kaldırılmasının gelecekteki savaşları durdurmayacağına işaret etmiştir (s. 28). McFaul ve Person (2022), NATO genişlemesinin her zaman Batı ile RF arasında bir gerginlik meselesi olmadığını öne

sürmüş; Vladimir Putin yönetimine karşı esas tehdidin NATO değil, demokrasi olduğunu vurgulamıştır (s. 29). Realist okulun savunmacı kanadından olan Walt (2022), RF'nin uyarılarını dikkate almayan Batı'nın da RF kadar çatışmanın bir sorumlusu olduğunu vurgulamıştır. Öte yandan Kuzio (2022), Ukrayna-RF Savaşı'nda Batı'nın suçlanmasının bir dayanağının olmadığını belirterek, RF'nin Ukrayna'yı kendisinin bir parçası olarak görme konusunda uzun zamandır takıntılı olduğunu savunmuştur (s. 40).

Yukarıdaki literatür taramasında da görülebileceği üzere Ukrayna'daki krizlerin ana aktörleri ve kökeni hususunda tartışmalar bulunmaktadır. Söz konusu krizlere bakıldığında, bu krizlerin Ukrayna, RF ve Batı (ABD, NATO ve AB) ekseninde yaşandığı söylenebilir. Bu tez çalışmasında ise Batı dünyası içerisinden ABD[7] merkeze alınmakta; 21. yüzyılda Ukrayna üzerindeki Amerikan-Rus rekabetinin hangi seçili kriz veya krizlerin doğuşunda etkin rol oynadığı saptanmaya çalışılmaktadır. Nitekim belirlenen hangi ara değişkenlerin (liderlerin imaj-algıları, stratejik kültür, devlet-toplum ilişkileri ve devlet yapısı ile kurumsal düzeni), bu krizlerin ortaya çıkmasında daha etkili olduğunun belirlenmesi de hedeflenmektedir. Bu tez çalışmasında, neoklasik realizmden faydalanılarak, Ukrayna, RF ve ABD'nin ara değişkenleri üzerinden konunun incelenmesi amaçlanmaktadır. Literatürde, üç ülke perspektifinden konuyu ele alan bilinen bir akademik kaynağa ise rastlanılmamıştır.

1.4. Tezin Kapsamı ve Sınırlılıkları

''Neoklasik Realizm Bağlamında 21. Yüzyılda Ukrayna'daki Amerikan-Rus Rekabeti ve Çatışmanın Kökeni'' şeklinde belirlenen bu çalışmanın başlığının, araştırmanın kapsamını sade bir biçimde ortaya koyduğu düşünülmektedir. Ancak bir başka deyişle de konuyu ifade etmek gerekirse çalışma, neoklasik realizmin temel

[7] Çalışmada, Batı dünyası içerisinden ABD'nin seçilmesinin nedeni, ''Tezin Kapsamı ve Sınırlılıkları'' başlığında ortaya konulmuştur.

düşüncelerini ve yöntemini içermekte; 21. yüzyılda Ukrayna'daki ABD-RF rekabetini ve bu süreç içerisindeki 2004-2005 Turuncu Devrim, 2013-2014 Maidan Devrimi ve 2022 Ukrayna-RF Savaşı'nı kapsamaktadır.

Bu tez çalışması; neoklasik realizm bağlamında ele alınacak olup, zamansal olarak ''21. yüzyıl'', rekabet sahası olarak ''Ukrayna'', rekabetin temel aktörleri olarak ise ''ABD ve RF'' şeklinde sınırlandırılmıştır. İfade edilen bu sınırlandırmalara aşağıdaki paragraflarda değinmek ve açıklamak önem arz etmektedir.

Çalışmada, realist düşünceden beslenilmesinin nedeni, uluslararası ilişkiler disiplininde bu geleneğin temel odak noktasının rekabet ve savaş olmasıdır. Neoklasik realizmin, çalışmanın kuramsal çerçevesi olarak seçilmesinin nedeni ise kuramın; realizmin diğer türlerinden (klasik realizm ve neorealizm) farklı olarak uluslararası politikayı birey, devlet ve sistem bağlamında bütüncül bir şekilde analiz etmesidir. Dolayısıyla değinilen yöntemle seçili krizlerin kökeninin incelenmesinin araştırmanın hedeflerine ulaşmakta mümkün olan en etkili ve kapsamlı perspektifi sunacağı düşünülmektedir.

Bu çalışmanın 21. yüzyıl bağlamında sınırlandırılmasının nedeni; Turuncu Devrim, Maidan Devrimi ve Ukrayna-RF Savaşı'nı kapsayan bir süreç olmasından kaynaklanmaktadır. Bu krizler, yakın dönemde Ukrayna'daki Batı-RF rekabetini derinleştiren dönüm noktaları olarak da kabul edilebilir. Dolayısıyla tüm dünyayı doğrudan veya dolaylı bir şekilde etkileyen değinilen kriz dönemlerinin kökeninin değerlendirilmesi faydalı bir tutum olabilir.

Bu çalışmada, rekabet sahası olarak Ukrayna'nın seçilmesinin nedeni, söz konusu ülkenin uluslararası sistemde hem mevcut krizlere hem de yeni krizlere gebe bir bölge olmasından kaynaklanmaktadır. RF ile Batı arasında jeopolitik ve sosyo-kültürel olarak tampon bir bölge olan Ukrayna'daki krizlerin kökeninde özellikle hangi

ara değişkenlerin (liderlerin imaj-algıları, stratejik kültür, devlet-toplum ilişkileri ve devlet yapısı ile kurumsal düzeni) daha etkili olduğunu incelemek önem arz etmektedir.

Çalışmada, Ukrayna ve RF, Ukrayna'daki krizlerin temel aktörleri olmaları dolayısıyla ele alınmaktadır. Batı dünyası içerisinden ise ABD tercih edilmekte; NATO ve AB gibi Batılı kurumların ise Ukrayna'daki krizlere etkisi dışlanmamaktadır. Keza üçüncü bölümde gerek uluslararası sistem ve Karadeniz alt-sistemi değerlendirmesi yapılırken gerekse de Ukrayna'daki krizlerin tarihsel arka planı ele alınırken, NATO ve AB üzerinde durulmaktadır. Diğer bir ifadeyle çalışmanın kuramsal çerçevesi olan neoklasik realizm, devlet-merkezli bir kuram olduğu için çalışmada, kurumlardan ziyade devletlere odaklanmanın yöntem olarak daha doğru olacağına inanılmaktadır. Çalışmada, ABD'nin tercih edilmesinin en temel gerekçesi ise Mearsheimer'ın (2014; 2022), Ukrayna'daki krizler söz konusu olduğunda Batı dünyası içerisinden özellikle ABD'yi sorumlu tutmasıdır. Özetle yakın dönemde Ukrayna'daki Amerikan-Rus rekabetini ele almak, bu rekabetin seçili krizlerden hangilerini tetiklediğini incelemek ve bunların kökeninde yatan nedenleri analiz etmek araştırmaya değer bir mesele olarak dikkat çekmektedir.

1.5. Tezin Yöntemi

Çalışmada, vaka incelemesi *(case study)* yöntemine başvurulacaktır. Bu bağlamda, 21. yüzyılda ortaya çıkan 2004-2005 Turuncu Devrim, 2013-2014 Maidan Devrimi ve 2022 Ukrayna-RF Savaşı örnek olaylar tercih edilecektir.

Bu çalışmanın neoklasik realizm bağlamında analiz edilmesi amaçlanmaktadır. Neoklasik realizm, birey, devlet ve sistem düzeylerini birleştirmekte ve bütüncül bir yöntem geliştirmektedir. Nitekim neoklasik realizm, uluslararası sistemi ve güç dağılımını bağımsız değişken olarak kabul etmekte; sistemik uyaranların, ülkelerin ara değişkenleri vasıtasıyla bağımlı değişkenlere dönüştüğünü savunmaktadır.

Bu tez çalışmasında, Ripsman vd. (2016) tarafından *Neoclassical Realist Theory of International Politics* adlı eserde ortaya konulan üçüncü tip neoklasik realizmden faydalanılacaktır. Üçüncü tip neoklasik realizmin seçilmesinin nedeni, birinci ve ikinci tipe göre daha kapsamlı olmasıdır. Üçüncü tip neoklasik realizmin ara değişkenleri; liderlerin imaj-algıları, stratejik kültür, devlet-toplum ilişkileri ve devlet yapısı ile kurumsal düzenidir. Bu ara değişkenler, dış politika oluşumunda; algılama, karar verme ve politikanın uygulanması süreçlerinde etkili olmaktadır.

Liderlerin imaj ve algıları olarak ifade edilen ara değişkende, karar vericinin dış uyaranları nasıl algıladığına odaklanılmakta ve oluşturulan imajlar merkeze alınmaktadır. Başka bir deyişle bu ara değişken, algılama süreci üzerinde etkilidir. Stratejik kültür ise algılama sürecine ek olarak, karar verme ve politikanın uygulanması üzerinde de etkili olmaktadır. Stratejik kültürde, ulusal bir topluluğun (liderler, toplumsal seçkinler ve halk) alışılmış ortak davranış kalıpları (uzlaşmacı, savunmacı veya saldırgan) odak konusudur. Karar verme ve politikanın uygulanma süreçleri üzerinde etkili olan devlet-toplum ilişkilerinde ise devlet ile toplum arasındaki (devletin sıradan halk, toplumsal gruplar ve ordu ile ilişkisi) uyumun düzeyine bakıldığı dikkat çekmektedir. Devlet-toplum ilişkileri gibi kararların verilme ve uygulanma süreçlerinde etkili olan devlet yapısı ile kurumsal düzeninde de bir ülkenin nasıl bir rejimle yönetildiğine (liberal veya değil), devletin resmî kurumlarının (yasama-yürütme ilişkisi ve parti sistemi gibi çeşitli faktörler) ve daha az resmî kurumlarının (yazılı olmayan kurallar ve teamüller gibi) yapısına bakılmaktadır.

Üçüncü tip neoklasik realizmde ara değişkenlerin etkinlik oranları birbirinden farklılık arz etmektedir. Bu hususta da kısaca söz etmek faydalı olacaktır. Liderlerin imaj-algıları ve stratejik kültür ara değişkenleri, tehdit ve fırsatların yakın ve yoğun olduğu kısıtlayıcı stratejik çevrede *(restrictive strategic environment)* çok etkiliyken;

bu ortamda, devlet-toplum ilişkileri ve devlet yapısı ile kurumsal düzeni ara değişkenleri daha az etkilidir. Stratejik kültür, tehdit ve fırsatların yakın ve yoğun olmadığı izin verici stratejik çevrede de *(permissive strategic environment)* çok etkili olmaya devam etmekte; ancak bu ortamda, liderlerin imaj-algılarının etkinliği azalmaktadır. İzin verici stratejik çevrede devlet-toplum ilişkileri ve devlet yapısı ile kurumsal düzeni ara değişkenleri ise çok etkili bir hâle gelmektedir.

Ripsman vd. (2016), birinci ve ikinci tip neoklasik realizmin orta-uzun vadedeki bağımlı değişkenleri (sistemik çıktılar ve sistemin yapısal dönüşümü) açıklayamadığını öne sürmektedir. Nitekim söz konusu iki tip yaklaşım, daha çok devletlerin dış politika tercihlerine odaklanmaktadır. Üçüncü tip neoklasik realizmde ise kısa vadede (günler, haftalar ve aylar) krizlerde karar alma, kısa-orta vadede (aylar ve yıllar) devletlerin dış politika davranışları ve büyük strateji *(grand strategy)* düzenlemeleri, orta-uzun vadede de (yıllar ve on yıllar) sistemik çıktılar ve uluslararası sistemin yapısındaki değişimler bağımlı değişkenler olarak incelemeye alınabilmektedir.

Üçüncü tip neoklasik realizmin ortaya koyduğu temel düşüncelerden yola çıkarak, bu tez çalışmasında, ‘‘21. yüzyılda Ukrayna özelinde seçilen üç kriz (2004-2005 Turuncu Devrim, 2013-2014 Maidan Devrimi ve 2022 Ukrayna-RF Savaşı)’’ bağımlı değişken olarak kabul edilmektedir. Bu bağımlı değişkenin ise Ukrayna, RF ve ABD’nin ara değişkenleriyle (liderlerin imaj-algıları, stratejik kültür, devlet-toplum ilişkileri ve devlet yapısı ile kurumsal düzeni) analiz edilmesi hedeflenmektedir.

Son olarak da tezin veri toplama yöntemine değinmek önem arz etmektedir. Gerek çalışma öncesi gerekse de sırasında; ‘‘realizm’’, ‘‘neoklasik realizm’’, ‘‘uluslararası sistem’’, ‘‘Karadeniz jeopolitiği’’, ‘‘Turuncu Devrim’’, ‘‘Maidan Devrimi’’, ‘‘Kırım’ın ilhakı’’, ‘‘Ukrayna-RF Savaşı’’ ve ‘‘Amerikan-Rus rekabeti’’ gibi birçok ana hat üzerinden literatür taraması yapılacaktır. Nihayetinde ulaşılan kitap,

makale, rapor, çevrimiçi gazete ve devletlerin resmî kurumlarının web siteleri çalışmada kullanılmak üzere derlenecektir.

1.6. Tezin Hipotezleri ve Araştırma Soruları

Çalışmanın başlıca hipotezleri şu şekildedir:

H1: 2004-2005 Turuncu Devrim ve 2013-2014 Maidan Devrimi, Ukrayna'nın söz konusu iki dönemdeki iç dinamikleri ve dış politika tercihleri neticesinde ortaya çıkmışken; 2022 Ukrayna-RF Savaşı'nı ise özellikle 2021 yılında Ukrayna üzerinde derinleşen Amerikan-Rus rekabeti beraberinde getirmiştir.

H2: Neoklasik realizm bağlamında Turuncu Devrim ve Maidan Devrimi'nin ortaya çıkmasında Ukrayna'nın; Ukrayna-RF Savaşı'nın oluşmasında ise ABD ve RF liderlerinin imaj-algıları ve stratejik kültür ara değişkenleri çok etkili olurken, devlet-toplum ilişkileri ve devlet yapısı ile kurumsal düzeni ara değişkenleri ise görece daha az etkili seyretmiştir.

Çalışmanın temel araştırma sorusu ise şu şekildedir:

- 21. yüzyılda, Ukrayna özelindeki seçili krizlerden (2004-2005 Turuncu Devrim, 2013-2014 Maidan Devrimi ve 2022 Ukrayna-RF Savaşı) hangileri, Amerikan-Rus rekabetinin bir sonucudur ve bu krizlerin ortaya çıkmasında çalışmanın ara değişkenlerinden (liderlerin imaj-algıları, stratejik kültür, devlet-toplum ilişkileri ve devlet yapısı ile kurumsal düzeni) hangileri daha etkilidir?

Çalışmanın temel araştırma sorusunun çözümüne katkı sunacak yardımcı araştırma soruları da şu şekilde sıralanabilir:

- Uluslararası ilişkileri okurken neoklasik realizmi diğer realist kuramlardan (klasik realizm ve neorealizm ile türleri) ayıran en temel fark nedir? Neoklasik realizmin temel dinamikleri nelerdir ve yöntemi nasıldır?

- 1990'lı yıllardan 21. yüzyıla, uluslararası sistemin içerisinden geçtiği süreç ve yaşadığı dönüşüm nasıl olmuştur? 1990'lı yıllarda ve 21. yüzyılda, stratejik çevrenin doğası (izin verici veya kısıtlayıcı) ve uluslararası sistemin netliğini (düşük ya da yüksek) ABD ve RF açısından ne şekilde nitelemek mümkündür? Karadeniz jeopolitiğinin uluslararası sistem ve ABD ile RF açısından önemi nedir? 1990'lı yıllardan 21. yüzyıla, Karadeniz jeopolitiğinde, ABD ve RF arasındaki mücadele nasıl bir süreçten geçmiştir? Ukrayna'nın uluslararası sistem ve ABD ile RF açısından önemi nedir? Ukrayna'daki seçili krizlerin tarihsel seyri nasıl olmuştur?
- Seçili krizlerin meydana gelmesinde Ukrayna, RF ve ABD'nin ara değişkenleri hangi oranda etki etmiştir?

1.7. Tezin Bölümleri ve İçeriği

Tezin giriş ve sonuç kısımlarıyla birlikte beş ana bölümden oluşması planlanmaktadır. Çalışmanın giriş bölümünde, diğer bir ifadeyle bu bölümde; tezin konusu, amacı, literatürdeki yeri, kapsamı, sınırlılıkları, yöntemi, hipotezleri, araştırma soruları ve içeriği yer almıştır.

Çalışmanın ikinci bölümünde, kuramsal çerçeve ortaya konulacaktır. Bu bağlamda realist geleneğin ortaya çıkışı, türleri (klasik realizm, neorealizm ve neoklasik realizm) ve temel varsayımları değerlendirilecektir. Nitekim klasik realizm ve neorealizmden farklılık arz eden neoklasik realizmin uluslararası ilişkilerdeki olayları açıklarken kullandığı yöntem üzerinde durulacaktır. Çalışmayı zenginleştirmek maksadıyla da realist geleneğin öncü düşünürlerinin (Thucydides, Niccolo Machiavelli, Thomas Hobbes, Hans Morgenthau, Kenneth Waltz, Stephen Walt, Charles Glaser, John Mearsheimer ve Gideon Rose gibi) fikirlerinden faydalanılacaktır.

Üçüncü bölümde, neoklasik realizmin bağımsız değişkeni olan uluslararası sistem ve güç dağılımı incelenecektir. Bu bölümde, 1990'lı yıllardan 21. yüzyıla, uluslararası sistemin yaşadığı dönüşüm ve dinamikleri ele alınacaktır. Ardından, sistemin daha dar bir alanı olan Karadeniz alt-sistemine uzanılacak, 1990'lı yıllardan 21. yüzyıla, ABD ile RF arasındaki rekabet incelenecektir. Yine aynı süreç bağlamında Karadeniz alt-sistemindeki Ukrayna üzerindeki Amerikan-Rus rekabeti de irdelenecek ve 2004-2005 Turuncu Devrim, 2013-2014 Maidan Devrimi ve 2022 Ukrayna-RF Savaşı'nın tarihsel arka planı ortaya konulacaktır.

Dördüncü bölümde, yakın dönemde Ukrayna'daki Amerikan-Rus rekabetinin seçili krizlerden hangilerini tetiklediği saptanmaya çalışılacaktır. Ayrıca bu krizlerin/çatışmanın kökeni; bağımsız değişken olan uluslararası sistem ve güç dağılımı göz önünde bulundurularak, Ukrayna, RF ve ABD'nin ara değişkenleri (liderlerin imaj-algıları, stratejik kültür, devlet-toplum ilişkileri ve devlet yapısı ile kurumsal düzeni) üzerinden analiz edilecektir.

Sonuç bölümünde (beşinci kısım) ise bu tez çalışmasının hedeflerinin yerine getirilmesi ve araştırmanın nihayete erdirilmesi amaçlanmaktadır.

İKİNCİ BÖLÜM: ULUSLARARASI İLİŞKİLERDE REALİST GELENEK VE NEOKLASİK REALİZM

Uluslararası ilişkiler disiplini, I. Dünya Savaşı (1914-1918) döneminde doğmuştur. Disiplinin ilk yıllarında ise idealizm (liberalizm) etkili olmuştur. İdealizm, ABD Başkanı Woodrow Wilson'ın I. Dünya Savaşı sonrasında uluslararası sistemde barışın sağlanması için 14 maddeden oluşan ilkelerini ortaya koymasıyla uluslararası ilişkiler disiplinine sirayet etmiştir. Wilson, bu ilkelerde, evrensel hukuk sistemine, demokrasilerin yaygınlaşmasına, devletlerin ahlaki normlar doğrultusunda hareket etmesine, açık diplomasiye, ekonomik iş birliğine, silahsızlanmaya ve devletler üstü bir otoritenin (Milletler Cemiyeti) oluşturulmasına vurgu yapmıştır (Kissinger, 1994, s. 30). Ne var ki uluslararası sistemde Wilson'ın ilkeleri doğrultusunda atılan adımlar, II. Dünya Savaşı'nın (1939-1945) ortaya çıkmasını önleyememiş; bu dönemle birlikte klasik realizm, uluslararası ilişkiler disiplininde yükselmeye başlamıştır.

Realizmin temelleri, milattan önce (MÖ) 5. yüzyılda, Thucydides (1950) tarafından yazılan *History of the Peloponnesian War* adlı esere kadar uzanmaktadır. Nitekim bu tarihten günümüze ulaşan yaklaşık 2500 yıllık süreçte realizm; insan doğası, uluslararası sistem, devlet, savaş, güç, güvenlik ve çıkar gibi olgular ile uluslararası ilişkileri açıklamak için düşünceler geliştirmiştir.

Uluslararası ilişkilerde teorisyenler arasında yaşanan ve literatürde Büyük Tartışmalar[8] *(Great Debates)* olarak bilinen metodolojik, ontolojik ve epistemolojik tartışmalar ile realist gelenek çeşitlenmiştir. Nitekim tarihsel süreçte, II. Dünya Savaşı

[8] Uluslararası ilişkilerde genellikle üç veya dört büyük tartışma olduğu kabul edilmektedir. Birinci tartışma, 1930'lu ve 1940'lı yıllarda realizm ve idealizm arasında; ikinci tartışma ise 1950'li ve 1960'lı yıllarda gelenekselcilik (idealizm ve realizm) ve davranışsalcılık arasında gerçekleşmiştir. Üçüncü tartışma 1980'li yıllarda neorealizm ve neoliberalizm arasında; son tartışma ise pozitivist (neorealizm ve neoliberalizm) ve post-pozitivist teoriler (eleştirel teori, post-yapısalcı teori ve feminist teori gibi) arasında yaşanmıştır. Söz konusu tartışmalar ile ilgili daha ayrıntılı bilgiye ulaşmak için bkz. (Kurki & Wight, 2013).

ile klasik realizm, 1980'li yıllarda neorealizm (savunmacı ve saldırgan realizm), 1990'lardan itibaren ise neoklasik realizm ortaya çıkmıştır. Realist kuramlar, devletin temel aktör olarak görülmesi, uluslararası sistemin anarşik kabul edilmesi ve devletlerin kendi kendine yetme ilkesi *(self-help)* gibi daha birçok konuda benzer görüşlere sahiptir. Ancak bu kuramların, uluslararası politikayı okuma yöntemleri birbirinden farklılık arz etmektedir. Keza klasik realizm söz konusu okumayı kötü ve bencil insan doğası üzerinden yaparken, neorealizm anarşik uluslararası sisteme, neoklasik realizm ise uluslararası sistem ile devletlerin iç dinamiklerine birlikte başvurmaktadır.

Yukarıdaki paragraflarda kısaca realist gelenekten söz edilmiştir. Bu bölümün alt başlıklarında ise realist gelenek içerisindeki kuramlar [klasik realizm, neorealizm (savunmacı ve saldırgan realizm) ve neoklasik realizm] üzerinde ayrıntılı bir şekilde durulacaktır. Nitekim söz konusu kuramların tarihsel süreci, temel dinamikleri ve varsayımları incelenecektir. Böylelikle çalışmanın kuramsal çerçevesi olan neoklasik realizmin daha iyi anlaşılması hedeflenmektedir.

2.1. Tarihsel Süreçte Klasik Realizm ve Ana Varsayımları

Thucydides, Machiavelli ve Hobbes, büyük ölçüde realist geleneğin temellerini oluşturan üç düşünürdür. Devletin en temel aktör olması, ulusal çıkarların önceliği, devletin hayatta kalma amacı ve uluslararası sistemin anarşik olması gibi daha birçok realist ön kabul söz konusu üç düşünürün fikirlerine dayanmaktadır.

İlk olarak söz edilmesi gereken isim Thucydides'dir. Thucydides (1950), Peloponnes Savaşı'nı kaleme aldığı eserinde; Atina İmparatorluğu ile Sparta-Peloponnes Birliği arasında gerçekleşen savaşın nedenini, Atina'nın gücünü artırmasının Sparta ve diğer şehir devletleri üzerinde ortaya çıkardığı korkuyla

ilişkilendirmiştir. Zira Atina'nın artan gücü, mevcut güç dengesini[9] *(balance of power)* bozmuştur. Öte yandan Machiavelli ise *The Prince*[10] adlı eserinde, devlet liderlerinin çıkarcılığı ve kurnazlığını öne çıkarmıştır. Machiavelli'ye (2009) göre öncelikli olan devletin varlığını sürdürmesidir. Devlet liderleri, bu amacı göz önünde bulundurarak karar vermelidir; kararlar ise ahlaki olmak zorunda değildir.

Klasik realizm, en temel analiz birimi olarak devleti kabul etmektedir. Bu düşüncenin kökeni Thucydides ve Machiavelli'ye kadar dayanmaktadır; çünkü bu iki düşünür de şehir devletlerini merkeze alan bir yaklaşım benimsemiştir (Schmidt & Dunne, 2014, s. 101). 1648 Vestfalya Antlaşması'ndan itibaren egemen devletler, uluslararası siyasetin baş aktörleri olarak kabul edilmeye başlanmıştır. Realizme göre egemenlik ise devletin güç kullanmasıyla ayrılmaz bir şekilde ilişkili görülmektedir (Schmidt & Dunne, 2014, s. 101).

Hobbes (1965), *Leviathan* adlı eserinde, insan doğasının esasında kötü olduğunu vurgulamış, bu kötülüğün dizginlenmesi için üstün bir otoritenin (devlet) varlığını gerekli görmüştür. Yazar, devletin olmamasını doğa durumu olarak tanımlamaktadır. Doğa durumunda, herkes herkesle savaş hâlindedir. Hobbes (1965) insan doğasındaki çatışmaların temelinde; rekabet, güvensizlik ve şan-şeref olgularının yattığını düşünmektedir (s. 96). Bu unsurlar, şiddeti ortaya çıkarmaktadır. Şiddeti engelleyecek otoritenin olmayışı, insanın ölüm korkusuyla yaşamasına neden olur ve bu durum da insanı kötü bir varlığa dönüştürür (Hobbes, 1965, s. 96-97).

Yukarıda değinilen üç düşünürden hareketle uluslararası sistem, çıkarların ve bekanın korunması için daima rekabet, çatışma ve savaşların mevcut olduğu bir güç

[9] Güç dengesi sistemi, bir devletin güç artırması karşısında diğer devletlerin biraya gelerek yükselen gücü dengelemesi olarak tanımlanabilir.

[10] Literatürde politika yapıcıların hile ve aldatma davranışlarını nitelemek için kullanılan Makyavelist sıfatının temel dayanağı da Machiavelli'nin yazdığı bu eserdir. Kaynakla ilgili ayrıntılı bilgiye ulaşmak için bkz. (Machiavelli, 2009).

mücadelesi alanı olarak ifade edilebilir. Dolayısıyla realist bakış açısıyla uluslararası sistemde savaş durumunun sürekli olduğu söylenebilir (Aydın, 2004, s. 40).

İdealizm ile realizm arasında, klasik realizmin uluslararası ilişkiler disiplinine yerleşmesini sağlayan I. Büyük Tartışma, II. Dünya Savaşı'nın başlamasıyla ortaya çıkmıştır. Söz konusu akademik tartışmayı yükselten ise Carr (1946) tarafından yazılan *The Twenty Year's Crisis, 1919-1939: An Introduction to the Study of International Relations* adlı eserdir. Carr, eserinde idealizmi, ütopyacılık olarak tanımlamıştır. Zira idealizmin I. Dünya Savaşı sonrasında barışı sağlamak amacıyla öne sürdüğü ılımlı düşünceler (Milletler Cemiyeti'nin kurulması ve silahsızlanma girişimleri gibi) savaşı önleme noktasında başarısız olmuştur.

İnsan doğası ile devletin ilişkilendirilmesi hem idealizmde hem de klasik realizmde mevcut olan bir düşüncedir. İdealizmde, insanın iyi olduğu ve uluslararası sistemde kalıcı bir barışın sağlanabileceği (Kantiyen bir barış)[11] düşünülürken, klasik realizmde ise insanın kötü olduğu varsayılmakta, kalıcı bir barışın ise mümkün olmadığı ortaya konulmaktadır.

İnsan doğasıyla devleti birbiriyle yakından ilişkili gören Morgenthau (1978), *Politics Among Nations: The Struggle for Power and Peace* başlıklı eseriyle klasik realizmi kuramsallaştırmaya çalışmıştır. Bu bağlamda Morgenthau, eserinde; güç, ulusal çıkar, güç-çıkar ilişkisi, ahlak-çıkar ayrımı gibi daha birçok hususta etkili açılımlar geliştirmiştir. Söz konusu açılımlar literatürde ‘‘Morgenthau'nun altı ilkesi’’ olarak bilinmektedir. Bu ilkeler şu şekilde özetlenebilir (Morgenthau, 1978, s. 4-15):

1. Siyaset, nesnel yasalarla yönetilir. Devletler rasyonel eylemlerini, bu yasalarla üretebilir.

[11] İdealizmi büyük ölçüde besleyen Immanuel Kant, dünyada kalıcı barışın sağlanabileceğine vurgu yapmıştır. Filozof, bunun için bazı şartlar ortaya koymuştur. Kant'ın devletler cumhuriyet rejimi ile yönetilmeli, birbirlerinin iç işlerine karışmamalı, uluslararası hukuka dayalı bir federasyon kurulmalı gibi birçok önerisi mevcuttur. Daha ayrıntılı bilgiye ulaşmak için bkz. (Kant, 1917).

2. Devletler, güç kavramı (nihai amaç) ile tanımlanan ulusal çıkarlar doğrultusunda hareket etmektedir. Liderler, çıkarların gerektirdiği diktelere göre davranmaktadır.
3. Bir fikir olarak ulusal çıkar, siyasetin özüdür, ulusal çıkar fikri, zaman ve mekândan etkilenmez. Ancak ulusal çıkarların içeriği ve sahip olunan güç dinamiktir.
4. Devletler, ahlaki ilkeler doğrultusunda politika belirlemez; çıkarlar önceliklidir. Liderler, tedbirli olmalıdır; kararları ahlaki olmak zorunda değildir.
5. Bir ulusun ahlaki değerleri ile evrensel ahlak yasaları arasında herhangi bir özdeşlik yoktur. Tüm devletler, kendi ulusal çıkarlarının peşinde koşan aktörlerdir; çıkarlar, devletleri ahlaki aşırılıktan korumaktadır.
6. Siyaset özerktir; diğer alanlarla (hukuk, ekonomi ve din gibi) arasında net bir ayrım vardır.

Morgenthau'nun ilkeleri klasik realizmin temel dinamiklerini özetler niteliktedir. Buna karşılık klasik realistlerin çoğunluğu tarafından kabul edilen varsayımları da ortaya koymak, gelinen noktada önem arz etmektedir. Söz konusu varsayımlar, beş ana hat üzerinden şu şekilde sıralanabilir (Viotti & Kauppi, 2012, s. 39-40):

- Egemen devletler, uluslararası ilişkilerin temel aktörüdür. Bu bağlamda devlet-dışı aktörlerin [sivil toplum kuruluşları (STK), çok uluslu şirketler ve uluslararası örgütler gibi] rolü göz önüne alınmamaktadır.
- Uluslararası sistem anarşiktir. Egemen devletlerden daha üst bir otorite veya merkezi bir güç bulunmamaktadır.
- Devletler, dış politikada rasyonel karar veren ve bu kapsamda hareket eden bütüncül yapılardır.

- Devletler, gücü ve kapasitesi oranında, uygun araçlarla çıkarlarını maksimum kılmayı hedefleyen politikalar izlemektedir.
- Uluslararası ilişkilerin en temel konusu, ulusal güvenliktir. Devletlerin varlığını sürdürmesi ile ilgili ulusal güvenlik meseleleri yüksek politikalar *(high politics)* şeklinde; ekonomi, ticari ve çevre gibi konular ise düşük politikalar *(low politics)* olarak tanımlanmaktadır.

Yukarıda belirtilmiş olan maddeleri biraz daha tartışmak konunun anlaşılması bağlamında faydalı olabilir. İnsanlar, kendi üzerinde üst otorite olan devleti kurmuş ve ona, kendisi adına güç kullanma yetkisi vermiştir. Bu kapsamda devlet, iç ve dış güvenliği sağlama görevini üstlenmiştir. Dolayısıyla realistler tarafından devletler, uluslararası ilişkilerde güvenlik sağlamadaki rolüyle en temel aktör olarak öne çıkarılmıştır (Açıkmeşe, 2014, s. 87). Gücü doğrultusunda gerek ulusal güvenliğini sağlamak gerekse de daha fazla güce ulaşmak (nihai amaç) için hareket eden devletler, çıkarlarını maksimize etmeyi hedeflemektedir. Bu durum da anarşik uluslararası sistemde rekabetin ve çatışmanın daha da sertleşmesini beraberinde getirmektedir. Realistler, böyle bir uluslararası ortamda devletlerin, yalnızca kendi gücüne güvenmesi ve kendi kendine yetmesi gerektiğini savunmaktadır (Schmidt & Dunne, 2014, s. 101).

Bir diğer değinilmesi gereken husus ise güvenlik ikilemi *(security dilemma)* meselesidir. Anarşik uluslararası sistemde devletler, birbirlerinin niyetini bilemez; bu nedenle devletler arasında kaygı, şüphe ve güvensizlik bulunmaktadır. X devletinin, kendisine yönelik bir kuvvet girişiminde bulunacağını düşünen Y devleti, güç artırmaya yönelir. Y devletinin güç artırma girişimi ise hem X ülkesi hem de diğer devletler üzerinde kaygı yaratır; nitekim söz konusu devletler de güç artırma stratejisine girişir (Herz, 1950, s. 157). Güvenlik ikilemi olarak tanımlanan bu duruma, ABD ve SSCB arasında yaşanan silahlanma yarışı akabinde 1962 yılında yükselen Küba Krizi örnek

olarak gösterilebilir. ABD'nin nükleer başlıklı füzeleri Türkiye'ye, SSCB'nin ise Küba'ya yerleştirmesiyle bu kriz meydana gelmiştir. Küba Krizi diplomatik adımlarla çözülse de o dönemde, iki süper güç, nükleer silah kullanma tehdidiyle gerek ulusal güvenlikleri üzerinde gerekse de uluslararası sistemde güvensiz bir durum ortaya çıkarmıştır.

Realistlere göre bir devletin artan gücü, diğer devletlere yönelik kuvvet kullanma ihtimalini artırmaktadır. Diğer devletler de var olma korkusuyla güç artıran devlete karşı güvenlik politikaları benimsemektedir. Bu politikalardan en önemlilerin başında dengeleme *(balancing)*[12] gelmektedir (Açıkmeşe, 2014, s. 96). Dengelemenin amacı, yükselmekte olan gücün hegemonya oluşturmasına engel olmaktır. Dengeleme başarılı olursa, bir güç dengesi kurulur ve geçici de olsa bir barış sağlanır; denge kurulamazsa veya bozulursa çatışma ve savaşlar meydana gelir (Açıkmeşe, 2014, s. 96). Klasik realizm, çatışmaları önlemek için saldırgan devletleri caydıracak bir güç dengesinin varlığına ve barışı sağlamaya istekli bir güçler uyumuna *(concert of powers)* vurgu yapmaktadır (Aydın, 2004, s. 50). Soğuk Savaş döneminde, ABD öncülüğünde NATO'nun, SSCB liderliğinde ise Varşova Paktı'nın kurulması güç dengesi ve güçler uyumuna örnek teşkil etmektedir.

Doğuşundan itibaren farklı akımlar tarafından birçok açıdan eleştirilen[13] klasik realizm, 1950 ile 1960'lı yıllarda ise uluslararası ilişkilerdeki II. Büyük Tartışma olan gelenekselcilik (idealizm ve realizm) ve davranışsalcılık arasındaki rekabetin bir tarafı olmuştur. Söz konusu tartışma yönteme; diğer bir ifadeyle metodolojiye ilişkindir. Bu

[12] Dengelemenin birçok türü bulunmaktadır. Bunlar; iç dengeleme-dış dengeleme, negatif dengeleme-pozitif dengeleme, sert dengeleme-yumuşak dengeleme, offshore dengeleme-onshore dengeleme ve her yerde dengeleme *(omnibalancing)* olarak sıralanabilir. Söz konusu dengeleme türleri hakkında daha detaylı bilgiye ulaşmak için bkz. (Özlük, 2017).

[13] Klasik realizm; insan doğasına karşı olumsuz tutumu, devlet merkezli olması, devleti rasyonel ve bütüncül yapılar olarak görmesi, dengelerin sürekliliğine vurgu yapması, ahlakı dışlaması, uluslararası sistemi çatışma üzerinden okuması, yüksek politikalar-düşük politikalar tanımlaması ve iç-dış politika ayrımı gibi daha birçok konuda eleştirilmiştir. Daha ayrıntılı bilgiye ulaşmak için bkz. (Arı, 2013).

tartışma, geliştirilen varsayımların kesin olarak nasıl sınanabileceği meselesi üzerinden şekillenmiştir. Davranışsalcılık, klasik realizmin insan doğasından hareketle devletlerin davranışlarını açıklamaya çalışmasını bilimsel olmamakla eleştirmiş; deneylerle sınanabilecek olgulara odaklanılması gerektiğini vurgulamıştır (Kurki & Wight, 2013, s. 18-19). Nitekim metodolojik tartışmalar ve dönemin eleştirileri, realist düşünce içerisinden neorealizmin ortaya çıkmasını sağlamıştır.

Gelinen noktada bu çalışmada, klasik realizmin kuramsal çerçeve olarak neden tercih edilmediğini açıklamak da önemlidir. Smith ve Dawson (2022), neorealistlerin, RF'nin Ukrayna'yı neden işgal etmeyi seçtiğini etkili bir şekilde açıklayamadığını öne sürmektedir. Bu bağlamda yazarlara göre realist gelenek içerisinden klasik realizm ve neoklasik realizm daha açıklayıcıdır. Zira değinilen bu kuramlar, neorealizmin dikkate almadığı realist olmayan alanların kavramlarından[14] da beslenmektedir. Ne var ki Ukrayna krizinde uluslararası sistemin ve yapısal faktörlerin de etkili unsurlar olduğu düşünüldüğünde, bu başlık altında değerlendirilen klasik realizmin ise devlet düzeyine odaklandığı göz önüne alındığında, birey, devlet ve sistem düzeylerini birleştiren neoklasik realizmin daha açıklayıcı bir perspektif sunabileceği söylenebilir. Bu nedenle çalışmada, klasik realizm yerine neoklasik realizm tercih edilmektedir.

Sonuç olarak klasik realizmin, sonraki yıllarda ortaya çıkmış olan realist kuramların [neorealizm (savunmacı ve saldırgan realizm) ve neoklasik realizm] öncüsü olduğunu söylemek gerekmektedir. Dolayısıyla klasik realizmi, bir temel olarak anlamak önem arz etmektedir. Bir sonraki başlıkta ise yapısal bir realist kuram olan neorealizmin (savunmacı ve saldırgan realizm) incelenmesi amaçlanmaktadır.

[14] Yazarlar, bu çalışmada medeniyetçi düşünce ve ontolojik güvenlik kavramlarına vurgu yapmıştır (Smith & Dawson, 2022).

2.2. Türleri ve Temel Dinamikleriyle Neorealizm (Yapısal Realizm)

Waltz (1979), yazdığı *Theory of International Politics* adlı kitabıyla uluslararası ilişkilerde neorealist kuramın ortaya çıkmasını sağlamıştır. Waltz, eserinde klasik realizmde olduğu gibi devleti en temel aktör olarak kabul etmiştir; ne var ki devlet davranışlarını insan doğasına dayandırmamıştır. Yazar, klasik realizmden farklı bir şekilde analiz düzeyi olarak uluslararası sistemi kuramının merkezine almıştır.

Waltz'un (1979) kuramında uluslararası sistemin anarşik *(organizing principle)* olduğu kabul edilmektedir. Waltz'a (1979) göre böyle bir uluslararası sistemde *''Hiç kimse emretmeye yetkin değil; hiç kimse itaat etmek zorunda değildir''* (s. 88). Kuramda anarşinin tam tersi olarak bir de hiyerarşik sistem bulunmaktadır. Bu sistem, devletin kurulmasıyla ülke içerisinde oluşturulmaktadır. Devlet, içerisinde yaşayan insanların güvenliğini tesis eden bir otoritedir. Ancak uluslararası sistemde durum farklıdır; zira devletlerin güvenliğini sağlayacak bir üst otorite bulunmamaktadır (Waltz, 1979, s. 88).

Neorealist kuramda, devlet davranışlarını belirleyen anarşik uluslararası sistemdir. Sistemdeki istikrarı sağlayan ve devletleri iş birliğini iten husus da ülkelerin birbirini dengelemeye yönelik davranışlarıdır (Arı, 2018, s. 20). Söz konusu dengelemeyi başarılı bir şekilde sağlayabilecek taraflar ise genellikle büyük güçlerdir. Öte yandan daha küçük devletler ise sahip oldukları kabiliyetleri itibariyle dengeleme konusunda çoğunlukla başarısız olurlar (Açıkmeşe, 2014, s. 96). Ancak devletlerin kabiliyetleri her ne kadar birbirinden farklı olsa da güvenlikleri peşinden koşmalarının sürekli olduğunu ifade etmek gerekmektedir.

Neorealizmde, uluslararası sistemdeki anarşi, bir dünya hükümeti kuruluncaya kadar değişmez görülmektedir. Değişken olan unsur, uluslararası sistemin yapısıdır; diğer bir ifadeyle güç dağılımıdır. Söz konusu husus, büyük devletlerin (kutupların) kapasitesinin değişmesi sonucu gerçekleşmektedir (Waltz, 1979, s. 199). I. Dünya

Savaşı öncesindeki çok kutuplu uluslararası yapının, II. Dünya Savaşı akabinde iki kutupluya dönüşmesi; Soğuk Savaş'tan sonra tek kutuplu yapının ise 21. yüzyılda görece çok kutuplu bir düzene evrilmesi bu duruma örnek olarak gösterilebilir. Özetle neorealizm, uluslararası sistemdeki anarşinin sürekliliğine vurgu yapmakta, değişenin ise sistem içerisindeki dinamikler olduğunu öne sürmektedir. Nitekim bu süreklilik ve değişim meselesi, Waltz'un (2000) *Structural Realism after the Cold War* başlıklı eserinde de işlenilmektedir. Neorealizm, Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle uluslararası sistemdeki değişimleri açıklayamadığı gerekçesiyle eleştirilmiştir. Buna karşılık yazar, söz konusu eseriyle anarşik uluslararası sistemin değişmediğini vurgulamış, Soğuk Savaş'ın bitişiyle iki kutuplu yapının sona erdiğine işaret etmiştir (Waltz, 2000, s. 39).

Şunu da eklemek gerekir ki Waltz (1979), devletler için iki kutuplu sistemlerin çok kutupluluğa göre daha güvenli olduğunu düşünmektedir (s. 161). Bir diğer önemli neorealist düşünür olan Mearsheimer (2001) da Waltz gibi düşünmektedir (s. 5). Özetle bu düşünürler, iki kutuplu yapının daha güvenli olduğuna inanmaktadır. Waltz ve Mearsheimer, bu mesele özelinde hemfikir olsa da iki düşünürün neorealizmin iki farklı kolunun temsilcisi olduğunu da ifade etmek gerekmektedir. Keza Waltz, bir savunmacı realistken Mearsheimer ise saldırgan realisttir.

''Devletler ne kadar güç ister?'' sorusu sorulduğunda neorealist kuram; savunmacı ve saldırgan realizm olarak iki kanada ayrılmaktadır (Mearsheimer, 2013, s. 72). Bu iki kuram, uluslararası sistemin anarşik olduğunu kabul etmekte, devletlerin güvenliklerine odaklandığını savunmaktadır. Ancak söz konusu kuramlar, devletlerin güvenliklerini sağlamak için ne kadar güce başvuracağı hususunda farklılaşmaktadır. Bu bağlamda Waltz'a (1979) göre güvenlik sağlamak için çok fazla güç elde etmeye çalışmak diğer devletlerin güvenliğini tehdit edecektir. Bu yüzden Waltz, güç dengesi sistemini öne çıkarmaktadır. Öte yandan Mearsheimer (2001) ise sürekli bir güç

artırımını vurgulamaktadır. Bu düşüncelerden hareketle de neorealizmin, devletlerin nihai hedefi bağlamında klasik realizmden ayrıştığı ortaya çıkmaktadır. Zira klasik realizmde devletlerin nihai amacı güçtür. Neorealizmde ise devletlerin nihai amacı güvenliktir. Kısacası neorealizm, güç unsurunu daha çok güvenliği sağlayacak ‘‘bir araç’’ olarak görmektedir (Mearsheimer, 2013, s. 72).

Özetle neorealizm, içerisinde barındırdığı savunmacı ve saldırgan realizmle öne çıkan yapısal bir kuramdır. Bu kuram, 1980 ile 1990’lı yıllarda uluslararası ilişkiler disiplininde yaşanan tartışmaların (III. ve IV. Büyük Tartışma) önemli bir kanadı olmuştur. Söz konusu tartışmalar aynı zamanda 1990’lı yıllarda neoklasik realizmin ortaya çıkmasını da tetiklemiştir. Ancak neoklasik realizm incelenmeden önce bu başlık altında kısıtlı bir şekilde değinilen savunmacı ve saldırgan realizm üzerinde biraz daha durmak önem arz etmektedir. Bu bağlamda iki alt başlık hâlinde sırasıyla savunmacı realizm ve saldırgan realizmin temel dinamiklerinin irdelenmesi hedeflenmektedir.

2.2.1. Savunmacı Realist Kuram

Savunmacı realizm, diğer realist kuramlara göre daha ılımlı bir uluslararası ilişkiler görmektedir. Savunmacı realistler, anarşik uluslararası sistemde istikrarı sağlayacak temel unsur olan dengeleme konusu üzerinde sıklıkla durmuştur. Bu bağlamda savunmacı realistler, sınırlı güç artırımını savunmuş; güç dengesi, tehdit dengesi *(balance of threat)* ve savunma-saldırı dengesi *(offense-defense balance)* gibi teorileri geliştirmiştir.

Güç dengesi sisteminde, devletler güvenliklerini sağlamak amacıyla sahip oldukları çeşitli araçları kullanmaktadır. Söz konusu araçlar; iç çabalar (ekonomik ve askeri gücün artırılması) ve dış çabalar (kendi ittifakını güçlendirme ve karşı ittifakı zayıflatma) olarak iki kısma ayrılmaktadır (Waltz, 1979, s. 118). Uluslararası sistemde, kendi kendine yetme ilkesini benimseyen devletler arasında zayıflayan devlete yardım

edecek bir üst otorite bulunmamaktadır. Dolayısıyla devletler gerek iç gerekse de dış dengelemeye başvurarak sistemdeki güç dengesizliklerini engellemeye çalışmaktadır. Nihayetinde güç dengesi, hem devletlerin varlığını sürdürme arzusu ve davranışlarına dikkat çeken, hem de sistemden doğan kısıtlamaları öne çıkaran mikro bir kuram olarak görünmektedir (Waltz, 1979, s. 118).

Waltz'un güç dengesi kuramından farklı olarak Walt (1987), *The Origins of Alliances* adlı eserinde ittifak oluşumunu, ortaya koyduğu tehdit dengesi teorisiyle açıklamaktadır. Walt'un (1987) tehdit dengesi kuramına göre ittifaklar, yükselen güce karşı değil, dış tehditlere karşı kurulmaktadır (s. 5). Dolayısıyla tehdit dengesi teorisine göre dengelemeye başvuran devlet, algıladığı tehdit neticesinde bu politikayı izlemektedir. Ayrıca Walt'a göre küçük devletler, varlığını sürdürmek için tehdit algıladığı güçle de ittifak oluşturabilmektedir. Yazar, söz konusu bu davranışı ise literatürde peşine takılma ya da boyun eğme olarak bilinen *bandwagoning* kavramı ile açıklamaktadır (Walt, 1987, s. 19-21).

Tehdit dengesi teorisinde, tehdidin dört kaynağı bulunmaktadır. Söz konusu kaynaklar; toplam güç *(aggregate power)*, coğrafi yakınlık, saldırı nitelikli güç ve agresif niyetlerdir (Walt, 1987, s. 21-26). Toplam güç; nüfusu, endüstriyel ve askeri kapasiteyi ve teknolojik düzeyi kapsamaktadır. Gelinen noktada konuyu, tehdit teşkil eden A devleti ve tehdit algılayan B ülkesi üzerinden örneklendirmek daha açıklayıcı olacaktır. A devleti, toplam güç içerisindeki unsurlara ne kadar sahipse B ülkesi için o kadar tehdit oluşturacaktır. Ancak burada coğrafi yakınlık da önemlidir; zira A devleti, B ülkesine coğrafi olarak yakın olmalıdır. Çünkü ülkeler arasındaki coğrafi mesafe yakınlaştıkça algılanan tehdit seviyesi yükselmektedir. A devletinin sahip olduğu saldırı nitelikli gücü (askeri kapasitesi) ve ortaya koyduğu agresif niyetleri de (tarihsel

hedefleri ve liderlerinin söylemleri gibi) B devletinin tehdit algısını artıracaktır (Walt, 1987, s. 21-26).

Savunmacı realizme katkı sağlayan bir diğer isim olan Glaser (1994-1995), *Realists as Optimists: Cooperation as Self-Help* başlıklı makalesinde, savunma-saldırı dengesi ve savunma-saldırı ayırt edilebilirliği *(offense-defense distinguishability)* olarak tanımladığı iki kavram ile güvenlik ikileminin çatışmaya varan etkilerini hafifletebilecek veya ortadan kaldırabilecek bir yaklaşım geliştirmiştir (Glaser, 1994-1995, s. 61). Savunma-saldırı dengesi, rakip devletin saldırı nitelikli harcamalarını dengelemek için diğer ülkenin savunmaya yatırım yapmasıdır (Glaser, 1994-1995, s. 61). Savunma-saldırı ayırt edilebilirliği ise saldırı yönlü kuvvetlerin savunma; savunma yönlü kuvvetlerin de saldırı yönlü kuvvetlere dönüştürülmesinin anlaşılabilmesine olanak sağlayan bir olgudur. Savunma-saldırı ayırt edilemediği durumlarda, savunma ve saldırı yönlü güçler birbirinin yerine kullanılabilir; bu husus da devletlerin tehdit algılarını ve belirsizliği daha fazla artırır (Glaser, 1994-1995, s. 62).

Savunmacı realizmin, yapısal bir kuram olduğu unutulmamalıdır. Öncesinde de değinildiği üzere neorealizm, yapısal bir teori olması nedeniyle Ukrayna çatışmasını açıklama konusunda eksik kalabilmektedir (Smith & Dawson, 2022). Mearsheimer (2014; 2022), Ukrayna'daki krizler söz konusu olduğunda, özellikle 2014 Kırım'ın ilhakından itibaren literatürde adı en çok öne çıkan realist yazarlardan biridir. Ancak D'Anieri (2019), Mearsheimer'ın Ukrayna çatışmasında daha çok ''savunmacı realist'' bir yaklaşım sergilediğini ifade etmektedir. D'Anieri, bu yazarın çatışmanın nedeni konusunda, Ukrayna ve Batı'yı sorumlu tuttuğunu, RF ile uzlaşmayı vurguladığını söylemektedir. Bu yaklaşımlar, Batı'nın davranışlarının nedenini büyük ölçüde göz ardı etmektedir. Dolayısıyla D'Anieri, çatışmanın kaynağını daha iyi anlayabilmek için savunmacı ve saldırgan realizmin üzerinde durmadığı iç siyasete ve karar alma

süreçlerine de odaklanmanın önemli olduğuna işaret etmektedir. Nitekim bu bağlamda klasik realizm ve neoklasik realizmin iç dinamikleri değerlendiren yaklaşımı öne çıkmaktadır.[15]

Özetle savunmacı realizmde devletlerin, diğer ülkelerin tehdit algılamasına neden olabilecek saldırgan adımlarla değil; savunmacı politikalarla güvenliklerini sağlayabileceğine vurgu yapılmaktadır. Diğer bir ifadeyle bu kuram, devletlerin sınırlı düzeyde güç artırımını makul görmekte ve önermektedir. Savunmacı realizm, ortaya koyduğu düşüncelerle neorealizmin iyimser kanadını temsil etmektedir. Bir sonraki başlıkta ise neorealizmin karamsar tarafında konumlanan saldırgan realizmin ele alınması amaçlanmaktadır.

2.2.2. Saldırgan Realist Kuram

Saldırgan realizm, temel amacı büyük devletler arasındaki çatışmaların nedenini açıklamak olan bir neorealist kuramdır. Saldırgan realizmde de uluslararası sistemin anarşik olduğu kabul edilmektedir. Sistemdeki büyük devletler, birbirini yok edebilecek askeri yeteneklere sahiptir. Dolayısıyla hiçbir devlet, diğerlerinin niyetlerinden emin değildir. Böyle bir uluslararası ortamda da devletlerin en temel amacı güvenliğini sağlamak ve varlığını sürdürmektir. Devlet, bu amacını rasyonel bir aktör olarak stratejik adımlarla ve gücünü maksimize ederek gerçekleştirmeye çalışmaktadır (Mearsheimer, 2001, s. 30-31).

Yukarıdaki paragraf doğrultusunda saldırgan realizmin, diğer realist kuramlarla bazı konularda benzeştiği, bazılarında ise farklılaştığı söylenebilir. Saldırgan realizm, savunmacı realizmden farklı olarak, klasik realizmde olduğu gibi devletlerin güçlerini maksimize etmeye çalıştığını ifade etmektedir. Ancak saldırgan realizmde devletlerin

[15] Çalışmada, klasik realizm yerine neoklasik realizmin tercih edilmesinin nedeni, ‘‘Tarihsel Süreçte Klasik Realizm ve Ana Varsayımları’’ başlığının altında ifade edilmiştir.

bu davranışının kaynağı, klasik realizmden farklıdır. Zira saldırgan realizmde, güç maksimizasyonunu uluslararası sistem teşvik etmektedir. Nitekim Mearsheimer'a (2013) göre de bir devleti kimin yönettiği önemli değildir; esas olan uluslararası sistemin devletlere etkisidir (s. 72). Çünkü uluslararası sistem, devletleri benzer davranışlara itmektedir. Öte yandan saldırgan realizmin yayılmacılığa bakış açısının da savunmacı realizmden farklı olduğu vurgulanabilir. Nitekim saldırgan realizmde yayılmacılık büyük ölçüde olağandır. Bu bağlamda Robert Gilpin'in düşüncesi örnek olarak gösterilebilir. Gilpin'e (1981) göre *''Bir devlet gücü arttıkça, bölgesel kontrolünü, siyasi nüfuzunu ve/veya uluslararası ekonomi üzerindeki hâkimiyetini genişletmeye çalışmaktadır''* (s. 106).

Savunmacı realist kuramda sıklıkla üzerinde durulan güç dengesi sistemi (ittifakların), saldırgan realizmde gerekmedikçe tercih edilmemektedir. Saldırgan realizmde rasyonel olan ülkenin kendine güvenmesi ve varlığını sürdürmek için çeşitli araçlarla daima güç peşinde koşmasıdır. Zira gücün, hegemon oluncaya kadar artırılmasıyla güvenlik sağlanabilecektir. Bu kuramda, küresel bir hegemonya olmak okyanusların büyük ve kontrolünün zor olması dolayısıyla pek mümkün görülmemekle birlikte bölgesel hegemon olmanın daha olası olduğu düşünülmektedir. Bölgesel hegemon olunduğunda ise potansiyel hegemon devletlerle ve diğer büyük güçlerle mücadele sürmektedir (Mearsheimer, 2001, s. 40-42).

Mearsheimer'a (2001) göre güç, uluslararası ilişkilerin para birimidir (s. 12). Saldırgan realizmde gücü elde etmenin ise bazı yolları bulunmaktadır. Birinci yol, doğrudan güç kullanımı olan savaştır *(war)*; ancak savaşlar maliyetlidir. Savaşa girme durumunda sağlanacak fayda, eğer zarardan fazlaysa devletler savaşa başvuracaktır (Mearsheimer, 2001, s. 138). Ne var ki buna rasyonel bir şekilde hızlı karar verilmelidir. Güç elde etmenin ikinci yolu ise savaşa göre daha düşük maliyetli olan ve güç kullanma

tehdidini içeren şantaj *(blackmail)* uygulanmasıdır. Özellikle görece küçük devletlere yapılan şantaj, başarılı olabilir (Mearsheimer, 2001, s. 138). Üçüncü yol da rakibi yıpratma *(bait and bleed)* stratejisidir. Bu stratejiyle iki rakip devletten zayıf olan desteklenir ve savaşmaları için kışkırtılırlar. Dördüncü yol ise rakibi dolaylı yoldan yıpratma *(bloodletting)* stratejisidir. Söz konusu stratejide, savaşmakta olan bir rakip ülkenin karşısındaki devlete yardım edilir (Mearsheimer, 2001, s. 139). Ayrıca dengeleme ve sorumluluğu başkasına devretme *(buck-passing)* yöntemi de büyük güçler tarafından kullanılan stratejilerdir. Dengeleme politikası uygulayan devlet, sorumluluğu başkasına devretme stratejisine göre daha fazla inisiyatif almaktadır. Tehdit altındaki devletler, genellikle dengelemeden ziyade sorumluluğu başkasına devretme stratejisi uygular ve savaş durumunda saldırganla savaşmanın maliyetinden kaçınır (Mearsheimer, 2001, s. 139).

McFaul vd. (2014), Mearsheimer'ın saldırgan realizmini, Ukrayna krizindeki değerlendirmeleri dolayısıyla eleştirmektedir. Mearsheimer (2014), Kırım'ın ilhakı ve Ukrayna'nın doğusundaki çatışmaların nedeninin, NATO genişlemeleri olduğunu ifade etmektedir. Mearsheimer'ın (2022) Ukrayna-RF Savaşı'nın nedenine yönelik yaklaşımı da bu düşüncesiyle aynıdır. McFaul vd. (2014), bu yaklaşımın, NATO'nun Soğuk Savaş sonrası genişlediği ilk yıl olan 1999 ile 2014 yılları arasında, RF'nin Ukrayna'ya neden asker göndermediğini açıklayamadığını ifade etmektedir. Ayrıca McFaul vd. (2014), 2009-2012 döneminde, ABD-RF ilişkilerinin görece yumuşak bir yapıda olduğunu belirterek, bu dönemde NATO'nun ise Batı ile RF arasında bir çatışma gündemi olmadığını ileri sürmektedir. McFaul vd. (2014), RF'nin politikalarının saldırgan bir hâle gelmesini, NATO genişlemeleri ile değil, daha çok bu devletin iç dinamikleriyle ilişkilendirmektedir. Keza Edinger (2022) de eserinde RF, liderinin saldırgan eğilimleri nedeniyle mi yoksa yapısal yönlendirmeler neticesinde mi

Ukrayna'yı işgal etti sorusunu sormakta; büyük ölçüde her iki değişkenin de bu hususta rol oynadığını öne sürmektedir. Nitekim bu yorum da neoklasik realizmin bütüncül yaklaşımını akıllara getirmektedir.

Sonuç olarak saldırgan realizm, güce ve yayılmacılığa bakış açısıyla diğer realist kuramlardan farklılık arz etmektedir. Devletlerin daima güç peşinde koştuğu ve sistemdeki güvensizliğin altının çizildiği saldırgan realist kuramı, neorealizmin karamsar kanadı olarak tanımlamak mümkündür. Gelinen nokta itibariyle klasik realizmden başlayarak, neorealizm ve türlerinin ele alınmasıyla neoklasik realizmin incelenmesine temel hazırlanmıştır. Dolayısıyla bir sonraki başlıkta (ve alt başlıklarında) neoklasik realizmin ortaya çıkışı, temel dinamikleri ve yönteminin incelenmesi hedeflenmektedir.

2.3. Uluslararası Politikanın Neoklasik Realist Teorisi

1970'li yıllarda, neoliberalizm, uluslararası ilişkilerde devletin üniter, rasyonel ve tek aktör olmadığına, uluslararası gündemdeki çeşitliliğe, aktörler arasındaki etkileşime ve karşılıklı bağımlılığa dikkat çekerek realizmin ana varsayımlarını sorgulamıştır (Keohane & Nye, 2012). 1979 yılında realizm, her ne kadar Waltz'un neorealizmiyle uluslararası ilişkiler disiplininde yeniden güç kazansa da bu kuram da eleştirilerin temel hedefi olmaya devam etmiştir. Bu bağlamda Keohane (1984), *After Hegemony*: *Cooperation and Discord in the World Political Economy* başlıklı eserinde uluslararası sistemde merkezi bir güç bulunmasa bile devletlerin rejimler ve kurumlar aracılığıyla iş birliği geliştirebileceğini öne sürerek realizme meydan okumuştur. Nihayetinde uluslararası ilişkiler disiplininde süren tartışmalar (III. ve IV. Büyük Tartışma)[16], neoklasik realizmin ortaya çıkmasına katkı sağlamıştır.

[16] Tartışmalar ile ilgili detaylı bilgiye ulaşmak için bkz. (Kurki & Wight, 2013).

Neorealistler, Soğuk Savaş'ın ani ve barışçıl bir şekilde sona ermesini öngörememesi üzerine eleştirilmiştir (Wohlforth, 1994-1995, s. 100). SSCB lideri Gorbaçov'un devleti güçlendireceğini düşündüğü siyasi, iktisadi ve toplumsal konulardaki reformları (*Glasnost*-Açıklık ve *Perestroyka*-Yeniden Yapılanma) büyük ölçüde Soğuk Savaş'ın sonuna zemin hazırlamıştır (Wohlforth, 1994-1995, s. 97-99). Nitekim uluslararası ilişkiler literatüründe, uluslararası sistem ve güç dağılımıyla ülkelerin ara değişkenlerini (liderlerin rolü, ülkelerin statükocu-revizyonist olması, toplumsal yapısı ve kurumsal düzeni gibi çeşitli dinamikler) bütüncül bir şekilde ele alan veya almayı teşvik eden çalışmalar ivme kazanmıştır. Schweller ve Priess'ın (1997) kaleme aldığı *A Tale of Two Realisms: Expanding the Institutions Debate* adlı eserde üç düzeyli bütüncül bir teori geliştirilebileceğinin vurgulanması bu bağlamda bir örnektir (s. 25).

Neoklasik realizm, 1990'lı yıllardan itibaren uluslararası ilişkiler disiplinindeki ana akım teorilere eleştiriler yöneltmiş; özellikle neorealizmin eksikliklerini saptayan ve bu konularda açılımlar geliştiren bir yaklaşım görünümünde olmuştur (Ripsman vd., 2016, s. 12). Bu kapsamda neoklasik realist kuram; liderlerin her zaman sistemik uyaranları doğru algılayamayacağına, uluslararası sistemdeki belirliliğin kıtlığına, devletlerin her zaman sistemik uyaranlara rasyonel cevap veremeyeceğine ve iç kaynakları harekete geçirmenin zorluğuna vurgu yaparak neorealizmi eleştirmiştir. Değinilen bu hususlar neoklasik realistler tarafından neorealizmin limitleri olarak görülmüştür (Ripsman vd., 2016, s. 20-25).

Neoklasik realizm kavramı, ilk kez Rose (1998) tarafından kullanılsa da yazar, neoklasik realist yaklaşımın daha önce çeşitli araştırmacılar (Fareed Zakaria, William Wohlforth, Thomas Christensen ve Randall Schweller gibi) tarafından kullanıldığına dikkat çekmiştir (s. 154). Yazar, dış politikayı analiz eden dört farklı kuramın olduğunu

savunmuştur. Bunlar; innenpolitik teoriler, saldırgan realizm, savunmacı realizm ve neoklasik realizmdir (Rose, 1998, s. 154).

Tablo 1

Dört Dış Politika Teorisi

Teori	Uluslararası sistem görüşü	Birimler	Nedensel mantık
Innenpolitik Teoriler	Önemsiz	Son derece farklılaşır	İç faktörler dış politikayı belirler
Savunmacı Realizm	Zaman zaman önemlidir; anarşinin etkisi değişkendir	Son derece farklılaşır	Sistemsel teşvikler ya da içsel faktörler dış politikayı belirler
Saldırgan Realizm	Çok önemlidir; Hobbesiyen anarşi	Benzeşir	Sistemsel teşvikler dış politikayı belirler
Neoklasik Realizm	Önemlidir; anarşi muğlaktır	Farklılaşır	Sistemsel teşvikler (bağımsız değişken) ve içsel faktörler (ara değişken) dış politikayı belirler

Kaynak: (Rose, 1998, s. 154).

Tablo 1'de de görüldüğü üzere neoklasik realizm, iç ve dış faktörleri birlikte değerlendirerek bütüncül bir perspektif sunmaktadır. Neoklasik realizmde, uluslararası sistem ve güç dağılımı (bağımsız değişken) neorealizmdeki gibi öncelikli görülse de dış politika çıktılarının oluşması için sistemik uyaranların, ara değişkenlerden geçmesi gerekmektedir (Rose, 1998, s. 152). Bu kuram, devletlerin kendine özgü iç dinamiklere, siyasi durumlara ve farklı karakterde liderlere sahip olduğunu vurgulamaktadır. Bu nedenle devletler, çoğunlukla benzer sistemik uyaranlara farklı tepkiler vermektedir (Schweller, 2004, s. 164).

Neoklasik realizm, sistemik uyaranlar tamamen net olsa bile devletlerin, bunlara tutarsız cevap verebileceğini savunmaktadır (Ripsman vd., 2016, s. 26). Zira öncesinde de ifade edildiği üzere, anarşik uluslararası sistemde liderler, sistemik uyaranları doğru bir şekilde anlayamayabilir, davranışları her zaman rasyonel olmayabilir ve tehdide karşı iç kaynaklar zamanında harekete geçirilemeyebilir (Ripsman vd., 2016, s. 20-25). Bu bağlamda Schweller'ın (2004) Waltz'un güç dengesi kuramını incelemesi örnek

olarak gösterilebilir. Eserinde, yetersiz dengeleme *(underbalancing)*[17] üzerinde duran söz konusu yazar, bu kavramı; elitler ve toplumsal gruplar (muhafazakârlar, liberaller ve işçiler gibi) arasındaki düşünce farklılıklarına odaklanarak incelemeye çalışmıştır. Ara değişkenler olarak ise elitlerin fikir birliği, elitlerin uyumu, sosyal uyum ve rejimin/hükümetin kırılganlığını tercih etmiştir (Schweller, 2004, s. 169). Nitekim Schweller'a (2004) göre elitlerin fikir birliği ve uyumu devletin denge kurma isteğini etkilerken, sosyal uyum ve rejimin/hükümetin kırılganlığı ise denge için gereken iç kaynakları harekete geçirme noktasında etkili olmaktadır (s. 169). Özetle yazar, bu dört ara değişkenin kombinasyonunun devletin izleyeceği politikanın tutarlılığını belirlediğini savunmuştur (Schweller, 2004, s. 169).

Neoklasik realizm, diğer realist kuramlarda olduğu gibi uluslararası sistemi anarşik kabul etmektedir. Ancak bu kuramda, anarşi ne sert ne de daha yumuşak bir yapıdadır; anarşi, özellikle belirsiz ve okunması zordur. Nitekim anarşi ancak ara değişkenlerden geçerek, dış politika çıktılarında belirleyici olabilmektedir (Rose, 1998, s. 152).

Neoklasik realizme göre devletler, belirsizliğin hâkim olduğu dünyada, sürekli bir güç ve güvenlik mücadelesi içerisindedir (Taliaferro vd., 2009, s. 4). Ancak şunu da ifade etmek gerekir ki bu kuramda devletler, sürekli güç veya güvenlik peşinde koşmamaktadır. Bunun yerine devletler, güçleri oranında, anarşinin beraberinde getirdiği belirsizliklere karşı, dış çevrelerini kontrol etmeye ve şekillendirmeye çalışmaktadır (Rose, 1998, s. 152).

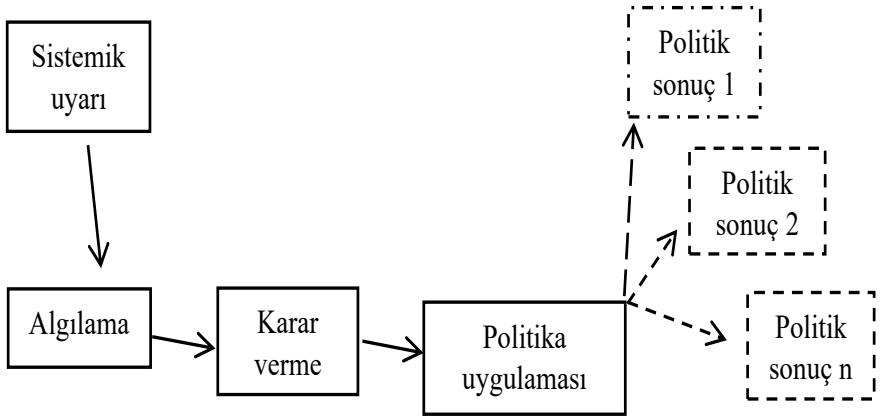
Neoklasik realizmin gelişim süreci, öncesinde de ifade edildiği üzere 1990'lı yıllarda başlamıştır. Bu tarihsel süreçte, Ripsman vd. (2016), neoklasik realizmi üç tipe

[17] Bu kavram, saldırgan bir rakip devlet karşısında dengelemenin ve caydırıcılığın yetersiz kalması olarak tanımlanabilir (Schweller, 2004, s. 168).

ayırmıştır. Yazarlar, birinci tip neoklasik realizme örnek olarak Rose'un yaklaşımını; ikinci tipe ise yine editörlüğünü kendilerinin yaptığı (2009) *Neoclassical Realism, the State, and Foreign Policy* adlı eserdeki yaklaşımı örnek olarak göstermiştir (Ripsman vd., 2016, s. 12). Yazarlara göre ilk iki tip neoklasik realizm, neorealizmin eksikliklerini gidermeye çalışmaktadır. İkinci tip neoklasik realizm, her ne kadar birinci tipten biraz daha kapsamlı olsa da her ikisi de benzer dış politika modellerine sahiptir (Ripsman vd., 2016, s. 26-31).

Şekil 1

Birinci ve İkinci Tip Neoklasik Realist Dış Politika Modeli

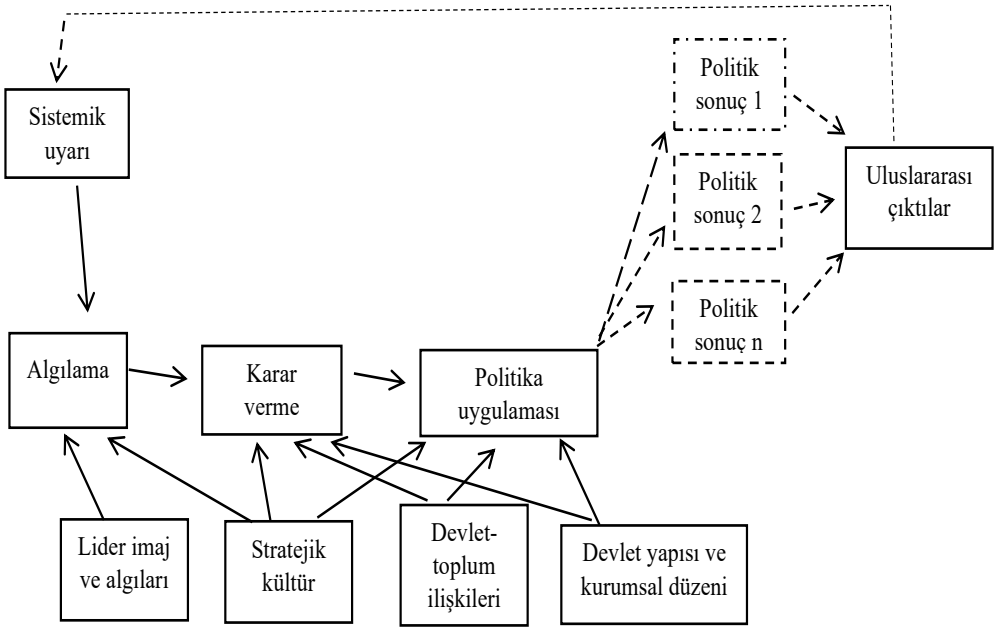
Kaynak: (Ripsman vd., 2016, s. 31).

Ripsman vd., 2016 yılında yazdıkları eserlerinde oluşturdukları neoklasik realizmi, üçüncü tip neoklasik realizm olarak nitelemiş ve bu kuramı kapsamlı bir uluslararası ilişkiler teorisi hâline getirmeyi amaçlamışlardır. Nitekim yazarlar bu kuramın liberalizm, inşacılık[18] ve neorealizmden daha açıklayıcı olduğunu kanıtlamaya çalışmıştır (Ripsman vd., 2016, s. 9).

[18] Uluslararası ilişkilerde sosyalliğe vurgu yapan ve kimlik, kültür ile dil gibi normatif unsurların önemini savunan bu yaklaşım hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. (Wendt, 1999).

Şekil 2

Üçüncü Tip Neoklasik Realist Model

Kaynak: (Ripsman vd., 2016, s. 34).

Birinci ve ikinci tip neoklasik realizm, daha çok devletlerin dış politika tercihlerine odaklanmaktadır. Öte yandan üçüncü tip neoklasik realizm ise birçok politik olayı ve gelişmeyi açıklayabilmektedir. Bunlar, kısa vadede (günler, haftalar ve aylar) krizlerde karar alma, kısa-orta vadede (aylar ve yıllar) devletlerin dış politika davranışları ve büyük strateji düzenlemeleri, orta-uzun vadede ise (yıllar ve on yıllar) sistemik çıktılar ve uluslararası sistemin yapısındaki değişimlerdir (Ripsman vd., 2016, s. 83-85). Nitekim bu husus da kuramdaki bağımlı değişkenlerin çeşitliliğini göstermektedir. Yazarlar, bağımlı değişkenlerin analizinde kullanılacak olan ara değişkenleri sistemli bir şekilde düzenlemiştir. Bu tez çalışmasında da başvurulacak olan bu dört ara değişken, şekil 2'de de görüldüğü üzere, liderlerin imaj ve algıları, stratejik kültür, devlet-toplum ilişkileri ve devlet yapısı ile kurumsal düzenidir (Ripsman vd., 2016, s. 13).

Özetle neoklasik realizm, her ne kadar öncelikli olarak sisteme odaklansa da sistemik uyaranların ara değişkenler üzerinden bağımlı değişkenlere dönüştüğünü savunmaktadır. Neoklasik realizmin bağımsız, ara ve bağımlı değişkenleriyle ilgili incelemeler bu başlık altında sınırlı bir şekilde yapılmıştır. Gelecek alt başlıklarda söz konusu değişkenlerin daha ayrıntılı irdelenmesi amaçlanmaktadır. Bu kapsamda öncelikle bir sonraki alt başlıkta neoklasik realizmin bağımsız değişkeni olan uluslararası sistem ve göreli güç dağılımına ilişkin temel değerlendirmeler yapılacaktır. Sonraki alt başlıklarda ise sırasıyla ara değişkenlerin (liderlerin imaj ve algıları, stratejik kültür, devlet-toplum ilişkileri ve devlet yapısı ile kurumsal düzeni) ve bağımlı değişkenlerin incelenmesi hedeflenmektedir.

2.3.1. Bağımsız Değişken: Uluslararası Sistem ve Göreli Güç Dağılımı

Neoklasik realizmde uluslararası sistem kavramıyla devletler arası sistem kastedilmektedir. Dolayısıyla neoklasik realizm de diğer realist kuramlar gibi devlet merkezli bir kuram olarak öne çıkmaktadır. Neoklasik realist kuramda, anarşik uluslararası ortamda ise belirsizlik hâkimdir. Böyle bir uluslararası sistemde devletler, sistemik baskılar ve iç dinamikleri ile alternatifler arasında seçimlerini yapmaktadır. Sistemin yapısı, devletlerin davranışlarını baskılamaktadır; yapı, olası tepkileri ve sonuçları sınırlandırmaktadır (Ripsman vd., 2016, s. 35-36).

Neoklasik realizmde, sistemsel değişkenlere atıf yapmak için yapısal düzenleyiciler *(structural modifiers)* olarak bilinen kavram öne çıkarılmaktadır. Yapısal düzenleyiciler gerek uluslararası sistemin yapısının etkisini (anarşi ve göreli güç dağılımının) gerekse de devletlerin olası davranışlarını etkileyebilmektedir. Bu kapsamda coğrafya, teknolojik yayılma ve askeri teknolojilerdeki savunma-saldırı dengesi, yapısal düzenleyiciler olarak dikkat çekmektedir (Ripsman vd., 2016, s. 40). Ayrıca savunma-saldırı dengesi ve coğrafya gibi yapısal düzenleyicilerin kısıt ve

fırsatlarının çoğunlukla sistemdeki bütün devletlerin davranışlarını etkilemediğini ifade etmek de gerekmektedir. Bu yapısal düzenleyiciler, daha çok belirli bir bölgede ve bir grup devlet arasında etkili olmaktadır (Ripsman vd., 2016, s. 41).

Belirli bir zaman aralığında, dünyanın herhangi bir bölgesinde, iki veya daha fazla devlet arasında kurulamayan ve saldırı ağırlıklı bir yapıya dönüşen savunma-saldırı dengesi, büyük ölçüde uluslararası sistemdeki tüm devletleri etkilemeyecektir. Keza çatışmalardan uzak, avantajlı coğrafyasıyla ABD, diğer bölgelerde yaşanan yapısal düzenleyicilerin etkisini çoğunlukla üzerinde hissetmemektedir. Ancak coğrafyanın kısıt ve faydalarının bir başka yapısal düzenleyici olan teknolojik yayılmayla etkisi değişebilmektedir. Nitekim bir devlet, güçlü uzun menzilli silah ve araçlarla gelişirse devletler arasındaki mesafenin önemi azalacaktır (Ripsman vd., 2016, s. 42-43).

Bir devletin dış politikasını belirleyen en önemli unsurlardan biri maddi (materyal) kapasitesidir (Rose, 1998, s. 146). Neoklasik realizmde bir devletin gücü incelenirken ülkenin; gayri safi yurt içi hasılasına (GSYİH), GSYİH oranında yıllık savunma harcamasına, silahlı kuvvetlerinin büyüklüğüne, nüfusuna, coğrafyasına ve doğal kaynaklarına bakılmaktadır (Ripsman vd., 2016, s. 44). Ancak neoklasik realizme göre gücü yalnızca bu unsurlar üzerinden açıklamak zordur; zira güç, bu kuramda göreli bir unsur olarak görülmektedir.

Neorealizmden farklı olarak neoklasik realizmde, sistemin devletlere sunduğu sinyallerin (bilgi ve işaretlerin) niteliği devletlerin davranışları üzerinde etkilidir. Bu bağlamda neoklasik realizmde, sinyallerin netliği/açıklığı önemli bir değişken olarak öne çıkmaktadır. Netliğin üç temel bileşeni bulunmaktadır. Söz konusu bileşenler şunlardır (Ripsman vd., 2016, s. 46):

1. Tehdit ve fırsatları kolayca ayırt edebilmenin seviyesi,

2. Sistemin, tehdit ve fırsatların zaman ufkuyla *(time horizon)* ilgili bilgi sağlayıp sağlamadığı,
3. En uygun politika seçeneklerinin öne çıkıp çıkmadığı.

Yukarıdaki birinci bileşen ele alındığında, tehdit ve fırsatların ayırt edilebilmesinin de üçer etmeninin bulunduğu dikkat çekmektedir. Tehdidin üç etmeni şu şekildedir (Gaddis, 1982; Walt, 1987; Walt, 1996, aktaran Ripsman vd., 2016, s. 46): birincisi, revizyonizmin anlaşılması veya devletin toprak bütünlüğüne ya da çıkarlarına zarar vereceğinin ifade edilmesi; ikincisi, coğrafya ve teknolojiye bağlı olarak devlete askeri ve ekonomik biçimde zarar verme kapasitesi; üçüncüsü, zarar verme eyleminin yakın zamanda gerçekleşme beklentisi. Soğuk Savaş dönemi, ABD'nin SSCB'den tehdit algılaması bu bağlamda bir örnektir. II. Dünya Savaşı öncesinde ABD, dünyanın geri kalanının teknolojik yetersizliği dolayısıyla kendisini daha güvende hissetmiştir. Ancak savaş sonrasında SSCB'nin askeri ve teknolojik olarak gelişmesiyle; üstelik 1962 yılında yaşanan Küba Krizi'yle bu devlet, doğrudan ABD'ye ve çıkarlarına açık bir tehdit hâline gelmiştir (Ripsman vd., 2016, s. 46-47).

Ripsman vd. (2016), fırsatın netliğinin üç etmenini ise şu şekilde sıralamıştır (s. 47): birincisi, göreli gücün devletin lehine olması; ikincisi, eylemin gerçekleşme durumunda, karşı bir siyasi gücün eksikliği; üçüncüsü, mümkün olan en kısa zamanda harekete geçilmeze avantajların kaybolma durumu. RF'nin 2008 yılındaki Gürcistan müdahalesi, bu bağlamda örnek olarak gösterilebilir. Bu dönemde Batı ile yakın ilişkiler kuran Gürcistan yönetimi, NATO'ya katılmayı hedeflemiştir. RF ise bu durumdan tehdit algılamıştır. Gürcistan'dan bağımsızlık isteyen Güney Osetya Özerk Cumhuriyeti ile Gürcistan arasında çatışmalar yaşanması üzerine RF, bu ülkeye askeri müdahalede bulunmuştur (Cornell, 2008, s. 307). Kriz döneminde, bölgedeki göreli güç RF'nin lehine seyretmiştir. RF, bu süreçte karşısında NATO ve ABD'nin ise siyasi bir

güç oluşturamayacağını öngörmüştür. Üstelik RF, en kısa zamanda harekete geçmezse söz konusu mesele özelindeki avantajlarını kaybedebileceğinin de farkında olmuştur. Nitekim RF, müdahaleyi açık bir fırsat olarak değerlendirmiş; girişimiyle Abhazya ve Güney Osetya üzerindeki etkinliğini tesis etmiş; Gürcistan'ın NATO'ya üye olmasının da önüne geçmiştir.

Netliğin ikinci bileşenine göre liderlerin, zaman ufkunu tamamen görmesi ve tahmin etmesi oldukça zordur. Zira bunun tahmin edilebilmesi için devletlerin kapasite ve niyetlerinin kesin olarak bilinmesi gerekmektedir (Ripsman vd., 2016, s. 48). 1957 yılında Türkiye ile ABD'yi, SSCB ve Suriye ile karşı karşıya getiren kriz bu çerçevede değerlendirilebilir. Söz konusu yıllarda, SSCB'nin Suriye ile yakınlaşması, ABD ve Türkiye'nin tehdit algısını artırmıştır. Türkiye, Suriye sınırına askeri yığınak yapmıştır. ABD'nin Türkiye'yi, SSCB'nin ise Suriye'yi savunacağını ifade etmesi ilişkileri daha da germiştir. Ancak SSCB'den Türkiye'ye saldırmayacağına yönelik gelen sinyaller krizi sona erdirmiştir (Baş, 2012, s. 106-107). Nihayetinde bu gelişmeyle liderler için zaman ufku biraz daha tahmin edilebilir bir hâle gelmiştir.

Netliğin üçüncü bileşenine göre sistem; devletleri ve seçeneklerini sınırlandırmakta, seçenekler arasındaki netlik nadiren belirginleşmektedir (Ripsman vd., 2016, s. 48). Özellikle 2014 Kırım'ın ilhakından günümüze uzanan süreçte AB'nin RF'ye karşı denge oluşturmak amacıyla sürekli artan yaptırımları bu bağlamda bir örneği teşkil etmektedir. Zira uluslararası sistemin yapısı ve güç dağılımı, AB devletlerinin seçeneklerini sınırlandırmaktadır. Nitekim AB ülkeleri, RF'ye karşı en uygun politika tercihi olarak yaptırım seçeneğine başvurmakta; daha sert bir uygulamayı veya müdahaleyi ise tercih etmemektedir.

Bir diğer sistemik değişken, stratejik çevrenin doğasıdır. Netlik veya belirsizlik, sistemin vermiş olduğu bilginin kapsamıyla ilgiliyken stratejik çevre ise bilginin

içeriğine ilişkindir. Stratejik çevre; kısıtlayıcı ve izin verici olarak ikiye ayrılmaktadır. Her şey eşit olmak kaydıyla tehdit veya fırsatlar ne kadar yakınsa ve bunların yoğunluğu ne kadar fazlaysa stratejik çevre kısıtlayıcı olmaktadır (Ripsman vd., 2016, s. 52). Bu bağlamda bir örnek vermek konuyu daha anlaşılır kılabilir. Ukrayna ile RF arasında yükselen her çatışma, AB devletlerinin tehdit algısını artırmaktadır. Tehdit, Avrupa için coğrafi olarak bu kadar yakın ve yoğunken, AB açısından stratejik çevrenin kısıtlayıcı olduğu söylenebilir. Öte yandan tehdit veya fırsatlar ne kadar uzaksa ve yoğunluğu ne kadar azsa da stratejik çevre izin verici olmaktadır (Ripsman vd., 2016, s. 52). İzin verici stratejik çevrede devletlerin daha fazla seçeneği vardır; bunları değerlendirmek için daha fazla zamanı ve imkanı bulunmaktadır (Mallett & Juneau, 2023, s. 5).

Stratejik çevrenin doğası, uluslararası ortamdaki kutup sayısından bağımsızdır. Başka bir deyişle gerek çift kutuplu gerekse de çok kutuplu uluslararası ortamda hem kısıtlayıcı hem de izin verici stratejik çevre ortaya çıkabilmektedir. Ayrıca stratejik çevrenin kısıtlayıcı veya izin verici olması netlik ya da belirsizlik ile de ilintili değildir. Zira uluslararası sistem, her iki stratejik ortamda da tehdit ve fırsatların doğası, zaman ufku ve politik seçenekler için açık sinyaller sağlayabilmektedir (Ripsman vd., 2016, s. 54-55).

Sonuç olarak neoklasik realist kuramda, uluslararası sistemin yapısının devletlerin davranışlarını belirlemede etkili olduğu dikkat çekmektedir. Netlik ve stratejik çevrenin ise iki önemli sistemik değişken olduğu göze çarpmaktadır. Sistemik değişkenlerden gelen uyaranlar, ara değişkenlerden geçerek bağımlı değişkenleri belirlemektedir. Dolayısıyla bu başlık altında değinilen hususların, çalışmanın gerek üçüncü bölümünde uluslararası sistem ve güç dağılımı incelenirken gerekse de

dördüncü bölümde ülkelerin (Ukrayna, RF ve ABD) ara değişkenleri üzerinden bağımlı değişkenlerin analizinde etkili bir perspektif sunacağı düşünülmektedir.

2.3.2. Neoklasik Realizmde Ara Değişkenler

Neoklasik realizmde uluslararası sistemdeki anarşi devletlerin dış politikasına etki etse de devletler çoğunlukla birbirine benzer davranışlar sergilememektedir. Bunun en temel nedeni, devletlerin ara değişkenleridir. Nitekim devletlerin ara değişkenleri ve kendine has özellikleri, dış politika davranışlarının birbirinden farklılık arz etmesine neden olmaktadır.

Neoklasik realist kuramda, ara değişkenlerin hangi unsurlardan oluşacağı ise tartışmalı bir konu olarak öne çıkmaktadır. Zira her devlet, kendine özgü iç dinamiklere sahip olduğu için genellikle araştırmacılar, incelediği ülkeye veya duruma göre ara değişkenleri belirlemektedir. Schweller'ın (2004) ara değişkenler olarak; elitlerin fikir birliği, elitlerin uyumu, sosyal uyum ve rejimin/hükümetin kırılganlığını seçmesi bu bağlamda örnek olarak gösterilebilir (s. 169).

Ripsman vd. (2016), üçüncü tip neoklasik realizmde dört ara değişken ortaya koymuştur. Yazarların, liderlerin imaj ve algıları, stratejik kültür, devlet-toplum ilişkileri ve devlet yapısı ile kurumsal düzeni olarak sıraladıkları ara değişkenler; politikanın oluşumunda algılama, karar verme ve politika uygulama süreçleri üzerinde etkili olmaktadır (Ripsman vd., 2016, s. 59). Liderlerin imaj ve algıları söz konusu süreçlerde, algılamada etkilidir. Stratejik kültür; algılama, karar verme ve politikanın uygulanma süreçlerinde etkili olan bir ara değişkendir. Devlet-toplum ilişkileri ve devlet yapısı ile kurumsal düzeni ise karar verme ve politika uygulama süreçlerine etki etmektedir. Nitekim sırasıyla algılama, karar verme ve politika uygulama süreçlerinden geçilerek bağımlı değişkenler ortaya çıkmaktadır (Ripsman vd., 2016, s. 59).

Aşağıdaki alt başlıklarda sırasıyla bu çalışmanın ara değişkenleri olan liderlerin imaj-algıları, stratejik kültür, devlet-toplum ilişkileri ve devlet yapısı ile kurumsal düzeni ayrıntılı bir şekilde irdelenecektir. Böylelikle çalışmanın dördüncü bölümünde ülkelerin (Ukrayna, RF ve ABD) ara değişkenlerinin daha verimli incelenebilmesi için bir perspektif oluşturulacaktır.

2.3.2.1. Liderlerin İmaj ve Algıları

Neoklasik realist kuramda dış politika yürütücüleri olarak öne çıkan liderler, sistemik uyaranların algılanma süreci üzerinde etkili olmaktadır (Ripsman vd., 2016, s. 61-62). Liderlerin bilişsel faktörleri (imaj ve algıları), onların dış uyaranlara yönelik tepkisini belirlemektedir.

Ripsman vd. (2016) tarafından vurgulanan ara değişkenlerin başında, liderlerin/karar vericilerin (başkan veya başbakan gibi) imaj ve algıları gelmektedir (s. 61). Bu unsurlar, karar vericilere politika yapımında kolaylık sağladığı gibi yanlış oluşturulması durumunda önyargılı, hatalı ve rasyonel olmayan kararları da beraberinde getirebilmektedir (Erişen, 2013, s. 30). Dolayısıyla liderlerin imaj ve algıları neoklasik realizmde önemli bir ara değişkendir.

İmaj, karar vericinin algılama sürecinde, kendisine ve dış dünyasına ilişkin oluşturduğu görüşler, değerlendirmeler veya izlenimlerdir (Boulding, 1959, s. 120-121). Liderler, dış politika kararlarını, çok sayıda olgunun bulunduğu ve olayların geliştiği karmaşık bir ortamda vermektedir. Bu ortamda liderler, içerisinde yaşadığı dünyayı anlamlandırmak ve olguları bilişsel bir kısayol olarak basitleştirmek amacıyla imajları oluşturmaktadır (Erişen, 2013, s. 30). Liderler, imajları, başlangıçta olguları basitleştirmek amacıyla oluştursa da zamanla bu imajları temel gerçekler olarak kabul etmektedir. Nitekim liderler, gerçekliklerden ziyade akıllarında oluşturdukları bu imajlarla hareket etme eğilimine girmektedir (Erişen, 2013, s. 30).

Liderler, diğer aktörlerin davranışları ve niyetleri hakkında bilgi sahip olmak için imajları kullanmaktadır. Çünkü liderler, nasıl davranacağını belirlerken, diğer aktörlerin nasıl davranacağını ve bunun kendi değerlerini nasıl etkileyeceğini de öngörmek zorundadır (Jervis, 1968, s. 454). İmajlar, kişinin önceki deneyimleri ve değerleriyle oluştuğu için oldukça kişisel bir yapıdadır. Kişiye dış dünyadan gelen tüm bilgiler, onların algısını kişiselleştiren ve onu önyargılı bir hâle getiren bilişsel filtrelerden geçmektedir (Ripsman vd., 2016, s. 62). Dolayısıyla yanlış oluşturulan imajların önyargılı değerlendirmeler ortaya çıkarması oldukça muhtemeldir. Keza imajlar, karar aşamasında kısayol olarak kullanılırken, tüm bilgileri içermesi mümkün değildir; bu durum da liderlerin özellikle kısa vadeli krizlerde, hatalı ve irrasyonel kararlar vermesini beraberinde getirebilmektedir (Erişen, 2013, s. 30). Nitekim Jervis (1968) karar vericilerin imaj faktörü de dâhil olmak üzere birçok nedenden ötürü[19] yanlış algılayıp, hatalı politikalar izleyebileceğine dikkat çekmiştir (s. 454). Gelinen

[19] Yazar, yanlış algılama konusu üzerine on dört maddeden oluşan hipotezlerini geliştirmiştir. Söz konusu hipotezler, şu şekilde sıralanabilir (Jervis, 1968, s. 454-479):
1. Aktörler, kendi imajlarına göre gelen bilgileri algılama eğilimindedir.
2. Aktörler, peşin hükümlü, görüşlerine bağlı, yeni bilgiye kapalı ve kendi teorilerini geliştirmeye daha yatkındır.
3. Aktörler, diğer aktörlerin imajlarına ilişkin sahip oldukları kanaatle çelişen bilgileri bir bütün hâlinde değil, parça parça daha kolay özümseyebilir.
4. Aktörlerin imajı; kendi ulusal siyasal sistemi hakkındaki inançlarından, kişisel geçmiş ya da deneyimlerinden ve uluslararası tarihe ilişkin öğrendiklerinden etkilenmektedir.
5. Aktörlerin algılama biçimi, bilgiyi elde ettikleri sıradaki ilgi alanlarından etkilenmektedir.
6. Aktörler, eğer bir konu hakkında çok zaman harcamışsa, bu konuya ilişkin bir bilgiyi karşı tarafa gönderdiklerinde, çoğunlukla bilginin açıkça anlaşılacağına inanırlar.
7. Aktörler, çizmeye çalıştıkları görüntünün, eylemler beklenildiği gibi gitmediği için karşı taraf üzerinde öngörülen etkiyi ortaya çıkarmayacağının farkında olmayabilir.
8. Aktörler, genel olarak diğer ülkeleri olduklarından daha saldırgan görme eğilimdedir.
9. Aktörler, diğer ülkelerin politikalarını olduğundan daha merkezi, planlı ve disiplinli görme eğilimindedir.
10. Aktörler, bir ülkenin dış temsilcisinin davranışını, tamamen o ülkenin pozisyonunu yansıttığına inanma eğilimindedir.
11. Aktörler, diğer ülkenin, kendi ülkesinin istediği bir şekilde hareket ettiği durumlarda, bunun kendi ülkesinden kaynaklandığına inanma; istenmeyen bir şekilde hareket ettiği durumlarda ise karşı tarafın güdülenmelerinden kaynaklandığına inanma eğilimindedir.
12. Aktörler, kendi imajları doğrultusunda politika izlediği için diğer tarafın bu politikaları nasıl algıladığını çoğu zaman anlayamaz.
13. Aktörlerin, çok önem atfettiği bir konunun, karşı taraf için aynı önemde olmadığını görmesi oldukça zordur.
14. Aktörler, kendi teorileri için kabul ettiği tutarlı verileri, başkalarının teorileriyle de tutarlı olabileceğini gözden kaçırma eğilimindedir.

noktada oluşturulmuş imajların değişime uğramasının da oldukça zor olduğunu söylemek gerekmektedir. Zira bu husus, liderin kişiliğinin veya devletin yönetim sisteminin değişmesiyle mümkün olacaktır (Erişen, 2013, s. 30).

Literatürde, dost-müttefik ve düşman başta olmak üzere birçok[20] kavramla ifade edilen imaj türü bulunmaktadır. Alexander vd. (2005) imajları; müttefik, düşman, barbar, bağımlı ve emperyalist olarak incelemiştir. Söz konusu imajlar arasından düşman ve bağımlı imajı, bu tez çalışmasında kullanılacaktır. Düşman imajında, rakiplerin güçleri ve kültürel statüleri görece eşittir; bu imajda bir aktör, diğer aktörü manipülatif, fırsatçı ve dostane olmayan bir şekilde görmektedir. Oluşturulan bu imajla çoğunlukla izlenmesi planlanan saldırganlık haklı çıkarılmaya çalışılmaktadır. Bağımlı imajı ise bir aktör kendisini diğer aktörden hem kültürel statü hem de güç olarak üstün görmesi ile ortaya çıkmaktadır. Bu imajla karşıdaki zayıf ülkeye yardım edilmesi ya da koruma gerekçesiyle çoğunlukla sömürme eylemi haklı çıkarılmaktadır (Alexander vd., 2005, s. 782-783). Bunlara ek olarak bu tez çalışmasında kullanılmak üzere düzenlenen koruyucu-hami imajından da söz edilebilir. Bu imaj, bir aktör kendisini kültürel statü olarak diğer aktörden düşük veya eşit; güç olarak ise zayıf gördüğü durumlarda ortaya çıkabilir. Bu imajda, diğer aktörden tehdit algılansa da ondan korunmak adına genellikle peşine takılma/boyun eğme politikasına zemin hazırlanabilir. Kısacası imajlar, çoğunlukla liderlerin izleyeceği politikalara temel olarak oluşturulmaktadır.

Neoklasik realizmde, devletlerin davranışlarını belirleyen en önemli etkenler arasında uluslararası sistem ve güç dağılımı yer almaktadır. Rose (1998), liderler dış politika tercihlerini yaptığı için liderlerin göreli güç algısını oldukça önemli görmektedir (s. 147). Bu bağlamda Soğuk Savaş dönemindeki ABD-SSCB rekabeti

[20] Örnek vermek gerekirse, Herrmann vd. (1997) imajları; düşman, müttefik, yozlaşmış ve sömürge olarak ele almıştır.

değerlendirilebilir. Söz konusu rekabetin temelinde, dönemin liderlerinin, ülkelerinin rekabet edebilecek kapasiteye sahip olduğuna yönelik inançlarının bulunduğu söylenebilir. Bu kapsamda bakıldığında, Joseph Stalin, Nikita Kruşçev ve Leonid Brejnev'in yönetimde olduğu göreli gücün daha yüksek olduğu dönemlerde, SSCB liderlerinin ABD ile rekabet etmekten büyük ölçüde kaçınmadığı dikkat çekmektedir. Ne var ki 1980'li yıllarda SSCB'nin göreli gücü azalmıştır. Buna paralel olarak Gorbaçov, rekabetten kaçınmayı tercih etmiştir (Wohlforth, 1994-1995, s. 96).

Taliaferro (2009), liderlerin güçleriyle ilgili doğru tahminler yapabilse bile her zaman kendi toplumlarının maddi kaynaklarına tam erişim imkânı kazanamayacağını savunmuştur (s. 213). Aralık 2023 tarihinde ABD'de Biden yönetiminin İsrail ve Ukrayna için yapmayı hedeflediği 110 milyar $ değerindeki acil harcama tasarısının, Senato'da Cumhuriyetçi Parti senatörlerinin vetosuna takılması bu bağlamda örnek olarak gösterilebilir (Yilek, 2023). Dolayısıyla sistemik uyaranlar karşısında, liderlerin verdiği tepki ve davranışların gecikmesine neden olan diğer ara değişkenlerin de (devlet-toplum ilişkileri ve devlet yapısı ile kurumsal düzeni) göz ardı edilmemesi önemlidir. Zira liderler bir taraftan dış çevreye cevap verirken; diğer taraftan ise iç kurumlarla çalışmaya, toplumdaki güç kaynaklarını harekete geçirmeye ve iç dinamiklerin desteğini almaya çabalamaktadır (Taliaferro vd., 2009, s. 7).

Sonuç olarak neoklasik realizmde, liderlerin imaj ve algılarının, bağımlı değişkenlerin oluşmasında önemli bir ara değişken olduğu göze çarpmaktadır. Nitekim bu tez çalışmasında da dördüncü bölümde, Ukrayna, RF ve ABD liderlerinin imaj ve algıları irdelenecektir. Bu kapsamda, 2004-2005 Turuncu Devrim, 2013-2014 Maidan Devrimi ve 2022 Ukrayna-RF Savaşı ortaya çıktığında ülke yönetimlerinde olan liderler ele alınacaktır. Analiz nesnesi olarak ise üç ülke liderlerinin bazı konuşmaları veya kaleme aldıkları makalelerden faydalanılacaktır. Böylelikle üç ülke liderlerinin

oluşturduğu imaj ve algıların, Ukrayna'daki değinilen krizlerin meydana gelmesine nasıl etki ettiği incelenmeye çalışılacaktır.

2.3.2.2. Stratejik Kültür

Neoklasik realizmde, stratejik kültür, dış politikanın oluşmasında; algılama, karar verme ve politikanın uygulanma süreçleri üzerinde etkili olan bir ara değişkendir (Ripsman vd., 2016, s. 59). Stratejik kültür kavramı, uluslararası ilişkiler literatüründe ilk kez Jack Snyder (1977) tarafından yazılan *The Soviet Strategic Culture: Implications for Limited Nuclear Operations* başlıklı eserde kullanılmıştır. J. L. Snyder (1977), stratejik kültürü, *''(...) ulusal stratejiyi belirleyen bir topluluğun; öğrenme veya taklit etme yoluyla edindiği ve birbiriyle paylaştığı fikirlerin, koşullandırılmış duygusal tepkilerin ve alışılmış davranış kalıplarının toplamıdır (...)''* şeklinde tanımlamıştır (s. 8).

Booth (1990), stratejik kültürün ülkenin tarihi, coğrafyası ve siyasal kültüründen oluştuğunu düşünmektedir (s. 121). Söz konusu kavram, genel anlamda devletin geleneklerini, değerlerini, tutumlarını, davranış kalıplarını, alışkanlıkları ve sembollerini kapsamaktadır (Booth, 1990, s. 121). Stratejik kültür, sosyalleşme ve kurumsallaşma aracılığıyla ulusal bir topluluk arasında (liderler, toplumsal seçkinler ve halk) derinden kökleşmekte ve onların stratejik anlayışlarını şekillendirmektedir (Ripsman vd., 2016, s. 67). Nitekim bu olgu, bir ülkenin gerek maddi kapasitesindeki yapısal değişimleri gerekse de sistemik uyaranları algılama ve uyum sağlama şeklini etkileyebilmektedir (Ripsman vd., 2016, s. 66).

Özellikle 1980'li yıllardan günümüze gelen süreçte literatürde incelenen stratejik kültür kavramı ne tek tip bir tanıma ne de üzerinde tamamıyla hemfikir olunmuş varsayımlara sahip değildir (Johnston, 1995, s. 36-37). Stratejik kültürü, farklı yazarlar üzerinden tanımlamak kavramın anlaşılmasını zorlaştırabilir. Keza bu

kısımdaki amaç, stratejik kültür kavramının tartışılması[21] değil; çalışmanın açıklanmasını kolaylaştırmak için kavramın bir çerçeve olarak ortaya konulmasıdır. Johnston'un (1995) stratejik kültüre ilişkin geliştirdiği tanım ve varsayımlarından faydalanmak bu bağlamda yeterli olabilir.

Öncelikle Johnston'un stratejik kültür tanımını ortaya koymak önem arz etmektedir. Johnston (1995), stratejik kültürü *"(...) devletlerarası siyasi ilişkilerde askeri gücün rolü ve etkinliği kavramlarını formüle ederek ve bu kavramlara stratejik tercihlerin özellikle gerçekçi ve etkin göründüğü bir gerçeklik havası giydirerek yaygın ve kalıcı stratejik tercihler oluşturan bütünleşmiş bir semboller sistemidir (tartışma yapıları, diller, analojiler, metaforlar gibi)''* şeklinde tanımlamaktadır (s. 46).

Johnston'a (1995) göre stratejik kültür iki kısımdan oluşmaktadır (s. 46). Birinci kısımda, üç temel varsayım bulunmaktadır. Bunlar; insan ilişkilerindeki savaşın rolü (kaçınılmaz mı yoksa geçici bir durum mu olduğu), çatışmanın doğası (sıfır toplamlı veya değişken toplamlı) ve kuvvet kullanımının etkinliğine duyulan inanç (tehditleri ortadan kaldırma, sonuçları kontrol etme ve uygulanan kuvvetin faydalı olması) üzerinedir (Johnston, 1995, s. 46). Bu konuyu biraz daha açıklamak faydalı olacaktır. Birinci varsayımda vurgulanmak istenen nokta bir toplumun savaşa bakış açısıdır. Eğer bir toplum, savaşı rekabetin kaçınılmaz bir sonucu olarak görürse o devlet, savaşa başvurmaktan daha az kaçınmaktadır (Alagöz, 2019, s. 116). İkinci varsayımla dikkat çekilen husus ise devletlerin uluslararası sistemi nasıl gördüğüne ilişkindir. Uluslararası ilişkileri çatışmacı ve sıfır toplamlı gören devletler, değişken toplamlı gören ülkelere göre uyuşmazlıkların çözümünde veya çatışmanın önlenmesi konusunda daha isteksiz olmaktadır (Alagöz, 2019, s. 116). Üçüncü varsayımda vurgulanan konu da devletin dış

[21] Stratejik kültür kavramına ilişkin bazı temel tartışmalara ulaşmak için bkz. (Johnston, 1995), (Bloomfield, 2012).

politika aracı olarak kuvvet kullanma durumunun devlet tarafından nasıl değerlendirdiğiyle alakalıdır (Alagöz, 2019, s. 116).

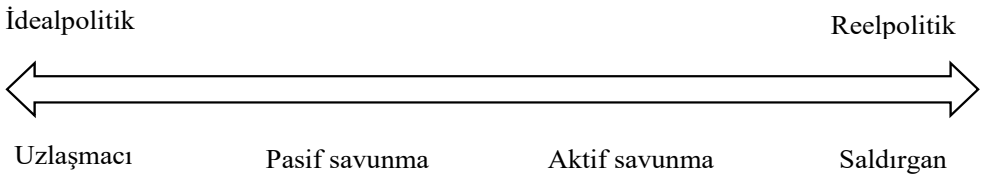
Johnston (1995), stratejik kültürün ikinci kısmında ise birinci kısımdaki varsayımlardan hareketle iki temel hipotez geliştirmiştir (s. 47). Bu hipotezler, tehdidin mevcut olduğu ortamda en etkili stratejik tercihlerin neler olabileceği sorusu üzerine inşa edilmiştir. İkinci kısımda, stratejik kültür devlet davranışlarına etki etmektedir. Söz konusu davranışlar, saldırgan ve uzlaşmacı olarak tanımlanmaktadır. İkinci kısımdaki birinci hipoteze göre eğer bir ulusal topluluk savaşı kaçınılmaz olarak görüyorsa, uluslararası sistemi çatışmacı olarak algılıyorsa ve kuvvet kullanmaya eğilimliyse sıfır toplamlı tehditle karşılaştığında sert reelpolitik *(hard realpolitik)* strateji izleyerek uzlaşmacı stratejilere nazaran tehditle başa çıkma olasılığına daha fazla sahiptir (Johnston, 1995, s. 47). İkinci hipoteze göre de eğer bir toplum savaşı geçici olarak görüyorsa, uluslararası sistemi tamamen çatışmacı algılamıyorsa veya iş birliğini mümkün görüyorsa ve devletin kuvvet kullanma eğilimi yoksa yumuşak reelpolitik *(soft realpolitik)* nitelikte uzlaşmacı bir yaklaşım tercih edilebilir (Johnston, 1995, s. 47).

Averett (2016), stratejik kültür konusu üzerinde içerik analizi gerçekleştirmek amacıyla Johnston'un metodolojisinden faydalanarak, sade ve kullanışı bir çerçeve tasarlamıştır. Buna göre yazar, seçtiği analiz nesnesi içerisinde Johnston'un ortaya koyduğu üç varsayımın yer alıp almadığını irdeleyerek, 0 ile 3 rakamları arasında puanlar vermiştir (Averett, 2016, s. 112-115). Averett (2016), eğer varsayım analiz nesnesi içerisinde hiç yoksa 0, az düzeyde varsa 1, sıklıkla bulunuyorsa 2, daima mevcutsa 3 puan üzerinden notlandırmıştır (s. 100). Nitekim yazar, tablo hâline getirdiği bu puanları toplayıp aritmetik ortalamasını hesaplamış; aktörün stratejik kültürünün olup olmamasını, tutarlılığını ve tercihinin yapısını (idealpolitik ile

reelpolitik arasında çizilen bir spektrum aracılığıyla) değerlendirmiştir (Averett, 2016, s. 112-115). Averett'in bu yöntemi, Alagöz (2019) tarafından da kullanılmıştır. Söz konusu yazar da aşağıda ortaya konulan şekil 3'[22]teki spektrum üzerinden çalışmasını analiz etmiştir.

Şekil 3

Stratejik Tercih Spektrumu

Kaynak: (Alagöz, 2019, s. 117).

Stratejik kültür literatürü, çoğunlukla hangi nesnelerin analiz edilmesi gerektiğini net bir şekilde ifade etmemektedir. Ülkelerin ulusal güvenlik strateji belgeleri[23] bu bağlamda analiz edilebilir bir nesnedir (Johnston, 1995, s. 49-50). Dolayısıyla bu tez çalışmasının dördüncü bölümünde, Ukrayna, RF ve ABD'nin stratejik kültürü, üç ülkenin ulusal güvenlik strateji belgeleri ile Johnston'un varsayımları ve Averett'in yöntemiyle analiz edilecektir. Böylelikle söz konusu üç ülkenin stratejilerinin yapısı da incelenecek; stratejik kültür ve stratejilerinin Ukrayna'daki 2004-2005 Turuncu Devrim, 2013-2014 Maidan Devrimi ve 2022 Ukrayna-RF Savaşı'na etkisi araştırılacaktır.

[22] Yazar, pasif savunmada, muhtemel saldırıları ortadan kaldırma amacıyla hareket edildiğini, aktif savunmada ise olası saldırgana karşı önleyici vuruş imkanına sahip olunduğunu ve potansiyel saldırganın misilleme yeteneğinin yok edilebilme kabiliyetinin bulunduğunu ifade etmiştir (Snyder G. H., 1961, aktaran Alagöz, 2019, s. 117).

[23] Literatürde stratejik kültür ele alınırken, genellikle tarihsel olarak geçmişteki kaynaklar incelense de bu tez çalışmasında, konudan uzaklaşmamak adına, Ukrayna, RF ve ABD'nin 21. yüzyıldaki seçili ulusal güvenlik strateji belgeleri irdelenecektir.

2.3.2.3. Devlet-Toplum İlişkileri

Neoklasik realist kuramda, üzerinde durulan bir diğer ara değişken, dış politikanın oluşmasında, karar verme ve politikanın uygulanma süreçleri üzerinde etkili olan devlet-toplum ilişkileridir (Ripsman vd., 2016, s. 59). Bu ara değişken, devletin siyasi kurumları ile çeşitli ekonomik ve sosyal gruplar arasındaki etkileşimleri kapsamaktadır (Ripsman vd., 2016, s. 70-71).

Devlet-toplum ilişkilerinde, devlet ile toplum arasındaki uyumun düzeyi; liderin kararlarını uygulamasında toplumun karşı çıkma derecesi; toplumsal gruplar arasındaki devleti kontrol etmeye yönelik rekabet; devlet içerisindeki sosyal ve siyasi uyumun seviyesi; dış politika ve ulusal güvenlik hedeflerine ulaşılmasında kamunun desteği gibi unsurlar merkezi önemdedir. Zira bu unsurlar, liderlerin izleyeceği politikalar için gerekli olan kaynakları harekete geçirme ve ulusun gücünü kullanma yetkisini etkileyebilmektedir (Ripsman vd., 2016, s. 71).

Devlet ile toplum arasındaki uyumun izlenecek politikaya etkisinin çok açık olmadığını da ifade etmek gerekmektedir. Eğer devlet lideri ile sosyal gruplar veya toplum arasında iyi ilişkiler varsa, lider, uygun gördüğü politikaları izlemekte daha özgür olabilmektedir. Ancak diğer taraftan içeride devlet ve toplum arasında kapsamlı bir istişare/müzakere bulunmaktaysa oluşacak politikalar da uluslararası çıkarlardan ziyade iç aktörlerin çıkarlarının tatmin edilmesini beraberinde getirebilmektedir (Ripsman vd., 2016, s. 71).

Devlet ile toplum arasında uyuşmazlığın olduğu durumlarda, politikanın yapım süreci daha karmaşık bir hâle gelmektedir. Böyle bir ortamda liderler, alacağı karara muhalif olan kesimi aşmaya çalışmakta ve onlarla pazarlığa girişmektedir. Dolayısıyla karar almak zorlaşmaktadır. Üstelik dış politika oluşturulurken insana ve parasal kaynaklara da ihtiyaç duyulmaktadır. Ancak kaynaklar, çoğunlukla toplumsal grupların

veya halkın etkinliğindeyse kaynakları harekete geçirmek için liderin daha fazla çaba ve kaynak kullanması gerekebilir; bu durum da politikanın gücünü zayıflatabilir. Nihayetinde toplumsal gruplar ve halk tarafından istenmeyen politikaların tercih edilmesi, devletin ve rejimin güvenliğini tehlikeye atabilir (Ripsman vd., 2016, s. 71-72).

Baskı-çıkar grupları, devlet davranışlarını etkileyebilmektedir. Bu gruplar; mesleki, cinsiyet, çevre ve sağlık gibi birçok alanda örgütlenebilmektedir. Çıkar grupları, hükümetin eylemlerini etkilemeyi amaçlayan, politikalarını sekteye uğratabilen (protesto, eylemler ve şiddet olaylarıyla) veya teşvik edebilen organize birlikler olarak tanımlanabilir (Heywood, 2013, s. 247-248). Geniş üye tabanlı, parasal gücü olan ve siyasi elitlerle güçlü ilişkilere sahip bir sosyo-ekonomik çıkar grubunun, kendi önceliklerini gözetmeyen bir politika söz konusu olduğunda devletin davranışlarını, bürokrasi, meclis, mahkeme, siyasi parti ve medya gibi kanallar üzerinden kısıtlayabilmesi mümkündür (Heywood, 2013, s. 256-257; Ripsman vd., 2016, s. 72). Ancak çıkar gruplarının hükümetin politikalarına etkisi, devletlerin özelliklerine (siyasal kültür, devletin kurumsal yapısı, parti sistemi, kamu politikasının yapısı ve tarzı gibi nitelikler) ve zamana bağlı olarak da değişiklik arz edebilir (Heywood, 2013, s. 254). Örnek vermek gerekirse, demokratik bir ülke ile otoriter bir devletteki çıkar grupları, hükümetin politikalarına aynı oranda etki etmeyecektir; zira demokratik ülkelerde çıkar grupları genellikle daha özgür hareket edebilmektedir (Heywood, 2013, s. 254-255).

Devlet-toplum ilişkileri değerlendirilirken dikkate alınması gereken bir diğer etmen sivil-asker ilişkileridir. Sivil-asker ilişkilerindeki temel husus, ordu üzerindeki sivil yönetim ile güçlü ve etkili bir ordu sağlanması arasında nasıl bir denge kurulacağıdır (Ripsman vd., 2016, s. 73). Ordu, bir savaş aracı ve iç siyasi istikrarın

koruyucusu olmasının yanı sıra sivil yönetim üzerindeki etkisiyle de hükümeti zorlayıcı ve yönlendirici bir güce sahiptir. Nitekim ordunun sivil yönetime yönelik sadakat ve itaati önem arz etmektedir (Heywood, 2013, s. 405-407). Günümüz dünyasında genellikle ordu siyasetten uzak tutulmaya çalışılmakta ve ordu, siyasi elitlere veya meclislere tabi kılınmaktadır. Ancak bu yapıda bile ordunun siyasi olarak güçsüz olduğuna inanmak yanlış bir yaklaşım olacaktır. Özetle sivil-asker ilişkilerinin, devletlerin dış politikasının belirlenmesinde etkili bir unsur olduğu söylenebilir (Ripsman vd., 2016, s. 74). Zira ordunun desteği, hükümetin vereceği kararları ve izleyeceği politikaları güçlendirirken, aksi durumda ise politikalar zayıf kalabilir veya sekteye uğrayabilir.

Sonuç olarak devlet-toplum ilişkilerinin, ülkelerin dış politikasının oluşumunda önemli bir ara değişken olduğu söylenebilir. Nitekim çalışmanın dördüncü bölümünde; Ukrayna, RF ve ABD'nin devlet toplum ilişkileri ele alınacak ve üç ülkenin devlet-toplum ilişkilerinin Ukrayna'daki 2004-2005 Turuncu Devrim, 2013-2014 Maidan Devrimi ve 2022 Ukrayna-RF Savaşı'na etkisi incelenecektir.

2.3.2.4. Devlet Yapısı ve Kurumsal Düzeni

Neoklasik realizmde, devletlerin kurumsal düzeni, dış politikanın oluşmasında, karar verme ve politikanın uygulanması süreçleri üzerinde etkili olan bir ara değişkendir (Ripsman vd., 2016, s. 59). Bu ara değişken, politikanın oluşmasında, hangi aktörlerin, hangi aşamada sürece katkı sağlayacağını ve yine bu süreçte hangi aktörlerin veto hakkının olabileceğini belirlemektedir (Ripsman vd., 2016, s. 75).

Devletlerin kurumsal düzeni, sistemik uyaranlara yanıt verme yeteneklerini etkilemektedir. Bu bağlamda demokratik devlet yapısına sahip ülkelerde, kararların verilme ve uygulanma sürecinde, önemli kurumsal kısıtlamaların olabileceğini ifade etmek gerekmektedir. Yasama, yürütme ve yargı organları arasında güçler ayrılığı

ilkesi ve denge-denetleme mekanizması *(checks and balances)*, söz konusu kısıtlamalara örnek teşkil etmektedir (Ripsman vd., 2016, s. 76). ABD, bu kapsamda değerlendirilebilir. ABD'de kuvvetler ayrılığını güçlendirmek için organlar, birbirlerine hükmetmelerini engelleyecek yetkilerle donatılmıştır. Keza bu ülkede, dış politika yapımı hem yürütme hem de yasamanın (Kongre) yetki alanındadır. Yürütmenin başı olarak başkanın, yasamanın yaptığı yasaları veto edebilmesi, yasamanın ise bu kararı geçersiz kılabilmesi veya değiştirebilmesi aralarındaki denge ve denetleme mekanizmasından kaynaklanmaktadır (Colomer, 2006, s. 219). Özetle bu mekanizma, ABD başkanlarının dış politikada hareket alanını kısıtlayabilmektedir.

Devletlerin kurumsal düzenleri, liderlerin, ihtiyacı olan iç kaynaklara (kamu desteği ve parasal bağlamda) ulaşmasında etkili bir unsurdur (Taliaferro, 2009, s. 215). Ne var ki bu husus büyük ölçüde demokratik devletler için geçerlidir. Zira demokratik olmayan devletlerde kurumlar daha zayıftır ve görevleri ise daha çok liderin ordu, aristokrasi, cemaat ve iş elitleri gibi grupların isteklerine ne kadar danışılacağını ve saygı duyulacağını belirlemekle ilgilidir (Ripsman vd., 2016, s. 77).

Demokratik ülkelerde, kararların verilme ve uygulanma süreçlerinde gerek liderlerin özerkliğinin gerekse de lider ile devletin kurumları arasındaki etkileşimin oldukça önemli olduğu söylenebilir (Ripsman vd., 2016, s. 76). Üstelik ister başkanlık isterse de parlamenter veya yarı-başkanlık sisteminde olsun bu hususların önemi geçerlidir. Ancak gelinen noktada başkanlık ve parlamenter sistemin bir karması olan yarı-başkanlıkta demokratik değerlerin yeterince işlemediği, otoriter eğilimlerin oluşabildiği; dolayısıyla liderlerin, dış politikada daha rahat hareket edebildiğini ifade etmek de gerekmektedir (Shugart, 2006, s. 357-358; Tansey & Jackson, 2008, s. 144).

Devletin kurumsal düzeni bağlamında, kararların verilme ve politikanın uygulanma süreçlerinde; liderin elinde gücün toplanma derecesinin, güçler ayrılığının,

yasama ile yürütme arasındaki ilişkinin, parti (iki veya çok partili) ve seçim sistemlerinin (nisbi temsil ya da çoğunlukçu), dış politikayı yapmakta görevli bakan ve yetkililerin hangi organ tarafından atandığının (yürütme veya yasama), hükümetin niteliği ve yönetim yetkisinin önemli etkenler olduğu ifade edilebilir (Ripsman vd., 2016, s. 76). Yine bu bağlamda, karar alma usullerinin de (yazılı olmayan kurallar veya teamüller) kararların verilme ve uygulanma süreçlerinde, liderlerin eylemlerinin kapsamına etki ettiğini eklemek gerekmektedir (Ripsman vd., 2016, s. 77). Bir ülkede, ulusal çıkarlar söz konusu olduğunda, yürütmenin önünün gerek ana muhalefet partisi gerekse de yasama organı tarafından açılmasının bir teamül olması bu çerçevede bir örnek olarak gösterilebilir (Ripsman vd., 2016, s. 77).

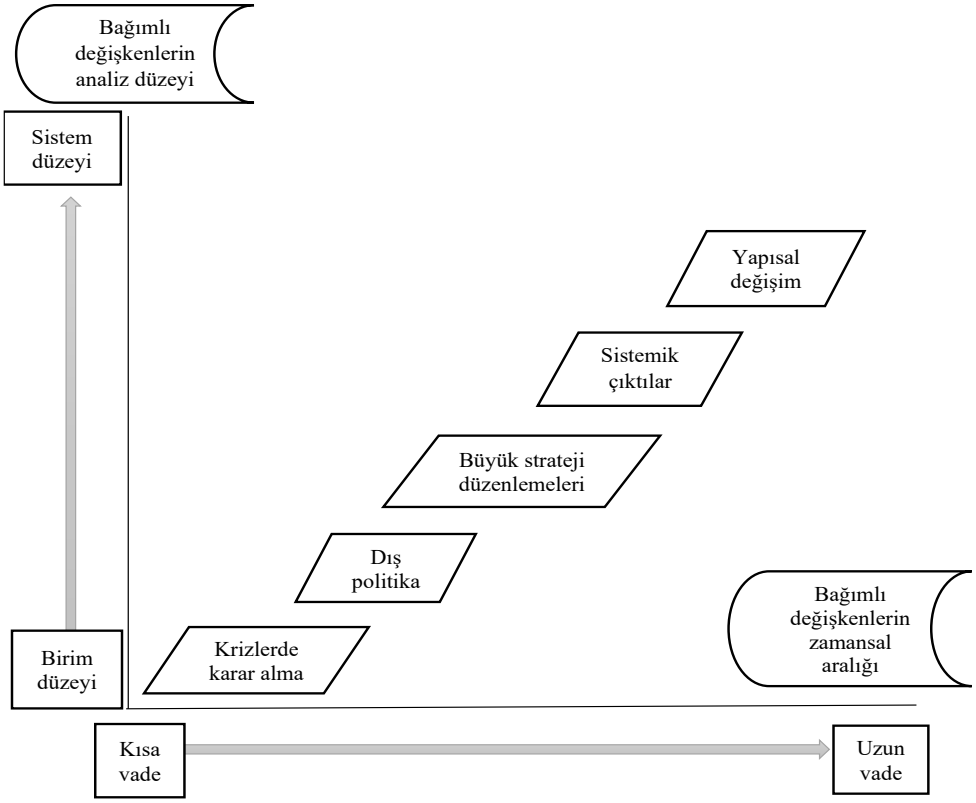
Sonuç olarak devlet yapısı ile kurumsal düzenin, ülkenin dış politikasının oluşumunda önemli bir ara değişken olduğu göze çarpmaktadır. Nitekim çalışmanın dördüncü bölümünde, Ukrayna, RF ve ABD'nin devlet yapısı ile kurumsal düzeni incelenecek; üç ülkenin bu ara değişkeninin, Ukrayna'daki 2004-2005 Turuncu Devrim, 2013-2014 Maidan Devrimi ve 2022 Ukrayna-RF Savaşı'na etkisi araştırılacaktır.

2.3.3. Neoklasik Realizmde Bağımlı Değişkenler

Ripsman vd. (2016) tarafından geliştirilen üçüncü tip neoklasik realizmde, bağımlı değişkenler, yalnızca devletlerin dış politika tercihlerini içermemekte; aynı zamanda politika tercihlerinden doğan uluslararası çıktıları (savaş ve barış gibi) ve sistemin yapısını da kapsamaktadır (s. 80). Diğer bir ifadeyle üçüncü tip neoklasik realizmde, birinci ve ikinci tipin daha dar bir perspektiften odaklandığı bağımlı değişken konusunun kapsamının genişletildiği dikkat çekmektedir (Smith, 2018, s. 746).

Şekil 4

Üçüncü Tip Neoklasik Realizmin Bağımlı Değişkenler Dizisi

Kaynak: (Ripsman vd., 2016, s. 110).

Kuramda bağımlı değişkenler, zamansal bağlantı ile kısa, kısa-orta ve orta-uzun vadeli olarak değerlendirilmektedir. Kısa vade ile kastedilen zaman içerisinde günler, haftalar ve aylar bulunmaktadır. Bu süreçte karar vericiler, tehdit ve fırsatlara cevap vermek için kısa vadeli tercihler yapmaktadır. Kısa vadede, devletlerin göreli güçlerinin değişmesi veya kayması genellikle pek mümkün değildir. Bu süreçte politika oluşturulurken devletler iç dengelemeye (askeri ve ekonomik gücü artırmak) başvurmaktadır; zira kapsamlı bir ittifak kurmaya yetecek zaman yoktur. Özetle bu zaman diliminde, beklenmedik olaylara verilen kritik kararlar ve politika yanıtları yer almaktadır (Ripsman vd., 2016, s. 83).

Kısa-orta vade ile işaret edilen zaman ise aylar ve yıllardır, on yıllar değildir. Bu zaman diliminde yalnızca beklenmedik gelişme veya krizlere verilen cevaplar

yoktur. Söz konusu süreçte, zaman biraz daha genişlemiştir. Dolayısıyla kısa-orta vadede devletlerin göreli güç değişimleri mümkündür. Bu süreçte karar vericiler gerek gelecekte beklenen gerekse de beklenmeyen fırsat ve tehditlere yönelik politika planlama ve büyük strateji oluşturmaya girişmektedir. Devletlerin, iç dengelemeye ek olarak dış dengelemeye başvurabilecek zamanı da bulunmaktadır (Ripsman vd., 2016, s. 83-84).

Son olarak orta-uzun vade ise yıllar ve on yılları kapsamaktadır. Zaman, bu süreçte büyük devletlerin belirledikleri stratejik tercihlerin birbiriyle etkileşime girebilmesine olanak sağlamaktadır. Nihayetinde bu durum da uluslararası çıktıları beraberinde getirebilmektedir. Özellikle büyük devletlerin politikaları ve uluslararası çıktılar ise uluslararası yapıyı (kutup sayısını) yeniden şekillendirebilmektedir (Ripsman vd., 2016, s. 85-86). Kısacası yalnızca bağımsız değişken, ara değişkenler üzerinden bağımlı değişkenleri belirlememektedir; aynı zamanda ara değişkenler ve bunlardan doğan bağımlı değişkenler de bağımsız değişken üzerinde şekillendirici bir etkiye sahiptir (Mallett & Juneau, 2023, s. 11). Dolayısıyla bağımsız değişken, ara değişken ve bağımlı değişkenlerin daima birbiriyle etkileşim hâlinde olduğu ifade edilebilir.

Ara değişkenlerden hangisinin ne zaman ve ne kadar etkili olduğu, stratejik çevrenin doğası ve sistemin netliğiyle yakından ilgilidir. Daha önce de değinildiği üzere stratejik çevrenin doğası, bir devletin karşılaştığı tehdit veya fırsatın büyüklüğü ve yakınlığıyla alakalıdır. Netlik ise tehdit ve fırsatların ayırt edilebilmesi, zaman ufku ve yanıt vermek için en uygun politika tercihine uluslararası sistemin ne ölçüde bilgi sağladığını ifade etmektedir (Ripsman vd., 2016, s. 94). Aşağıdaki tabloda ara değişkenlerin etkinliği, stratejik çevrenin doğası ve sistemin netlik düzeyi bağlamında ortaya konulmuştur.

Tablo 2

Ara Değişkenlerin Stratejik Çevrenin Doğası ve Sistemin Netlik Düzeyi Bağlamında Etkinliği

		Sistemik netlik derecesi	
		Yüksek netlik	Düşük netlik
Stratejik çevrenin doğası	Kısıtlayıcı çevre	Lider imajları ve Stratejik kültür	Lider imajları ve Stratejik kültür
	İzin verici çevre	Stratejik kültür, Devletin kurumsal düzeni ve Devlet-toplum ilişkileri	Dört ara değişken de etkili olabilir; belirsizdir.

Kaynak: (Ripsman vd., 2016, s. 95).

Kısıtlayıcı stratejik çevrede netliğin gerek yüksek gerekse de düşük olduğu durumlarda, yakın ve yoğun bir tehdit veya fırsat söz konusudur. Sınırlı tercihlerin mevcut olduğu bu ortamda, liderlerin imaj-algıları ve stratejik kültür, tehdidin veya fırsatın algılanması ve buna yönelik izlenecek politikada ‘‘çok etkili’’ olmaktadır. Devlet-toplum ilişkileri ve devlet yapısı ile kurumsal düzeninin ise böyle bir ortamda az etkili olduğu ifade edilebilir; çünkü zaman kısıtlıdır ve lider, diğer aktörlerin (yasama organı, çıkar grupları ve kamuoyu gibi) taleplerini göz ardı etmeye eğilimlidir (Ripsman vd., 2016, s. 94). Netliğin yüksek olduğu izin verici stratejik çevrede ise zaman kısıtı olmadığı için devlet-toplum ilişkileri ve devletin kurumsal düzeni ‘‘çok etkili’’ bir hâle gelmektedir. Zira liderler, politikalarını güçlendirmek için diğer aktörlerle etkileşimini artırmaktadır. Nihayetinde bu stratejik ortamda, zaman uzadığı için liderin etkinliği azalmaktadır. Ancak stratejik kültür, zaman her ne kadar uzasa da bağımlı değişken üzerinde çok etkili olmaya devam etmektedir (Ripsman vd., 2016, s. 94-95). Netliğin düşük olduğu izin verici stratejik çevrede de hangi ara değişkenin daha etkili veya öncelikli olduğu belirsizdir. Çünkü yakın bir tehdit veya fırsatın olmaması

ve zaman kısıtının bulunmaması, ülke içi aktörlerin politika tercihi meselesinde rekabet etmesini beraberinde getirmektedir (Ripsman vd., 2016, s. 95).

Özetle neoklasik realizm, uluslararası sistemden yola çıkarak, ara değişkenler üzerinden bağımlı değişkenleri analiz eden zengin bir kuram olarak öne çıkmaktadır. Bu tez çalışmasında, ‘‘21. yüzyılda Ukrayna özelinde seçilen üç kriz (2004-2005 Turuncu Devrim, 2013-2014 Maidan Devrimi ve 2022 Ukrayna-RF Savaşı)’’ bağımlı değişken olarak belirlenmiştir. Çalışmanın önceki kısımlarında da belirtildiği üzere 21. yüzyılda Ukrayna'daki Amerikan-Rus rekabetinin bu krizlerden hangilerini tetiklediği incelenecektir. Uluslararası bir çıktı olan değinilen bu krizlerin meydana gelmesi, Ukrayna'nın iç dinamikleri ve dış politika davranışlarından da bağımsız değildir. Söz konusu mesele de ABD ve RF'ye ek olarak Ukrayna'nın ara değişkenleri üzerinden de konunun incelenmesini gerekli bir hâle getirmektedir. Nitekim bu çalışmada, ABD, RF ve Ukrayna perspektifinden, seçili krizlerin kökeninde hangi ara değişkenlerin (liderlerin imaj-algıları, stratejik kültür, devlet-toplum ilişkileri ve devlet yapısı ile kurumsal düzeni) daha etkili olduğunun belirlenmesi de hedeflenmektedir.

2.4. Sonuç Yerine

Bu bölümde, çalışmanın kuramsal çerçevesi olan neoklasik realizmin daha iyi anlaşılabilmesi ve arka plan oluşturulabilmesi amacıyla yalnızca neoklasik realizm değil; aynı zamanda klasik realizm ve neorealizm de (savunmacı ve saldırgan realizm) ele alınmıştır. Bölümde, realist gelenekteki kuramlar arasındaki farklılıkların belirlenmesi ve neoklasik realizmin temel dinamikleri ile yönteminin ortaya konulması hedefiyle hareket edilmiştir. Bu bağlamda çalışmanın yardımcı araştırma soruları arasında olan aşağıda da ifade edilen soruların cevaplarına ulaşılmıştır.

- Uluslararası ilişkileri okurken neoklasik realizmi diğer realist kuramlardan (klasik realizm ve neorealizm ile türleri) ayıran en temel fark nedir?
- Neoklasik realizmin temel dinamikleri nelerdir ve yöntemi nasıldır?

Bölümde, neoklasik realizmin; bireyi, devleti ve sistemi göz önüne alarak geliştirdiği bütüncül analiz yöntemiyle diğer realist teorilerden daha kompleks ve kapsamlı bir kuram olduğu dikkat çekmiştir. Kuramın vurguladığı en temel düşüncenin ise sistemden (bağımız değişkenden) gelen uyaranların, ara değişkenlerden geçerek bağımlı değişkenlere dönüşmesi olduğu göze çarpmıştır. Bölümde, bu düşüncenin neoklasik realistler tarafından kabul edildiği; ancak ara değişkenler ve bağımlı değişkenlerin neler olabileceği konusunda farklılıklar ortaya çıkabildiği görülmüştür. Nihayetinde Ripsman vd. (2016) tarafından geliştirilen üçüncü tip neoklasik realizm çalışmanın merkezine alınmış; bu kuramın kapsamı, dinamikleri ve yöntemi değerlendirilmiştir.

Ripsman vd. (2016), uluslararası sistemi ve güç dağılımını öncelikli görse de kuramı yapısal bir teori olarak inşa etmemiştir. Zira kuramda, esas önemli olan sistemden gelen uyaranların ara değişkenlerden nasıl geçeceği ve nasıl bir çıktıya dönüşeceğidir. Nitekim kuramda, sistemden gelen uyaranların liderlerin imaj-algıları,

stratejik kültür, devlet-toplum ilişkileri ve devlet yapısı ile kurumsal düzeni olarak isimlendirilen ara değişkenlerden geçeceği öne sürülmüştür. Yazarlar, üçüncü tip neoklasik realizmde gerek ara değişkenlerin dinamikleri, kapsamı ve yöntemlerini gerekse de ara değişkenlerin birbirleriyle etkileşimleri ve bağımlı değişkenler üzerindeki etkinliklerini özenle oluşturmuştur. Yazarların, bağımlı değişkenler konusunda da kısa zaman diliminden uzun vadeye yayılan bir şekilde devlet davranışlarına ek olarak uluslararası çıktılara ve sistemdeki değişimlere odaklandığı dikkat çekmiştir. Nitekim üçüncü tip neoklasik realizmin yöntemi göz önüne alındığında, kuramın yalnızca ülkelerin dış politika davranışlarını açıklama hususunda değil; aynı zamanda uluslararası politikaya dair birçok meselede de araştırmacıya yardımcı olabileceği sonucuna ulaşılmıştır.

Bu çalışmada, yakın dönemde Ukrayna'da meydana gelen krizlerin (2004-2005 Turuncu Devrim, 2013-2014 Maidan Devrimi ve 2022 Ukrayna-RF Savaşı), bağımsız değişkenden gelen uyaranların dikkate alınmasıyla Ukrayna, RF ve ABD'nin ara değişkenleriyle (liderlerin imaj-algıları, stratejik kültür, devlet-toplum ilişkileri ve devlet yapısı ile kurumsal düzeni) analiz edilmesi hedeflenmektedir. Böylelikle Ukrayna'daki Amerikan-Rus rekabetinin, krizlerden hangilerini tetiklediği incelenecek ve krizlerin kökeni ele alınacaktır. Bir sonraki bölümde (üçüncü bölüm) ise neoklasik realizmin ortaya koyduğu temel düşüncelerden hareketle özellikle ABD ve RF merkeze alınarak bağımsız değişken olan uluslararası sistem ve güç dağılımının incelenmesi amaçlanmaktadır. Bu kapsamda söz konusu bölümde, 1990'lı yıllar ve 21. yüzyıl bağlamında tümdengelimci yaklaşımla uluslararası sistemden, Karadeniz alt-sistemi ve Ukrayna'ya uzanan bir tutum benimsenecektir. Böylelikle çalışmanın ara değişkenler üzerinden ele alınacağı, esas analiz kısmı olan dördüncü bölüme giden süreç inşa edilecektir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: 1990'LI YILLARDAN 21. YÜZYILA ULUSLARARASI SİSTEM, KARADENİZ ALT-SİSTEMİ VE UKRAYNA

İki kutuplu Soğuk Savaş dönemi, 1991 yılında sona ermiş, ABD'nin uluslararası sistemde dengelenemediği tek kutuplu bir yapı ortaya çıkmıştır. Ne var ki bu durum, büyük ölçüde 11 Eylül sonrasında değişmeye başlamıştır. Yeni dönemde sistemde, büyük aktörler (ÇHC, RF ve Hindistan gibi), örgütler-platformlar (AB, ŞİO ve BRICS gibi) ve bölgesel güçler (Brezilya, Suudi Arabistan ve Türkiye gibi) daha fazla hareket alanı kazanmıştır. Çok kutuplu sisteme dönüşümün yaşandığı bu dönemde, söz konusu dönüşümü gerçekleştirme hedefiyle hareket eden RF ve ÇHC gerek bireysel politikalarıyla gerekse de yakınlaşan ortaklıkları ve hayata geçirdikleri oluşumlarla (BRICS ve ŞİO gibi) uluslararası sistemdeki ağırlığını artırmıştır.

Uluslararası sistemin önemli bir parçası olan Karadeniz alt-sistemi, 1990'lı yıllardan itibaren ABD ve liderliğindeki Batı dünyasının (NATO ve AB) etkisini artırmayı hedeflediği bir alan olmuştur. Bölgedeki ABD-RF rekabeti ise özellikle Renkli Devrimler sonrasında, 2000'li yıllarda derinleşmeye başlamıştır. Nitekim ABD, bölge ülkeleriyle geliştirdiği ikili ilişkilere ek olarak, NATO ve AB genişlemeleriyle ve kurduğu üslerle de bölgedeki nüfuzunu güçlendirmiştir. RF ise bölgede, Batı etkisini kırmak ve kendi nüfuzunu oluşturmak amacıyla saldırgan bir dış politikaya yönelmiştir. RF'nin 2008'de Gürcistan, 2014 ve 2022 yıllarında da Ukrayna'ya sert müdahalelerde bulunması bu bağlamda bir örnektir.

Bu bölümde çalışmanın bağımsız değişkeni olan uluslararası sistem ve güç dağılımının incelenmesi hedeflenmektedir. Ayrıca tüm bölümün, ABD ile RF rekabeti ekseninde ele alınması da amaçlanmaktadır. Bu bağlamda bölümde, 1990'lı yıllardan, 21. yüzyıla uluslararası sistem ve güç dağılımı incelenecektir. Yine aynı dönem

içerisinde, alt-sisteme uzanarak Karadeniz jeopolitiğine odaklanılacaktır. Bu süreçte, Ukrayna'nın içerisinden geçtiği dönem de ele alınacak; 2004-2005 Turuncu Devrim, 2013-2014 Maidan Devrimi ve 2022 Ukrayna-RF Savaşı'nın tarihsel arka planı irdelenecektir.

3.1. 1990'lı Yıllarda ABD Etkisinde Tek Kutuplu Uluslararası Sistem

İki kutuplu Soğuk Savaş dönemi, Aralık 1991'de Doğu Bloku lideri SSCB'nin dağılmasıyla sona ermiştir. Bu yıllarda, uluslararası ilişkiler literatüründe, sistemin nasıl şekilleneceğine yönelik düşünceler geliştirilmiştir. Nitekim Fukuyama (1989), Batı'nın liberal demokrasisinin ve serbest piyasa ekonomisinin mutlak galibiyetine vurgu yaparak, artık tüm uluslararası sisteme liberal ideolojinin hâkim olacağına dikkat çekmiştir. Huntington (1993) ise dünyada medeniyetler arasındaki farklılıklardan kaynaklanacak çatışmaların yaşanacağını savunmuştur.

Soğuk Savaş'ın iki süper gücünden biri olan SSCB'nin yıkılmasıyla uluslararası sistemde tek süper güç olarak ABD kalmıştır. Wohlforth (1999), bu durumu şöyle ifade etmiştir: *''Kutuplardan biri yok oldu. Yeni bir kutup ortaya çıkmadı: 2 − 1 = 1. Sistem tek kutupludur''* (s. 10). Keza Ikenberry vd. (2009) de ABD'nin 1990'lı yıllarda rakipsiz bir küresel güce dönüştüğünü ve sistemin tek kutbu hâline geldiğini vurgulamıştır (s. 1).

1990'lı yıllarda uluslararası sistemde tek kutuplu bir yapı ortaya çıkmış olsa da yeni dönemde bir dünya devletinin oluşmadığını ifade etmek gerekmektedir. Kısacası realist geleneğin üzerinde özenle durduğu anarşik uluslararası sistem durumu, Soğuk Savaş sonrasında da aynı kalmış, sistem içerisindeki güç dağılımı değişime uğramıştır.

ABD Başkanı George H. W. Bush 1990-1991 yıllarında sıklıkla ifade ettiği yeni dünya düzeni *(new world order)* kavramı üzerinden hareket etmiş ve uluslararası sisteme tek kutupluluğu yerleştirmek adına eylemlerini zaman zaman sertleştirmiştir.

1991 yılında, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi (BMGK) kararıyla ABD öncülüğünde kurulan koalisyonun, Irak'ın Kuveyt işgalini sona erdirmek amacıyla gerçekleştirdiği askeri operasyon (I. Körfez Savaşı) bu bağlamda bir örnektir. Nitekim bu tutum, Bill Clinton döneminde de sürmüş; ABD, Yugoslavya'nın dağılması sonrasında Sırpların yaptığı katliamlarla yükselen 1995 Bosna-Hersek ve 1999 Kosova krizlerine müdahil olmuştur (Jentleson, 2014, s. 507-508). Büyük devletlerin, bu kriz süreçlerinin çözümüne yönelik isteksiz yaklaşımları, sorumluluk almaktan kaçınmaları veya sorumluluğu başkasına devretmeleri *(buck-passing),* Birleşmiş Milletler (BM) ve AB'nin etkisiz kalmasına neden olmuştur. ABD ise askeri müdahaleleri, NATO aracılığıyla[24] gerçekleştirmiştir (Jentleson, 2014, s. 507-508).

SSCB ve komünizm ile mücadele etmek amacıyla kurulan NATO, Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle birlikte ABD'nin de teşvikiyle bir dönüşüm süreci içerisine girmiştir. Yeni dönemde NATO, Avrupa-Atlantik'e ek olarak görev alanı dışındaki çok sayıda devletle de (Orta Asya ülkeleri gibi) iş birliği geliştirmeye yönelmiştir (NATO, 2024a). ABD, gücünü ve nüfuzunu Orta ve Doğu Avrupa'ya doğru genişletmek için büyük ölçüde NATO'ya odaklanmıştır (Shifrinson, 2016, s. 42). NATO ile RF ve Ukrayna gibi ülkelerin de dâhil olduğu eski Doğu Bloku ülkeleri arasında ilişkileri güçlendirmek, istikrarı artırmak ve demokrasiyi teşvik etmek amacıyla 1991 yılında Kuzey Atlantik İşbirliği Konseyi, 1994'te Barış İçin Ortaklık Programı, 1997 yılında ise Avrupa-Atlantik Ortaklık Konseyi kurulmuştur (NATO, 2024a). Soğuk Savaş sonrası ilk NATO genişlemesi de 1999'da yaşanmış; eski Varşova Paktı üyelerinden Çek Cumhuriyeti, Macaristan ve Polonya ittifaka üye olmuştur (NATO, 2024b).

[24] NATO'nun sorumlu olduğu coğrafi alan ve ilkelerinin dışında operasyon gerçekleştirmesi, alan-dışılık sorununu gündeme getirmektedir. NATO'nun BMGK yetkilendirmesi olmaksızın Kosova'da yaptığı müdahale bu bağlamda bir örnektir. NATO, bu operasyonu temel ilkesi olan üyelerini savunmak için gerçekleştirmemiştir (Sperling & Webber, 2009).

1990'lı yıllarda AB bütünleşmesi ivme kazanmıştır. 1993 yılında yürürlüğe giren Maastricht Antlaşması'yla resmen AB adını alan bütünleşme, yine aynı yıl içerisinde belirlenen Kopenhag Kriterleri ile de Doğu Avrupa ülkelerinin adaylıklarının kabul edilmesinde gereken ekonomik ve siyasi şartları (demokrasi, hukukun üstünlüğü ve insan haklarına dayalı istikrarlı kurumların mevcudiyeti ve işleyen bir piyasa ekonomisine sahip olmak) ortaya koymuştur (European Commission, 1993; Treaty of European Union, 1992). Keza Orta ve Doğu Avrupa ülkelerinin komünist ekonomik ve siyasi yapılarının liberal bir dönüşüm yaşaması için bu devletler desteklenmiş ve teşvik edilmiştir. Soğuk Savaş sonrasında AB'nin ilk genişlemesi ise 1995 yılında yaşanmış; Avusturya, RF'nin sınır komşusu Finlandiya ve İsveç, örgüte üye olmuştur (European Union, t.y.).

Soğuk Savaş sürecinde ABD'ye paralel güvenlik ve savunma politikaları izleyen AB, 1990'larda ABD ve NATO'dan bağımsız hareket etmek için girişimlerde bulunmuştur. Maastricht Antlaşması ile AB'nin üç sütunundan biri[25] olarak Ortak Dışişleri ve Güvenlik Politikası'nın (ODGP) kabul edilmesi bu bağlamda bir örnektir (Treaty of European Union, 1992). Yugoslavya'nın dağılma sürecinde Doğu Avrupa'da ortaya çıkan çatışmalar ise NATO'nun gerekliliğini göstermiştir. Zira öncesinde de ifade edildiği üzere Bosna ve Kosova krizlerinin çözümünde AB kendi içerisinde bütüncül bir yaklaşım sergileyememiş; ABD öncülüğündeki NATO olaylara müdahale ederek çatışmaları sona erdirmiştir (Jentleson, 2014, s. 507-508).

SSCB'nin dağılmasından sonra RF, ilk aşamada çoğunlukla iç problemleriyle uğraşsa da uluslararası sistemde büyük güç olma arzusunu kaybetmemiştir (Hill, 1998, s. 225). Nitekim RF, Sovyet nüfuz alanında Bağımsız Devletler Topluluğu'nu (BDT)

[25] Diğer sütunlar, Avrupa Toplulukları (Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu, Avrupa Ekonomik Topluluğu ve Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu) ve Adalet ile İçişleri olarak ortaya konulmuştur.

kurmuştur. RF, BDT coğrafyası ve Baltık Bölgesi'ni ise 1993 yılında ortaya koyduğu Yakın Çevre Doktrini içerisine yerleştirilmiş; yakın çevresindeki üstünlüğünü ilan etmiştir (Rakowska-Harmstone, 2014). Ancak Andrey Kozirev'in dışişleri bakanlığı döneminde ilk aşamada, daha Batıcı ve liberal bir dış politika izlenmiştir (Rutland & Dubinsky, 2012, s. 242). Zira RF, bu dönemde ülkenin kalkındırılması için Batı ile iş birliğini önemsemiştir. Kuzey Atlantik İşbirliği Konseyi görüşmeleri doğrultusunda RF'nin Barış İçin Ortaklık Programı'na katılması, Batı ile gelişen ilişkilere bir örneği teşkil etmektedir. Ayrıca RF'nin Bosna krizinde de Batı'ya paralel hareket ettiğini söylemek gerekmektedir. Bu husus ülke içerisindeki muhalefeti güçlendirmiş; Batı'ya uyumlu dış politika gözden geçirilmeye başlanmıştır (Ofitserov-Belskiy & Sushenstov, 2018, s. 284). Nihayetinde 1996 yılında Yevgeny Primakov'un dışişleri bakanı olmasıyla Rus dış politikasında çok yönlü ve Avrasyacı bir yönelim öne çıkmıştır (Kuchins & Zevelev, 2012, s. 153-154). Bu tarih sonrasında da RF, Batı ile ilişkilerini geliştirmeye devam etmiştir. 1998 yılında RF'nin, Batılı bir ekonomik platform olan Yediler Grubu'na (G7)[26] dâhil olması bu kapsamda bir örnektir (Congressional Research Service, 2020, s. 3).

ABD, RF ile silah kontrol anlaşmalarının bozulmaması (START I ve II) ve eski SSCB ülkelerinin (Beyaz Rusya, Kazakistan ve Ukrayna) nükleer silahlardan arındırılması gibi iki önemli konuda RF ile iş birliğini önemsemiştir. Nitekim ABD, 1994-1996 Çeçenistan Savaşı sürecinde RF'yi askeri eylemleri dolayısıyla eleştirse de görece ihtiyatlı davranmıştır (Hook & Spanier, 2009, s. 258). Ancak NATO'nun 1999 yılındaki Kosova müdahalesi ve genişleme dalgası, RF'nin tehdit algısını artırmıştır. Nihayetinde RF, 1993 yılında imzalanan START II anlaşmasını onaylamaktan

[26] RF'nin katılımıyla birliğin ismi, Sekizler Grubu (G8) olmuş; 2014 yılında, Kırım'ın ilhakı üzerine RF, üyelikten çıkarılmıştır (The Moscow Times, 2014).

vazgeçmiştir (Rutland & Dubinsky, 2012, s. 245). Devlet Duması, 2000 yılında, Putin döneminde, bu anlaşmayı onaylamıştır (Rutland & Dubinsky, 2012, s. 248).

1989 yılında, ÇHC'de Tiananmen Meydanı olayları yaşanmış; ÇHC yönetimi, ülkede demokratik ve ekonomik reformlar isteyen protestolara sert müdahalede bulunmuştur. Nitekim ÇHC, Batı tarafından insan haklarını ihlal ettiği gerekçesiyle eleştirilmiş ve yaptırımlara uğramıştır (Gabuev & Spivak, 2019, s. 40). ÇHC ise Batı ile olan ilişkilerini germekten çoğunlukla kaçınmıştır. 1990'lı yıllar boyunca bu devlet, ekonomisini geliştirmeye yönelmiş; bu bağlamda Asya-Pasifik Ekonomik İşbirliği Forumu (APEC), Güneydoğu Asya Ülkeleri Birliği (ASEAN) ve Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) gibi uluslararası kurumlarla ilişkilerini derinleştirmiştir (Gabuev & Spivak, 2019, s. 40). Ne var ki bu yıllarda, ÇHC'nin kendisinden ayrılmaz bir parça olarak gördüğü Tayvan'ın ABD tarafından silahlandırması, ÇHC'nin tehdit algısını artırmıştır (Gabuev & Spivak, 2019, s. 40). RF ve ÇHC'nin Batı'nın eylemlerinden algıladığı tehdit, 1990'lı yılların başlangıcından itibaren iki ülkeyi yakınlaştırmıştır. Nitekim 2001'de ŞİO'ya dönüşecek olan Şanghay Beşlisi, 1996 yılında oluşturulmuştur. NATO gibi salt bir güvenlik ittifakı olmasa da bölgedeki güvenliği sağlamaya hizmet etmek amacıyla da kurulan bu yapı, enerji zengini Orta Asya bölgesinde RF ile ÇHC'nin nüfuz alanını göstermek açısından önemli olmuştur (Muraviev, 2015, s. 9-10).

Gelinen noktada neoklasik realizm bağlamında, 1990'lı yıllarda, ABD ve RF açısından stratejik çevrenin doğasını ve sistemin netlik derecesini yorumlamak önem arz etmektedir. Söz konusu dönemde sistemde, ABD'nin tek kutupluluğu hâkimdir. ABD'nin stratejik çevresi, bu ülkeyi dengeleyecek bir gücün bulunmaması ve yakın bir tehdidin olmaması dolayısıyla ''izin vericidir''. Öte yandan ABD'nin algıladığı tehdidin netlik düzeyi ise çoğunlukla ''düşük'' seyretmiştir. Zira ABD, RF ile hem iş birliği hem de angajmana girişmiş olsa da bu dönemde ABD için RF ve ÇHC gibi

devletlerin yakın bir tehdit olup olmadığı belirsizliğini korumuştur. Keza bu devletlerin kapasite ve niyetleri tam olarak anlaşılamamıştır. 1990'lı yıllarda RF'nin stratejik çevresi ise ''kısıtlayıcı'' olarak yorumlanabilir. Çünkü SSCB dağılmış; yeni dönemde RF birçok iç ve dış baskıyla karşı karşıya kalmıştır. RF'nin yakın çevresine yönelik hassasiyeti bu dönemde yükselmiştir. Ne var ki RF'nin algıladığı tehdidin netlik düzeyi ise çoğunlukla ''düşük'' seyretmiştir. Zira RF, bu dönemde ABD ve liderliğindeki örgütlerin eylemlerinden zaman zaman tehdit algılasa da genel itibariyle bu aktörlerin gerek kendisine gerekse de yakın çevresine yönelik görece ihtiyatlı davranması dolayısıyla tehditleri tamamıyla net algılayamamıştır.

Özetle 1990'lı yıllar, en büyük güç olarak ABD'nin uluslararası sistemde tek kutupluluğu yerleştirmeye çalıştığı; özellikle NATO'nun öne çıktığı, AB'nin ODGP bağlamında NATO'dan görece bağımsız olmayı amaçladığı; RF ile ÇHC'nin ise yakınlaşmaya başladığı bir dönem olmuştur. Kissinger (1994), 1990'lı yıllarda, ABD'nin uluslararası sistemde kurmaya çalıştığı düzenin zaman gerektirdiğini şu sözlerle ifade etmiştir: *''Hem Bush hem de Clinton, yeni dünya düzeninden, sanki hemen köşedeymiş gibi söz ediyordu. Esasen, bu düzen, hâlen bir gebelik dönemindedir ve nihai şekli, gelecek yüzyıla kadar görülecek gibi değildir''* (s. 806). ABD'nin tek kutupluluğunun daha yoğun bir şekilde sorgulandığı ve yeni bir güç dağılımının ortaya çıktığı 21. yüzyıldaki uluslararası sistem ise bir sonraki başlıkta incelenecektir.

3.2. Uluslararası Sistemin 21. Yüzyılda Dönüşümü ve Yeni Güç Dağılımı

ABD'nin yaşadığı 11 Eylül terör saldırıları sonrasında, dünyayı tek kutuplu yapıdan uzaklaştıran, çok kutupluluğa dönüştürmeye başlayan bir sürece girilmiştir. Saldırılar akabinde teröre karşı savaş başlatan ABD'nin çoğunlukla uluslararası aktörleri dışlayarak izlediği tek taraflı *(unilateralism)* ve sert politikaları hem mevcut

sistemin hem de bu devletin sistem içerisindeki liderliğinin sorgulanmasını beraberinde getirmiştir.

11 Eylül olayları sonrasında ilk aşamada ABD, uluslararası toplumun tamamı tarafından desteklenmiştir. Saldırılardan bir ay sonra, NATO'nun kolektif savunması ve yardımının ifade edildiği Beşinci Madde tarihte ilk kez uygulanmaya konulmuştur. Bu kapsamda Afganistan'daki Taliban yönetimi ve desteklediği El Kaide terör örgütüne karşı askeri operasyon gerçekleştirilmiştir. 2003 yılında ise Irak'ta Saddam Hüseyin yönetimine gerçekleştirilen askeri operasyonda ABD, tek taraflı bir yaklaşımla BMGK kararını beklemeden Irak'ı işgal etmiştir. Bu operasyonda ABD; RF ve ÇHC gibi rakiplerine ek olarak Almanya ve Fransa gibi kendi müttefiklerinin tepkisiyle de karşılaşmıştır (Goldstein & Pevehouse, 2014, s. 35).

Neoklasik realizmin yapısal bir düzenleyicisi olan coğrafya faktörü, RF'nin davranışları üzerinde özellikle belirleyici olmaktadır. 11 Eylül sonrasında BDT coğrafyasında gerçekleşen Renkli Devrimlere (2003 Gürcistan, 2004-2005 Ukrayna ve 2005 Kırgızistan) Batılı devletlerin verdiği destek ve eski Varşova Paktı ile SSCB ülkelerinin çoğunun[27], 2004 ve 2007 yıllarında ABD'nin teşvikiyle AB ve NATO'ya katılmasının RF'yi tetiklemesi bu bağlamda bir örnektir. RF Başkanı Putin, 2007 Münih Güvenlik Konferansı'ndaki konuşmasında, NATO genişlemelerine karşı olduğunu vurgulamış, ABD'nin tek kutupluluğunun kabul edilemez ve imkânsız olduğunu savunmuş, uluslararası sistemde çok kutupluluğa dikkat çekmiştir (The Washington Post, 2007). Bu yıllarda, Gürcistan ve Ukrayna'nın NATO'ya katılımı gündeme gelmiştir. Nitekim RF, Batı'ya sert yanıt vermiş; 2008 yılında Gürcistan'a askeri müdahalede bulunarak, bu ülkenin NATO'ya üye olmasının önüne geçmiştir. RF'nin

[27] Eski SSCB ülkelerinden Letonya, Litvanya ve Estonya, eski Varşova Paktı üyelerinden de Bulgaristan, Romanya, Çek Cumhuriyeti, Slovakya, Macaristan ve Polonya bu devletler arasındadır.

sert müdahalesi, Gürcistan'la sınırlı kalmamış; Ukrayna da ilhak ve işgalle (2014 Kırım ilhakı ve 2022 Ukrayna-RF Savaşı'nda) karşı karşıya kalmıştır. Nihayetinde RF hem ÇHC ile kurduğu ikili ilişkileri ve uluslararası kuruluşlar çatısı altında (ŞİO ve BRICS gibi) geliştirdiği iş birliğiyle hem de Orta Asya ülkeleriyle oluşturduğu ortaklıklarla (Kolektif Güvenlik Antlaşması Örgütü ve Avrasya Ekonomik Birliği gibi) 2000'li yılların ortalarından itibaren dünyadaki çok kutupluluğun en önemli temsilcilerinden biri olarak Batı'nın özellikle güvenlik sistemine bir tehdit arz etmeye başlamıştır.

21. yüzyılda çok kutupluluğun bir diğer önemli temsilcisi, ÇHC'dir. Bu devlet, 1970'li yıllarda başlattığı küresel ekonomiye eklemlenme hedefini, 2001 yılında DTÖ üyeliğiyle daha da genişletmiştir. Keza 2008 senesinde ABD'de *Lehman Brothers* isimli bankerlik şirketinin batmasıyla ABD ve Avrupa başta olmak üzere tüm dünyada etkili olan finans krizinde ÇHC, Batılı devletlere göre daha az etkilenmiş ve dünya ekonomisindeki ağırlığını artırmıştır (Schutte, 2021, s. 15). Nitekim 2009 yılında ÇHC, dünyanın en büyük ihracatçısına, 2010'da ise dünyanın en büyük ikinci ekonomisine dönüşmüştür (Inman, 2010; Barboza, 2010). 2013 yılında, iktidara Xi Jinping'in gelmesiyle ÇHC, dış politikada daha iddialı hareket etmeye başlamıştır. Yeni dönemde ÇHC, RF başta olmak üzere BRICS ülkeleriyle ilişkilerini geliştirmiş; ASEAN ve ŞİO üyeleriyle iş birliğini artırmıştır. Yine ÇHC, Afrika'dan Avrupa ve Latin Amerika'ya kadar dünyanın birçok bölgesinde ikili ya da çoklu anlaşma ve projelerle etkisini genişletmiştir. ÇHC'nin 2013'te duyurduğu tarihi İpek Yolu'nu yeniden canlandırmayı hedeflediği Bir Kuşak Bir Yol isimli proje bu kapsamda en bilinen örnektir. Ayrıca günümüzde yalnızca Cibuti'de üssü bulunan ÇHC'nin sınırları dışında askeri üsler kurma niyetini de göz ardı etmemek gerekmektedir (Garafola vd., 2022, s. 16).

RF ve ÇHC'nin sistemdeki yükselişi başta ABD olmak üzere Batılı ülkeler arasında kaygı yaratmaktadır. Özellikle Avrupalı devletlerin RF'ye enerji alanındaki

bağımlılıkları[28] ve ÇHC ile olan güçlü ticari bağları[29], Batı ittifakının bu iki devlete karşı ortak ve sert bir tutum benimsemesinin çoğunlukla önüne geçmektedir. RF ve ÇHC'nin uluslararası sistemde artan etkisi gerek devletlerin resmî söylemlerinde gerekse de uluslararası ilişkiler literatüründe, siyasi yapılarındaki farklılık dolayısıyla Batı'nın liberal dünyası karşısında otoriterliğin yükselişi olarak da ifade edilmektedir (Walker & Ludwig, 2017). Beyaz Saray tarafından yayınlanan 2021 yılındaki *Interim National Security Strategic Guidance* isimli belgede RF ve ÇHC'nin otoriter devletler olarak konumlandırması ve demokrasiye tehdit arz ettiklerinin öne sürülmesi bu bağlamda bir örnektir (The White House, 2021, s. 7-8).

Mearsheimer (2001), ÇHC'nin kalabalık nüfusu ve hızla modernleşen ekonomisiyle askeri bir süper güç hâline gelebileceğine dikkat çekmiş; bu devletin ABD'ye meydan okuyabileceğini vurgulamıştır (s. 56). Nitekim ABD Başkanı Obama döneminde, *Pivot to Asia* (Asya'ya Yöneliş) olarak adlandırılan politika uygulanmaya konulmuş; dış politikanın merkezine ÇHC yerleştirilmiştir (Lieberthal, 2011). Obama yönetimi, Asya ülkeleriyle kurduğu (Hindistan, Avustralya, Brunei, Japonya, Malezya, Tayvan ve Yeni Zelanda gibi çeşitli ülkeler) gerek ikili ilişkilerle gerekse de çok taraflı kuruluşlar çatısı altında [ASEAN ve Trans-Pasifik Ortaklığı (TPP) gibi] geliştirdiği ekonomik, siyasi ve askeri ortaklıklarla iş birliğini güçlendirmeye çalışmıştır. Bölge ülkeleriyle girişilen bu angajmanla ÇHC'nin dengelenmesi amaçlanmıştır (Lieberthal, 2011).

[28] AB, 2021 yılında doğal gazının yüzde 40'tan fazlasını boru hatlarıyla RF'den tedarik ederken, bu oran, RF ile Ukrayna arasında 2022 yılında başlayan savaş sonrası (2023 yılında), yüzde 8 düzeyine kadar gerilemiştir (Council of the European Union, 2024).

[29] AB, ÇHC olan ticari ilişkilerinde, ticaret açığı veren taraftır. Nitekim 2023 yılında iki aktör arasındaki toplam ticaret hacmi, 798,1 milyar $ düzeyinde seyretmiştir. AB ise bu ticarette, 314,7 milyar $ ticaret açığı vermiştir. Ulaşılan bu veriler, € cinsinden elde edilmiş olup, 2023 ortalamasına (1,0817) göre $ para birimine çevrilerek ortaya konulmuştur. Ayrıntılı bilgi için bkz. (Eurostat, 2024; The Federal Reserve Board of Governors, 2024).

2017'de başlayan birinci Donald Trump döneminde de ÇHC öncelikli tehdit olarak görülmeye devam edilmiş; bu ülkeyle ticaret savaşlarına girişilmiştir. Ancak Trump'ın bu dönemde, *America First* (Önce Amerika) söylemiyle hareket etmesi, AB'ye yönelik olumsuz ifadeleri[30] ve NATO üyelerinden savunma bütçelerini artırmalarını istemesi gibi gelişmeler, Transatlantik ilişkilerinin gerilmesine neden olmuştur. Keza Fransa Cumhurbaşkanı Emmanuel Macron'un 2019 yılında NATO'nun beyin ölümünün gerçekleştiğini ifade etmesi de Transatlantik ilişkilerin geldiği olumsuz durumu göstermektedir (Erlanger, 2019). Ancak 2022 yılında RF'nin Ukrayna'ya yönelik başlattığı işgal ve yükselen savaş, Avrupa-Atlantik güvenliği için NATO'nun önemini yeniden ortaya çıkarmıştır. Bu kriz sürecinde, ABD-NATO gerginlikleri Biden liderliğiyle sona ermiş; yeni genişleme dalgalarıyla Finlandiya ve İsveç de ittifaka katılmıştır. Ne var ki 2025 yılında başlayan ikinci Trump döneminin ilk aylarında Avrupa-Atlantik ilişkilerinde tekrar bir sınama ortaya çıkmıştır. Trump'ın, Avrupalı devletlere savunma harcamaları konusunda yeniden baskı uygulaması, AB ile ticaret savaşlarına girişmesi ve Ukrayna-RF Savaşı'nda Ukrayna'dan uzaklaşan RF ile yakınlaşan tutumu, ABD-Avrupa ilişkilerinde gerginliklere sebep olmuştur (Hunnicutt & Brunnstrom, 2025; Rankin & Jones, 2025).

ABD, askeri alanda RF ile özellikle NATO üzerinden mücadele etmekte; bu bağlamda ittifakın güçlenmesini önemsemektedir. Öte yandan ABD, ÇHC ile Asya-Pasifik'te ise Dörtlü Güvenlik Diyaloğu (QUAD) ve AUKUS gibi güvenlik örgütleri üzerinden rekabet etmektedir. 2007 yılında kurulan QUAD, ABD, Avustralya, Hindistan ve Japonya'dan oluşurken, 2021 yılında imzalanan nükleer denizaltı anlaşması AUKUS'ta ise Avustralya, Birleşik Krallık ve ABD yer almaktadır (Cheng,

[30] Trump, Avrupalı müttefiklerini ''düşman'' olarak nitelemiştir. İlgili ifade hakkında bilgiye ulaşmak için bkz. (Baynes, 2018).

2022, s. 1). Kısacası ABD; QUAD ve AUKUS'u bölgede ÇHC'yi askeri olarak dengelemenin önemli birer aracı olarak öne çıkarmaktadır. Ancak bu durum karşısında ÇHC de geri adım atmamakta, askeri olarak güçlenmeye devam etmekte, RF, Kuzey Kore ve komşu ülkelerle bağlarını kuvvetlendirmeye yönelmektedir. ÇHC, diğer ülkelerle daha çok ekonomik alanda ilişki geliştirmektedir. Nitekim ÇHC'nin, 2020 yılı sonunda imzalanan, dünyanın en büyük serbest ticaret anlaşması olan Bölgesel Kapsamlı Ekonomik Ortaklık (RCEP) ile Asya-Pasifik ülkeleriyle ticari ilişkilerini derinleştirmesi bu kapsamda bir örnek olarak gösterilebilir (Flach vd., 2021, s. 92).

ABD, dünyanın yıllık askeri harcamasının yaklaşık yüzde kırkını bir başına yapmaktadır (World Bank, 2024). Ancak yeni dönemde, ABD'nin hareket kabiliyeti, büyük aktörler ve bölgesel güçler tarafından zaman zaman sınırlandırılabilmektedir. ABD'nin Gürcistan'ı NATO'ya dâhil etmek istemesi; RF'nin Gürcistan'a askeri müdahalede bulunarak bu hedefi engellemesi bir örnektir. Yine aynı krizde, ABD'nin insani yardım gerekçesiyle iki hastane gemisini Karadeniz'e göndermesi; Türkiye'nin ise Montrö Boğazlar Sözleşmesi'ni öne sürerek ABD'nin Türk Boğazlarından geçişini engellemesi de bu çerçevede bir örnektir (Ergan, 2008).

Gelinen noktada neoklasik realizm bağlamında, 11 Eylül olaylarından günümüze uzanan süreçte, ABD ve RF açısından stratejik çevrenin doğasını ve sistemin netlik düzeyini değerlendirmek faydalı olacaktır. Öncelikle bu dönemin tamamında, ABD'nin uluslararası sistemdeki en güçlü devlet olduğunu söylemek; ancak çok kutupluluğa dönüşümün yaşandığını da ifade etmek gerekmektedir. ABD'nin 11 Eylül saldırılarına maruz kalması, RF'nin Batı'nın güvenlik sistemine tehdit olarak yükselmesi, ÇHC'nin ise küresel bir güce dönüşme eğilimine girmesi gibi etmenler ABD açısından stratejik çevrenin ''kısıtlayıcı'' olduğuna işaret etmektedir. Çünkü bu dönemde, ABD ve kurduğu uluslararası düzene tehdit olabilecek, onu dengeleyebilecek

veya dengelemeye girişebilecek güçler yükselmeye başlamıştır. ABD'nin algıladığı tehdidin netlik düzeyinin ise çoğunlukla ''yüksek'' olduğu söylenebilir. Zira söz konusu dönemde ABD; RF ve ÇHC gibi güçlerin kapasite ve revizyonist niyetlerini daha açık bir biçimde algılamıştır. Öte yandan 21. yüzyılda RF'nin stratejik çevresi ise ''kısıtlayıcı'' olarak yorumlanabilir. BDT coğrafyasında yaşanan Renkli Devrimler ve NATO ile AB'nin, RF'nin yakın çevresine doğru genişlemesi bu kapsamda dikkat çeken örneklerdir. RF, bu hususlardan tehdit algılamış; ABD ve liderliğindeki Batı dünyası ile önemli krizler yaşamıştır. RF'nin algıladığı tehdidin netlik düzeyinin ise büyük ölçüde ''yüksek'' seyrettiği ifade edilebilir. Zira RF gerek Renkli Devrimlere Batı'nın verdiği destekle gerekse de NATO-AB genişlemeleriyle tehdit hususunda ABD ve liderliğindeki Batı'dan çoğunlukla net ve açık sinyaller almıştır.

Sonuç olarak bölümün başlangıcından bu yana, uluslararası sistem ve güç dağılımı, 1990'lı yıllardan 21. yüzyıla değerlendirilmiştir. Bir sonraki ana başlıkta (ve alt başlıklarında) ise uluslararası sistemin daha dar bir alanı olan Karadeniz alt-sistemine uzanılması ve 1990'lı yıllardan 21. yüzyıla bu bölgedeki jeopolitik rekabetin incelenmesi hedeflenmektedir.

3.3. Bölgesel Alt-Sistem: Karadeniz Jeopolitiği

Karadeniz jeopolitiği, tarihsel süreç içerisinde Batılı devletler (Fransa ve Büyük Britanya gibi), Türkler ve Rusların önemli bir rekabet alanı olmuştur (Vlad vd., 2009, s. 65-66). Bölgenin jeopolitik önemi, bölge içi ve dışı devletlerin rekabete girmesine zemin hazırlarken, çatışmaların oluşmasını da tetiklemektedir.

Avrupa, Kafkasya ve Orta Asya arasında bir geçiş güzergâhı olan Karadeniz Havzası, günümüzde ekonomik-ticari potansiyeli, enerji kaynakları ve hatlarıyla öne çıkmaktadır. Bu bağlamda bölge; RF, Orta Asya ve Hazar enerji kaynaklarının Avrupa-Atlantik'e ulaşmasında bir koridor görevi görmektedir (İrge, 2017, s. 81). Altı kıyıdaş

devlet arasından RF başlıca enerji tedarikçisi ülkedir. RF perspektifinden Karadeniz, özellikle ekonomik-ticari bağlamda önemli olup, aynı zamanda bu devletin büyük güç olma iddiasını hayata geçirme hususunda da jeopolitik ve stratejik önem arz etmektedir (Trenin, 2008, s. 116-117). Kıyıdaş ülkelerden Gürcistan, Türkiye ve Ukrayna ise enerji kaynaklarının Avrupa'ya iletilmesinde transit ülkeler olarak öne çıkmaktadır. Gürcistan ve Ukrayna, özellikle Renkli Devrimler sonrasında RF ile Batı arasında önemli bir rekabet alanına dönüşmüştür.

Karadeniz Bölgesi, Avrupa-Atlantik'in enerji, askeri ve siyasi güvenliğinin tesis edilmesi ve RF'nin dengelenmesi bağlamında ABD açısından jeopolitik olarak oldukça önem arz etmektedir. Nitekim Karadeniz, ABD'nin Avrasya'daki nüfuzuyla yakından ilişkilidir (Cropsey vd., 2023, s. 57). Soğuk Savaş boyunca SSCB hegemonyasında olan Karadeniz Bölgesi, bu devletin yıkılmasıyla ABD ve liderliğindeki NATO ve AB gibi Batılı kurumların sirayet etmeyi hedeflediği bir alan olmuştur. Bu yapılar, 2000'li yıllardan itibaren Karadeniz'in batısını nüfuzu altına almıştır. RF ise bölgenin kuzeyi ve doğusunda etkili olan güçtür. Bölgenin güneyinde de Türkiye yer almakta; bu ülke, havzanın baş dengeleyicisi olarak öne çıkmaktadır (Tüysüzoğlu, 2013, s. 266-267).

Karadeniz alt-sistemine yönelik jeopolitik sınıflandırmalara da değinmek önem arz etmektedir. Bunlardan birincisi en iç halka olan Karadeniz Havzası'dır *(Black Sea Basin)*. Karadeniz Havzası, altı kıyıdaş devleti (Bulgaristan, Türkiye, Gürcistan, RF, Ukrayna ve Romanya) içerisinde barındırmaktadır. Bu halkanın bir katman dışarısı da Karadeniz Bölgesi'dir *(Black Sea Region)*. Bu halka ise Balkanlardan Kafkasya'ya ve RF ile Ukrayna'dan Anadolu'ya uzanan alanı nitelemek için kullanılmaktadır. En dış halka da Geniş Karadeniz Bölgesi'dir *(Wider Black Sea Region)*. Söz konusu kavram, daha kapsamlı bir alanı içermektedir. Orta Doğu, Kuzey Afrika, Hazar Havzası ve

Doğu-Güney Avrupa bu alan içerisinde yer almaktadır (Maisaia, 2023, s. 144). Çalışmanın esas odak noktası, Karadeniz Havzası ve Karadeniz Bölgesi'dir.

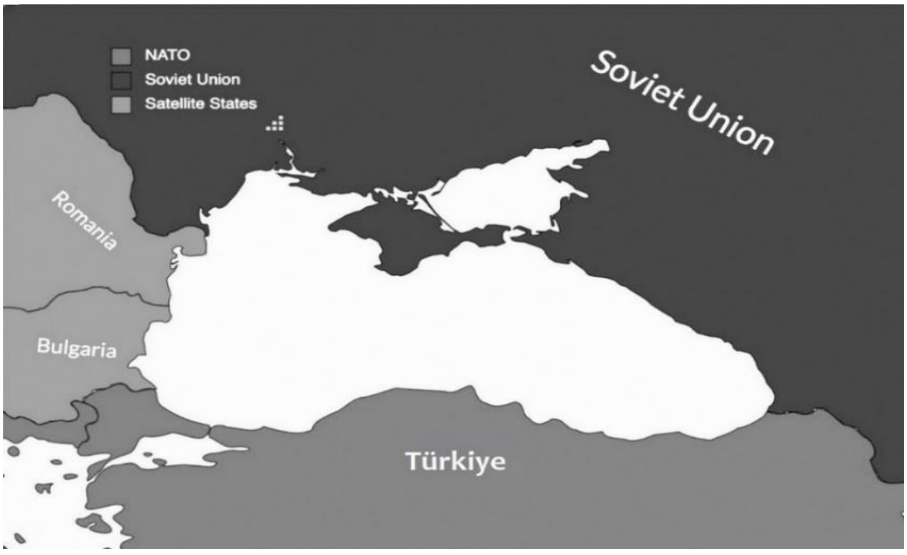
Bu başlık altında, Karadeniz jeopolitiğinin uluslararası sistem ve ABD ile RF açısından önemine değinilmiştir. 1990'lı yıllardan 21. yüzyıla Karadeniz Bölgesi'ndeki ABD-RF rekabetinin dönüşümü ise gelecek alt başlıklarda irdelenecektir. Söz konusu alt başlıklarda Ukrayna meselesi ve onunla ilişkili olduğu düşünülen hususlar yüzeysel bir şekilde ifade edilecektir. Zira bunlar, Ukrayna meselesinin ele alınacağı bir sonraki ana başlığın konusudur.

3.3.1. 1990'lı Yıllarda Karadeniz Havzası

Soğuk Savaş döneminde, Karadeniz Havzası, SSCB'nin etkinliğinde olmuştur. Bu süreçte, Karadeniz'e kıyıdaş dört devletten (Bulgaristan, Romanya, SSCB ve Türkiye) yalnızca Türkiye, NATO bünyesinde yer almıştır. Diğer kıyıdaş devletlerden SSCB, Bulgaristan ve Romanya ise Doğu Bloku temsilcileridir. Özetle bu dönemde, ABD öncülüğündeki Batı ittifakının Karadeniz Havzası'ndaki etkinliğinin sınırlı olduğu ve bölgenin SSCB hegemonyası altında bulunduğu ifade edilebilir.

Harita 1

Soğuk Savaş Dönemi Karadeniz Havzası

Kaynak: (Nettles, 2022, s. 125).

1991 yılında, SSCB dağılmış; RF ortaya çıkmıştır. RF'nin siyasi ve ekonomik yapısının liberal dönüşümü, Batı tarafından desteklenmiştir. RF ise Batılı kurumlar içerisinde ayrıcalıklı bir konum elde etme karşılığında, Batı'ya katılmayı düşünmeye daha istekli olmuştur (Trenin, 2006, s. 89). Ancak RF'nin beklentisi karşılanmamış; resmi olarak AB ve NATO gibi kurumlara üyelik kapısı açık olsa da bir bütünleşme hayata geçmemiştir. Bunun yerine söz konusu yıllarda RF, Avrupa Konseyi ve G-7 gibi Batılı kurumlara dâhil edilmiş; NATO-Rusya Daimî Ortak Konseyi oluşturulmuştur (Trenin, 2006, s. 90).

1990'lı yılların özellikle ilk yarısında RF'nin izlediği daha Batıcı dış politika ve ülke içerisindeki ekonomik, siyasi ve idari sorunlara odaklanılması, RF'nin Karadeniz Bölgesi'nde büyük ölçüde etkisiz kalmasına neden olmuştur. Nitekim bölge, ABD liderliğindeki Batı dünyasının nüfuz etmek istediği bir alan olarak öne çıkmıştır. Buna karşılık RF de 1993 yılında Yakın Çevre Doktrini ile nüfuz alanlarını (Baltık ve BDT coğrafyası) ilan etmiştir (Rakowska-Harmstone, 2014).

SSCB içerisinden RF, Ukrayna ve Gürcistan'ın bağımsız devletler olarak ortaya çıkmasıyla Karadeniz'e kıyısı olan devlet sayısı altıya yükselmiştir. 1990'lı yıllar ile Karadeniz Bölgesi'nde karmaşık bir güvenlik ortamı oluşmuştur. Zira bölge, yeni dönemde Avrupa-Atlantik'in güvenlik mimarisinin de bir parçası hâline gelmiştir. Aynı zamanda bölgenin, donmuş çatışma alanları ve asimetrik tehditlerle de (göç, uyuşturucu ve insan kaçakçılığı gibi) karakterize edildiğini ifade etmek gerekmektedir (Vlad vd., 2009, s. 73).

Brzezinski (1997), ABD'nin küresel üstünlüğünün, Avrasya'daki hâkimiyetle yakından ilişkili olduğunu düşünmüştür. Keza ABD de 1990'lı yıllarda Avrasya'daki angajman ve nüfuzunu geliştirmeyi hedeflemiştir. Nitekim Karadeniz Bölgesi de bu bağlamda önem kazanmıştır. ABD'nin yeni dönemde değinilen bölgedeki hedefleri şu

şekilde özetlenebilir: bölge ülkelerinin ekonomik ve siyasi alanda liberal dönüşümünü desteklemek; bölgede istikrar, güvenlik ve iş birliği geliştirilmesini sağlamak; bölgede ABD'ye karşı-düşman bir gücün veya güçler topluluğunun oluşmasının önüne geçmek (Hamilton, 2008, s. 321-322). Bu hedefler doğrultusunda ABD, yeni bağımsızlığını kazanan eski Doğu Bloku ve SSCB ülkelerinin serbest piyasa ekonomisine geçişlerini ve demokratikleşme süreçlerini desteklemiş; bu ülkelerin Batı'nın ekonomik, siyasi ve güvenlik sistemlerine uyumlu hâle gelmesini teşvik etmiştir (Shifrinson, 2020, s. 1).

Soğuk Savaş sonrası erken dönemde, ABD liderliğindeki NATO; eski SSCB ülkeleri ve Orta-Doğu Avrupa devletleriyle yakın ilişkiler kurmaya, genişlemeler için zemin hazırlamaya başlamıştır. Nitekim Kuzey Atlantik İşbirliği Konseyi, Avrupa-Atlantik Ortaklık Konseyi ve Barış İçin Ortaklık Programı gibi girişimlerin çatısı altında NATO, RF'nin de içerisinde yer aldığı bölge ülkeleriyle diyalog kurmuş ve iş birliği geliştirmiştir (NATO, 2024a). Öte yandan AB ise bu yıllarda, Orta ve Doğu Avrupa ülkeleriyle yakınlaşmayı öncelikli görmüştür. AB, Karadeniz Bölgesi'ndeki Güney Kafkasya'nın ekonomik ve jeopolitik öneminin farkında olsa da Azerbaycan, Ermenistan ve Gürcistan ile özellikle 2000'li yıllarda Avrupa Komşuluk Politikası ile ilişkilerini güçlendirecektir (European Union, 2021; Keçeci, 2021, s. 31). Ayrıca Balkanlardan Kafkasya'ya uzanan alandan Slovenya, Bulgaristan ve Romanya 1997 yılında, Türkiye ise üyelik ile sonuçlanmasa da 1999'da AB'ye adaylık statüsünü elde etmiştir (European Commission, t.y.).

Asmus ve Jackson'a (2004) göre ABD ve Avrupa, 1990'lı yıllarda Karadeniz'e yeterli düzeyde odaklanmamıştır. Bu bağlamda Türkiye, bölgeyi bir iş birliği alanına dönüştürmeye çabalamıştır. Nitekim 1992 yılında Türkiye öncülüğünde Karadeniz Ekonomik İşbirliği Örgütü (KEİ) kurulmuştur. KEİ, Geniş Karadeniz Bölgesi'ndeki birçok önemli ülkeyi içerisine almıştır. Bu ülkeler; altı kıyıdaş devlete ek olarak

Moldova, Arnavutluk, Kuzey Makedonya, Sırbistan, Yunanistan, Azerbaycan ve Ermenistan'dır (BSEC, t.y.). Ayrıca Türkiye, 1998 yılında, kıyıdaş devletler ile Karadeniz Deniz İşbirliği Görev Grubu'nun (BLACKSEAFOR) temellerini de atmıştır (Republic of Türkiye Ministry of Foreign Affairs, t.y.).

ABD, bölgede kurulan Batı sistemine uyumlu oluşumları [KEİ ve Demokrasi ve Ekonomik Kalkınma Örgütü (GUAM) gibi] desteklemiştir (Canar, 2012, s. 74). RF ise Gürcistan, Ukrayna, Azerbaycan ve Moldova arasında kurulan GUAM'dan hoşnut olmamıştır (Trenin, 2008, s. 113). Değinilen oluşum, 1990'lı yıllarda bölgede ABD ve liderliğindeki Batı dünyası ile RF arasındaki rekabetin önemli bir örneği olarak dikkat çekmektedir.

Özetle ABD liderliğindeki Batı dünyasının Karadeniz Bölgesi'ne yönelik ilgisi 1990'lı yıllarda artmıştır. Bu yıllar, Batı ile RF arasında hem iş birliği hem de rekabetin bulunduğu bir dönemdir. RF ile özellikle ABD arasında, Karadeniz Havzası'ndaki rekabetin giderek sertleştiği süreç ise Renkli Devrimler ile 21. yüzyılda başlamıştır. İfade edilen bu dönem, bir sonraki başlıkta incelenecektir.

3.3.2. Karadeniz'de 21. Yüzyılda Amerikan-Rus Yüzleşmesi

11 Eylül sonrasında ABD-RF ilişkileri, yakınlaşma eğilimine girmiş; ancak bu süreç fazla uzun sürmemiştir. ABD'nin saldırılar akabinde tüm dünyada olduğu gibi Karadeniz Havzası'nda da varlığını artırmaya yönelmesi, RF'nin bu durumdan tehdit algılamasını beraberinde getirmiştir. Nitekim ABD-RF ilişkileri gerilmeye ve rekabet sertleşmeye başlamıştır.

ABD-RF rekabeti, 2003'te Gürcistan ve 2004-2005'te Ukrayna'da yaşanan Renkli Devrimler ile derinleşmiştir. Her iki ülkede de o dönemde yapılan seçimlere hile karıştırıldığı gerekçesiyle mevcut hükümetlere karşı muhalif siyasiler, STK'lar ve halk tarafından eylemler gerçekleştirilmiştir (Wilson, 2006, s. 30-31). Eylemler neticesinde

Gürcistan ve Ukrayna'da Batı ile bütünleşmeyi önceleyen liderler (Gürcistan'da Mihail Saakaşvili, Ukrayna'da Yuşçenko) yönetime gelmiştir. Devrimler, Batı dünyası tarafından da desteklenmiştir (Wilson, 2006, s. 30-31). Buna karşılık RF ise yakın çevresindeki bu gelişmelerden tehdit algılamış gerek yeni yönetimlerden gerekse de Batı'nın Gürcistan ve Ukrayna'ya sağladığı destekten duyduğu hoşnutsuzluğu açıkça ortaya koymuştur (Chatterjee, 2023, s. 1).

RF, eski Sovyet coğrafyasındaki ülkelerin Batı ile bütünleşmesini engellemeyi hedeflemekte; bu amaç doğrultusunda bölge ülkelerindeki ayrılıkçı hareketleri teşvik etmekte veya desteklemektedir. RF'nin, Moldova'da Transdinyester, Gürcistan'da Güney Osetya ve Abhazya, Ukrayna'da ise Kırım ve Donbass'taki sözde yönetimleri veya rejimleri desteklemesi bu bağlamda bir örneği teşkil etmektedir. Nitekim RF gerek askeri gücü ve eylemleriyle (2008 Gürcistan müdahalesi gibi) gerekse de sahip olduğu enerji kozuyla ABD öncülüğündeki Batı dünyasının bölgedeki etkinliğini engellemeyi, kendi nüfuzunu ise güçlendirmeyi amaçlamaktadır (Dalay & Sabanadze, 2024).

Harita 2

Karadeniz Bölgesi'nde Donmuş Çatışma Alanları

Kaynak: (Ambrosetti, 2019).

RF'den algılanan tehdidin etkisiyle Karadeniz Bölgesi'ndeki ülkeler, Batılı örgütlerle olan ilişkilerine 2000'li yıllarda ivme kazandırmıştır. 2004 yılında AB ile Moldova, Ukrayna, Gürcistan, Azerbaycan ve Ermenistan arasında Avrupa Komşuluk Politikası üzerinden ilişki geliştirilmesi bu kapsamda bir örnektir. AB, bu politika ile söz konusu ülkelerin liberal ekonomik ve siyasi değerler ekseninde entegrasyona hazırlanmalarını ve enerji arzı ile tedariğine çeşitlilik oluşturmayı hedeflemiştir (Kurt, 2015, s. 415). AB'nin Karadeniz Bölgesi'ne yönelik 1990'lı yıllarda temelleri atılan Avrupa-Kafkasya-Asya Ulaşım Koridoru Projesi (TRACECA) ve Avrupa'ya Devletlerarası Petrol ve Gaz Taşımacılığı Programı'na (INOGATE) hız kazandırması da bölge ülkeleriyle yakınlaşan ilişkilere bir başka örnektir (Kurt, 2015, s. 416).

2004 yılında, Bulgaristan ve Romanya'nın NATO'ya üye olmasıyla[31] Karadeniz'e kıyıdaş NATO üyesi devlet sayısı üçe yükselmiştir. Bulgaristan ve Romanya'nın NATO üyeliklerini destekleyen ABD, 2005 yılında söz konusu iki devlet ile imzaladığı üs kurmaya yönelik anlaşmalarla da Karadeniz'deki varlığını artırmaya girişmiştir (Thorpe, 2006). Ayrıca ABD, 2011 yılında Romanya'ya anti-balistik füze savunma sistemi yerleştirme konusunda da Romanya ile anlaşmaya varmıştır. RF, bu politikaya muhalefet etse de savunma sistemi, 2016 yılında faaliyete geçirilmiştir (Romania Insider, 2016).

1990'lı yıllardan itibaren NATO ile ilişkilerini geliştiren Gürcistan ve Ukrayna, ittifaka üye olmasa da örgütün çeşitli ülkelerde (Bosna, Kosova, Afganistan ve Irak gibi) gerçekleştirdiği birçok misyona katkı sağlamıştır (Kurylev, 2020). 2000'li yılların ortalarına gelindiğinde ise Karadeniz'e kıyıdaş söz konusu iki devletin NATO'ya üyeliği daha fazla gündeme gelmeye başlamıştır. Nitekim RF, 2007 yılındaki Münih

[31] Bu iki ülke, 2007 yılında ise AB'ye üye olmuştur.

Güvenlik Konferansı'nda NATO'nun genişlemelerine kayıtsız kalmayacağını açık bir şekilde vurgulamıştır (The Washington Post, 2007).

2008 yılında, Gürcistan hükümeti ile ülkedeki ayrılıkçı hareketler (Güney Osetya Özerk Cumhuriyeti) arasında yaşanan çatışmalara RF de katılmıştır. RF, Rus kimliğine sahip vatandaşların güvenliğini gerekçe göstererek, Gürcistan'a karşı askeri operasyon başlatmıştır (Cornell, 2008, s. 309). Gürcistan'ı hızla etkisiz hâle getiren RF; Abhazya ve Güney Osetya'nın bağımsızlığını tanıyarak, ABD öncülüğündeki Batı'ya sert bir cevap vermiştir. Batı'dan etkili bir tepki almayan RF, askeri müdahalesi ile hem Gürcistan'daki nüfuzunu güçlendirmiş hem de bu ülkenin NATO'ya üye olmasını engellemiştir (Cornell, 2008, s. 307). Gürcistan'ın durumu göz önüne alındığında bu kriz, bir devletin yalnızca kendi gücüne güvenmesinin ne kadar hayati olduğunu ortaya koymuştur. Zira uluslararası sistemde zayıf ülkeyi, güçlü devletlerden koruyacak bir üst otorite bulunmamaktadır.

NATO, Haziran 2008'deki Bükreş Zirvesi'nde Gürcistan ve Ukrayna'nın üyeliklerini taahhüt etse de Üyelik Eylem Planı vermemiştir. Bu kararın ortaya çıkmasında özellikle RF çekincesiyle Almanya ve Fransa'nın etkili olduğu gündeme gelmiştir (Lazarević, 2009, s. 45). 2008 yılından günümüze gelen süreçte, Batı'nın Gürcistan ve Ukrayna'ya olan ilgisi sürmektedir. Bu bağlamda iki ülke ile gerek AB gerekse de NATO arasında görüşmeler yapılmakta; ne var ki üyelik süreçleri nihayete ermemektedir. RF'nin saldırgan politikaları, Batılı devletlerin iki ülkenin üyeliği konusunda ortak bir yaklaşım sergileyememesi ve Gürcistan ile Ukrayna'da hem iktidara gelen yönetimlerin hem de toplumun RF ve Batı ile yakınlaşma konusunda ikiye ayrılmaları gibi faktörler bu ülkelerin üyelik süreçlerini olumsuz etkilemektedir.

ABD'nin Gürcistan krizinde, insani yardım gerekçesiyle Karadeniz'e girme çabası, Türkiye'nin Montrö Boğazlar Sözleşmesi'ni uygulamasıyla başarısızlığa

uğramıştır. ABD, Karadeniz'e geçirmek amacıyla toplamda yaklaşık 140 bin tonluk iki savaş gemisini Türk Boğazlarına göndermiştir; oysa sözleşmeye göre Karadeniz'e kıyıdaş olmayan devletler, barış zamanında bu denizde toplam 30 bin ton (bazı durumlarda 45 bin tona çıkarılabilir) ağırlığında savaş gemisi bulundurabilmekteydi (Convention Regarding the Regime of the Straits, 1936; Ergan, 2008). Dolayısıyla bu sözleşmenin, kıyıdaş olmayan devletlerin Karadeniz'deki varlığını çeşitli konularda sınırlandırdığı dikkat çekmektedir.

RF, 2014 yılında Ukrayna'dan Kırım'ı, 2022 yılında ise Donetsk, Luhansk, Herson ve Zaporijya'yı yasa dışı olarak ilhak ederek, Karadeniz'in kuzeyindeki nüfuzunu güçlendirmiştir (Kirby, 2022). Türkiye ise 2022 Ukrayna-RF Savaşı'nda da Montrö Boğazlar Sözleşmesi'ni uygulamış gerek savaşan devletlerin gerekse de kıyıdaş olmayan ülkelerin Boğazlardan savaş gemilerini geçirmesine izin vermemiştir (Reuters, 2024). Karadeniz'i NATO'nun doğu kanadının güvenliği için kritik önemde gören ABD de bölgedeki NATO-AB koordinasyonunu artırmaya çalışmakta, bölge ülkeleriyle ekonomik bağlarını derinleştirmeyi hedeflemekte, bölge ülkelerinin demokratikleşmesini desteklemekte ve bölgedeki ortaklara güvenlik yardımları sağlamaktadır (Congress.gov, 2023). ABD'nin bölge ülkeleriyle askeri ilişkilerini güçlendirdiği de göze çarpmakta hem bu ülkelerle hem de NATO'daki müttefikleriyle büyük tatbikatlar düzenlediği dikkat çekmektedir (Blake, 2022; Marica, 2024). Ayrıca ABD ve NATO'nun özellikle son dönemlerde, Baltık'tan Bulgaristan'a uzanan hattaki askeri varlığını artırdığı da görünmektedir. Yine bu bağlamda, Romanya ile Bulgaristan'da ve Karadeniz'e kıyısı olmasa da Yunanistan gibi ülkelerde üsler kurulmaktadır (Güney, 2021; Shalal & Landauro, 2022).

Türkiye gerek NATO ve AB ile gerekse de RF ve bölge ülkeleriyle kurduğu yakın ilişkileriyle Karadeniz alt-sisteminde dengeleyici aktör olarak öne çıkmaktadır.

Türkiye, 2000'li yıllardan itibaren BLACKSEAFOR ve Karadeniz Uyum Harekâtı (KUH) gibi oluşumlarda kıyıdaş devletlerle ortak hareket etmektedir (Çelikpala & Erşen, 2018, s. 75). 2008 Gürcistan ve 2014 ile 2022 Ukrayna krizlerinde Türkiye, bu iki ülkenin toprak bütünlüğünü desteklemiş, RF saldırganlığını kınamış, ilhak veya sözde bağımsızlıkları tanımamış, RF ile diyalogdan yana dengeli bir tutum benimsemiştir (Isachenko, 2023, s. 5-6). Ayrıca Rus doğal gazını, Türkiye üzerinden Avrupa'ya taşıyan TürkAkım Projesi'ne de ev sahipliği yapan Türkiye, RF'yi enerji tedariğinde saf dışı bırakan Trans-Anadolu Doğal Gaz Boru Hattı (TANAP) gibi projelerde de yer almaktadır.

Tüysüzoğlu (2013), Karadeniz özelinde Türkiye'yi dengeleyici ülke olarak nitelemiştir. Ayrıca yazar, Karadeniz Havzası'nın 21. yüzyıl bağlamında çok kutuplu göründüğünü; ancak esasen çift kutuplu olduğunu vurgulamıştır. Havzanın batısında Batı hegemonyası (ABD öncülüğünde NATO ve AB) hâkimken, kuzeyi ve doğusunda ise RF başat güçtür. Yazar, uluslararası sistemdeki çok kutupluluk tartışmalarında AB ile ABD arasındaki müttefiklik ilişkilerinin sorgulansa da Karadeniz Havzası'nda paralel hareket edildiğini ifade etmektedir. ABD, çift kutuplu Karadeniz sistemi içerisinde, RF ile mücadeleye girişirken bunu özellikle müttefikleriyle gerçekleştirmeyi tercih etmektedir (Tüysüzoğlu, 2013, s. 266-267).

Özetle bu başlık altında, 21. yüzyılda Karadeniz alt-sistemindeki ABD-RF rekabeti değerlendirilmiştir. Bir sonraki ana başlıkta (ve alt başlıklarında) daha ayrıntılı bir şekilde ele alınacak olan Ukrayna meselesi ve bu ülkeyle ilgili olduğu düşünülen Karadeniz Havzası'ndaki gelişmeler ise görece yüzeysel ele alınmıştır. Söz konusu durum bir eksiklik arz etmemektedir. Zira bu başlık altında incelenen Karadeniz alt-sistemi, bir sonraki ana başlıkta (ve alt başlıklarında) irdelenecek gelişmelerden bağımsız değerlendirilmemiştir.

3.4. Karadeniz Alt-Sisteminde Amerikan-Rus Rekabetinin Odak Noktası: Ukrayna

Karadeniz'in kuzeyinde yer alan Ukrayna, Avrupa ile Asya arasında tampon bir bölge olarak konumlanmaktadır. Ukrayna'nın Avrupa'ya enerji transferinde transit bir ülke olması, Azak Denizi'ne kıyıdaş konumu, Kerç Boğazı'nın bir yakasında yer alması, stratejik bir nokta olan Kırım Yarımadası ile Sivastopol Limanı'na ev sahipliği yapması ve özellikle ekonomik açıdan önem arz eden Odessa Limanı'nı topraklarında bulundurması, Ukrayna'nın jeopolitik önemini artırmaktadır. Ancak şunu da ifade etmek gerekir ki günümüz itibariyle Kırım Yarımadası (ve Sivastopol Limanı), Azak Denizi ve Kerç Boğazı, RF kontrolündedir.

Brzezinski (1997), *The Grand Chessboard: American Primacy and Its Geostrategic Imperatives* başlıklı eserinde, Avrasya satranç tahtasında Ukrayna'yı jeopolitik mihver *(geopolitical pivot)* olarak nitelemektedir. Ukrayna olmadan, RF'nin bir Avrasya imparatorluğu olamayacağını savunan yazara göre RF, 52 milyon nüfuslu (1990'lı yıllarda), önemli kaynaklara sahip, Karadeniz'e erişimi olan Ukrayna'yı ele geçirebilirse Avrupa ve Asya'ya yayılan güçlü bir imparatorluk hâline gelebilir (Brzezinski, 1997, s. 46).

RF açısından Ukrayna, tarihsel süreç göz önünde bulundurulduğunda, jeopolitik ve kültürel bağlamda büyük önem arz etmektedir. RF, Ukrayna'nın ABD ve Batılı kurumlar (özellikle NATO) ile yakınlaşma veya bütünleşme girişimlerinden tehdit algılamakta; bu durumu engellemeyi hedeflemektedir. Ukrayna'yı bağımsız bir devlet olarak görmeyen RF, tarihsel süreçte çoğunlukla kendi egemenliği altında olan Ukrayna'yı Küçük Ruslar *(Malorossia)* olarak tanımlanmakta; bu ülkeyi kimliğinin ayrılmaz bir parçası olarak kabul etmektedir (President of Russia, 2021).

Brzezinski (1997), Soğuk Savaş sonrasında, ABD ve Batı'nın Ukrayna'nın jeopolitik önemini fark etmekte geciktiğine vurgu yapmıştır (s. 113). 1990'lı yılların ortalarında, ABD'nin Ukrayna hassasiyeti artmıştır. Nitekim 1996 yılında dönemin ABD savunma bakanı, *''Ukrayna'nın bağımsız bir ülke olarak tüm Avrupa'nın güvenlik ve istikrarı için önemini ne kadar vurgulasam azdır''* (Brzezinski, 1997, s. 113) ifadesinde bulunmuştur. Bu dönemden itibaren ABD, Ukrayna ile ilişkilerini ''stratejik ortaklık'' olarak da tanımlamaya başlamıştır (Brzezinski, 1997, s. 113). Değinilen yıllardan günümüze gelen süreçte Ukrayna; ABD açısından RF tehdidini dengelemek-çevrelemek, Avrupa-Atlantik'in güvenliğini sağlamak ve Avrasya'daki hegemonyasını tesis etmek amacıyla önem arz etmiştir.

Özetle bu başlık altında, Ukrayna'nın gerek uluslararası sistemdeki konumu gerekse de RF ve ABD açısından önemi ortaya konulmuştur. Gelecek alt başlıklarda ise 1990'lı yıllardan, 21. yüzyıla Ukrayna'nın içerisinden geçtiği süreç, Amerikan-Rus rekabetine odaklanılarak değerlendirilecektir.

3.4.1. 1990'larda Ukrayna ve ABD-Rusya Rekabeti

Soğuk Savaş sonrasında yeni kurulan RF, 1990'ların ilk yıllarında Batı'ya uyumlu hareket etmiştir. Ancak RF, eski Sovyet coğrafyasındaki nüfuzunun sürdüğünü de ifade etmekten kaçınmamıştır. Yeni dönemde uluslararası sisteme tek kutupluluğu yerleştirmeyi hedefleyen ABD ise RF'nin tepkisiyle karşılaşmamak adına bu devletin yakın çevresine girme konusunda özellikle ilk aşamada ihtiyatlı davranmayı tercih etmiştir. Ağustos 1991'de, SSCB'nin dağılma sürecinde, ABD Başkanı Bush'un Moskova ziyaretinden sonra Ukrayna'nın bağımsızlık için yapacağı referanduma üç hafta kala, Kiev'e de ziyaret gerçekleştirmesi ve ziyarette, Ukrayna parlamentosunda demokrasinin bağımsızlık anlamına gelmediğini ifade etmesi, bu bağlamda bir örneği teşkil etmektedir (Yıldırım, 2016, s. 110).

SSCB'nin yıkılmasıyla Ukrayna, bağımsız bir devlet olarak uluslararası sisteme katılmıştır. Ukrayna dış politikası, 1991-1993 döneminde, Kravçuk yönetiminde dört temel konu üzerine oluşturulmaya çalışılmıştır. Bunlar; RF ile ikili ilişkileri geliştirmek, uluslararası kurumlara ve faaliyetlerine katılmak (Avrupa-Atlantik ile bütünleşmek), BDT içerisindeki iş birliğini kuvvetlendirmek, bölge ülkeleri ve Batılı devletlerle ikili iş birliğini güçlendirmektir (Alexandrova, 1999, s. 33-34). Bu hususlar, Ukrayna'nın dış politikasındaki ana yönün Batı ile yakınlaşmak olduğuna işaret ederken, aynı zamanda onun çok yönlü bir tutum benimsemeyi hedeflediğini de göstermektedir.

SSCB'nin sahip olduğu nükleer silahlar, bu devletin dağılmasından sonra ortaya çıkan RF, Beyaz Rusya, Kazakistan ve Ukrayna topraklarında kalmıştır (Pifer, 2011, s. 1). RF; Beyaz Rusya ve Kazakistan'daki nükleer silahların kendisine transferi konusunda hızla anlaşmaya varmıştır. Ne var ki Ukrayna ile daha zorlu bir süreç yaşanmıştır. Zira Ukrayna, yeni dönemde dünyanın en büyük üçüncü nükleer cephaneliğine sahip olmuş; bu durum da görüşmelerin uzamasını beraberinde getirmiştir (Pifer, 2011, s. 1). Akabinde müzakerelere, ABD de katılmıştır. ABD'nin bu dönemdeki en önemli hedefi, Ukrayna'nın nükleer silahlardan arındırılmasıdır. RF ve Ukrayna, ABD'nin müzakere sürecine katılmasını olumlu karşılamıştır (Pifer, 2011, s. 1-2). 1994 yılında imzalanan Budapeşte Memorandumu ile Ukrayna, nükleer silahları RF'ye devretmeyi kabul etmiş; karşılığında ise ABD, Birleşik Krallık ve RF'den hiçbir devletin Ukrayna'ya karşı güç kullanmayacağına dair güvenlik garantileri almıştır (Alexandrova, 1999, s. 37). Ne var ki anarşik uluslararası sistemde devletler, birbirine taahhütler veya güvenlik garantileri verse de bu hususların hayata geçeceği şüpheli ve güvenilmezdir (Walt, 2022). Nitekim Ukrayna'nın 21. yüzyılda RF saldırılarıyla (2014

ve 2022 yıllarında) karşı karşıya kalması ve başka bir aktör tarafından korunamaması da söz konusu düşünceyi doğrular niteliktedir.

Nükleer silahların devri konusu, 1990'lı yıllarda Ukrayna üzerindeki ABD-RF iş birliğinin önemli bir örneğidir. 1990'lı yıllarda ABD, çoğu zaman RF'nin ekonomik ve politik reformlarını desteklemiş; RF ile Batılı kurumlar (NATO ve Avrupa Konseyi gibi) arasındaki iş birliği ve diyaloğu da teşvik etmiştir. Böylelikle bir taraftan NATO genişlemeleri zamana yayılırken, öte yandan ise RF'nin yatıştırılması amaçlanmıştır (McFaul, 1997, s. 3). Öncesinde de değinildiği üzere söz konusu dönemde RF, NATO çatısı altında Kuzey Atlantik İşbirliği Konseyi, Avrupa-Atlantik Ortaklık Konseyi ve Barış İçin Ortaklık Programı'na katılmış; NATO-Rusya Daimî Ortak Konseyi de kurulmuştur.

Ukrayna ile NATO arasındaki ilişkiler, bağımsızlık sonrası yakınlaşmaya başlamış; nitekim Ukrayna da RF gibi Kuzey Atlantik İşbirliği Konseyi, Avrupa-Atlantik Ortaklık Konseyi ve Barış İçin Ortaklık Programı'na katılım sağlamıştır. Ancak özellikle 1990'lı yılların ilk yarısında, Batı ile RF arasında kurulan yakın ilişkiler, Batı-Ukrayna ilişkilerini görece ikinci plana itmiştir (Kuzio, 2003, s. 22). 1990'lı yılların ortalarına gelindiğinde, Batı-RF ilişkileri kötüleşmeye, Batı-Ukrayna iş birliği ise gelişmeye başlamıştır (Kuzio, 2003, s. 22). Ukrayna'nın nükleer silahları, RF'ye devretmesi ile Ukrayna-NATO ilişkileri ivme kazanmıştır. Bu bağlamda 1997 yılında, Ukrayna ile NATO arasında Ayrıcalıklı Ortaklık Şartı imzalanmış, NATO-Ukrayna Komisyonu kurulmuştur (NATO, 1997).

Kuçma'nın 1994-1999 yılları arasındaki ilk başkanlık döneminde, Ukrayna'nın dış politikasında denge stratejisi uygulanmıştır. Bu süreçte Ukrayna; Avrupa ve ABD ile iş birliğini güçlendirmiştir. 1994 yılında, Ukrayna ile AB arasında Ortaklık ve İş birliği Anlaşması imzalanmış; AB, Ukrayna'nın ekonomik ve siyasi alandaki liberal

dönüşümünü desteklemiştir. Ukrayna, 1995 yılında ise Avrupa Konseyi'ne tam üye olarak dâhil edilmiştir (Alexandrova, 1999, s. 35; Samsun, 2022, s. 11). Öte yandan Ukrayna ile ABD arasında da stratejik ortaklık kurulmuş, 1990'lı yılların ikinci yarısında Ukrayna, ABD'den en fazla yardım alan üçüncü ülke olmuştur (Kuzio, 2006, s. 91).

Birinci Kuçma döneminde, Ukrayna'nın gerek bölge ülkeleriyle gerekse de RF ile olan ilişkilerinde bir yakınlaşma ortaya çıkmıştır. Macaristan, Romanya ve Polonya ile iş birliğinin güçlendirilmesi; Gürcistan, Azerbaycan ve Moldova ile GUAM'ın temellerinin atılması; RF ile 1997 yılında Dostluk, İş birliği ve Ortaklık Anlaşması'nın imzalanması bu bağlamda bazı örneklerdir (Alexandrova, 1999, s. 35; Sherr, 1999, s. 124). Ayrıca öncesinde de belirtildiği üzere GUAM, 1990'lı yıllarda bölgede ABD ve liderliğindeki Batı dünyası ile RF arasındaki rekabeti gösteren önemli bir örnektir.

Ukrayna-RF ilişkileri, 1990'lı yıllarda ciddi krizlerle sınanmıştır. Bu bağlamda iki ülke arasında Kırım özelinde yaşanan problemler dikkat çekmektedir. Karadeniz'de stratejik konumuyla öne çıkan Kırım, Ukrayna'nın bağımsızlığını kazanmasıyla bir sorun hâline gelmiştir. Zira Kırım, Ukrayna'ya bağlı özerk bir cumhuriyet olmuştur (Kappeler, 2014, s. 108). Bu dönemde iki ülke arasında; Kırım'ın statüsü, Sovyet Karadeniz Filosu'nun paylaşımı ve Rus Karadeniz Filosu'nun Sivastopol Üssü'ndeki hakları en temel gerginlik meseleleri olmuştur (Bebler, 2015, s. 39). Yıllarca süren görüşmeler neticesinde, 1997 senesine gelindiğinde anlaşmaya varılmıştır. Nitekim RF, Kırım üzerindeki Ukrayna egemenliğini kabul etmiş; filo iki devlet arasında yarı yarıya paylaşılmış; RF, Ukrayna'dan Sivastopol Üssü'nü yirmi yıl sürece kiralamıştır (Kappeler, 2014, s. 108-109).

2004-2005 Turuncu Devrim'in zemini, 1990'lı yılların sonlarında oluşmaya başlamıştır. Zira Kuçma, 1999'da yeniden başkanlığa seçilmiş, yönetimdeki otoritesi

artmış, demokratikleşme çabaları azalmış ve oligarşi güçlenmiştir. Ülke içerisinde yaşanan bu gibi hususlar, Ukrayna'nın dış politikasındaki denge stratejisini zedelemiş, Ukrayna-Batı iş birliği bundan olumsuz etkilenirken, Ukrayna-RF ilişkilerinde ise yakınlaşma meydana gelmiştir (Kozlovska, 2006, s. 13; Neef & Mayr, 2004).

Sonuç olarak 1990'lı yıllar, Ukrayna'nın RF ile Batı arasında çoğunlukla denge politikası izlediği, Ukrayna'daki ABD-RF rekabetinin ise görece yumuşak olduğu bir dönem olarak ifade edilebilir. 21. yüzyılda Ukrayna'daki Amerikan-Rus rekabeti ve seçili krizlerin (2004-2005 Turuncu Devrim, 2013-2014 Maidan Devrimi ve 2022 Ukrayna-RF Savaşı) tarihsel arka planı ise bir sonraki başlıkta (ve alt başlıklarında) incelenecektir.

3.4.2. Milenyum Sonrası Ukrayna'da Amerikan-Rus Rekabeti ve Örnek Üç Kriz

Ukrayna, 1990'lı yılların tersine 21. yüzyılda, çoğunlukla ABD liderliğindeki Batı ile RF arasında denge siyaseti izlememiştir. Nitekim Ukrayna, 2005-2010 ve 2014-günümüz arasında, Batı yanlısı bir devlet hâline gelmiştir. Bu dönemlerde Ukrayna, RF tehdidi karşısında ABD ve Batılı kurumlarla (AB ve NATO) yakınlaşarak, realist düşüncede öne çıkan dengelemeye başvurmuştur. 2000-2004 ve 2010-2014 yılları arasında ise Ukrayna, çoğunlukla tehdit algıladığı güç olan RF ile iş birliği geliştirmiş; realizmde vurgulanan *bandwagoning* (güçlü devletin peşine takılma veya boyun eğme) stratejisini uygulamıştır.

Mearsheimer (2014; 2022), Ukrayna'daki kriz ve çatışmalar söz konusu olduğunda, Batı dünyası içerisinden özellikle ABD'yi sorumlu tutmaktadır. Öncesinde de ifade edildiği üzere 2004-2005 Turuncu Devrim, 2013-2014 Maidan Devrimi ve 2022 Ukrayna-RF Savaşı bu çalışmanın örnek olayları olarak seçilmiştir. Bu bağlamda gelecek alt başlıklarda, 21. yüzyılda Ukrayna'daki ABD-RF rekabeti, seçili krizlerin tarihsel arka planıyla birlikte incelenecektir.

Yukarıda ifade edilen seçili krizler, üç alt başlık hâlinde değerlendirilecektir. Bu çerçevede birinci alt başlıkta, Turuncu Devrim ekseninde, 2000 ile 2010 yılları arasındaki süreç incelenecektir. İkinci alt başlıkta ise Maidan Devrimi merkezde olmak üzere 2010 yılından başlanarak, 2022 Şubat'a giden dönem araştırılacaktır. Son olarak üçüncü alt başlıkta da Şubat 2022'de başlayan ve günümüze ulaşan Ukrayna-RF Savaşı irdelenecektir.

3.4.2.1. 2004-2005 Turuncu Devrim

11 Eylül saldırılarıyla Amerikan-Rus ilişkileri, uluslararası terörizm karşısında yakınlaşmıştır. Bu dönemde RF, ilk aşamada ABD ve NATO ile uyumlu hareket etmiş; ABD liderliğinde NATO'nun Afganistan'a yönelik askeri müdahalesini desteklemiştir. Ayrıca RF, ABD'nin Özbekistan ve Kırgızistan'da askeri üsler kurmasına da karşı çıkmamıştır (McFaul & Person, 2022, s. 31).

21. yüzyılın hemen başında Batı dünyası ile Ukrayna arasındaki ilişkileri geren, Turuncu Devrim'e giden sürecin de bir parçası olan Kuçmagate krizi yaşanmıştır. 2000 yılında meydana gelen bu krizde, muhalif gazeteci Georgiy Gongadze öldürülmüş; Kuçma'ya ait olduğu iddia edilen ses kayıtları ortaya atılmıştır (Kuzio, 2005, s. 491-492). Ancak Kuçma'nın başkanlığı Turuncu Devrim'e kadar sürmüştür.

Kuçma döneminde, 2000-2004 yılları arasında Ukrayna ile RF yakınlaşmıştır. 2003 yılında, Ukrayna'nın RF, Beyaz Rusya ve Kazakistan ile Ortak Ekonomik Alan kurma kararı alması ve 2000-2004 yılları arasında, Kuçma ile RF lideri Putin'in yaklaşık kırk kez bir araya gelmesi bu kapsamda bazı örneklerdir (Kozlovska, 2006, s. 14). Öte yandan yine bu dönemde, Ukrayna-NATO ilişkilerinde de birtakım gelişmeler yaşanmıştır. Mayıs 2002'de Kuçma, Ukrayna'nın NATO'ya katılma hedefi olduğunu belirtmiştir (Pifer, 2019). Aynı ay içerisinde Putin'e Ukrayna'nın NATO üyeliğine bakış açısı sorulduğunda, büyük ölçüde kayıtsız kalmış; tepki göstermemiştir (McFaul

& Person, 2022, s. 32). Kasım 2002'de gerçekleştirilen NATO zirvesinde, Bulgaristan, Romanya, Slovakya, Slovenya, Estonya, Letonya ve Litvanya üyeliğe davet edilirken (2004 yılında üye olmuşlardır), Ukrayna davet edilmemiştir (NATO, 2002a). Buna rağmen NATO ve Ukrayna, Eylem Planı üzerinde anlaşmıştır (NATO, 2002b). Bu dönemde de RF, eski SSCB ülkelerinden olan Estonya, Letonya, Litvanya konusunda, NATO'ya büyük bir tepki göstermemiştir (McFaul & Person, 2022, s. 31).

Kuçma yönetimindeki Ukrayna'nın Irak'a askeri radar sattığı iddiası, Ukrayna-ABD ilişkilerini germiştir (Kuzio, 2006, s. 92). 11 Eylül sonrasında, Ukrayna'nın NATO'yu desteklemek amacıyla Irak'a asker göndermesi, ilişkileri görece yumuşatsa da ABD, Kuçma yönetiminden memnun değildir (Kozlovska, 2006, s. 16). Nitekim ABD, Turuncu Devrim döneminde, Kuçma ve RF'nin adayı olan Yanukoviç karşısında Yuşçenko'yu destekleyecektir.

2001 yılında Başbakan Yuşçenko görevinden ayrılmış; muhalefete geçerek kendi bloğunu oluşturmuş ve 2002 parlamento seçimlerinde Kuçma'nın partisinden daha başarılı bir sonuç elde etmiştir (Wilson, 2003, s. 103). Yuşçenko, 2004 yılındaki başkanlık seçimlerinde aday olmuştur. Karşısındaki en önemli rakibi ise o dönemde hâlihazırda başbakan olan Yanukoviç'tir. Söz konusu seçimlerde, ABD liderliğindeki Batı dünyası Yuşçenko'yu, RF ve Kuçma ise Yanukoviç'i desteklemiştir. Bu durum, Ukrayna'daki iç dinamiklere de yansımıştır. Nitekim Ukrayna'nın Katolik mezhebine bağlı, Ukraynaca konuşan batı ve merkezi kesimi çoğunlukla Yuşçenko'ya genellikle Rus kökenli, Rusça konuşan ve Ortodoks olan güney ve doğu kesimleri ise ağırlıklı olarak Yanukoviç'e destek vermiştir (Electoral Geography, t.y.).

Ekim 2004'teki seçimlerin ilk turunda adaylardan hiçbiri yeterli oy oranına ulaşamamış; en çok oyu alan Yuşçenko ve Yanukoviç ikinci tura kalmıştır. Kasım 2004'te ikinci tur yapılmış; beklenilenin aksine Yuşçenko, yüzde 2,7 oy farkıyla seçimi

kaybetmiştir (Kyiv Post, 2004). Seçimde hile yapıldığı gerekçesiyle sonuçları reddeden Yuşçenko, Ukrayna halkını protestoya davet etmiştir. Ülkenin hemen her yerinde Yuşçenko'nun seçim kampanyasının rengi olan turuncunun öne çıktığı, Yuşçenko ve Yuliya Timoşenko'nun liderliğini yaptığı kitlesel protestolar gerçekleştirilmiştir. Ayaklanmalar yalnızca seçim sonuçlarına veya Kuçma yönetimine karşı değil; RF ve Putin'e karşıtlık da içermiştir (Schneider, 2004). ABD, seçim sonuçlarının meşru olmadığını ifade edip ikinci tur seçimlerinin tekrarlanmasını önerirken, RF ise ikinci tur düzenleme fikrini kabul etmemiştir (Kyiv Post, 2004). Nihayetinde ikinci tur seçimleri iptal edilmiş; aralık ayında gerçekleştirilen yeni seçimi Yuşçenko, yüzde 7,8 oy farkıyla kazanmıştır (Electoral Geography, t.y.).

Turuncu Devrim sürecinde Yuşçenko'ya destek veren ABD, devrim sonrasında da Yuşçenko yönetimiyle yakın ilişki kurmuştur. Turuncu Devrim gerçekleştikten sonra, ABD Kongresi'nden Hillary Clinton'un da içerisinde yer aldığı bir heyet, turuncu atkılarla Ukrayna'yı ziyaret etmiş; Yuşçenko ve Timoşenko ile görüşüp dayanışma mesajı vermiştir (Rachkevych, 2010). Öte yandan RF yetkilileri ve RF yanlısı Ukraynalılar ise eylemlerin ABD tarafından finanse edildiğini düşünmüştür (Schneider, 2004). 1990'lı yıllardan itibaren Ukrayna'ya maddi yardım sağlayan ve ABD federal bütçesi tarafından fonlanan ABD Uluslararası Kalkınma Ajansı'nın (USAID) adı bu süreçte öne çıkmıştır (Zeit Online, 2015). Yine ABD merkezli Ulusal Demokrasi Vakfı (NED) ve Açık Toplum Vakıflarının da eylemlere katılan grupları finanse ettiği iddiaları ortaya atılmıştır (Engler, 2022).

2003 Gürcistan devrimi ile kıyaslandığında RF, Turuncu Devrim'den daha fazla tehdit algılamıştır. Zira RF açısından Ukrayna hem kültürel hem de jeopolitik ve stratejik açıdan büyük önem arz etmektedir (McFaul & Person, 2022, s. 34). Batı yanlısı bir Ukrayna yönetiminin Batı'ya ani yönelimi, RF'nin tehdit algısını tetiklemiş; Putin,

devrimi, ABD destekli bir darbe olarak çerçevelemeye ve ABD ile NATO tehdidini vurgulamaya başlamıştır (McFaul & Person, 2022, s. 32-33).

Ocak 2005'te başkanlığa gelen Yuşçenko, başbakan olarak ise Timoşenko'yu atamıştır (Woehrel, 2009, s. 1). Ne var ki Yuşçenko ve Timoşenko, kendilerinden beklenilen reformları büyük ölçüde hayata geçirememiş; yolsuzluk suçlamalarına kendileri de maruz kalmıştır (Tüysüzoğlu, 2011, s. 70). Nitekim Yuşçenko, Eylül 2005'te Timoşenko'yu görevden almıştır (Woehrel, 2009, s. 1). Kısacası 2005-2010 yılları arasında Turuncu Devrim ile ülke yönetimine gelen siyasetçiler, ülke içerisindeki ekonomik ve siyasi istikrarı sağlayamamıştır. Bu dönemde Yuşçenko, Timoşenko, Yanukoviç ve parlamento arasında rekabet ve tartışmalar yoğun bir şekilde yaşanmıştır (Kuzio, 2013, s. 217; Woehrel, 2009, s. 2-3).

Yuşçenko yönetimi, göreve geldiğinde, ABD başta olmak üzere NATO ve AB ile yakınlaşmak için girişimlerine hız vermiştir. Bu bağlamda Nisan 2005'te Ukrayna ile NATO arasında Yoğunlaştırılmış Diyalog adı verilen süreç başlatılmıştır (NATO, 2005). Ancak Ukrayna-Batı ilişkilerindeki yakınlaşma, Yuşçenko yönetiminin ilk iki yılında sürmüştür (Kuzio, 2012, s. 396). Nisan 2008'deki Bükreş Zirvesi'nde NATO, Gürcistan ve Ukrayna'nın NATO'ya üye olacağını duyurmuştur. Haziran 2008'deki Bükreş Zirvesi'nde ise ABD Başkanı George Bush, Ukrayna'nın üyeliği için baskı yapsa da Almanya ve Fransa, RF tehdidini göz önünde bulundurarak süreci onaylamamıştır (Lazarević, 2009, s. 45). Öte yandan RF'nin 2008 Gürcistan işgaliyle ABD-RF gerginliği yükselse de Obama, 2009 yılında RF ile ilişkilerde bir sıfırlama politikası başlatmıştır (Pifer, 2015, s. 111). Söz konusu dönemde ABD, RF ile ilişkilerine öncelik vermiş; Ukrayna'ya yönelik ilgisizliği ise artmıştır (Kuzio, 2012, s. 396). Keza Ukrayna da daha çok AB ile iş birliği geliştirmeye yönelmiştir. 2009 yılında Ukrayna'nın, Avrupa Komşuluk Politikası'nın bir parçası olan Doğu Ortaklığı

girişimine katılması, bu çerçevede bir örneği teşkil etmektedir (Mission of Ukraine to the European Union, 2021).

Ukrayna'nın Batı ile yakınlaştığı dönemlerde RF, Ukrayna'ya yönelik tutumunu sertleştirmiştir. RF'nin 2006 yılında, Ukrayna'nın borçlarını ödemediği gerekçesini öne sürerek, gaz transferini durdurması bu bağlamda bir örnektir (Newnham, 2013, s. 119). RF'nin bu tutumu, realizmde güç elde etme yollarından biri olan şantaj stratejisinin uygulandığına işaret etmektedir. Nitekim 2006 yılında ABD Başkan Yardımcısı Dick Cheney de RF'nin enerjiyi baskı ve şantaj yapmak adına kullanmasını eleştirmiştir (Harding, 2006). 2006'daki olaya benzer bir şekilde 2009 senesinde de RF, Ukrayna'ya gaz transferini durdurmuş, bir enerji krizinin daha yaşanmasına neden olmuştur (Newnham, 2013, s. 119).

2010 yılına gelindiğinde Turuncuların 2005 yılından beri Ukrayna'yı yönettiği süreç sona ermiştir. Yuşçenko ve Timoşenko, 2010 yılında gerçekleştirilen başkanlık seçimlerine ayrı ayrı girmiş ve başarılı olamamıştır. Yuşçenko, seçimlerin ilk turunu geçememiş; dönemin Başbakanı Timoşenko ise ikinci tur seçiminde, Yanukoviç'e yüzde üç düzeylerinde bir farkla kaybetmiştir (Woehrel, 2014, s. 1). Bu seçimlerde de ülkenin özellikle merkezi ve batı kesimleri Timoşenko'yu, çoğunlukla güney ve doğu kesimleri ise Yanukoviç'i desteklemiştir (Woehrel, 2014, s. 1).

Milenyum sonrası dönemde, 2000-2010 arası süreçte, Ukrayna dış politikasında 1990'lı yılların tersine denge siyaseti izlenmemiş; 2000-2004 döneminde özellikle RF'ye, 2005-2010 yılları arasında ise genellikle Batı'ya eğilimli dış politika öne çıkmıştır. Turuncu Devrim ile Ukrayna'daki Amerikan-Rus rekabetinin derinleştiği söylenebilir. Özetle 21. yüzyılda Ukrayna üzerindeki Amerikan-Rus rekabetinin birinci dönüm noktasının Turuncu Devrim olduğu ifade edilebilir. Söz konusu rekabetin ikinci dönüm noktası ise 2013-2014 yılındaki Maidan Devrimi meselesidir.

3.4.2.2. 2013-2014 Maidan Devrimi

Ukrayna'da 2010 yılında, Yanukoviç başkan seçilmiş; Turuncu Devrim ile izlenen Batı'ya eğilimli politikalar büyük ölçüde sona ermiştir. Yanukoviç'in başkanlık yetkilerini güçlendirmesi, 2012'deki parlamento seçimlerindeki demokratik gerileme, Timoşenko ve eski kabine üyelerinden bazılarının yargılanması ve tutuklanması, Batı-Ukrayna ilişkilerini olumsuz etkilemiştir (Pifer, 2012; Woehrel, 2014, s. 1). Yanukoviç, bu dönemde daha çok Ukrayna'nın RF ile ilişkilerini iyileştirmeye yönelmiştir. 2010 yılında Ukrayna'da yürürlüğe giren tarafsız ülke statüsü ve Ukrayna ile RF'nin Rus Karadeniz Filosu'nun 2042 yılına kadar Kırım'daki Sivastopol Üssü'nü kullanması konusunda anlaşması bu bağlamda bazı örneklerdir (Pifer, 2012).

2009-2012 yılları arası, Obama-Medvedev döneminde, ABD-RF ilişkileri çoğu zaman olumlu seyretmiştir (Stoner & McFaul, 2015, s. 172). Aralık 2011'de RF'de gerçekleşen tartışmalı parlamento seçimleri sonrasında Moskova ve büyük şehirlerde yaşanan protestolar ve 2012'de Putin'in başkanlığa geri dönmesi, ABD-RF ilişkilerinde olumsuz süreci yeniden başlatmış; Obama-Medvedev döneminin sıfırlama politikası sona ermiştir (McFaul & Person, 2022, s. 34-35). Demokrasinin yayılma ihtimali ve özellikle Putin yönetiminin otoritesini koruma arzusu, RF'nin daha saldırgan bir dış politika izlemesine zemin hazırlamıştır (Stoner & McFaul, 2015, s. 169).

2013 yılı boyunca RF, Ukrayna'yı AB ile ortaklık anlaşmasından vazgeçirip Avrasya Ekonomik Birliği'ne dâhil etmeye çalışmıştır (Trenin, 2014, s. 18). Bu bağlamda RF, Ukrayna'ya şantaj uygulayarak, gaz kozunu kullanmış; ayrıca Ukrayna ile AB anlaşırsa Ukrayna'ya ticarette kısıtlamalar getireceğini duyurmuştur (Sukhov, 2013). Nitekim Yanukoviç, Kasım 2013'te AB ile ortaklık anlaşmasından vazgeçmiştir. Batı yanlısı halk tarafından Ukrayna'nın Bağımsızlık Meydanı'nda Maidan Devrimi olarak bilinen protestolar başlatılmıştır. ABD ve Avrupalı devletler, eylemlere desteğini

sunarken, RF ise Yanukoviç ile ekonomik destek için anlaşmış; Ukrayna'ya gönderilen doğal gaz fiyatında indirim gerçekleştirmiştir (Tsygankov, 2015, s. 284). Ukrayna yönetimi, eylemcilere yönelik tutumunu sertleştirse de gösteriler bastırılamamıştır. Nihayetinde muhalefet, Batı yanlısı geçici bir hükümet kurmuş; Yanukoviç ise RF'ye kaçmak zorunda kalmıştır. ABD ve Avrupalı ülkeler, yeni yönetimi desteklerken RF, bu duruma karşı bir yaklaşım benimsemiştir. Yeni süreçte kriz, Ukrayna'nın güney ve doğu kesimlerine de yayılmış; RF yanlısı halk da eylemlere başlamıştır (Houeix, 2022).

RF, Ukrayna'daki Maidan Devrimi'ni darbe olarak nitelemiş; eylemlerin, ABD tarafından finanse ve organize edildiğini düşünmüştür (Trenin, 2014, s. 18). RF'ye göre bu devrimin amacı, Ukrayna'yı RF'ye karşı NATO'nun bir üssü hâline getirmektir (Trenin, 2014, s. 18). Nitekim RF harekete geçmiş; Şubat 2014 sonlarında, hangi ülkeye ait olduğu belli olmayan, RF tarafından desteklendiği düşünülen birlikler Kırım'ı kontrol altına almıştır. Mart 2014'te ise RF gözetiminde, Kırım'da sözde referandum gerçekleştirilmiş; yüzde 97 sonuçla Kırım, RF tarafından ilhak edilmiştir (Minicozzi-Wheeland, 2022).

Kırım'ın ilhakı uluslararası ortamda tanınmamış ve kınanmıştır. Keza ABD ve AB, RF'ye karşı ekonomik ve diplomatik yaptırımlar hayata geçirmiştir (Minicozzi-Wheeland, 2022). Öte yandan RF ise Avrupa'nın kendisine olan enerji bağımlılığını sürdürmeyi hedeflemiştir. Yaptırımlar dolayısıyla iptal edilen Güney Akım Projesi yerine RF, Avrupa'ya enerji transferinde, Türkiye ile TürkAkım Projesi üzerinde anlaşmıştır (Schislyaeva vd., 2022, s. 1985). Yine ABD'nin karşı çıktığı Almanya üzerinden Avrupa'ya enerji transfer edecek Kuzey Akım II Projesi'[32]ne RF'nin önem vermesi de bu çerçevede bir örnektir (Westphal, 2021, s. 1). ABD ise müttefiklerinin

[32] Ukrayna-RF Savaşı'nın başlamasıyla Almanya bu projeyi askıya almıştır (Marsh & Chambers, 2022).

RF'ye olan enerji bağımlılığını tercih etmemektedir. 2016 yılında 12 Avrupalı devlet[33] arasında enerji iş birliğini güçlendirmek için kurulan Üç Deniz Girişimi'ne ABD'nin destek vermesi de bu bağlamda bir örnektir (Lewkowicz, 2019, s. 9).

Donetsk ile Luhansk'ı içerisine alan Donbass olarak nitelenen bölge geçmişte Sovyet sanayisinin merkezi olmuştur (Osipian & Osipian, 2006, s. 502). Rus etkisinde olan değinilen bölgede ayrılıkçı hareketler yükselmiş; RF tarafından silahlandırıldığı düşünülen gruplar ile Ukrayna ordusu arasında çatışmalar başlamıştır (Trenin, 2022, s. 36). Mayıs 2014'te, yasa dışı bir referandumla Donetsk ile Luhansk bağımsızlığını ilan etmiş ve birleşerek Novorossiya Fedaral Devleti'ni (Yeni Rusya) kurmuştur. Ancak uluslararası ortamda bu devlet de tanınmamıştır (Houeix, 2022).

Harita 3

Donbass Bölgesi

Kaynak: (Wikimedia Commons, 2015).

2014 yılında Ukrayna'daki başkanlık seçimini, Timoşenko karşısında Petro Poroşenko kazanmıştır. Poroşenko'nun dış politikadaki en temel amacı, Batı ile

[33] Söz konusu 12 ülke; Avusturya, Bulgaristan, Çek Cumhuriyeti, Hırvatistan, Estonya, Macaristan, Litvanya, Letonya, Polonya, Romanya, Slovakya ve Slovenya'dır.

bütünleşmek olmuştur. Keza Yanukoviç yönetiminde yürürlüğe giren Ukrayna'nın tarafsız ülke statüsü, Aralık 2014'te Poroşenko döneminde, parlamento tarafından kaldırılmış; NATO'ya katılım hedeflenmiştir (VOA News, 2014). ABD ve Avrupa da Ukrayna ile yakın ilişki geliştirmeye özen göstermiş; ekonomik destek sağlamaya devam etmiştir (I. King, 2019). Keza NATO da Ukrayna ile üyelik konusundaki diyaloğunu sürdürmüş; Ukrayna ve NATO ülkeleri arasında düzenli olarak tatbikatlar gerçekleştirmiştir (Mearsheimer, 2022, s. 20). Ayrıca NATO, RF'nin bu ülkeye yönelik saldırganlığı durumunda ittifakın buna sert cevap vereceğini de sıklıkla belirtmiştir. Dönemin NATO Genel Sekreteri Jens Stoltenberg'in *''Rusya'nın Ukrayna'ya yönelik gelecekteki herhangi bir saldırganlığının bedeli ağır olacak ve Rusya için ciddi siyasi ve ekonomik sonuçlar doğuracaktır''* (Herszenhorn, 2021) söylemi bu bağlamda bir örnektir.

Batı dünyasının Ukrayna'ya yaklaşımı, 2014 yılında, Mearsheimer tarafından da eleştirilmiştir. Mearsheimer (2014), Ukrayna'nın Batılılaştırılmaya çalışılmasının RF'nin tehdit algısını artıracağı için bu politikadan kaçınılması gerektiğine işaret etmiştir. Bunun yerine yazar, Ukrayna'nın tarafsız bir ülke hâline getirilmesini ve RF'nin kışkırtılmamasını savunmuş; aksi taktirde büyük çatışmaların yaşanacağına dikkat çekmiştir.

Poroşenko döneminde (2014-2019) Ukrayna güçleri ile Donbass Bölgesi'ndeki ayrılıkçılar arasındaki çatışmalar sürmüştür. Almanya ile Fransa'nın arabuluculuğunda, RF ve Ukrayna'nın katılımıyla 2014 ve 2015 yıllarında iki kez imzalanan Minsk Anlaşmaları da çatışmaların sona erdirilmesinde başarılı olamamıştır (Trenin, 2022, s. 35). 2019'da Volodimir Zelenski, başkanlık görevine gelmiştir. Zelenski, başlangıçta RF ile diyalogdan yana bir tutum sergilese de 2021 yılına gelindiğinde, müzakerelerin çıkmaza girmesi üzerine, Donbass krizinin sona ermesinin tek yolunun NATO'ya

katılmak olduğunu ifade etmiştir (Houeix, 2022). RF ise 2021 yılı boyunca Ukrayna sınırındaki askeri varlığını artırmış; ABD'den Ukrayna'nın NATO'ya dâhil edilmemesi için garanti talep etmiştir (Mearsheimer, 2022, s. 21). Şubat 2022'de ise NATO, Ukrayna'nın yakın gelecekte ittifaka katılmayacağını, örgüt içerisinde fikir birliğinin olmadığını ve ittifakın potansiyel bir savaşa dâhil olmayacağını belirtmiştir (Nicholson, 2022).

Özetle Maidan Devrimi ve sonrasında ortaya çıkan krizler (Kırım ve Donbass krizleri), ABD ve liderliğindeki Batı ile RF arasındaki rekabeti derinleştirmiştir. Başka bir deyişle 2009-2012 arasında görece yumuşayan ABD-RF ilişkileri, Maidan Devrimi ile yeniden tetiklenmiştir. Nihayetinde Ukrayna'da Maidan Devrimi ile başlayan söz konusu çatışmacı dönem, Şubat 2022'de Ukrayna-RF Savaşı'nı beraberinde getirmiştir.

3.4.2.3. 2022 Ukrayna-Rusya Savaşı

ABD ve NATO, 2014 yılından itibaren Ukrayna ordusunu eğitmeye ve silah yardımı sağlamaya başlamıştır (Mearsheimer, 2022, s. 20). Biden'ın 2021 yılı başında, ABD'de başkanlığa gelmesiyle ABD ve NATO, Ukrayna'ya desteğini güçlendirmiş; askeri eğitim, tatbikatlar ve silah yardımı yoğunlaşmıştır (Trenin, 2022, s. 37). Keza 2021 başlarında Zelenski de Batı ile daha fazla yakınlaşma eğilimine girmiş; NATO ile bütünleşmeyi en temel amaç olarak benimsemiştir (Mearsheimer, 2022, s. 20). Kasım 2021'de ise ABD, Ukrayna ile Stratejik Ortaklık Anlaşması'nı imzalamıştır (Åslund, 2021).

2021 yılında, krizi önlemek adına ABD ve RF arasında görüşmeler yapılsa da bu dönemde özellikle ABD ve Birleşik Krallık'ın RF'ye yönelik giriştiği eylemler ve ifade ettiği söylemler gerginliği daha fazla tetiklemiştir (Trenin, 2022, s. 37). ABD'nin bombardıman uçaklarının RF sınırına yakın uçuşlar gerçekleştirmesi ve Birleşik Krallık destroyerinin Kırım kıyılarında seyretmesi bu bağlamda bazı örneklerdir (Trenin, 2022,

s. 37). Şubat 2022'de ABD Başkanı Biden, Ukrayna'nın işgal edilmesi hâlinde ABD ve müttefiklerinin RF'ye hızlı ve ağır bedeller ödeteceğini vurgulamıştır (Bertrand vd., 2022). Yine aynı dönemde Birleşik Krallık Başbakanı Boris Johnson da RF'nin II. Dünya Savaşı'ndan bu yana Avrupa'daki en büyük savaşı başlatmayı planladığını ifade etmiş ve ülkesinin bunu durdurmak için her türlü baskıyı uygulayacağını belirtmiştir (Allegretti, 2022).

NATO ile Ukrayna iş birliğinden rahatsız olan RF, 2021 yılı boyunca Ukrayna sınırındaki askeri varlığını artırmış; ancak Ukrayna'yı işgal planı olmadığını iddia etmiştir (Politico, 2021). Nitekim Ukrayna yönetiminin, ülkenin doğusundaki Ruslara soykırım yaptığını ileri süren RF, Şubat 2022'de Donetsk ve Luhansk'ın bağımsızlığını tanıdığını duyurmuş; 24 Şubat'ta Ukrayna'yı ülkenin kuzeyi, doğusu ve güneyinden işgal etmeye başlamıştır (Rossolinski-Liebe & Willems, 2022, s. 1).

RF ile Ukrayna arasındaki müzakereler hemen başlamış; 28 Şubat ve 3 Mart'ta Beyaz Rusya'da yapılan görüşmelerden ateşkes kararı çıkmamıştır. Mart ayında, taraflar iki kez de Karadeniz Bölgesi'nde dengeleyici[34] bir aktör olarak öne çıkan Türkiye'de (Antalya ve İstanbul) bir araya gelmiştir. 29 Mart tarihinde İstanbul'da gerçekleştirilen görüşmede Ukrayna, ateşkes sağlanması hâlinde güvenlik garantileri istemiş; bu garantileri sağlamak için ise BMGK üyeleri ve Türkiye gibi çeşitli ülkelerden garantörlük talep etmiştir (Euronews, 2022).

İstanbul'da gerçekleştirilen görüşme sonrasında iki devlet arasındaki çatışmalar artarak devam etmiştir. Nisan 2022'de RF, harekâtını ülke genelinden doğusuna kaydırmış; bu bölge ile Kırım'a uzanan hat üzerinde yoğunlaşmıştır. RF, söz konusu

[34] Türkiye, Ukrayna-RF Savaşı'nda, dengeleyici ve kolaylaştırıcı bir aktör olmaya çabalamış; çatışmanın çözümü için tarafları bir araya getirmeye çalışmıştır. Bu kriz özelinde Türkiye hem Batılı müttefikleriyle hem de RF ve Ukrayna ile yakın ilişkilerini korumaya özen göstermiştir. Ukrayna'nın işgalini eleştiren, uluslararası hukuku vurgulayan ve RF ile diyalog kurulması gerektiğini savunan Türkiye, Batılı müttefikleri gibi RF'ye karşı sert yaptırımlar uygulamaktan da kaçınmıştır (Ambrosetti, 2024, s. 378; Hanedar, 2024).

hatta etkinlik kurarak, Ukrayna'nın Azak Denizi ile bağlantısını kesmiştir. Ukrayna'nın güneybatısındaki Odessa'yı da kuşatan RF, bu bölgede ise başarılı olamamış; ülkenin Karadeniz ile bağlantısını koparamamıştır (Raimbekova, 2024). Eylül 2022'de RF; Donetsk, Luhansk, Herson ve Zaporijya şehirlerini tamamen ele geçiremese de yasa dışı olarak ilhak etmiştir (Kirby, 2022). Ağustos 2025'te bir tahmine göre Donetsk ve Luhansk'ın yaklaşık yüzde 88'i, Herson ve Zaporijya'nın ise yüzde 73'ü RF kontrolü altındadır (Faulconbridge, 2025). Bu şehirler, RF ile Kırım Yarımadası'nı birbirine bağlaması nedeniyle RF için jeopolitik önem arz etmektedir. Aynı zamanda bu şehirler, RF'nin Azak Denizi'nde tamamen hegemonya kurması ve Karadeniz'in kuzeyindeki varlığını güçlendirmesi açısından da oldukça önemlidir.

Harita 4

Ukrayna'da Rusya Tarafından İlhak Edilen Bölgeler

Kaynak: (Al Jazeera, 2022).

Haziran 2023'te Ukrayna-RF Savaşı'nda göze çarpan iki büyük gelişme yaşanmıştır. Birincisi Ukrayna'nın haziranda RF'ye karşı altı ay sürecek olan taarruzu başlatmasıdır. Ukrayna, bu süreç içerisinde ülkenin doğusundaki bazı yerleşim yerlerini RF'den kurtarsa da tamamıyla başarılı olamamıştır (Raimbekova, 2024). Ukrayna,

Kırım'da ise RF ile dirençli bir çatışma süreci yönetmiş; nitekim ekim ayında, Rus filosunun büyük bir bölümünün Sivastopol Üssü'nden RF'nin güvenli limanlarına çekildiği iddia edilmiştir (Dickinson, 2023). Ancak RF'nin, Abhazya Oçamçire'de bir deniz üssü kurmaya karar verdiğini de eklemek gerekmektedir (Mandaria, 2024). Yukarıda sözü edilmiş olan Haziran 2023'teki ikinci büyük gelişme ise RF himayesinde Ukrayna ile savaşan Wagner paralı asker grubunun RF'ye karşı ayaklanması ve Moskova'ya doğru ilerlemesi meselesidir. Grup, isyandan geri adım atsa da Putin yönetimi, savaş sürecinde paralı asker kullanımının tehlikesiyle yüzleşmiştir (CBS News, 2023).

2024 yılının ilk yarısında Ukrayna, Batılı devletlerden geciken yardımlar dolayısıyla cephelerde güç kaybetmiştir. Amerikan Kongresi'nde Cumhuriyetçi Parti'nin Ukrayna'ya gönderilmesi planlanan 61 milyar $ değerindeki yardım paketini yaklaşık altı ay boyunca onaylamaması (Nisan 2024'te onaylanmıştır) bu bağlamda bir örnektir. Zelenski de yardımın kısa bir sürede onaylanmaması durumunda Ukrayna'nın daha fazla toprak kaybedeceği konusunda ABD'yi uyarmıştır (Knight & Lau, 2024). Dolayısıyla yaklaşık altı ay beklenen yardım, realizmin vurguladığı, devletin kendi kendine yetmesi ve güvenmesi ilkesinin önemini bir kez daha göstermiştir.

Mearsheimer, verdiği bir röportajda, Ukrayna-RF Savaşı'nın ortaya çıkmasında, ABD liderliğindeki Batı dünyasını sorumlu tutmuştur (Chotiner, 2022). Yazara göre Ukrayna-RF Savaşı'nın iki temel nedeni vardır. Bunlardan birincisi, AB-NATO genişlemesi, ikincisi ise ABD'nin Ukrayna'yı Amerikan yanlısı bir liberal demokrasiye dönüştürme çabasıdır. Bu nedenler dolayısıyla Mearsheimer, RF'nin varoluşsal tehdit algıladığını ifade etmiştir (Chotiner, 2022).

Ekim 2023 tarihinden itibaren uluslararası gündemin ağırlık merkezi çoğunlukla Gazze'deki İsrail kuşatması olmuştur. Bu mesele, Ukrayna-RF Savaşı'nı görece ikinci

plana iterken, Zelenski Batı'yı Ukrayna'ya desteğini artırması konusunda teşvik etmeye çalışmıştır (KOHA, 2024). Ukrayna-RF Savaş süreci boyunca Ukrayna, RF'nin tehditlerine rağmen Biden liderliğindeki ABD ve Avrupalı ülkeler tarafından önemli ölçüde desteklenmiştir. Bu bağlamda Ukrayna'ya güçlü silahlar (F16 savaş uçakları, Leopard tankları ve ATACMS füzeleri gibi) ve askeri malzemeler gönderilmiştir (BBC, 2024). Ayrıca ABD ve AB, RF'ye karşı baskı oluşturmak amacıyla RF ile ticari ilişkilerini asgari düzeye indirmiş; bu ülkeye enerji, savunma sanayi ve finans gibi birçok alanda 16 binden fazla yaptırım uygulamıştır. RF'ye uygulanan yaptırımlar kapsamında 300 milyar $'dan fazla Rus varlığı ABD ve AB tarafından dondurulmuştur (Stewart, 2024).

ABD'de Biden yönetimi ve Birleşik Krallık, Ukrayna'ya yoğun bir biçimde desteklerini sunmuştur. Ancak bazı Avrupa ülkeleri, Ukrayna'ya sağlanan yardımlara zaman zaman olumsuz bir yaklaşım sergilemiştir. AB'nin göndermeyi amaçladığı maddi yardımların sıklıkla Macaristan'ın muhalefetine takılması ve Slovakya'nın Ekim 2023'te Ukrayna'ya silah yardımı sağlamayacağını duyurması bu kapsamda iki örnektir (Benakis, 2024; France 24, 2023). Öte yandan AB'nin lider ülkelerinden Almanya da Ukrayna'ya sağlanan yardımlar ve RF'ye yönelik yaptırımlar konusunda başlangıçta çekinceli davranmıştır (McGuinness, 2022). Ukrayna'nın önemli destekçileri arasında olan Polonya ise AB'nin Ukrayna'dan ucuz tahıl ithal etmesinden rahatsızlık duymuş; kendi piyasasının ve çiftçisinin bu durumdan olumsuz etkilendiğini düşünmüştür (Vinogradoff, 2023). Özetle Ukrayna-RF Savaşı sürecinde AB, ortak bir dış politika izleme konusunda çoğu zaman zorlanmıştır. Zira devletler, realist bir yaklaşımla kendi çıkarlarını daha öncelikli görmüştür.

Haziran 2024'te Ukrayna'nın AB'ye tam üyelik müzakereleri başlarken NATO'da ise herhangi bir adım atılmamıştır. Temmuz 2023'te gerçekleştirilen NATO

Vilnius Zirvesi'nde de bu mesele belirgin bir biçimde görülmüştür. NATO, bu zirvede Ukrayna'ya verilen desteğin süreceğini taahhüt ederken, söz konusu ülkenin üyeliğe henüz hazır olmadığını vurgulamıştır (NATO, 2023). NATO içerisinde, Ukrayna-RF Savaşı'na yönelik çekinceli yaklaşımlar bulunmaktadır. Fransa, NATO çatısı altında, Ukrayna'ya asker gönderme fikrini ortaya atmıştır. Ancak ABD'nin de içerisinde yer aldığı birçok NATO üyesi, bu konuda hemfikir olmamıştır (Cook & Janicek, 2024). Ukrayna'ya verilen silahların RF toprakları içerisindeki hedeflere karşı kullanımı konusunda da NATO içerisinde fikir ayrılıkları ortaya çıkmıştır. Biden başkanlığında ABD, ATACMS ve uzun menzilli füzelerin, RF topraklarında kullanılmasına uzun bir süre karşı çıkmıştır. Ancak Biden yönetimi, bu füzelerin kullanımını Kasım 2024'te onaylamıştır (Sharp, 2024).

Trump, 2024 Amerikan başkanlık seçimleri öncesinde, Ukrayna-RF Savaşı'na Biden'ın neden olduğunu savunmuş; başkanlığa gelirse savaşı bitireceğini ifade etmiştir (Goldman, 2024; Serino, 2024). Bu dönemde, RF ile diyaloğu vurgulayan Trump, başkanlığa gelmesiyle birlikte RF ile temaslarına hız kazandırmıştır. Trump yönetimi, ABD'nin Ukrayna'ya yardım etmeye devam etmesi karşılığında, bu ülkenin değerli madenlerinden pay talep etmiş; Ukrayna'ya askeri yardımları ve istihbarat desteğini durdurmuştur (Eckel & Grojec, 2025). Nisan ayı sonunda, ABD ve Ukrayna değerli madenler anlaşmasını imzalamış; ikili ilişkiler yumuşamaya ve Amerikan yardımları artırılmaya başlanmıştır (The Kyiv Independent, 2025). 2025 yılı içerisinde ABD, Ukrayna ve RF heyetleri, birçok kez görüşme gerçekleştirmiş; ancak müzakerelerde genel bir ateşkes kararı alınamamıştır. Trump ve Putin, 15 Ağustos 2025 tarihinde Alaska'da bir araya gelmiş; ne var ki bu zirvede de bir ateşkes kararı çıkmamıştır (Gozzi, 2025). Gelinen noktada RF'nin ateşkes sağlanması için Ukrayna ve Batı açısından kabul edilmesi zor taleplerinin bulunduğunu ifade etmek gerekmektedir.

Donetsk, Luhansk, Herson ve Zaporijya üzerindeki RF egemenliğinin tanınması, yabancı devletlerin askerlerinin Ukrayna'ya konuşlandırılmaması, Ukrayna'nın silahsızlandırılması, tarafsız bir ülke hâline getirilmesi ve NATO'ya dâhil edilmemesi bu bağlamda öne en çok çıkan RF talepleridir (Gozzi, 2025).

Ukrayna'ya en fazla destek veren Batılı ülkelerin başında ABD gelmektedir. Neoklasik realizmin yapısal düzenleyicisi olan coğrafya faktörü göz önüne alındığında, ABD'nin kriz alanından uzak avantajlı jeopolitik konumuyla Ukrayna-RF Savaşı'ndan önemli kazanımlarının bulunduğu söylenebilir. Birinci kazanım, Avrupa-Atlantik sistemine tehdit olarak görülen RF'nin uluslararası ortamda yalnızlaştırılması ve askeri gücünün azaltılmasıdır (Kemaloğlu, 2023). Nitekim ABD Savunma Bakanı Lloyd Austin de RF'nin askeri olarak zayıflamasını arzuladıklarını ve bu devletin Ukrayna'yı işgal ederken yaptıklarını bir daha yapamamasını istediklerini vurgulamıştır (Borger, 2022). Başka bir deyişle ABD'nin Ukrayna-RF Savaşı'nda, realizmin öne çıkardığı rakibi dolaylı yoldan yıpratma stratejisine başvurduğu iddia edilebilir. Bu bağlamda dönemin Türkiye Dışişleri Bakanı Mevlüt Çavuşoğlu'nun, herhangi bir ülkenin adını belirtmeden, NATO içerisinde RF'nin zayıflaması için savaşın devam etmesini isteyenlerin bulunduğuna dikkat çekmesi de söz konusu kanıya işaret etmektedir (NTV, 2022).

ABD'nin ikinci kazanımı, Ukrayna'ya sağlanan yardımlarla bu ülkenin Batı'ya borçlu ve daha bağımlı bir hâle gelmesidir (Kemaloğlu, 2023). ABD'nin üçüncü kazanımı ise özellikle birinci Trump döneminde beyin ölümü gerçekleştiği ifade edilen NATO'nun RF tehdidi karşısında yeniden önem kazanmasıdır (Kemaloğlu, 2023). Biden yönetimi, NATO aracılığıyla Baltık Denizi'nden Adriyatik Denizi'ne kadar olan hattaki askeri ve siyasi varlığını güçlendirmiştir. Nitekim 2024 yılında NATO, İsveç ve Finlandiya'yı da bünyesine dâhil etmiştir. Ukrayna-RF Savaşı, NATO içerisindeki iş

birliğinin güçlenmesini sağlamıştır. Keza NATO ülkeleri, ABD tarafından sıklıkla talep edilen savunma bütçelerini de artırmıştır (Sonnenfeld & Tian, 2024). Ancak Trump'ın, ikinci başkanlık döneminde de NATO ülkelerine savunma harcamalarını daha fazla artırması için baskı uygulaması, ABD-NATO ilişkilerini germiştir (Hunnicutt & Brunnstrom, 2025).

ABD'nin savaş sürecinden dördüncü kazanımı, RF ile AB arasındaki ticari ilişkilerin zayıflaması ve AB'nin RF'ye enerji bağımlılığının azalmasıdır (Kemaloğlu, 2023). AB, 2021 yılında doğal gazının yüzde 40'tan fazlasını boru hatlarıyla RF'den tedarik etmiştir; ancak bu oran, 2023 yılında yüzde 8 düzeyine kadar düşmüştür (Council of the European Union, 2024). Ayrıca ABD'nin karşı olduğu Kuzey Akım II Projesi, savaşın başlaması üzerine Almanya tarafından askıya alınmıştır (Marsh & Chambers, 2022). Öte yandan AB, RF'den tedarik ettiği doğal gaza alternatif olarak ABD'den sıvılaştırılmış doğal gaz (LNG) ithalatına ağırlık vermiş; bu devlete olan enerji bağımlılığı artış göstermiştir (Camut, 2024). ABD'nin savaştan beşinci kazanımı ise silah satışlarının yükselmesidir. 2023 yılında, dünyada Amerikan silahlarına talep artmış; ABD'nin yurt dışı toplam silah satışı rekor seviye olan 238 milyar $'a çıkmıştır (Matza, 2024).

Ukrayna-RF Savaşı'nda ABD açısından tercih edilmeyen bir durum ise RF'nin ÇHC, İran ve Kuzey Kore gibi otoriter devletlerle ortaklığını güçlendirmesidir. İran ve Kuzey Kore, savaş sürecinde RF'ye silah tedariği sağlayan ülkelerdir (Porter, 2024). Öte yandan ÇHC ise RF'nin Şubat 2022'deki işgalinden hemen önce, RF-ÇHC ortaklığının sınırsız olduğunu ifade etse de savaş döneminde ihtiyatlı bir tutum benimsemiş; RF'nin Ukrayna müdahalesini hem kınamamış hem de buna karşı bir yaklaşım ortaya koymamıştır (Slodkowski & Chen, 2025). Nitekim yaptırımlar ve bozulan RF-Avrupa ticari ilişkileri

dolayısıyla RF-ÇHC ticaret hacmi, 2023 yılında rekor düzey olan 240 milyar $ seviyesine ulaşmıştır (Interfax, 2024).

Ekim 2025 itibariyle Ukrayna-RF Savaşı hâlen sürmektedir. Söz konusu savaş, uluslararası sistemdeki büyük güçler mücadelesinin bir tezahürü olarak da görülebilir. Dolayısıyla Şubat 2022'den bu yana savaşı sona erdirmek amacıyla gerçekleştirilen müzakerelerin ve zirvelerin neden başarısızlıkla sonuçlandığı anlaşılmaktadır. Özetle uluslararası sistemdeki mücadelenin önemli birer tarafı olan ABD (ve NATO) ve RF, Ukrayna'da kazançlarını hesaplayıp savaşın bittiğine karar vermeden savaşın sona ermeyeceği söylenebilir.

3.5. Sonuç Yerine

Bu bölümde, neoklasik realist kuramın bağımsız değişkeni olan uluslararası sistem ve güç dağılımı, özellikle ABD-RF rekabeti merkeze alınarak, 1990'lı yıllardan 21. yüzyıla değerlendirilmiştir. Bölümde tümdengelimci bir yöntemle uluslararası sistemden, Karadeniz alt-sistemi ve Ukrayna'ya uzanarak, uluslararası sistemin temel dinamiklerinin ortaya konulması hedefiyle hareket edilmiştir. Nihayetinde çalışmanın yardımcı araştırma soruları arasında olan aşağıda belirtilen soruların cevaplarına da ulaşılmıştır.

- 1990'lı yıllardan 21. yüzyıla, uluslararası sistemin içerisinden geçtiği süreç ve yaşadığı dönüşüm nasıl olmuştur? 1990'lı yıllarda ve 21. yüzyılda, stratejik çevrenin doğası (izin verici veya kısıtlayıcı) ve uluslararası sistemin netliğini (düşük ya da yüksek) ABD ve RF açısından ne şekilde nitelemek mümkündür?
- Karadeniz jeopolitiğinin uluslararası sistem ve ABD ile RF açısından önemi nedir? 1990'lı yıllardan 21. yüzyıla, Karadeniz jeopolitiğinde, ABD ve RF arasındaki mücadele nasıl bir süreçten geçmiştir?
- Ukrayna'nın uluslararası sistem ve ABD ile RF açısından önemi nedir? Ukrayna'daki seçili krizlerin tarihsel seyri nasıl olmuştur?

Bu bölümde, Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle 1990'lı yıllarda uluslararası sistemde, ABD'yi dengeleyecek bir gücün veya güçlerin bulunmaması dolayısıyla tek kutuplu bir yapının ortaya çıktığına dikkat çekilmiştir. 11 Eylül sonrası dönemde ise tek kutupluluğun sona erdiği görülmüş; gerek sistemdeki büyük devletlerin (ÇHC, RF ve Hindistan gibi) askeri, politik ve ekonomik olarak güç kazanması gerekse de uluslararası örgüt ve platformların (AB, ŞİO ve BRICS gibi) daha fazla öne çıkmasıyla ABD'nin gücünün niteliğinde azalma meydana geldiği vurgulanmıştır. Nitekim bölümde, 1990'lı yıllardan 11 Eylül'e giden süreçte, ABD açısından stratejik çevrenin

‘‘izin verici’’ olduğu, sistemdeki netliğin de çoğunlukla ‘‘düşük’’ seyrettiği belirlenirken, RF için ise stratejik çevrenin ‘‘kısıtlayıcı’’ olduğu, sistemdeki netliğin de genellikle ‘‘düşük’’ seyrettiği saptanmıştır. Öte yandan 11 Eylül sonrası dönemde gerek ABD gerekse de RF perspektifinden stratejik çevrenin ‘‘kısıtlayıcı’’ olduğu, sistemdeki netliğin ise çoğunlukla ‘‘yüksek’’ seyrettiği belirlenmiştir.

Jeopolitik ve stratejik olarak uluslararası sistemin önemli bir parçası olan Karadeniz Bölgesi, ABD ve RF açısından güç ve güvenlik mücadelesi ekseninde kritik bir alandır. 1990’lı yıllarda bu iki devlet, söz konusu bölgede hem iş birliği geliştirmiş hem de yumuşak bir rekabete girişmiştir. ABD-RF rekabetinin BDT coğrafyasındaki Renkli Devrimler ile sertleştiği görülmüştür. 21. yüzyılda Karadeniz Havzası’nda, Gürcistan ve Ukrayna’da önemli krizler yaşanmıştır. RF’nin 2008 yılında Gürcistan’a yönelik askeri müdahalesi, Renkli Devrimler ve NATO ile AB genişlemeleri (2004-2007) akabinde gerçekleştiği için bu krizin büyük ölçüde ABD ve liderliğindeki Batı ile RF arasındaki rekabetten kaynaklandığı ifade edilebilir.

Uluslararası sistemde özellikle jeopolitik ve ekonomik önemiyle dikkat çeken Ukrayna’ya ABD ve RF de özen göstermektedir. Ukrayna’nın 1990’lı yıllarda izlediği denge siyasetini, 21. yüzyılın başında terk etmesi, Ukrayna’da ortaya çıkan krizlere zemin hazırlamıştır. Bu bölümde, 1990’lı yıllarda Ukrayna’da, ABD ile RF’nin iş birliği de geliştirdiği ve rekabetin söz konusu yıllarda görece hafif seyrettiği göze çarpmıştır. Ukrayna’daki Amerikan-Rus rekabeti, 21. yüzyılda, Turuncu Devrim ile tetiklenmiştir. Ayrıca bölümde, seçili krizler (Turuncu Devrim, Maidan Devrimi ve Ukrayna-RF Savaşı) arasından Ukrayna-RF Savaşı’nı özellikle ABD-RF rekabetinin körüklediği görülmüştür. Ancak 21. yüzyılda Ukrayna’daki Amerikan-Rus rekabetinin seçili krizlerden hangilerini tetiklediği ve krizlerin kökeni/nedenleri, bir sonraki bölümde Ukrayna, RF ve ABD’nin ara değişkenlerinin (liderlerin imaj-algıları, stratejik

kültür, devlet-toplum ilişkileri ve devlet yapısı ile kurumsal düzeni) ele alınmasıyla daha ayrıntılı bir şekilde irdelenecektir.

Bu tez çalışması, neorealizm (özellikle saldırgan realizm) ile değerlendirilecek olsaydı, bu bölümde ortaya konulan yapısal veriler, analiz gerçekleştirme konusunda yeterli olabilirdi. Ancak neoklasik realizm, neorealizm gibi sistemi öncelikli görse de neorealizmden farklı olarak sistemik uyaranların devlet davranışlarına dikte etmediğini düşünmektedir. Zira neoklasik realizm, bağımlı değişkenlerin oluşmasında sistemden sonra ara değişkenleri öne çıkarmakta; sistemden gelen bilgiler net olsa dahi sistemik uyaranların her zaman doğru algılanamayacağına, fırsat ve tehditlerin daima net olamayacağına, devletlerin her zaman rasyonel cevaplar üretemeyeceğine ve ülke içi kaynakları (toplumsal ve ekonomik kaynaklar) harekete geçirmenin zor olabileceğine dikkat çekmektedir. Bu bağlamda bir sonraki bölümde 21. yüzyılda Ukrayna'daki seçili krizler (2004-2005 Turuncu Devrim, 2013-2014 Maidan Devrimi ve 2022 Ukrayna-RF Savaşı), Ukrayna, RF ve ABD'nin ara değişkenleri (liderlerin imaj-algıları, stratejik kültür, devlet-toplum ilişkileri ve devlet yapısı ile kurumsal düzeni) üzerinden analiz edilecektir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM: UKRAYNA'DAKİ SEÇİLİ KRİZLERİN/ÇATIŞMANIN KÖKENİNİN ANALİZİ

Neoklasik realizme göre bağımsız değişkenden gelen uyaranlar, ara değişkenler aracılığıyla bağımlı değişkenlere dönüşmektedir. Çalışmanın bağımsız değişkeni olan uluslararası sistem ve güç dağılımı bir önceki bölümde değerlendirilmiş; sistemin temel dinamikleri uluslararası sistemden, Karadeniz alt-sistemi ve Ukrayna'ya uzanarak kapsamlı bir şekilde irdelenmiştir.

''21. yüzyılda Ukrayna özelinde seçilen üç kriz (2004-2005 Turuncu Devrim, 2013-2014 Maidan Devrimi ve 2022 Ukrayna-RF Savaşı)'' bu çalışmanın bağımlı değişkeni olarak belirlenmiştir. Öncesinde de ifade edildiği üzere bu çalışmada, Batı dünyası içerisinden ABD'nin tercih edilmesinin nedeni, Ukrayna'daki krizler söz konusu olduğunda, Mearsheimer'ın (2014; 2022) özellikle ABD'yi sorumlu tutmasıdır. Dolayısıyla bu çalışmada, Ukrayna'daki Amerikan-Rus rekabetinin incelenmesinin önemli olduğu düşünülmüştür. Aynı zamanda Ukrayna'da krizlerin meydana gelmesi, bu ülkenin iç dinamikleri ve dış politika davranışlarından da bağımsız değildir. Nitekim çalışmanın yukarıda belirtilmiş olan bağımlı değişkeninin, üç ülkenin ara değişkenleri (liderlerin imaj ve algıları, stratejik kültür, devlet-toplum ilişkileri ve devlet yapısı ile kurumsal düzeni) üzerinden incelenmesi gerekmektedir.

Bu bölümde, çalışmanın bağımlı değişkeni, sistemik değişkenler (stratejik çevrenin doğası ve sistemin netlik seviyesi) göz önünde bulundurularak, sırasıyla Ukrayna, RF ve ABD'nin ara değişkenleri ile ikinci bölümde ortaya konulan yöntemler doğrultusunda analiz edilecektir. Böylelikle 21. yüzyılda Ukrayna'daki Amerikan-Rus rekabetinin seçili krizlerden hangilerini tetiklediğinin irdelenmesi ve krizlerin kökeni/nedenlerinin saptanması amaçlanmaktadır.

4.1. Krizlerin Ukrayna'nın Ara Değişkenleri Bağlamında Değerlendirilmesi

Ukrayna, 2004-2005 Turuncu Devrim, 2013-2014 Maidan Devrimi ve 2022 Ukrayna-RF Savaşı gibi kriz süreçlerinde de görülebileceği üzere, RF'nin kendisine yönelik müdahaleci eylemlerinden yakın ve yoğun bir şekilde tehdit algılamıştır. Dolayısıyla değinilen tüm süreç boyunca, Ukrayna açısından stratejik çevrenin ''kısıtlayıcı'' bir nitelikte olduğu söylenebilir. Yine aynı dönemde, Ukrayna'nın algıladığı tehdidin netlik düzeyinin ise genellikle ''yüksek'' seyrettiği ifade edilebilir. Zira Ukrayna, egemenliği ve toprak bütünlüğüne yönelik tehdit konusunda, RF'den net sinyaller almıştır.

Neoklasik realizm bağlamında kısıtlayıcı stratejik çevrede, Ukrayna liderlerinin imaj-algıları ve stratejik kültür ara değişkenleri, tehdidin algılanması ve izlenecek politikaların oluşumunda ''çok etkili'' olmuştur. Bu ortamda, Ukrayna'nın devlet-toplum ilişkileri ve devlet yapısı ile kurumsal düzeni ara değişkenleri ise görece daha ''az etkili'' seyretmiştir. Nitekim bu dört ara değişken, Ukrayna'nın dış politikasına etki etmiştir.

Gelecek alt başlıklarda, Ukrayna perspektifinden sırasıyla; liderlerin imaj ve algıları, stratejik kültür, devlet-toplum ilişkileri ve devlet yapısı ile kurumsal düzeni ara değişkenleri incelenecektir. Böylelikle Ukrayna'nın iç dinamiklerinin seçili krizlerden hangilerini tetiklediği ve bu krizlerin kökeni/nedenleri irdelenecektir.

4.1.1. Kuçma, Yanukoviç ve Zelenski'nin İmaj ve Algıları

Ukrayna liderlerinin imaj ve algıları, Ukrayna'da krizlerin meydana gelmesinde etkili bir faktördür. Bu bağlamda Turuncu Devrim'e giden süreçte Kuçma, Maidan Devrimi'nde Yanukoviç, Ukrayna-RF Savaşı'nda ise Zelenski incelenebilir. Değinilen liderler, bu krizler ilk ortaya çıktığı anda ülke yönetiminde oldukları için tercih edilmiştir.

İlk olarak, Kuçma'nın kendi ülkesini Batı ile RF arasında nasıl konumlandırdığı ele alınabilir. Kuçma'nın *''Rusya, Avrupa, Amerika Birleşik Devletleri ve Ukrayna'ya Ukrayna'nın Rusya olmadığını anlatmamız gerekiyor''* (Byrne, 2003) cümlesinden Ukrayna'yı RF'den bağımsız bir ülke olarak gördüğü anlaşılmaktadır. Buna rağmen Kuçma, RF ile yakın ilişkileri dolayısıyla uluslararası ortamda genellikle ''RF yanlısı'' bir lider olarak da bilinmektedir. Turuncu Devrim'in ortaya çıkmasının önemli bir nedeni olan Kuçma, Turuncu Devrim'e giden süreçte, ülkenin demografik-kültürel bölünmüşlüğünü ve bunun bir devrime dönüşme olasılığını gözden kaçırmıştır. Bu kapsamda Kuçma, 2010 ve 2024 yıllarında verdiği iki röportajda itiraf ve öz eleştiri niteliğinde olan bazı ifadelerde bulunmuştur. Değinilen ifadeler şu şekildedir:

> *''(Başkanken), Ukrayna'nın batı ve doğu olarak bölündüğünü hissetmedim. Aksine, birbirimizi anlamaya başladığımızı düşünüyordum (...). Ancak (2004) başkanlık seçimi ülkeyi bir kez daha ikiye böldü. O günden bu yana da bunun değiştiğini sanmıyorum.''* (RFERL, 2010).
>
> *''Bir zamanlar Maidan'ın benim için bir sürpriz olduğunu kabul ediyorum. En çok ekonomiye dikkat ettiğim için toplumsal eğilimleri hafife almıştım. Ülkenin ekonomik durumu iyiyse ve siyasi özgürlükler konusunda her şey yolundaysa (ki öyleydi), o zaman insanların memnuniyetsiz olması için hiçbir neden olmadığını düşündüm. Tekrar ediyorum, başkanlığım döneminde Ukrayna'da gelişen olgun ve yansıtıcı bir toplumun talep düzeyini hafife almışım.''* (Interfax-Ukraine, 2024).

Kuçma'nın ikinci döneminde, Turuncu Devrim'e giden süreçte, bu liderin RF'ye yönelik ''koruyucu-hami imajını'' güçlendiren gelişmeler yaşanmıştır. 2000-2004 döneminde, Kuçma'nın ABD ve Avrupa ile ilişkilerinin bozulmasıyla bu lider, uluslararası izolasyondan sıyrılmak ve ülke içerisindeki iktidarını sağlamlaştırmak

amacıyla RF'yi bir koruyucu olarak algılamıştır. Kuçma'nın bu algı doğrultusunda Ukrayna'yı dış politikada RF ile yakınlaştırması, Batı ile bütünleşmek isteyen halkın tepkisini beraberinde getirmiş ve Turuncu Devrim tetiklenmiştir. Nitekim gösteriler hem hileli seçimlere ve Kuçma'nın iç ve dış politikasına hem de RF'ye karşıtlık içermiştir.

Öncesinde de değinildiği üzere Kuçma, uluslararası ortamda çoğu zaman RF yanlısı olarak görülmektedir. Ancak alt paragraflarda değerlendirilen Yanukoviç ile karşılaştırıldığında Kuçma'nın RF yanlısı olarak nitelendirilmesinin pek doğru olmayacağı söylenebilir.

İkinci olarak, 2010 yılında göreve gelen Yanukoviç'in kendi ülkesini Batı ile RF arasında nasıl konumlandırdığı değerlendirilebilir. Yanukoviç, *''Doğu ile Batı arasında bir köprü, Avrupa'nın ve eski Sovyetler Birliği'nin ayrılmaz bir parçası olan Ukrayna... Rusya, Avrupa Birliği, Amerika Birleşik Devletleri ve diğer ülkelerle eşit ve karşılıklı avantaj sağlayan bağların geliştirilmesinden en iyi şekilde yararlanacak bir dış politika seçecektir''* (Twickel, 2010) söylemiyle Ukrayna'yı bağlantısız bir devlet olarak konumlandırmıştır. Ne var ki söz konusu liderin RF'ye yönelik oluşturduğu ''koruyucu-hami imajı'', Ukrayna'yı dış politikada RF ile yakınlaştırırken, Batı'dan ise uzaklaştırmıştır.

Yanukoviç, çoğunlukla Rus yanlısı bir tutum sergilemiştir. Yanukoviç'in 1932-1933 yıllarında Ukrayna'da yaşanan kıtlığa yönelik yaklaşımı da bu bağlamda belirgin bir örnektir. Stalin rejimi, Ukrayna topraklarında milyonlarca insanı aç bırakarak ölmesine neden olmuştur. Büyük Kıtlık *(Holodomor)* olarak tanımlanan bu kıtlığı, Ukrayna toplumu ''soykırım'' olarak görmüştür (Graziosi, 2004-2005, s. 97; Ilie, 2011, s. 137). Öte yandan Yanukoviç ise Rus yanlısı bir yaklaşımla kıtlığın soykırım olarak tanımlanamayacağını ifade etmiştir (Kyiv Post, 2010).

Yanukoviç, Batı dünyası ile ilişkilerinde NATO'dan ziyade AB'yi öncelikli görmüştür. Ancak AB üyeleri, Timoşenko'nun tutuklanmasından hoşnut kalmamış; Timoşenko serbest bırakılmazsa AB ile Ukrayna arasındaki ortaklık anlaşmasının gerçekleşmeyeceğine dikkat çekmişlerdir (Pifer, 2012). Bu noktada Yanukoviç, AB'nin Ukrayna'ya bakışını pek doğru algılayamamıştır. Yanukoviç, Ukrayna'nın jeopolitik önemi dolayısıyla AB'nin ülkesindeki demokratik gerilemeyi göz ardı edebileceğine inanmıştır (Pifer, 2012). 2013 sonlarına gelindiğinde ise Yanukoviç, RF baskısıyla AB ile ortaklık anlaşmasından çekilmiş ve Batı ile bütünleşmek isteyen halk tarafından Maidan Devrimi gerçekleştirilmiştir. Devrimin yaşanmasında etkili olan Yanukoviç, Kırım krizinin ortaya çıkmasına da zemin hazırlamıştır. Nitekim Yanukoviç, daha sonra ''yanıldığını''[35] ifade ettiği şu sözlerle RF'nin Kırım'ı ilhak etmesinde de pay sahibi olmuştur (Watkins, 2014):

> *''(...) Rusya, bugün Ukrayna'da meydana gelen bu kaosu, bu terörü aşmak için tüm olanaklarını kullanmalıdır. Neler olabileceğini söylemek benim için zor, ancak Ukrayna'nın bir devlet olarak egemen bütünlüğüne yönelik her türlü müdahaleye kategorik olarak karşı olduğumu bir kez daha belirtmek isterim.''*

Üçüncü olarak, 2019 yılında göreve gelen Zelenski'nin kendi ülkesini Batı ile RF arasındaki konumlandırma biçimine bakılabilir. Zelenski, Ukrayna'yı Avrupalı bir devlet olarak görmektedir (President of Ukraine, 2019). Göreve gelmesinden itibaren RF ile diyalog kurmaktan kaçınmayan Zelenski'ye, ülkesinde, Ekim 2019'da ''Rus yanlısı'' olduğu iddialarıyla protestolar dahi gerçekleştirilmiştir (Los Angeles Times, 2019). 2019 yılından itibaren NATO ile bütünleşme konusunda etkili bir çaba ortaya koymayan Zelenski, ABD'de Biden yönetiminin göreve başlamasıyla daha RF karşıtı ve Batı odaklı bir dış politika izlemeye başlamıştır (Mearsheimer, 2022, s. 20). Keza

[35] İlgili ifade hakkında bilgi için bkz. (Neuman, 2014).

Zelenski 2021 yılında, Ukrayna'nın NATO'ya katılmaya hazır olduğunu belirtmiştir (PBS News, 2021). Ukrayna-RF Savaşı, Zelenski'nin Ukrayna'yı NATO'ya dâhil etme arzusunu derinleştirmiştir. Zelenski'nin savaş devam ederken *''Ya Ukrayna nükleer silahlara sahip olacak ve bu bizim korumamız olacak ya da bir tür ittifakımız olmalı. Bugün, NATO dışında etkili bir ittifak bilmiyoruz''* (Starcevic, 2024) söylemini ortaya koyması, NATO üyeliğini ne denli amaçladığını göstermektedir. Zelenski, söz konusu ifadesinde, NATO içerisinde yer almak ile nükleer silahlara sahip olmayı eş değer tutmuştur.

2021 yılında Zelenski yönetimi, RF ile muhtemel savaşa hazırlanmaya başlamıştır. Nitekim Nisan 2021'de Zelenski, *''İlkemiz basit: Ukrayna, savaşı ilk başlatan taraf değildir, ancak Ukrayna her zaman son adamına kadar direnir''* (Colarossi, 2021) söyleminde bulunmuştur. Ayrıca Zelenski, Batı yardımları olmadan RF karşısında savaşın kazanılamayacağını da düşünmektedir. Bu çerçevede savaş sürecinde Zelenski, *''Ukrayna'nın kaybedip kaybetmeyeceği, bunun bizim için çok zor olup olmayacağı, çok sayıda can kaybının olup olmayacağı size, ortaklarımıza, Batı dünyasına bağlı''* (The Moscow Times, 2024) ifadesini ortaya koymuştur.

Sonuç olarak 21. yüzyılda kısıtlayıcı stratejik çevrede, Kuçma, Yanukoviç ve Zelenski'nin algılarının, dönemlerindeki Ukrayna dış politikasının oluşumunda ''çok etkili'' olduğu ifade edilebilir. Nihayetinde Kuçma ve Yanukoviç'in imaj ve algıları, Turuncu Devrim ve Maidan Devrimi'nin ortaya çıkmasında da oldukça etkili bir faktör olmuştur. Zelenski döneminde başlayan Ukrayna-RF Savaşı'nın meydana gelmesinde ise özellikle ABD ile RF arasındaki büyük güç rekabetine odaklanmanın ve bu iki ülke liderinin imaj ve algılarını değerlendirmenin önemi dikkat çekmektedir.

4.1.2. Ukrayna'nın Stratejik Kültürü ve Stratejisinin Yapısı

Ukrayna'nın stratejik kültürü, onun dış ve güvenlik politikasındaki eylemleri ve tercihlerini belirlemektedir. Ukrayna'nın stratejik kültürü ve stratejilerini daha iyi kavrayabilmek adına Ukrayna devletinin güvenlik belgeleri incelenebilir. Bu bağlamda çalışmanın kuramsal çerçevesinde ortaya konulan yöntem ile Ukrayna'nın 2004 yılındaki Askeri Doktrini ve 2014 ile 2021 yıllarındaki beyaz kitapları *(White Book)*[36] ele alınabilir. 2004 ve 2021 belgeleri, Turuncu Devrim ve Ukrayna-RF Savaşı'ndan hemen önce yayınlandığı için, 2014 belgesi ise Kırım'ın ilhakı nedeniyle Ukrayna stratejilerinde bir dönüm noktası arz etmesi dolayısıyla tercih edilmiştir.

Öncelikle Ukrayna'nın 2004 yılındaki Askeri Doktrini'ni incelemek faydalı olacaktır (Verkhovna Rada of Ukraine, 2004). Bu rapora bakıldığında, Ukrayna'nın savaşı ''geçici bir durum'' olarak gördüğü ifade edilebilir. Belgede, çatışma ve savaş olasılığını azaltmak için devletler arasındaki güvenin güçlendirilmesinin altının çizilmesi ve uluslararası iş birliğinin artırılmasına vurgu yapılması, Ukrayna'nın savaşları kaçınılmaz bir durum olarak değerlendirmediğine işaret etmektedir. Ayrıca belgede, yakın gelecekte Ukrayna'ya yönelik büyük ölçekli bir askeri güç kullanılması ihtimalinin düşük görülmesi de bu bağlamda bir örnektir.

2004 Askeri Doktrini'nde Ukrayna'nın uluslararası sistemi ''değişken toplamlı'' olarak algıladığına yönelik işaretler yer almaktadır. Raporda Ukrayna; BM, NATO, AB ve AGİT gibi yapılarla iş birliğini önemseyen bir yaklaşım ortaya koymuştur. Nitekim belgede, Ukrayna'nın uluslararası alanda istikrar sağlanması için bu yapıların çatısı altında, birlikte hareket edilmesine olumlu bir tutum benimsediği dikkat çekmiştir. Başka bir deyişle Ukrayna uluslararası ortamı, tam rekabet ve

[36] Beyaz Kitap, her yıl bir kez yayınlanmaktadır. Bu rapor, Ukrayna Savunma Bakanlığı ve Genelkurmay Başkanlığı tarafından ilk defa 2005 yılında hazırlanmıştır.

çatışmanın olduğu sıfır toplamlı bir yapı olarak değil, değişken toplamlı bir alan biçiminde görmüştür.

Ukrayna'nın 2004 Askeri Doktrini, uzlaşmacı ve savunmacı fikirler barındırmaktadır. Belgede, kuvvet kullanımının sona çare olarak algılandığı dikkat çekmektedir. Diğer bir ifadeyle belgede, meşru müdafaa ve meşru savaş üzerinde durulmaktadır. Bu bağlamda raporda, hiçbir devletin düşman olarak görülmediği ancak muhtemel saldırgan karşısında askeri yöntemler başta olmak üzere her türlü araçla mücadele edileceği vurgulanmaktadır. Ancak 2014 yılında, aşağıdaki paragraflarda da görülebileceği üzere Ukrayna, RF'yi düşman olarak konumlandırmaktadır.

İkinci olarak Ukrayna'nın 2014 Beyaz Kitap'ını değerlendirmek önem arz etmektedir (Ministry of Defence of Ukraine, 2015). Söz konusu yıl, RF, Ukrayna'nın egemenliğine müdahalelerde bulunmuş ve Kırım'ın yasa dışı ilhakı gerçekleşmiştir. Nitekim Ukrayna, raporda, RF'yi toprak bütünlüğüne en temel tehdit ve düşman olarak konumlandırmış; Kırım krizinden ve ülkenin doğusundaki çatışmalardan RF'yi sorumlu tutmuştur. Belgenin ana teması ''savaşa hazır olma'' düşüncesidir. Bu kapsamda raporda askeri kuvvetlerin, ülkenin savunmasını sağlayacak kapasiteye getirilmeye çalışıldığının altı çizilmiştir. Başka bir deyişle Ukrayna, raporda, savaşı yakın bir durum olarak görmüştür. Ancak Ukrayna, aynı zamanda RF ile Minsk Görüşmeleri ekseninde diyalog ve müzakere kapısını da açık bırakmıştır. Dolayısıyla Ukrayna'nın savaşı tam anlamıyla ''kaçınılmaz'' algıladığını ifade etmek pek mümkün değildir.

2014 yılında Ukrayna devleti, Kırım'da ve ülkenin doğusunda etkinliğini yitirmiştir. Bu kapsamda 2014 Beyaz Kitap'a bakıldığında, söz konusu bölgelerin ''geçici işgal edilen topraklar'' şeklinde tanımlandığı dikkat çekmektedir. Ne var ki belgede, Ukrayna yönetiminin, askeri kuvvetlerini güçlendirerek ve uluslararası

alandaki iş birliğini artırarak toprak bütünlüğünü yeniden sağlayabileceğine inandığı da görülmüştür. Bu nedenle 2014 Beyaz Kitap'ta Ukrayna'nın iş birliğine yaptığı vurgu ile uluslararası ortamı ‘‘değişken toplamlı’’ bir alan olarak gördüğü söylenebilir. Öte yandan Ukrayna'nın RF karşısındaki zayıflığının ve dış yardımlara bağımlılığının da farkında olarak çatışmayı ise ‘‘görece sıfır toplamlı’’ algıladığı göze çarpmaktadır.

2014 Beyaz Kitap'ında Ukrayna'nın tehditler karşısında kuvvet kullanımını önemsediği dikkat çekmektedir. Raporda, ülkenin askeri kapasitesinin güçlendirilmeye ve savaşa hazır bir duruma getirilmeye çalışıldığının vurgulanması bu bağlamda bir örnektir. Ancak Ukrayna'nın bu hedefinin, savunma odaklı olduğunu da belirtmek gerekmektedir. Ukrayna'ya göre çıkarlarını koruyacak en temel unsur; savunma kabiliyetini artırmak ve diğer devlet ve uluslararası kurumlarla (AB, NATO, BM ve AGİT gibi) ilişkilerini güçlendirmektir. Kısacası Ukrayna, tehditler karşısında kuvvet kullanımını faydalı görse de bunun tek başına yeterli olmadığını düşünmekte; özellikle Batılı devletlerin desteğini almayı amaçlamaktadır. Raporda vurgulanan *‘‘Uluslararası iş birliği, Ukrayna'nın ulusal çıkarlarının dış arenada güvenlik ve savunma alanında uygulanmasının pratik bir aracıdır’’* (Ministry of Defence of Ukraine, 2015, s. 57) cümlesi de bu çerçevede bir örnektir.

Son olarak da Ukrayna'nın bağımsızlığının 30. yıl dönümünde ortaya koyduğu 2021 Beyaz Kitap'ını ele almak önemlidir (Ministry of Defence of Ukraine, 2022). 2022 yılı, Ukrayna-RF Savaşı'nı beraberinde getirmiştir. 2021 senesi ise RF'nin Ukrayna sınırındaki askeri varlığını artırdığı bir dönem olmuştur. Bu durum karşısında Ukrayna'nın tehdit algısı artmıştır. Nitekim söz konusu rapora da bakıldığında, Ukrayna'nın savaşı ‘‘yakın bir tehdit’’ olarak gördüğü dikkat çekmektedir. Keza raporun kapak sayfası dahi askeri kamuflaj renklerinde tasarlanmıştır. Raporda ‘‘Rus/RF saldırganlığı’’ ifadesi sıklıkla kullanılmıştır. Ukrayna, bu raporda, RF'nin

saldırganlığı karşısında siyasi/diplomatik çözümlere bağlılığını ifade ederken aynı zamanda bu saldırganlığın caydırılması ve püskürtülmesi için askeri olarak mücadele edileceğini de açık bir şekilde vurgulamıştır.

Ukrayna, devletler arası ilişkilerde iş birliğine olumlu bakışıyla uluslararası arenayı değişken toplamlı bir alan görmektedir. Ancak 2021 Beyaz Kitap'a bakıldığında, Ukrayna'nın RF ile çatışmasını ''görece sıfır toplamlı'' algıladığı göze çarpmaktadır. Raporda, RF'nin Donetsk ve Luhansk'ta, etkinlik kurduğuna dikkat çekilmesi bu bağlamda bir örneği teşkil etmektedir. Zira RF'nin bölgedeki güç kazanmasına ters orantılı bir şekilde Ukrayna güç kaybı yaşamıştır. Kırım, Donetsk ve Luhansk'ta artan Rus nüfuzu, RF için kazancı gösterirken, Ukrayna açısından ise kayba işarettir. Ukrayna, önceki deneyimlerinden yola çıkarak RF ile arasında yaşanacak muhtemel büyük bir çatışmanın sıfır toplamlı gerçekleşeceğini tahmin etmektedir. Bu nedenle, raporda, Ukrayna'nın askeri yeteneklerini artırmayı hedefleyerek, NATO ve AB üyeliğini gerçekleştirmeye çalışarak ve uluslararası iş birliğini artırarak, RF saldırganlığını caydırmayı amaçladığı görülmüştür.

2021 Beyaz Kitap'ta Ukrayna, savunma amaçlı kuvvet kullanımını önemsemiştir. Raporda, sıklıkla silahlı kuvvetlerin kapasitesinin artırılmasının hedeflendiği vurgulanmıştır. Raporda öne çıkan, *''(...) kuvvetlerin gelişmiş silah ve askeri teçhizatla teknik açıdan yeniden donatılmasıyla örgütsel yapılarının iyileştirilmesi, yalnızca Silahlı Kuvvetlerin gücünün optimize edilmesine yardımcı olmakla kalmayacak, aynı zamanda savaş kabiliyetlerini daha da geliştirecektir''* (Ministry of Defence of Ukraine, 2022, s. 23) cümlesi de bu çerçevede bir örnektir. Ukrayna, RF karşısında uluslararası destek olmadan başarılı olabileceğini düşünmemektedir. Raporun birçok noktasında; NATO ve AB'ye üyelik, uluslararası

tatbikatlara katılım, devletler ve uluslararası örgütlerle ilişkilerin geliştirilmesi gibi Ukrayna'ya destek ve güç sağlayacak hususlar üzerinde durulmuştur.

Tablo 3

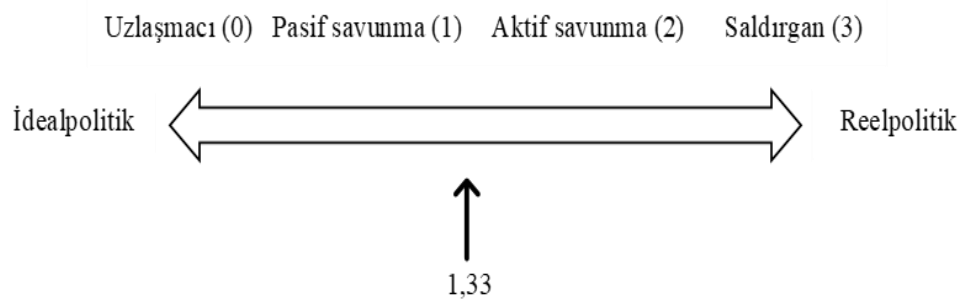
Ukrayna'nın Analiz Nesnelerinin Puanlanması

	2004 Askeri Doktrin	2014 Beyaz Kitap	2021 Beyaz Kitap
İnsan ilişkilerinde savaşın rolü	0	2	3
Çatışmanın doğası	0	2	2
Güç kullanımının faydası	1	1	1
Aritmetik ortalama	0,33	1,66	2

Yukarıdaki tabloda, bu başlık altında değerlendirilmiş olan Ukrayna'nın analiz nesneleri puanlanmış; aritmetik ortalaması hesaplanmış, 1,33 düzeyine ulaşılmıştır. 1,33 sonucu, stratejik tercih spektrumu üzerinde ''pasif savunma'' stratejisine karşılık gelmektedir. Dolayısıyla Ukrayna'nın en temel stratejisinin, muhtemel saldırıları ortadan kaldırma amacıyla hareket edilen pasif savunma olduğu ifade edilebilir.

Şekil 5

Ukrayna'nın Stratejik Tercih Spektrumundaki Konumu

Ukrayna'nın stratejik kültürünün yapısında, tarihsel geçmişi, coğrafyası ve siyasal kültürünün payı büyüktür. Ukrayna, tarih boyunca jeopolitik olarak dönemin büyük devletlerinin (Altın Orda Devleti, Rusya, Polonya-Litvanya Birliği ve Osmanlı İmparatorluğu gibi) rekabet alanı olmuş ve onlar tarafından yönetilmiştir (Subtelny,

2009). Ukrayna'nın bağımsız kaldığı dönemler ise oldukça kısa sürmüştür. Ukrayna, çoğu zaman aynı anda iki veya daha fazla devlete karşı güvenliğini sağlamak zorunda kalmış; bu husus da stratejik kültüründe ‘‘diplomasi’’ olgusunu öne çıkarmıştır (Brusylovska & Sinovets, 2017, s. 17). SSCB'den bağımsızlığını kazanan Ukrayna'nın bu süreçten günümüze kadar ulaşan dönemdeki en temel hedefi, ‘‘bağımsızlığını korumak’’ olmuştur. Nitekim Ukrayna, stratejik kültürü bağlamında genellikle pasif savunma stratejisi benimsemiş; kendisine yönelecek olası saldırıları engellemeyi amaçlamıştır.

Ukrayna'nın pasif savunma stratejisi ekseninde ürettiği temel politikalarından biri, ‘‘peşine takılma/boyun eğmedir’’. Turuncu Devrim ve Maidan Devrimi'nin ortaya çıkmasında, bu politikanın önemli etkisi bulunmaktadır. Her iki dönemde de Ukrayna toplumunu, krizlerin ana aktörü hâline getiren ve eylemleri tetikleyen unsurlardan biri, yönetimin RF'nin peşine takılma politikası izlemesidir. Nitekim her iki dönemde de ülke yönetiminin dış politikada RF ile yakınlaşması, Ukrayna halkının ‘‘bağımsızlık düşüncesine’’ tehdit arz etmiş ve eylemler neticesinde devrimler gerçekleşmiştir. Bu noktada toplumun da stratejik kültür olgusunu paylaştığı unutulmamalıdır.

Ukrayna, tarihsel süreçte çoğunlukla Ruslar tarafından yönetilmiş olsa da siyasal kültürü genellikle Batı'nın demokratik-liberal değerlerini benimsemek üzerine kurulmuştur. 2014 Kırım'ın ilhakı, Ukrayna'nın stratejik kültüründeki Rus karşıtlığını güçlendirmiş; bu olayla Ukrayna, Avrupa-Atlantik ile bütünleşmeyi temel amaç olarak benimsemiştir. Ukrayna, NATO ile AB'ye katılarak ve uluslararası iş birliğini artırarak, RF'yi dengeleyebileceğini düşünmüştür. Ancak 2022 yılında Ukrayna, RF tarafından işgal edilmeye başlanmıştır.

Özetle Ukrayna'nın güvenlik ve dış politikasının oluşmasında, bu ülkenin stratejik kültürünün yapısı önemli bir ara değişkendir. Değinilen ara değişken, 21.

yüzyılda kısıtlayıcı stratejik çevre içerisinde, Ukrayna'nın dış politikasının oluşumunda algılama, karar verme ve politikanın uygulanma süreçleri üzerinde ''çok etkili'' olmuştur. Dolayısıyla Turuncu Devrim ve Maidan Devrimi'nin meydana gelmesinde, Ukrayna'nın stratejik kültürünün ve tercihlerinin etkili bir faktör olduğu söylenebilir. Ukrayna-RF Savaşı ise özellikle büyük güç rekabeti ekseninde ABD ve RF'nin stratejik kültürünün ve tercihlerinin incelenmesini gerekli kılmaktadır.

4.1.3. Ukrayna'da Devlet-Toplum İlişkileri

Tarihsel süreçte Ukrayna topraklarının batısı, Polonya-Litvanya hâkimiyetiyle Katolik Hristiyanlığın, ülkenin güneyi ve doğusu ise Rus nüfuzuyla Ortodoks Hristiyanlığın etkisinde kalmıştır (T. Snyder, 2003, s. 106). Din hususundaki bu bölünmüşlük, dil konusuna da yansımıştır. Ülkenin batısında çoğunlukla Ukraynaca konuşulurken, güneyi ve doğusunda ise Rusça baskın dildir. Bir ankete göre, ülke genelinde, 2012 yılından 2022 yılına giden süreçte, Ukraynacayı ana dili olarak görenler, yüzde 57'den, yüzde 76'ya yükselirken, Rusçayı ana dili olarak kabul edenlerin seviyesi ise yüzde 42'den, yüzde 20 düzeyine gerilemiştir (Rating Group, 2022).

Ukrayna'nın merkezi ve batısındaki halk, çoğunlukla Batı dünyası ile bütünleşmeye; ülkenin güneyi ve doğusunda yer alan nüfus ise RF ile yakınlaşmaya istekli olmuştur. Bu bölünmüşlük, Turuncu Devrim, Maidan Devrimi ve Ukrayna-RF Savaşı süreçlerinde de belirgin bir biçimde göze çarpmıştır. Ukrayna toplumunun bölünmüşlüğü başkanlık (ve parlamento) seçimlerine de yansımıştır. 2004 ve 2010 yıllarındaki başkanlık seçimlerinde, Ukrayna'nın merkezi ve batısındaki nüfus, Batı ile bütünleşmeyi hedefleyen adayları desteklerken, güney ve doğudaki toplum ise RF yanlısı adayı desteklemiştir. Nitekim RF yanlısı Yanukoviç'in iki seçimde de Kırım,

Donetsk ve Luhansk bölgelerinden en az yüzde 60 olmak üzere yüzde 90 seviyelerine varan düzeyde oy alması bu bağlamda bir örnektir (Electoral Geography, t.y.).

Milenyum sonrası dönemde, Ukrayna'da istikrarlı bir devlet-toplum ilişkisi kurulamamış; devlet ile toplum arasında büyük ölçüde uyuşmazlık yer almıştır. Ülkenin sosyo-kültürel olarak ikiye bölünmüşlüğü ve devlet-toplum uyuşmazlığı, Ukrayna'da krizlerin ortaya çıkmasında belirleyici bir unsur olmuştur. Turuncu Devrim ve Maidan Devrimi'nin yükselmesi bu çerçevede örnek olarak gösterilebilir. Değinilen krizlerde, Ukrayna'nın devlet-toplum ilişkilerinde uyuşmazlık öne çıkmış; liderlerin karar verme ve uygulama süreçleri bu durumdan etkilenmiştir. Nitekim Kuçma ve Yanukoviç'in Ukrayna'yı Batı'dan uzaklaştırma ve RF ile yakınlaştırma politikalarının, toplumsal eylemler neticesinde başarısızlığa uğraması bu bağlamda bir örnektir.

Ukrayna'daki devlet-toplum ilişkileri değerlendirilirken bu ülkedeki sivil toplum meselesinden de söz etmek gerekmektedir. Zira gerek Turuncu Devrim gerekse de Maidan Devrimi'nde STK'ların rolü uluslararası ortamda sıklıkla tartışılmıştır. Turuncu Devrim sürecinde USAID, NED, Açık Toplum Vakıfları ve Freedom House gibi ABD merkezli kurumların Ukrayna'daki sivil toplumu desteklediğinin veya eylemleri finanse ettiğinin öne sürülmesi bu bağlamda bir örnektir (Engler, 2022; McFaul, 2004). STK'ların eylemler üzerinde bir etkisinin olmadığını iddia etmek doğru olmayacaktır; ancak devrimlerin yalnızca STK'lar tarafından tetiklendiğini söylemek de bir o kadar yanlış olabilir.

Ukrayna'daki devlet-toplum ilişkileri bağlamında oligarkların dış siyaset üzerindeki etkisi de göz ardı edilmemelidir. Yolsuzlukla ilişkili olan oligark kavramı, servetlerini siyasi nüfuz elde etmek amacıyla kullanan ayrıcalıklı kişileri nitelemek için kullanılmaktadır (Pleines, 2016, s. 106). Ukrayna'da 1990'lı yılların ikinci yarısından itibaren özelleştirmeler ile oligark sınıfı doğmuştur. Söz konusu dönemle birlikte

oligarklar[37]; madencilik, finans, enerji, medya, kimya, demir-çelik gibi birçok alanda, girişimleriyle servet sahibi olmuşlardır. Nitekim bu ekonomik güç, ülke siyasetine de sirayet etmiştir. Donetsk, Dnipropetrovsk ve Kiev gibi çeşitli klanlara ayrılan oligarklar, 1990'lı yıllardan günümüze kadar gelen süreçte, başkanlık seçimlerinde çıkarlarına uygun adayları desteklemiş; ancak kazanan adaylarla da hızla uzlaşma sağlamaya çalışmışlardır. Aynı zamanda oligarklar, söz konusu dönem boyunca yürütme üzerinde olduğu kadar yasama süreçlerinde de etkin rol oynamıştır (Matuszak, 2012, s. 13-15).

Kuçma döneminde, ülkenin politikaları bir grup oligark tarafından belirlenmiş ve oligarklar, Turuncu Devrim'e giden süreçte siyasi sistemin kilit aktörleri olmuştur (Katchanovski, 2008, s. 363). 2002 parlamento seçimleri sonrası oligarklar, yasama sistemini neredeyse tamamen kontrol altına almıştır. Bu dönemde parlamentoda, 450 milletvekilinden 300 kadarının dolar milyoneri olduğu yönünde iddialar bulunmaktadır (Åslund, 2005, s. 8). Turuncu Devrim'in lideri Yuşçenko, seçimlere giden süreçte oligarşiyle mücadele edeceğini vurgulasa da pek adım atamamıştır. Üstelik oligarklar, Yuşçenko'nun cumhurbaşkanlığı döneminde de resmî siyasi görevler üstlenmeye devam etmiştir (Pleines, 2016, s. 125). 2014 yılında Ukrayna'da başkan seçilen ve oligark olarak nitelenen Poroşenko'nun, Yuşçenko döneminde, Ulusal Güvenlik ve Savunma Konseyi'ne başkanlık etmesi bu bağlamda bir örnektir. Poroşenko'nun, bu görevinden yolsuzluk suçlamalarıyla istifa ettiğini de belirtmek gerekmektedir (Katchanovski, 2008, s. 364).

Donetsk klanı tarafından desteklenen Yanukoviç, oligarşik gruplarla yakın ilişkiler kurması dolayısıyla sıklıkla yolsuzlukla suçlanmış ve eleştirilmiştir

[37] Ukrayna'nın en ünlü oligarklardan bazıları; Victor Pinchuk (Kuçma'nın damadıdır), Victor Medvedchuk, Rinat Akhmetov, Igor Kolomoisky, Poroşenko ve Dmytro Firtash'dır.

(Konończuk, 2016, s. 11-12; Matuszak, 2012, s. 14). Yanukoviç döneminde, Ukrayna'nın AB ile ilişkilerinden rahatsız olan RF, Ukrayna'ya doğal gaz tedariğinde kesintiler gerçekleştirmiş ve Ukraynalı bazı oligarklara yaptırımlar uygulamıştır. Rus gazına bağımlılığı bulunan oligarklar, söz konusu durumdan olumsuz etkilenmiştir. Keza Yanukoviç'ten ortaklık anlaşmasını ertelemesini oligarkların istediği yönünde de bir iddia bulunmaktadır (Spiegel, 2013).

Oligarklar değişen siyasi koşullara hızla uyum sağlamaya özen göstererek daima siyasi nüfuzlarının sürmesini amaçlamıştır. Bu bağlamda Poroşenko'ya bakıldığında; Kuçma döneminde parlamento üyeliği ve RF'ye yakınlığıyla bilinen Bölgeler Partisi'nin kuruculuğunu yaptığı, Turuncular döneminde dışişleri bakanlığı, Yanukoviç döneminde de ekonomi ve ticaret bakanlığı görevlerini gerçekleştirdiği dikkat çekmektedir. Poroşenko da diğer tüm oligarklar gibi siyasi hayatı boyunca yolsuzluk iddialarıyla karşı karşıya kalmıştır (Gorchinskaya, 2020).

2019 yılında yönetime gelen Zelenski, başkanlık seçimi sürecinde oligark Kolomoisky'nin sahip olduğu medya gücüyle ciddi bir biçimde desteklenmiştir. Ne var ki Zelenski, yönetime geldiğinde Kolomoisky de dâhil olmak üzere tüm oligarklara karşı bir mücadele başlatmıştır (Stanton, 2023). 2021 yılında parlamentodan oligarklarla mücadele amacıyla önemli bir yasa geçmiştir. Yasa ile belirli kriterler doğrultusunda bazı iş insanları resmî olarak ‘‘oligark’’ ilan edilmiş; bu kişilere ek denetimler uygulanmış ve siyasi partilere bağış yapmaları yasaklanmıştır. Oligarklar ise söz konusu tanımlama kapsamına dâhil olmamak adına medya şirketlerini satmak zorunda kalmıştır (Shevchenko, 2023). Böylelikle oligarkların medya aracılığıyla Ukrayna siyasetini manipüle etme kabiliyeti büyük ölçüde kırılmıştır.

Oligarkları zayıflatan bir diğer gelişme ise Ukrayna-RF Savaşı'dır. Savaş sürecinde, Ukrayna sanayisinin yıkılması, artan işsizlik, madencilik alanlarında

yoğunlaşan çatışmalar ve ihracatta karşılaşılan zorluklar gibi birçok husus, oligarkları ekonomik olarak olumsuz etkilemiş; oligarkların kişisel servetleri önemli düzeyde azalmıştır. Sıkıyönetim ile devletin ekonomi ve finans alanındaki kontrolünün artması da oligarkların hareket alanını kısıtlamıştır (Parusinski, 2024). Oligark sınıfı, savaş süreciyle zayıflamıştır; bu durum da oligarkların devletin dış politikası üzerindeki etkisini görece hafifletmiştir.

Son olarak, Ukrayna'daki sivil-asker ilişkilerine değinilebilir. Bağımsızlığından günümüze uzanan süreçte Ukrayna'nın yaşadığı ekonomik, siyasi ve toplumsal sorunlar demokratik bir sivil-asker ilişkisinin ülkede tam anlamıyla yerleşememesine neden olmuştur. Ancak 2014 yılıyla beraber Ukrayna'da askeri reform ivme kazanmıştır (Shelest, 2022, s. 2). Nitekim Ukrayna ordusunun NATO standartlarına çıkarılması ve ordu üzerindeki sivil kontrolün güçlendirilmesi hedeflenmiştir. Zira Ukrayna'nın güvenliğinin NATO ile yakın ilişkilerle sağlanabileceğine ve toplumun çatışma sürecindeki kritik rolüne inanılmıştır (Sanders, 2023, s. 315-316). Keza ordu ile toplum arasında bir yakınlaşma yaşanmıştır. *Prytula Vakfi* ve *Come Back Alive* gibi yardım kuruluşları, orduya yönelik sivil desteği güçlendirmiştir (Shelest, 2022, s. 13).

Ukrayna-RF Savaşı sürecinde Ukrayna toplumu, güçlü bir dayanışma ortaya koysa da savaş uzadıkça toplumdaki huzursuzluk yükselmiştir. Zira savaş, ülkedeki sosyolojik ve ekonomik durumu sarsmıştır. Bir ankete göre 2022 yılında katılımcıların yüzde 73'ü zafer elde edilinceye kadar Ukrayna'nın savaşmasını desteklerken, 2025 yılının ortalarında katılımcıların yüzde 69'u savaşın en kısa zamanda müzakere ile sona ermesi yönünde niyet ifade etmiştir (Vigers, 2025). Yaklaşık 650 bin askerlik çağındaki erkeğin Ukrayna'dan kaçtığı da iddia edilmektedir (Dettmer, 2024). Dolayısıyla Ukrayna yönetimi, cepheye asker bulmakta zorlanmış; sıkılaştırılmış seferberlik yasasıyla toplum üzerindeki baskısını artırmıştır (Dysa, 2024). Bu durum da Ukrayna

yönetiminin, güvenlik politikası izlerken ulusal kaynakları harekete geçirmekte zorlandığını ve ülkedeki devlet-toplum uyuşmazlığının, yönetimin uygulamaya çalıştığı kararların gücünü belirlediğini göstermektedir.

Özetle 21. yüzyılda kısıtlayıcı stratejik çevre içerisinde, Ukrayna'nın devlet-toplum ilişkileri, ülkenin dış politikasını şekillendiren önemli bir ara değişkendir. Bu stratejik çevre içerisinde dış politikanın oluşumunda liderlerin imaj-algıları ve stratejik kültüre göre daha az etkili bir ara değişken olan devlet-toplum ilişkileri, Ukrayna liderlerinin kararlarını etkileyebilmektedir. Nitekim bu hususun da seçili krizlerden özellikle Turuncu Devrim ve Maidan Devrimi üzerinde önemli etkisinin olduğu göze çarpmıştır.

4.1.4. Ukrayna Devletinin Yapısı ve Kurumsal Düzeni

Ukrayna, anayasasını kabul ettiği 1996 yılından günümüze ulaşan süreçte yarı-başkanlık sisteminin çeşitli türlerini bünyesinde barındırmıştır (Constitution of Ukraine, 1996). Yarı-başkanlık; başkanlık ve parlamenter sistem arasında, melez veya karma bir model olarak ifade edilebilir. Yarı-başkanlık, parlamenter sistemden güvenoyu uygulamasını almıştır. Güvenoyu uygulaması, yasama organı (meclis veya parlamento) tarafından yapılan bir oylamadır ve bu oylama ile bakanlar kurulunun, hükümeti yönetip yönetemeyeceğine karar verilmektedir. Dolayısıyla hem parlamenter hem de yarı-başkanlık sisteminde, bakanlar kurulu, parlamentoya karşı sorumludur. Ne var ki yarı-başkanlık sistemlerinde, güvenoyu verilmemesi zordur; zira böyle bir durumda, parlamento kendisini de otomatik olarak feshedecektir. Bu sistemde yasama organı, parlamenter sistemde olduğu gibi güçlü değildir; yarı-başkanlık sisteminde parlamento daha çok tasdik makamı işlevi görmektedir. Yarı-başkanlık sisteminde yürütme organı ise çoğunlukla iki başlıdır; başkan, başkanlık sisteminde olduğu gibi

halk tarafından seçilirken, bakanlar kurulu ise genellikle başkan tarafından parlamento desteğiyle göreve getirilmektedir (Kalaycıoğlu, 2018, s. 22-23).

Ukrayna'nın yarı-başkanlığı; başkan-parlamenter sistem ve başbakan-başkanlık rejimi arasında birçok kez dönüşüme uğramıştır. Değinilen iki rejim arasındaki en belirgin fark, hükümetin kurulması ve görevden alınması üzerindeki yetkilerin dağılımıdır. Başkan-parlamenter sistemde hem başkan hem de parlamento hükümeti görevden alabilirken, başbakan-başkanlık rejiminde bu yetki yalnızca parlamentodadır (Choudhry vd, 2018, s. 20).

Kuçma'nın otoriterleşen yönetimine yönelik Ukrayna muhalefetinde ve toplumda oluşan huzursuzluk, Turuncu Devrim'i beraberinde getirmiştir. Devrim sırasında kabul edilen anayasa reformuyla başbakan-başkanlık sistemine geçiş yapılmış; başkanın hükümet üzerindeki yetkileri sınırlandırılmıştır. Nitekim başkanın, bakanlar kurulunun göreve başlama ve görevden alınması gibi konulardaki yetkileri parlamentoya *(Verkhovna Rada)* devredilmiştir (Prokop, 2024, s. 31). Ne var ki söz konusu anayasa reformu, 2006 yılında yürürlüğe girmiştir. Bu döneme kadar geçen süreçte Yuşçenko, resmî olarak başkan-parlamenter sistemdeki başkanlık yetkilerine sahip olmuştur. Yuşçenko, başbakan olarak atadığı Timoşenko'yu görevden alarak bu yetkiye başvurmuştur (Haran, 2011, s. 95). Yuşçenko döneminde, Ukrayna siyasi sistemi, Kuçma yönetimine göre daha demokratik bir hâle gelse de önemli yapısal sorunlar bu süreçte de devam etmiştir. Yuşçenko'nun 2007 yılında yeterli yasal gerekçe olmaksızın parlamentoyu feshetmesi ve oligarşinin siyaset üzerindeki güçlü etkisinin Yuşçenko döneminde de sürmesi bu çerçevede birer örneği teşkil etmektedir (Katchanovski, 2008, s. 379).

Yanukoviç'in yönetime gelmesiyle Anayasa Mahkemesi, 2004 yılındaki anayasa değişikliklerini geçersiz ilan etmiş ve Kuçma döneminin başkan-parlamenter

sistemine geri dönüş yapmıştır (Pleines, 2016, s. 111). Yanukoviç döneminde, artan otoriter eğilim, Maidan Devrimi'nin ortaya çıkmasında önemli bir etken olmuştur. Bu bağlamda eylemlerdeki taleplerin başında 2004 anayasasına geri dönülmesi yer almıştır (Buyar & Şener, 2023, s. 287). Eylemler şiddetlenirken, Ukrayna parlamentosu, Yanukoviç'i görevden almış; 2004 anayasasına geri dönülmüş ve parlamento yeniden güçlendirilmiştir (Woehrel, 2014, s. 2). Kurulan geçici hükümet sonrası, 2014 başkanlık seçimiyle Poroşenko yönetime gelmiş; Poroşenko, parlamentoyu Yanukoviç ile ilişkilendirerek feshetmiş, yeni seçimler gerçekleştirilmiştir (Butenko & Williams, 2014).

Ukrayna Anayasası'na göre devletin yapısı, kuvvetler ayrılığı ilkesine dayanmaktadır. Yürütme; başkan ve bakanlar kurulu tarafından yapılmaktadır. Devlet başkanı, ülkenin dış politikasını belirleyen başlıca aktördür ve başkan, ordunun başkomutanı olarak savunma politikalarında da öne çıkmaktadır. Başbakan, dışişleri ve savunma bakanları; başkanın önerisiyle parlamento tarafından atanmaktadır. Başkan, parlamentoyu feshedebilme hakkına sahiptir. Yasama organı olan tek kanatlı parlamentoda ise resmî olarak 450 vekil bulunmaktadır. Vatana ihanet gibi suçlarda başkan, parlamento tarafından görevden alınabilmektedir. Savunma ve dışişleri bakanı haricindeki tüm bakanlar, başbakanın önerisiyle parlamento tarafından atanmaktadır. Ayrıca parlamento, başbakan da dâhil olmak üzere tüm bakanları görevden alma yetkisine sahiptir (Constitution of Ukraine, 1996).

Zelenski, 2019'da aldığı yüzde 73 oyla başkan seçildikten sonra parlamentoyu feshetmiş, yeni seçimler gerçekleştirilmiş; nitekim Zelenski'nin partisi (Halkın Hizmetkarı), parlamentoda da mutlak üstünlüğü elde etmiştir (Minakov, 2019). Dolayısıyla Zelenski, güçlü bir şekilde Ukrayna yönetimine gelmiştir. RF ile yaşanan savaş süreci ve uygulanan sıkıyönetim, Zelenski başkanlığını daha da güçlendirmiştir.

Ukrayna siyasi sistemi, çok partili[38] bir yapıdadır. Ne var ki Mayıs 2022'de Ukrayna'da RF ile ilişkili olduğu iddia edilen özellikle sosyalist-komünist görüşe sahip 11 siyasi parti yasaklanmıştır. Bu partiler arasında parlamentodaki koltukların yüzde 10'unu elinde bulunduran Yaşam İçin Muhalefet Platformu da yer almaktadır (Gfoeller & Rundell, 2023). Savaş sürecinde, başkanlık, parlamento ve yerel seçimler ertelenmiştir. Zelenski yönetiminin medya üzerindeki baskısı, askerden kaçışları önlemek amacıyla hayata geçirilen seyahat engelleri ve Ortodoks kilisesine yönelik yasaklar Ukrayna'daki demokrasiyi tartışmalı bir hâle getirmiştir (Gfoeller & Rundell, 2023). Kiev Belediye Başkanı Vitali Klitschko'nun Zelenski'yi giderek otokratik olmakla suçlaması, bu bağlamda bir örnektir (Lawless, 2024). Nihayetinde Zelenski'ye göre de Ukrayna, savaş sonrası dönemde, İsviçre gibi bir liberal demokrasiye sahip olmayacaktır; bunun yerine Zelenski, güvenliğe dikkat çekmiş, tamamen liberal Avrupalı olunamayacağını vurgulamıştır (Shapiro, 2022).

Savaş sürecinde Ukrayna siyasi sisteminde, daha az resmî kurumların da (yazılı olmayan kurallar ve teamüller) öne çıkması, Zelenski yönetiminin verdiği kararları ve uygulamaya çalıştığı politikaları güçlendirmiştir. Nitekim parlamentoda, RF işgali karşısında birlik ve mücadele en temel teamül hâline gelmiştir. Bu bağlamda söz konusu süreç boyunca, parlamentodaki vekiller, fikri ayrılıklarını büyük ölçüde kenara bırakarak, savaş olumsuzluklarına rağmen toplantılara devam etmiştir (Goncharenko, 2023).

Ukrayna devlet yapısı ve kurumsal düzeni özellikle Turuncu Devrim ve Maidan Devrimi süreçlerinde belirleyici bir etken olmuştur. Bu bağlamda başkan-parlamenter sistemin, değinilen iki krize önemli etkisinin olduğunu söylemek gerekmektedir. Zira

[38] Bu partilerden bazıları; Bölgeler Partisi *(Partiya Regionov)*, Anavatan Partisi *(Batkivşina)*, Reform için Ukrayna Demokratik Birliği *(UDAR)* ve Özgürlük Partisi'dir *(Svoboda)*.

siyasi sistemden kaynaklanan huzursuzluk da sosyal patlamaları tetiklemiş; devrimlerle siyasi yapıda daha liberal dönüşüm ortaya çıkarmıştır. Her iki devrim sonrasında da başbakan-başkanlık rejimine geri dönüş gerçekleştirilmiştir. Bu husus da ülkenin dış politikasına etki etmiş; devrimler akabinde Avrupa-Atlantik ile bütünleşmeye istekli dönemler yaşanmıştır.

Sonuç olarak 21. yüzyılda kısıtlayıcı stratejik çevre içerisinde, Ukrayna'nın devlet yapısı ve kurumsal düzeni, ülkenin dış politikasını şekillendiren önemli bir ara değişkendir. Bu stratejik çevre içerisinde, dış politikanın oluşumunda devlet-toplum ilişkileri gibi daha az etkili bir ara değişken olan devletin yapısı ve kurumsal düzeni, Ukrayna liderlerinin kararlarını etkileyebilmektedir. Nitekim bu ara değişken, seçili krizlerden Turuncu Devrim ve Maidan Devrimi süreçlerinde etkili bir unsur olmuştur.

4.2. Krizlerin Rusya ve ABD'nin Ara Değişkenleri Üzerinden Değerlendirilmesi

2004-2005 Turuncu Devrim ile Ukrayna üzerinde yoğunlaşan Amerikan-Rus rekabeti, 2009-2012 döneminde yumuşamış; Maidan Devrimi sonrasında, Kırım'ın ilhakıyla yeniden yükselmiş, 2021 yılıyla beraber ise oldukça şiddetlenmiştir. Bu bağlamda Ukrayna'daki ABD-RF rekabetinin seçili krizler (Turuncu Devrim, Maidan Devrimi ve Ukrayna-RF Savaşı) arasından özellikle Ukrayna-RF Savaşı'nın meydana gelmesinde etkili olduğu ifade edilebilir. Ancak alt başlıklarda değinilen bu süreçleri ele almak önem arz etmektedir.

Gelinen noktada, Ukrayna'nın ara değişkenlerinin, Turuncu Devrim ve Maidan Devrimi'nin ortaya çıkmasında büyük ölçüde etkili olduğu ileri sürülebilir. Çalışmanın bu kısmındaki alt başlıklarda ise bağımlı değişken (seçili krizler), sırasıyla RF ve ABD'nin ara değişkenleri (liderlerin imaj-algıları, stratejik kültür, devlet-toplum ilişkileri ve devlet yapısı ile kurumsal düzeni) üzerinden incelenecektir.

4.2.1 Krizlerin Rusya'nın Ara Değişkenleri Bağlamında Analizi

Milenyum sonrası dönemde RF'nin stratejik çevresi, ''kısıtlayıcı'' olarak nitelenebilir. Zira RF, bu dönemde BDT coğrafyasında yaşanan Renkli Devrimlerden ve ABD liderliğindeki Batı dünyasının yakın çevresine doğru genişlemesinden yakın ve yoğun bir şekilde tehdit algılamıştır. RF'nin algıladığı tehdidin netlik düzeyi ise çoğunlukla ''yüksek'' seyretmiştir. Batı'nın Renkli Devrimlere verdiği destek, AB ve NATO'nun doğuya doğru genişleme girişimleri, ABD'nin Doğu Avrupa'ya füze sistemleri yerleştirmesi, Karadeniz Bölgesi'nde kurulan ABD-NATO üsleri ve yapılan tatbikatlar, RF'nin tehdit algısındaki netliği artırmıştır.

Neoklasik realizm bağlamında kısıtlayıcı stratejik çevre içerisinde, RF liderinin imaj-algıları ve stratejik kültür ara değişkenleri, tehdidin algılanması ve izlenecek politikalarda ''çok etkili'' olmuştur. Böyle bir ortamda, RF'nin devlet-toplum ilişkileri ve devlet yapısı ile kurumsal düzeni ara değişkenleri ise nispeten daha ''az etkili'' seyretmiştir. Nitekim bu dört ara değişken, RF'nin dış politikasını şekillendirmiştir.

Gelecek alt başlıklarda RF açısından sırasıyla; liderinin imaj-algıları, stratejik kültür, devlet-toplum ilişkileri ve devlet yapısı ile kurumsal düzeni ara değişkenleri incelenecektir. Nihayetinde Ukrayna üzerindeki Amerikan-Rus rekabeti göz önünde bulundurularak, bu rekabetin seçili krizlerden hangilerini tetiklediği ve söz konusu krizlerin kökeni/nedenleri RF perspektifinden araştırılacaktır.

4.2.1.1. Putin'in İmaj ve Algıları

RF liderinin imaj ve algılarının, Ukrayna'daki seçili krizlere etkisinin incelenmesi önem arz etmektedir. Bu kapsamda 2004-2005 Turuncu Devrim, 2013-2014 Maidan Devrimi ve 2022 Ukrayna-RF Savaşı'nın yükseldiği dönemde RF yönetiminde olan Putin'in imaj ve algılarını değerlendirmek faydalı olacaktır.

Öncelikle Putin'in RF'yi nasıl bir devlet olarak gördüğünü; ülkesini uluslararası sistemde nasıl konumlandırdığını anlamak faydalı olacaktır. Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle SSCB ülkeleri bağımsızlığını kazanmıştır. Söz konusu devletler, ABD ve liderliğindeki Batı dünyası ile yakınlaşırken, SSCB'nin en büyük mirasçısı olan RF ise eski Sovyet coğrafyasındaki nüfuzunu korumayı amaçlamıştır. Nitekim ''Rus Dünyası'' kavramı *(Russkiy Mir-Russian World),* RF dış politikasının oluşmasına önemli ölçüde etki etmiştir. Bu kavramın özünü Rus kültürü, tarihi ve dini belirlemektedir (Meienberger, 2023, s. 16). Rus Dünyası kavramında RF, ulus-devlet olmaktan ziyade bir medeniyet olarak tasvir edilmektedir. Bu kavramı ve görüşü benimseyen RF'nin en temel amaçlarından biri ise tarihi Rus topraklarındaki parçalanmış Rus ulusunu yeniden birleştirmektir (Polegkyi, 2011, s. 19). Aşağıdaki paragraflarda da görülebileceği üzere, bu husus, RF lideri Putin'in söylemleri ve eylemlerinde de kendisine yer bulmuştur.

Putin, 2005 yılında SSCB'nin çöküşünü, ''yüzyılın en büyük jeopolitik felaketi'' olarak nitelemiş; milyonlarca Rus vatandaşının, ana vatanı dışında kaldığını ifade etmiştir (RFERL, 2005). Bu algıyla Putin, dağılan ve birbirinden ayrı düşen Rus halkını ana vatanıyla yeniden birleştirmeyi RF dış politikasının en temel amacı olarak belirlemiştir (Le Monde, 2022). Nitekim Putin, RF'ye komşu ülkelerin egemenliğini ihlal ettiği her müdahalesinde, eylemlerini Rus halkını koruma gerekçesiyle meşrulaştırmaya çalışmıştır. 2014 yılında, Kırım krizinde Putin'in *''Doğal olarak bu çağrıyı duymazdan gelemezdik; Kırım'ı ve sıkıntı içindeki sakinlerini terk edemezdik. Bu bizim için ihanet olurdu''* (President of Russia, 2014) söylemi bu bağlamda bir örnektir. Yine Putin'in Ukrayna işgalini başlattığı 24 Şubat 2022 tarihindeki konuşmasında, Ukrayna yönetimini, Ruslara yönelik Nazilik yapmakla suçlaması ve Rus vatandaşlarını koruyacağını ilan etmesi de bu çerçevede bir örneği teşkil etmektedir

(President of Russia, 2022b). Ancak Putin'in Ukrayna'yı Nazilik ile suçlaması, tarihsel dayanaklardan ve güncel gelişmelerden uzaktır. Ukrayna'da, RF'ye karşı savaşan aşırı sağcı silahlı bir grup olan Azov Taburu her ne kadar sıklıkla Nazilik iddialarıyla gündeme gelse de Ukrayna'nın hem devlet hem de toplumunun yapısına bakıldığında, bu ülkenin II. Dünya Savaşı sırasındaki Almanya ile özdeştirilmesi gerçekçi değildir (Rossoliński-Liebe & Willems, 2022, s. 9-10). Dolayısıyla Putin yönetiminin, bu tip ifadelerle eylemlerine iç ve dış destek sağlamaya çalıştığı ileri sürülebilir.

Genel olarak Putin'in söylemlerine bakıldığında, ''Rus halkı'' ifadesiyle Rus etnik kimliğini birleştirici bir çatı olarak kullandığı dikkat çekmektedir. Bu bağlamda 2012 yılında Putin'in ifade ettiği şu sözler örnek olarak gösterilebilir (President of Russia, 2012):

> *''Dünyanın geri kalanı için, etnik kökenimiz ne olursa olsun, biz tek bir halkız ve olmaya devam ediyoruz. Gazilerle yaptığım toplantılardan birini hatırlıyorum. Çeşitli etnik kökenlerden temsilciler vardı: Tatarlar, Ukraynalılar, Gürcüler ve tabii ki etnik Ruslar. Etnik olarak Rus olmayan gazilerden biri şöyle demişti: 'Tüm dünyaya göre biz tek bir halkız, biz Ruslarız.' Bu savaş sırasında da doğruydu ve her zaman da doğru oldu.''*

Özetle Putin, RF'yi ''Rus dünyasının koruyucusu'' olarak görmekte; ülkesinin dış politika kararlarını büyük ölçüde bu algı doğrultusunda belirlemektedir. Nitekim bu husus, aşağıda paragraflarda da belirgin bir biçimde görülecektir. Gelinen noktada Putin'in Ukrayna'yı nasıl bir devlet olarak gördüğünü ve ona karşı nasıl bir imajla politika oluşturduğunu anlamak da önem arz etmektedir.

2008 yılında Ukrayna'nın NATO'ya üyeliğinin tartışıldığı Bükreş Zirvesi'nde, Putin'in ABD Başkanı Bush'a *''Ukrayna'nın bir devlet olmadığını anlamıyorsun, George. Ukrayna nedir ki? Bir kısmı Doğu Avrupa toprağı, büyük kısmı ise bizim*

hediyemiz'' (Marson, 2009) söylemi, Putin'in Ukrayna'ya bakış açısını özetler niteliktedir. Söz konusu ifadeden de anlaşılabileceği üzere Putin, Ukrayna'nın egemenliğini tanımamaktadır. Diğer taraftan Putin, konuşmalarında daima RF ile Ukrayna'nın ortak tarih, kültür ve dine sahip olduğunu vurgulamıştır (President of Russia, 2014; President of Russia, 2015b). Putin'in 2021 yılında kaleme aldığı, *On the Historical Unity of Russians and Ukrainians* başlıklı makale de bu kapsamda değerlendirilebilir. Putin, bu makalede, RF ile Ukrayna'nın ortak tarih, kültür ve dine sahip olduğunu vurgulamış; Ukrayna'yı ''Küçük Ruslar'' olarak nitelemiş; Rus ve Ukraynalıların ''tek bir halk'' olduğunu ifade etmiş; modern Ukrayna'nın büyük bir kısmının Rus topraklarında şekillendiğini savunmuştur (President of Russia, 2021). Başka bir deyişle Putin, Ukrayna'yı Rus kimliğinin önemli bir parçası olarak algılarken, aynı zamanda Ukrayna'yı ''yapay bir devlet'' olarak da tasvir etmiştir. 21 Şubat 2022 tarihinde ise Putin, *''Tekrar vurgulamak isterim ki Ukrayna bizim için sadece komşu bir ülke değildir. Kendi tarihimizin, kültürümüzün ve manevi alanımızın ayrılmaz bir parçasıdır''* (President of Russia, 2022a) söyleminde bulunmuş ve Ukrayna'nın ABD liderliğindeki Batı tarafından RF'ye karşı kullanılan ''kukla'' bir rejim olduğunu belirtmiştir (President of Russia, 2022a). Bu bağlamda Putin'in Ukrayna'nın ''yapay'' ve ''kukla'' bir devlet olduğuna işaret ederek ''bağımlı imajı'' oluşturduğu ve 2014 ile 2022 yıllarında olduğu gibi işgal ve ilhaklarına büyük ölçüde zemin hazırladığı ifade edilebilir.

Son olarak Putin'in ABD'yi nasıl bir devlet olarak gördüğünü ve ona karşı nasıl bir imajla karar verdiğini ele almak da faydalı olacaktır. Putin'in söylemlerine bakıldığında, bu liderin düşüncesine göre Ukrayna'da meydana gelen devrimlerin ve krizlerin iki önemli nedeninin bulunduğu göze çarpmaktadır. Bunlardan birincisi, Ukrayna'nın bağımsız ve egemen bir devlet olmaması, ikincisi ise ABD'nin Ukrayna'yı

RF'ye karşı kışkırtmasıdır. Putin'in algısında Ukrayna; ABD ve liderliğindeki Batı dünyası tarafından RF'yi bölmek için kullanılmaktadır. Putin'in bu algısı, Renkli Devrimlerden bu yana zihninde kökleşmiştir. Putin, Turuncu Devrim, Maidan Devrimi ve Ukrayna-RF Savaşı'nın ABD ile liderliğindeki Batı tarafından desteklendiğini ve Ukrayna'nın kışkırtıldığını sıklıkla ifade etmiştir (Friedman, 2015; President of Russia, 2015a; President of Russia, 2023). Putin'in 2014 yılında ABD'li yetkilileri kastederek, *''Bazen kendilerini bir laboratuvarda gibi hissediyorlar ve yaptıklarının sonuçlarını anlamadan fareler üzerinde her türlü deneyi yapıyorlar''* (Brooke, 2014) ifadesi bu bağlamda bir örnektir. Yine Putin'in 2023 Valdai Tartışma Kulübü buluşmasında, Ukrayna-RF Savaşı'nın nedeni konusunda, ABD'yi suçlaması da bu çerçevede bir örneği teşkil etmektedir (President of Russia, 2023).

Putin'e göre Batı dünyasının lideri ABD'dir. Daima ABD'yi muhatap almaya çalışan Putin, NATO'yu ise ABD dış politikasının bir ''aracı'' olarak görmektedir (President of Russia, 2023). NATO genişlemelerinden tehdit algılayan Putin'e göre ABD ve NATO, RF'ye karşı ''düşmanlık'' yapmaktadır. Üstelik değinilen düşmanlık, Ukrayna üzerinden ve bu ülke kullanılarak yürütülmektedir. Putin'in 21 Şubat 2022 tarihli konuşmasındaki şu söylemi de bu bağlamda bir örnektir (President of Russia, 2022a):

> *''(...) ABD ve NATO'nun ana düşmanını da biliyoruz. Bu Rusya'dır. NATO belgeleri ülkemizi Avrupa-Atlantik güvenliğine yönelik başlıca tehdit olarak resmen ilan etmektedir. Ukrayna böyle bir saldırı için ileri bir köprübaşı görevi görecektir. Eğer atalarımız bunu duysaydı, muhtemelen inanmazdı.''*

Putin, Ukrayna krizini, RF için ''bir ölüm kalım meselesi'' olarak nitelemiştir (President of Russia, 2022b). Dolayısıyla RF liderinin, bu konuyu ''varoluşsal'' bir mesele olarak değerlendirdiği açıktır. Putin, RF karşısındaki esas düşman olarak ise

ABD'yi konumlandırmaktadır. ABD'ye karşı ''düşman imajıyla'' politikalarını oluşturma eğiliminde olan Putin'e göre 2022 yılında başlayan savaş da Ukrayna ile değil; ABD ve liderliğindeki Batı dünyasına karşıdır. Nitekim Putin'in *''Bugün silahlı kuvvetlerimiz, daha önce de belirttiğim gibi, 1.000 kilometreden uzun bir temas hattında, yalnızca neo-Nazi birlikleriyle değil, aslında kolektif Batı'nın tüm askeri aygıtıyla savaşmaktadır''* (President of Russia, 2022a) söylemi de bu kapsamda bir örneği teşkil etmektedir. Yine Putin, 2007 Münih Güvenlik Konferansı'ndan bu yana sürdürdüğü, tek kutuplu sistem eleştirisini, Ukrayna kriziyle de ilişkilendirerek, Ukrayna meselesinin toprakla ilgili olmadığını vurgulamış; uluslararası düzenin ilkeleriyle ilgili olduğunu savunmuştur (President of Russia, 2023). Özetle Putin'in göreli güç algısına göre dünya çok kutupludur. Bu yapı içerisinde Ukrayna; RF ile ABD ve liderliğindeki Batı dünyasının önemli bir mücadele alanıdır.

Putin'in imaj ve algılarının, özellikle Kırım'ın ilhakı ve Ukrayna-RF Savaşı'nın meydana gelmesinde önemli bir unsur olduğu dikkat çekmektedir. Maidan Devrimi'nin hemen öncesinde, RF'nin Ukrayna yönetimine uyguladığı şantajlar, bu devrimin ortaya çıkmasında, RF'nin tetikleyici bir aktör olduğunu göstermektedir. Ancak Ukrayna'daki Amerikan-Rus rekabetinin, Turuncu Devrim ve Maidan Devrimi'ni tetiklediğini öne sürmek için çok kesin kanıtlar bulunmamaktadır. Bunun yerine söz konusu rekabetin, özellikle 2021'de derinleşmesiyle Ukrayna-RF Savaşı'nı körüklediği söylenebilir. RF lideri Putin, ortak tarih, kültür ve din vurgusuyla Ukrayna'yı kendi egemenliğinde görmekte; Ukrayna'yı kukla bir devlet olarak algılamakta, Ukrayna'yı kontrol eden esas gücün ise ABD olduğunu düşünmektedir. Değinilen algıyla Putin, Ukrayna üzerinde ABD ile rekabete girişmiş; Ukrayna'ya yönelik daha müdahaleci politikalar hayata geçirmiştir.

Sonuç olarak 21. yüzyılda kısıtlayıcı stratejik çevrede, Putin'in imaj ve algıları, RF'nin dış politikasının oluşumunda ''çok etkili'' olmuştur. Bu bağlamda Ukrayna üzerindeki Amerikan-Rus rekabeti ekseninde, Putin'in ABD ve Ukrayna'ya yönelik oluşturduğu imaj ve algılar, seçili krizler arasından Ukrayna-RF Savaşı'nda önemli bir rol oynamıştır.

4.2.1.2. Rusya'nın Stratejik Kültürü ve Stratejisinin Yapısı

RF'nin stratejik kültürü, onun dış ve güvenlik politikasındaki eylemleri ve tercihlerine etki etmektedir. RF'nin stratejik kültürü ve stratejilerini daha iyi kavrayabilmek amacıyla ulusal güvenlik strateji belgeleri incelenebilir. Bu kapsamda çalışmanın kuramsal çerçevesinde ortaya konulan yöntem ile 2000 yılındaki Ulusal Güvenlik Konsepti Belgesi ve 2009 ile 2021 senelerinde yayınlanan ulusal güvenlik strateji belgeleri ele alınabilir. Değinilen bu belgeler, 2004-2005 Turuncu Devrim, 2013-2014 Maidan Devrimi ve 2022 Ukrayna-RF Savaşı'ndan önce son yayınlanmış strateji belgeleri olması nedeniyle tercih edilmiştir.

Öncelikle 2000 yılındaki Ulusal Güvenlik Konsepti Belgesi'ni incelemek faydalı olacaktır (BITS, t.y.). Değinilen belgede, herhangi bir ülke ''düşman'' olarak belirtilmese de ''bazı devletlerin'' RF'yi zayıflatmaya çalıştığı savunulmuştur. Ayrıca belgede, NATO'nun doğuya genişlemesinden ve BMGK yetkilendirmesi olmaksızın NATO'nun askeri güce başvurmasından tehdit algılandığı da anlaşılmaktadır. Belgede RF, çok kutupluluğun merkezlerinden biri olarak konumlandırılırken, ABD'nin tek kutupluluğundan ise hoşnut olunmadığı göze çarpmaktadır. Nitekim belgede, RF'nin ulusal çıkarlarının görmezden gelinmesi durumunda ise uluslararası güvenlik ve istikrarın bozulabileceğine dikkat çekilmiştir. Kısacası yukarıda değilmiş olan tüm hususlar göz önüne alındığında, tehdit algısı yüksek bir devlet olduğu anlaşılan RF'nin,

ele alınan belge özelinde savaşı, ‘‘kaçınılmaz bir durum’’ olarak değerlendirdiği ileri sürülebilir.

2000 Ulusal Güvenlik Konsepti Belgesi’nde RF’nin, uluslararası sistemi ‘‘çatışmacı’’ gördüğü; çatışmayı ise ‘‘sıfır toplamlı’’ algıladığı dikkat çekmektedir. Belgede, askeri güç ve şiddetin uluslararası ilişkilerin önemli bir niteliğinin olduğunun vurgulanması, RF’nin uluslararası sistemi çatışmacı gördüğüne bir işarettir. Söz konusu belgede RF, kendine tehdit olabilecek durumları ortaya koymuştur. Belgeye göre RF’nin dünyadaki siyasi, ekonomik ve askeri etkisinin zayıflaması bir tehdittir. Aynı zamanda Batılı askeri (NATO) ve politik örgütlerin güçlenmesi de RF’ye yönelik tehditler arasındadır. Bu bağlamda belgede, NATO genişlemesine ve RF sınırlarına yakın yabancı askeri üsler kurulması ihtimaline değinildiği dikkat çekmektedir. Özetle belgede, RF’nin güç kaybetmesinin yabancı aktörlerin kazancına olacağına inanıldığı göze çarpmaktadır.

RF’nin 2000 Ulusal Güvenlik Konsepti Belgesi’nde, kuvvet kullanımını ‘‘faydalı’’ gördüğü; uluslararası iş birliği için ise ‘‘eşit şartlarda’’ ifadesini sıklıkla kullandığı görünmektedir. Belgede, muhtemel saldırılara karşı RF’nin askeri gücünün ülke çıkarlarını koruyacak kapasiteye çıkarılmasına ve bu düzeyde tutulmasına vurgu yapılmıştır. Ayrıca belgede caydırıcılık da öne çıkarılmış; *‘‘Rusya Federasyonu, herhangi bir saldırgan devlete ya da devletler koalisyonuna karşı her koşul ve durumda istenilen ölçüde zarar vermeyi garanti edebilecek nükleer kuvvetlere sahip olmalıdır’’* (BITS, t.y., s. 12) cümlesi dikkat çekmiştir.

İkinci olarak, RF’nin Gürcistan işgali sonrasında, 2009 yılında ortaya koyduğu Ulusal Güvenlik Strateji Belgesi’ni ele almak önem arz etmektedir (President of Russia, 2009). Gerek bu belge gerekse de Gürcistan işgali, bu devletin savaşı kaçınılmaz gördüğüne önemli bir işaret olmuştur. Belgeye bakıldığında, ABD ve NATO’dan açık

bir şekilde tehdit algılandığı dikkat çekmektedir. Nitekim ABD'nin füze savunma sistemlerini Avrupa'ya yerleştirme kararı ve NATO genişlemeleri eleştirilmiştir. Belgede, devletin egemenliği ve çıkarlarını korumak için askeri güç de dâhil olmak üzere her türlü araçla mücadele edileceğinin altı çizilmiştir. Özetle 2000 yılındaki raporda olduğu gibi bu belgede de RF'nin savaşı, ''kaçınılmaz bir durum'' olarak gördüğü söylenebilir.

2009 Ulusal Güvenlik Strateji Belgesi'nde RF'nin, uluslararası sistemi ''çatışmacı'' gördüğü; çatışmayı ise ''sıfır toplamlı'' algıladığı ifade edilebilir. RF ile AB ve NATO arasındaki ilişkilerin ''eşit bir şekilde'' geliştirilmesinin öneminin vurgulandığı belgede, özellikle NATO-RF ilişkilerinin derinleşmesinin RF'nin çıkarlarının gözetilmesine bağlı olduğu belirtilmiştir. Kısacası RF, sıfır toplamlı bir algıyla NATO ile ilişkilerinin eşit kurulmadığı ve çıkarlarının NATO tarafından gözetilmediği durumlarda oluşturulan ilişkilerin kendisinin yararına olmayacağını düşünmüştür. Belgede, silahlanma yarışına vurgu yapılması da yine RF'nin çatışmayı sıfır toplamlı gördüğüne bir işarettir. Zira belgede RF, ülkelerin nükleer silahlar başta olmak üzere askeri alanda üstünlük sağlama girişimlerinin, tehlikeli bir silahlanma yarışına neden olabileceğini öne sürmüştür.

RF'nin 2009 Ulusal Güvenlik Strateji Belgesi'nde kuvvet kullanımını, ''faydalı'' gördüğü söylenebilir. Zira belgede RF'nin egemenliği ve çıkarlarını korumak için askeri güç de dâhil olmak üzere her türlü aracı kullanmakta kararlı olduğu vurgulanmıştır. Aynı zamanda belgede, RF'nin uzun vadeli ulusal çıkarları arasında, ülkeyi bir dünya gücüne dönüştürme arzusu da ortaya konulmuştur. Belgede, RF'nin askeri ve ekonomik gücünün, ülkenin ulusal güvenliğini sağlayacak düzeyde tutulmasına ve saldırgan devletler karşısında caydırıcılık oluşturmasına vurgu yapılmıştır. Bu bağlamda ABD ile savunma alanındaki eşitliği sağlamak için en az

maliyetle tüm çabanın gösterileceği beyan edilmiştir. Kısacası bu belgede RF'nin kuvvet kullanımını faydalı gördüğü ileri sürülebilir. 2008 yılında Gürcistan'a yapılan askeri müdahale ile RF'nin bir kazanç olarak Gürcistan-Batı ilişkilerini sekteye uğratması da bu devletin kuvvet kullanımını faydalı görme düşüncesini daha fazla güçlendirmiştir.

Son olarak, RF'nin 2021 Ulusal Güvenlik Strateji Belgesi'ni değerlendirmek faydalı olacaktır (Russian Military and Security Research Group, t.y.). Belge, RF'nin Ukrayna işgaline hazırlandığı dönemde yapıldığı için devletin tehdit algısının yüksek olduğu dikkat çekmektedir. Söz konusu belgede, ''dost olmayan ülkeler'' ifadesi sıklıkla kullanılmıştır. Belgenin geneline bakıldığında, bu ifadenin, ABD ve NATO'yu nitelemek için kullandığı anlaşılmaktadır. Belgeye göre dost olmayan ülkeler, RF topraklarındaki ve BDT coğrafyasındaki gerginlikleri kışkırtmakta; RF'nin geleneksel müttefikleri ile olan bağlarını kopartmaya çalışmaktadır. Bu bağlamda belgede, bölgesel savaşların yaşanma olasılığının arttığına vurgu yapılmıştır. Ayrıca belgede RF'nin sosyo-kültürel yapısının ve geleneksel değerlerinin ABD ve müttefikleri tarafından aşındırılmaya çalışıldığı da iddia edilmiştir. Buna karşılık RF'nin her alandaki (askeri, ekonomik ve sosyo-kültürel) güvenliğinin sağlanmasının ''hayati'' önemde olduğu savunulmuştur. Özetle bu belgede de RF'nin savaşı, ''kaçınılmaz'' gördüğü ifade edilebilir.

2021 Ulusal Güvenlik Strateji Belgesi'nde RF'nin uluslararası sistemi ''çatışmacı'' algıladığı; çatışmayı ise ''sıfır toplamlı'' gördüğü söylenebilir. Belgede, Batı dünyasının sistemdeki liderliğinin aşındığına işaret edilmiş; yeni güç merkezlerinin ortaya çıktığı savunulmuştur. Bu belgede, liderliğini kaybeden Batı dünyasının, kurallarını, diğer uluslararası toplum üyelerine dikte etmeye çalıştığı vurgulanmış; söz konusu durumun da devletler arasındaki güveni zedelediğine ve

sistemdeki istikrarsızlıkları artırdığına dikkat çekilmiştir. SSCB sonrası bölgelerde yükselen gerginlikler, ABD'nin güçlü füze sistemlerini Avrupa ve Asya-Pasifik bölgelerinde konuşlandırması, NATO'nun genişleme girişimleri ve bu örgütün RF sınırına yakın yerlerde nüfuz elde etmesi gibi faktörler de belgeye göre RF'nin tehdit algısını artırmaktadır. Kısacası RF, güvenlik kaygılarıyla çatışmayı sıfır toplamlı değerlendirmekte; diğer aktörlerin kazancının kendisinin mutlak kaybı olacağını düşünmektedir.

RF'nin 2021 Ulusal Güvenlik Strateji Belgesi'nde kuvvet kullanımını, ''faydalı'' gördüğü öne sürülebilir. Belgeye göre RF'nin Batı dünyası tarafından tecrit edilme arzusu ve uygulanan çifte standartlar, çok taraflı iş birliğini engellemektedir. Belgede vurgulanan *''Uluslararası ilişkiler aktörlerinin jeopolitik hedeflerine ulaşmak için bir araç olarak askeri gücün önemi giderek artmaktadır''* (Russian Military and Security Research Group, t.y.) cümlesi ise RF'nin askeri gücün kullanımına bakışını özetler niteliktedir. Ayrıca belgede RF'nin ulusal güvenliği ve çıkarlarını sağlamak için askeri gücünün artırılmasına vurgu yapılmış ve nükleer caydırıcılık seviyesinin yeterli düzeyde tutulması savunulmuştur.

Tablo 4

Rusya'nın Analiz Nesnelerinin Puanlanması

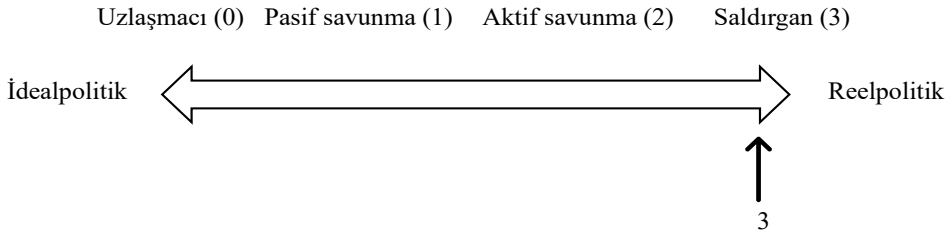
	2000 Ulusal Güvenlik Konsepti Belgesi	2009 Ulusal Güvenlik Strateji Belgesi	2021 Ulusal Güvenlik Strateji Belgesi
İnsan ilişkilerinde savaşın rolü	3	3	3
Çatışmanın doğası	3	3	3
Güç kullanımının faydası	3	3	3
Aritmetik ortalama	3	3	3

Yukarıdaki tabloda, bu başlık altında değerlendirilmiş olan RF'nin analiz nesneleri puanlanmış; aritmetik ortalamaları hesaplanmış ve 3 neticesine ulaşılmıştır. 3

sonucu, stratejik tercih spektrumu üzerinde ‘‘saldırgan’’ stratejisine karşılık gelmektedir. Diğer bir ifadeyle RF’nin dış dünyaya yönelik en temel stratejisinin saldırgan bir yapıda olduğu söylenebilir.

Şekil 6

Rusya’nın Stratejik Tercih Spektrumundaki Konumu

RF’nin tarihi, coğrafyası ve siyasal kültürü; stratejik kültürünü şekillendiren başlıca unsurlardır. Tarihsel süreçte Ruslar, özellikle kültürel olarak Avrupalılardan farklılaşmış ve Ruslar ile Avrupalılar arasında rekabet yaşanmıştır. Soğuk Savaş sürecine gelindiğinde ise Ruslar ile liderliğini yaptığı Doğu Bloku karşısında, ABD önderliğindeki Batı Bloku konumlanmıştır. SSCB, söz konusu dönem boyunca Batı Bloku tarafından kuşatılmaya çalışılmıştır. Soğuk Savaş sona erse ve SSCB dağılmış olsa da Rusların bu ‘‘kuşatılmışlık’’ hissi kaybolmamıştır. Üstelik yeni dönemde de RF, tarihteki selefleri gibi ‘‘büyük güç olma’’ arzusunu sürdürmüştür (Rumer & Sokolsky, 2020, s. 1; Yurchenko, 2024, s. 20). Nitekim bu dönemde RF, tarihsel süreçte Rusların kontrol ettiği coğrafyaları nüfuzu altında görmüş; ABD ile liderliğindeki Batı dünyasının genişleme girişimlerinden tehdit algılamıştır. Rus siyasal kültüründe sert güç kullanarak hedefleri gerçekleştirme anlayışının bulunması nedeniyle RF, askeri kapasitesini artırmaya çalışmıştır. Nihayetinde RF, stratejik kültürünün etkisiyle nüfuzu altında gördüğü ülkelere (Gürcistan ve Ukrayna gibi) yönelik yayılmacı ve saldırgan stratejiler uygulamıştır.

RF, Rus stratejik kültüründe önem arz eden Ukrayna'ya yönelik Turuncu Devrim sonrası dönemde müdahaleci politikalar hayata geçirmiştir. Ukrayna üzerindeki ABD-RF rekabeti ise 2021 yılında oldukça yoğunlaşmıştır. Zira Biden yönetiminin, ABD'de başkanlık görevine gelmesiyle ABD ve NATO, Ukrayna ile iş birliğinin dozunu artırmıştır (Trenin, 2022, s. 37). RF, çoğu zaman Ukrayna'yı Rus tarihi, kimliği ve coğrafyasının ayrılmaz bir parçası olarak görmüştür. Ayrıca Rus stratejik kültüründe Ukrayna, bir savunma hattıdır ve büyük güç statüsüyle de ilişkilendirilmektedir (Götz & Staun, 2022, s. 492). Bu husus da bir önceki başlıkta değinilmiş olan Putin'in ABD'ye yönelik ''düşman'', Ukrayna'ya karşı ise ''bağımlı'' imajıyla birleştiğinde, Ukrayna-RF Savaşı tetiklenmiştir. Diğer bir ifadeyle stratejik kültür ile liderlerin imaj-algıları ara değişkenleri, birbiriyle yakından ilişkilidir.

Sonuç olarak 21. yüzyılda kısıtlayıcı stratejik çevre içerisinde, RF'nin güvenlik ve dış politikasının oluşumunda, stratejik kültürün önemli bir ara değişken olduğu ifade edilebilir. Zira bu stratejik çevrede, stratejik kültür olgusu, dış politikanın oluşumunda; algılama, kararların verilmesi ve uygulanması süreçlerinde ''çok etkili'' olmaktadır. Nihayetinde Rus stratejik kültürü, özellikle Kırım'ın ilhakı sonrasında Ukrayna'daki ABD-RF rekabetini derinleştiren bir unsur olarak öne çıkmış ve bu rekabet seçili krizler arasından Ukrayna-RF Savaşı'nı büyük ölçüde tetiklemiştir.

4.2.1.3. Rusya'da Devlet-Toplum İlişkileri

Rus siyasal kültüründe otoriter bir siyasi anlayış hâkimdir. Putin dönemindeki RF'ye odaklanıldığında da bu husus belirgin bir biçimde göze çarpmaktadır. RF'de muhalefete sıcak bakılmamakta ve baskı uygulanmaktadır. RF yönetiminin, 2011-2012 yıllarında ülkede patlak veren protestolara sert müdahalede bulunması ve 2012'de özellikle sivil toplum ve medyaya yönelik ''yabancı ajanlar kanununu'' hayata geçirmesi bu bağlamda bazı örneklerdir (Perovic, 2018, s. 2). RF yönetiminin bu

anlayışı, yalnızca kendi ülkesi için değil; aynı zamanda nüfuzu altında gördüğü devletler için de geçerlidir. Keza Putin yönetimi, Ukrayna'daki Turuncu Devrim ve Maidan Devrimi gibi sosyal patlamalarda da devrim karşıtı bir pozisyon almıştır.

Yakın dönemde RF'de yapılan her referandum, uluslararası toplum tarafından demokratik ve özgür olmadığı yönünde eleştirilmiştir. 2024 yılında Putin'in yüzde 87 oyla başkanlık seçimini kazanması; Batı dünyası tarafından demokrasi ve özgürlükler üzerinden eleştirilmesi bu kapsamda bir örnektir (Faulconbridge & Osborn, 2024). RF'de yapılan seçimler, her ne kadar demokrasi noktasında tartışmalı olsa da Putin yönetiminin, Rus toplumu tarafından güçlü bir şekilde desteklendiğini de gözden kaçırmamak gerekmektedir. Pew Research tarafından, 2014 yılında yapılan bir anket sonuçları, bu kapsamda örnek olarak gösterilebilir. Bu ankete katılan Rusların yüzde 89'u Ukrayna yönetiminin, Kırım'ın ilhakını tanıması gerektiğini belirtmiştir (Pew Research Center, 2014b). Statista'nın 2021 yılında yaptığı bir araştırmada ulaştığı sonuçlar da bu çerçevede örnektir. Yapılan ankete göre Kırım'ın ilhakından yedi yıl sonra Putin'in ilhak kararı, Rus katılımcıların çoğunluğu tarafından desteklenmiştir. Nitekim bu ankette, katılımcıların yüzde 81'i Kırım'ın ilhakının pozitif bir durum olduğunu ifade etmiştir (Statista, 2021).

Dış politika konularında, toplumun, devlet yönetimine güçlü destek sunmasının, izlenecek politikaların gücünü belirlediğini unutmamak gerekmektedir. 2022 yılında başlayan Ukrayna-RF Savaşı'nın Rus toplumu tarafından büyük ölçüde desteklendiği birçok ankette saptanmıştır (Snegovaya, 2024, s. 2). Chicago Council on Global Affairs ve Levada Center tarafından 2024 yılında, ortaklaşa yapılan bir kamuoyu araştırması bu çerçevede bir örneği teşkil etmektedir. Bu ankete katılan Rus katılımcılar, barış müzakerelerine olumlu bir yaklaşım sergilese de çatışmayı sona erdirmek için RF'nin taviz vermemesi gerektiğini yüzde 71 düzeyinde savunmuşlardır (Smeltz vd., 2024, s.

2). Ankette, Rus kamuoyunda savaş yorgunluğu gözlemlense de araştırmaya katılan Rusların yüzde 76'sının askeri müdahaleyi desteklediği sonucuna ulaşılmıştır (Smeltz vd, 2024, s. 8). Nitekim toplumun, Putin'in imaj ve algıları doğrultusunda ifade ettiği söylemlerden[39] etkilendiği ve Rus stratejik kültürünü paylaştığı unutulmamalıdır. Kamuoyu araştırmaları yine bu bağlamda örnek olarak irdelenebilir. 2020 yılında Levada Center tarafından yapılan bir ankette katılımcılar ''RF'nin düşmanları var mıdır?'' sorusuna yüzde 82 düzeyinde ''evet'' yanıtı vermiştir. Bu oran içerisinden yüzde 70'i ise düşmanın ''ABD'' olduğunu belirtmiştir (Levada Center, 2020). Başka bir ankette de Rusların yüzde 64'ünün Ukrayna'daki çatışmayı, RF ile Batı arasındaki bir ''medeniyet mücadelesi'' olarak değerlendirmesi de Putin'in söylemlerine ve Rus stratejik kültürüne paralel bir yaklaşım olarak görülebilir (NORC, 2024).

RF'deki devlet-toplum ilişkileri incelenirken, bir çıkar grubu olan oligarklara da değinmek önem arz etmektedir. 1990'lı yıllardaki özelleştirmeler ile oligark sınıfı, RF siyasi hayatında güçlü bir aktör olarak ortaya çıkmıştır. 2000 yılında ülke yönetimine gelen Putin, özellikle muhalif oligarklara[40] baskı uygulamış ve enerji sektörü başta olmak üzere birçok alanda devlet kontrolünü sağlamıştır. Nitekim oligarklar, devletin çıkarlarını destekledikleri sürece servetlerini koruyabilir veya artırabilir bir hâle gelmiştir (Marcus, 2017, s. 26). Bu bağlamda Putin'in önemli bir güç kaynağı olan oligarklar[41] ülke dış politikasını çoğunlukla desteklemiştir. ABD ve AB ise özellikle Putin ile oligarklar arasındaki ilişkiyi hedef almıştır. ABD ve AB, Batı ile de güçlü ticari bağları bulunan Rus oligarklara, 2014 yılından günümüze ulaşan süreçte önemli yaptırımlar uygulamış; yurt dışı varlıklarının büyük kısmını dondurmuştur (Goodley vd., 2022). Başka bir deyişle hem oligarkların Putin yönetimine olan sadakati hem de

[39] Bu söylemlere, çalışmanın önceki kısımlarında, ''Putin'in İmaj ve Algıları'' başlığında yer verilmiştir.
[40] Vladimir Gusinsky ve Mihail Hodorkovski bu bağlamda iki örnektir.
[41] Alexei Mordashov, Igor Sechin, Nikolay Tokarev, Alisher Usmanov, Roman Abramovich, Sergei Roldugin, Mikail Fridman ve Oleg Deripaska ünlü oligarklar arasındadır.

Putin'in Ukrayna politikasının gücü sınanmıştır. Ancak oligarklar, yaptırımlardan zarar görse de büyük ölçüde Putin yönetimini desteklemeye devam etmiştir.

RF'deki sivil-asker ilişkilerine bakıldığında ise 1990'lı yıllarda ordu üzerinde sivil kontrolün kurulamadığı göze çarpmaktadır. Ordunun büyük ölçüde sivil kontrol altına girmesi, 21. yüzyılda Putin liderliğinde gerçekleşmiştir (Konyshev & Sergunin, 2018, s. 178). 2007 yılında, Anatoly Serdyukov'un savunma bakanı olarak atanması da ordu üzerindeki sivil kontrolün güçlenmesine bir örnektir. Serdyukov'un kariyerinde, askeri ve savunma alanında hiçbir deneyimi bulunmamaktadır (Konyshev & Sergunin, 2018, s. 173).

Putin, liderliği boyunca hem Rus ordusunun askeri kapasitesini güçlendirmeye çalışmış hem de ordu üzerindeki siyasi kontrolünü artırmayı amaçlamıştır. Nitekim dış politikada askeri güce başvurmaktan kaçınılmamıştır. Rus ordusu, Gürcistan, Suriye ve Ukrayna gibi birçok ülkede askeri müdahaleler gerçekleştirmiştir. 2022 Ukrayna-RF Savaşı ise RF'nin sivil-asker ilişkilerinde ciddi sınamalar meydana getirmiştir.

Ukrayna-RF Savaşı'nın başlangıcından itibaren RF Savunma Bakanı Sergey Şoygu ve Genelkurmay Başkanı Valery Gerasimov, başarısızlıkları öne sürülerek Rus savaş muhabirleri tarafından sıklıkla eleştirilmiştir (Waller & Overfield, 2025, s. 57). Savunma bakanlığı, Ukrayna'da RF için çatışan düzensiz askeri grupların kendisiyle resmî sözleşme imzalamasını istemiştir. Wagner paralı askeri grubunun sahibi Yevgeny Progojin (bir oligarktır) ise böyle bir durumda grubu üzerindeki gücünün sarsılacağını fark etmiştir. Prigojin, birçok kez Şoygu ve Gerasimov'a ihtiyaç duyulan malzemelerin kendilerine gönderilmemesi ve çatışmanın yanlış yönetilmesi konusunda eleştiriler yöneltmiştir. Nitekim Prigojin, Haziran 2023'te ayaklanma gerçekleştirmiş ve Wagner birlikleri, Moskova'ya doğru ilerlemiştir. Prigojin ile RF yönetimi arasında yapılan görüşmeler neticesinde eylemden vazgeçilmiştir. Putin, ayaklanmayı ''ihanet'' olarak

nitelerken, ayaklanmadan iki ay sonra Prigojin, tartışmalı bir uçak kazasında hayatını kaybetmiştir (Aris, 2023, s. 2-3).

Ukrayna-RF Savaşı'ndaki askeri başarısızlıklar, RF için büyük siyasi sorunlara neden olmasa da bu durum, üst düzey askeri yetkililer arasındaki huzursuzluğu artırmıştır. Bu bağlamda Putin ve savunma bakanlığının en temel kaygısının ordu üzerindeki kontrolü yitirmek olduğunu söylemek gerekmektedir. Nihayetinde RF yönetimi, Rus ordusu içerisindeki sadakat duygusuna zarar vereceğini düşündüğü askeri subayların ordudan tasfiyesine hız kazandırmıştır (Shamiev, 2023). Keza 2022 ile 2024 yılları arasında çok sayıda üst düzey askeri yönetici görevden alınmış veya tutuklanmıştır (Shamiev, 2024, s. 3; Waller & Overfield, 2025, s. 26). Diğer bir ifadeyle Putin yönetimi, ordu üzerindeki sivil kontrolü güçlendirecek girişimlerde bulunmuştur. 2012 yılından beri savunma bakanlığı görevini yürüten Şoygu yerine, Mayıs 2024'te, askeri geçmişi olmayan Andrey Belousov'un atanması da bu bağlamda bir örnektir (Shamiev, 2024, s. 2).

2022 Ukrayna-RF Savaşı'nda RF'nin devlet-toplum ilişkilerinin de pay sahibi olduğunu ifade etmek gerekmektedir. Zira Putin yönetimi, bu başlık altında ele alınan verilerde de görülebileceği üzere dış politikada halk, oligark sınıfı ve ordu tarafından çoğunlukla desteklenmektedir. Nitekim bu durum, kararların verilmesi ve uygulanması süreçlerinde Putin'in daha özgür hareket edebilmesini sağlamaktadır. Bu bağlamda halkın ABD'ye yönelik tutumu değerlendirilebilir. Önceki paragraflarda 2020 yılındaki bir ankette, Rus katılımcıların yüzde 70'inin ABD'yi ‘‘düşman’’ olarak nitelediği ifade edilmiştir (Levada Center, 2020). Halkın değinilen bu tutumu, Putin'in ABD'ye yönelik oluşturduğu ‘‘düşman’’ imajına da paralel bir yaklaşımdır. Dolayısıyla 2021'de Putin yönetimi, Ukrayna üzerinde ABD ile rekabetini derinleştirirken, iç muhalefetten büyük ölçüde yoksun bir şekilde bunu yapmış; eylemleri daha kararlı olmuştur. Nitekim Putin

yönetimi, aldığı iç destekle savaşa girmekten kaçınmamıştır. RF'nin devlet-toplum ilişkilerindeki uyum, savaş sürecinde de tamamen sarsılmamıştır. Ne var ki savaş, orta ve uzun vadede RF'nin devlet-toplum ilişkilerini olumsuz etkileyebilir.

Sonuç olarak 21. yüzyılda kısıtlayıcı stratejik çevre içerisinde, RF'nin devlet-toplum ilişkilerinin, dış politikasını şekillendiren önemli bir unsur olduğu söylenebilir. Bu kısıtlayıcı stratejik çevrede, dış politikanın oluşumunda liderlerin imaj-algıları ve stratejik kültüre göre daha az etkili bir ara değişken olan devlet-toplum ilişkileri, RF liderinin kararlarını güçlendirmektedir. Nitekim bu husus, Putin yönetiminin Ukrayna üzerinde ABD ile rekabet politikasını kararlı kılarken, bu rekabetten doğan Ukrayna-RF Savaşı'nda da pay sahibi olmuştur.

4.2.1.4. Rusya'nın Devlet Yapısı ve Kurumsal Düzeni

Gorbaçov döneminde, Rusya'da demokratikleşme eğilimi başlamıştır. 1991 sonrasında RF'de, parlamento ve başkanlık için görece rekabetçi seçimler yapılmıştır. Bu yıllarda, RF siyasi hayatında çeşitli partiler ve STK'lar faaliyet göstermiş, devlet tarafından kontrol edilmeyen medya kuruluşları da çoğalmıştır (McFaul & Stoner-Weiss, 2008, s. 69). Ancak Yeltsin, reformlar karşısında dirençli bir parlamentoyla karşı karşıya kalmıştır. Başkan ile parlamento arasında artan gerilimler neticesinde Yeltsin, ordu aracılığıyla parlamentoyu fiilen ele geçirmiş ve meclisi feshetmiştir. Nitekim 1993'te yeni anayasa yapılmış; Devlet Duması ve Federasyon Konseyi'nden oluşan iki kanatlı bir meclis hayata geçirilmiştir (Heywood, 2013, s. 327; The Russian Government, t.y.). Anayasaya göre RF'nin rejimi, yarı-başkanlıktır. Çünkü yürütmenin başı, halk tarafından seçilen devlet başkanıdır; yürütmede bir de parlamentonun güvenoyuna tabi hükümet yer almaktadır. Ne var ki siyasal kültürün de etkisiyle aşağıdaki paragraflarda da görülebileceği üzere RF'nin siyasi yapısında, otoriter bir sistem ortaya çıkmıştır.

1993 Anayasası'nda kuvvetler ayrılığına işaret edilse de devlet başkanı, diğer kuvvetler üzerinde konumlanmaktadır. RF'de devlet başkanı; başbakan ve bakanları atama-görevden alma, parlamentoyu feshetme, kararname çıkarma, kanun teklifinde bulunma ve kanunları reddetme gibi birçok önemli yetkiye sahiptir. Başkanın önerdiği başbakan adayı, Duma tarafından onaylanmaktadır. Anayasaya göre eğer Duma, başbakanı üç kez reddederse devlet başkanı Duma'yı feshedebilmektedir. Devlet başkanı, bakanlar ve başbakan yardımcılarını, başbakanın önerisi ile Duma'nın onayı gerekmeksizin atamakta ve görevden almaktadır. Bu sistemde, hükümet hem başkan hem de parlamentoya karşı sorumludur; ancak hükümeti görevden alma yetkisi esasen devlet başkanındadır. Ayrıca yasama organı, devlet başkanını suçlama yoluyla görevden alma yetkisine sahip olsa da bu hususun hayata geçirilmesi de zorlu bir süreç gerektirmektedir (The Russian Government, t.y.).

Putin'in iktidara gelmesiyle 2000'li yılların başlangıcından itibaren devlet yönetiminde merkezileşme ivme kazanmıştır. Rusya Anayasası'na göre federasyon içerisinde seksenin üzerinde idari birim bulunmaktadır. Bunlar; cumhuriyetler, kraylar, oblastlar, federal öneme sahip şehirler, özerk oblast ve okruglardır (The Russian Government, t.y.). 2000 yılında bu birimler, liderinin devlet başkanı tarafından atandığı yedi[42] federal bölge çatısı altında toplanmıştır. Böylelikle idari birimlerin merkezi yönetime bağlılığı artırılmıştır (Kemaloğlu, 2016, s. 2). Öte yandan Putin, hızla medya ve oligarklar üzerindeki baskısını artırmış ve kontrol sağlamıştır. Nitekim yeni dönemle birlikte RF'de, 1990'lı yılların görece rekabetçi seçimleri sona ermiştir (Miller, 2024, s. 283-284). Zira siyasi partileri gerek medya aracılığıyla gerekse de maddi olarak destekleyen muhalif oligarklar, Rus siyasi hayatından uzaklaştırılmıştır (Miller, 2024, s. 290).

[42] Günümüzde RF'de sekiz federal bölge bulunmaktadır.

Putin'in merkeziyetçi politikalarını güçlendiren en önemli nedenlerden biri Birleşik Rusya Partisi'nin parlamentodaki çoğunluğu ele geçirmesidir. Bu kapsamda bakıldığında, 2007 yılındaki yasama seçimlerinde, Birleşik Rusya Partisi'nin oyların yüzde 64'ünü aldığı dikkat çekmektedir (Heywood, 2013, s. 327). Putin'in partisinin hâkim olduğu parlamento, başkanın kararlarını daima desteklemiştir. Diğer taraftan Yeltsin döneminde ise başkan ile parlamento arasında gerginliklerin bulunduğunu unutmamak gerekmektedir. Dolayısıyla Yeltsin dönemindekine göre Putin liderliğinde, başkan-parlamento ve başkan-hükümet ilişkileri daha az çatışmacı bir yapıya dönüşmüştür (Erdem, 2017, s. 238).

2000 ve 2004 yılında peş peşe iki dönem başkan seçilen Putin, 2008 yılındaki seçimlerde anayasaya göre üçüncü dönemi olacağı için aday olamamıştır. Putin yerine, ona yakınlığıyla bilinen Medvedev aday olmuş ve kazanmıştır. Putin ise 2008-2012 arasında başbakanlık görevini üstlenmiştir. 2008 yılında anayasa değişikliği yapılmış ve başkanlık süresi dört yıldan altıya çıkarılmıştır (Heywood, 2013, s. 327). 2012 yılında başkanlığa dönüş yapan Putin, 2018 yılındaki başkanlık seçimlerini de kazanmıştır. Yine anayasa, Putin'in 2024 yılındaki seçimlere katılmasına engel teşkil etmiştir. Buna karşılık 2020 yılında bir anayasa değişikliği daha yapılmış; böylelikle Putin'in 2024 ve 2030 seçimlerine yeniden katılmasının önü açılmıştır (Hutcheson & McAllister, 2021, s. 356). 2024'te gerçekleştirilen başkanlık seçiminde de beklenildiği üzere Putin galip gelmiştir (Faulconbridge & Osborn, 2024).

Putin dönemindeki RF'ye bakıldığında, devlet yönetiminde her ne kadar otoriter bir anlayış söz konusu olsa da demokrasi ile olan bağlantının sürdürülmeye çalışıldığı dikkat çekmektedir. Putin, ülkede demokratik yapıları tamamen ortadan kaldırmamış; seçimli bir otoriterlik benimsemiştir. Putin yönetimi, seçimlerdeki yüksek katılımı ve oy oranlarını, meşruiyeti açısından önemsemiştir. Ne var ki liberal demokrasinin

yayılması, Putin yönetimini riske atabilecek bir güvenlik meselesidir (Prozorova, 2024, s. 1693). Keza Putin, liberal demokrasinin, Gürcistan ve Ukrayna gibi nüfuzu altında gördüğü alanlara yayılmasından hoşnut olmamaktadır. Putin'in Renkli Devrimlere karşı olan tutumu da bu bağlamda bir örneği teşkil etmektedir.

Kısıtlayıcı stratejik çevrede liderler, iç kurumlarla pazarlığa girmemekte; daha baskın birer aktör hâline gelmektedir. Buna ek olarak RF'de otoriter bir devlet anlayışının bulunduğunu da yeniden belirtmek gerekmektedir. Bu kapsamda Putin, kısıtlayıcı stratejik çevrede, kararların verilmesi ve uygulanması aşamasında, iç baskılardan uzak, daha özgür bir şekilde hareket edebilmektedir. Söz konusu durum da izlenen politikaların gücünü belirlemektedir. 2021 yılında ABD'nin Ukrayna'da artan etkisi, RF'nin parlamentosunda da tepkiyle karşılanmıştır (The State Duma, 2021a; The State Duma, 2021b). Keza savaş sürecinde de parlamento yaşanan tüm olumsuzluklara rağmen savaşa güçlü bir şekilde destek vermiştir (The State Duma, 2025). Özetle Putin yönetiminin, iç kurumlar üzerindeki hâkimiyeti ve aldığı iç destek, Ukrayna'da izlenen politikaların kararlılığını sağlamış; devletin kurumsal yapısı, Ukrayna-RF Savaşı'nın önünde bir engel teşkil etmemiştir.

Sonuç olarak 21. yüzyılda kısıtlayıcı stratejik çevrede, RF'nin devlet yapısı ve kurumsal düzeni, dış politikasını önemli ölçüde şekillendirmiştir. Bu stratejik çevrede, dış politikanın oluşumunda devlet-toplum ilişkileri gibi daha az etkili bir ara değişken olan devletin yapısı ve kurumsal düzeni, RF liderinin kararlarının gücünü belirlemiştir. Nihayetinde iç destek, Ukrayna üzerindeki ABD-RF rekabetinde Putin yönetimine bir güç sağlarken, bu rekabetten Ukrayna-RF Savaşı'nın doğmasını da kolaylaştırmıştır.

4.2.2. Krizlerin ABD'nin Ara Değişkenleri Bağlamında Analizi

21. yüzyılda ABD, uluslararası sistemdeki en güçlü devlettir; ancak çok kutupluluğa bir dönüşüm de yaşanmaktadır. Sistemdeki çok kutupluluk hedefinin bir

temsilcisi olan RF ise ABD'nin stratejik çevresini ''kısıtlayıcı'' hâle getiren aktörler arasındadır. RF'nin Gürcistan ve Ukrayna gibi ülkeler üzerinde askeri müdahalelerde bulunarak ABD'nin liderliğini yaptığı Batı dünyasının güvenlik sistemine tehdit olarak yükselmesi bu bağlamda bir örnektir. Bu dönemde, ABD'nin algıladığı tehdidin netlik düzeyi ise çoğunlukla ''yüksek'' seyretmiştir. Çünkü ABD, bu dönemde RF'nin kapasitesi ve revizyonist niyetlerini daha açık ve net bir biçimde algılamıştır.

Kısıtlayıcı stratejik çevre içerisinde, ABD liderlerinin imaj-algıları ve stratejik kültür ara değişkenleri, tehdidin algılanması ve izlenecek politikalarda ''çok etkili'' bir hâle gelmiştir. Bu süreçte, ABD'deki devlet-toplum ilişkileri ve devletin yapısı ile kurumsal düzeni ara değişkenleri ise görece ''az etkili'' seyretmiştir. Ancak Ukrayna ve RF'ye göre daha yerleşmiş bir demokratik siyasi-toplumsal yapıya sahip olan ABD'nin karar verme süreçlerinde iç pazarlığın bazı zamanlarda yoğun bir şekilde yaşandığını da belirtmek gerekmektedir. Nitekim değinilen dört ara değişken, ABD'nin dış politikasını belirlemiştir.

Gelecek alt başlıklarda, ABD açısından sırasıyla; liderlerin imaj-algıları, stratejik kültür, devlet-toplum ilişkileri ve devletin yapısı ile kurumsal düzeni ara değişkenleri ele alınacaktır. Böylelikle Ukrayna üzerindeki Amerikan-Rus rekabeti dikkate alınarak, bu rekabetin seçili krizlerden hangilerine zemin hazırladığı ve bu krizlerin kökeni/nedenleri ABD perspektifinden araştırılacaktır.

4.2.2.1. Bush, Obama ve Biden'ın İmaj ve Algıları

ABD liderlerinin imaj ve algılarının, Ukrayna'daki seçili krizlere etkisinin değerlendirilmesi önemlidir. Bu kapsamda 2004-2005 Turuncu Devrim, 2013-2014 Maidan Devrimi ve 2022 Ukrayna-RF Savaşı'nın ilk meydana geldiği anda ABD yönetiminde olan George W. Bush, Obama ve Biden üzerinde durmak faydalı olacaktır.

İlk olarak, Bush'un kendi ülkesini değerlendirme şekli ve uluslararası sistemde konumlandırma biçimine bakılabilir. 11 Eylül ile Bush, uluslararası sistemde, ABD'nin tek kutupluluğunu yerleştirmeye çalışmış; ülkesinin değerlerini (demokrasi, özgürlük ve serbest piyasa ekonomisi gibi), gerektiğinde kuvvet kullanarak yaymayı kutsal bir amaç olarak benimsemiştir (Pfiffner, 2004, s. 176). Her ABD başkanı, Amerikan tarihi ve misyonlarını, teolojik açıdan açıklama eğiliminde olsa da özellikle Bush, seleflerinin çoğundan, daha açık bir şekilde bu yaklaşımı uygulamıştır. Nitekim Bush'un, 2003 yılında, *''Tanrı'dan gelen bir misyonla hareket ediyorum. Tanrı bana 'George, git ve Afganistan'daki teröristlerle savaş' dedi. Ben de yaptım, sonra Tanrı bana 'George git ve Irak'taki zulmü sona erdir' dedi ve ben de yaptım''* (Cornwell, 2005) söyleminde bulunduğunun iddia edilmesi bu bağlamda bir örneği teşkil etmektedir. Dolayısıyla Bush'un temel algısına bakıldığında, ABD'yi dünyaya özgürlük ihraç eden istisnai bir devlet olarak gördüğü söylenebilir.

Bush'un Ukrayna'yı değerlendirme biçimine bakmak gerekirse, Kuçma yönetiminden, RF ile yakınlaşması ve otoriter eğilimleri dolayısıyla hoşnut olmadığı görünmektedir. Kasım 2004'te Ukrayna'daki başkanlık seçimleri öncesinde de Bush, Kuçma'ya gönderdiği bir mektupla referandumun adil yapılması yönünde uyarılarda bulunmuştur (Bumiller, 2004). Bu süreçte Bush, RF'nin Ukrayna'ya yönelik baskısına rağmen Turuncu Devrimi desteklemiştir. Nihayetinde Bush'un desteklediği aday olan Yuşçenko, tekrarlanan ikinci tur seçimini kazanmıştır. Bush, Ukrayna Başkanı Yuşçenko ile Nisan 2005'te yaptığı görüşmede, Turuncu Devrimi ''demokrasinin bir örneği'' olarak nitelemiştir. Bu görüşmede Bush, Ukrayna'nın da Afganistan ve Irak gibi özgürleştiğine işaret etmiş; özgürlüğü, diğer uluslara yaymanın ortak bir hedef olduğunu söylemiştir. Yine aynı konuşmasında Bush, Ukrayna'nın AB ve NATO'ya katılmasını da desteklediğini ifade etmiştir (The White House, 2005).

Bush'un RF'yi nasıl bir devlet olarak gördüğünü anlamak da önem arz etmektedir. Bush, 11 Eylül öncesinde, Haziran 2001'de Putin ile yaptığı bir görüşmede, ABD ve RF'nin artık düşman olmadığını vurgulamıştır (The White House, 2001). Bunun yerine Bush, RF'ye terörle mücadelede iş birliği geliştirilmesi gereken bir devlet olarak yaklaşmıştır. Nitekim 11 Eylül saldırılarıyla terörizm gibi bir küresel sorunun öne çıkması, ABD ile RF arasındaki iş birliğini güçlendirmiştir (McFaul & Person, 2022, s. 31). Ne var ki bu yakınlık, ABD'nin, BDT coğrafyasında yaşanan Renkli Devrimlere destek vermesi sonrasında sarsılmıştır.

İkinci olarak, 2009 yılında göreve gelen Obama'nın kendi ülkesini değerlendirme ve uluslararası sistemde konumlandırma biçimi ele alınabilir. Obama, 11 Eylül sonrasında Bush yönetiminin izlediği tek taraflı politikalarla dünyada yükselen Amerikan karşıtlığını ortadan kaldırmayı ve ABD'nin itibarını yeniden artırmayı hedeflemiştir. Bu bağlamda Obama, Bush yönetiminden farklı olarak uluslararası ortamda hem müttefik hem de müttefik olmayan aktörlerle iş birliği geliştirmeye özen göstermiştir. Obama, 2016 yılında yaptığı bir konuşmada, ABD'nin dünyadaki en güçlü devlet olduğunu savunmuş; ancak ABD'nin her istikrarsız bölge ve ülkeyi ele geçirip yeniden inşa edemeyeceğini belirtmiştir (Garamone, 2016). Özetle Obama'ya göre ABD, dünyanın lideri olarak görülmektedir; ne var ki bu liderlik, Bush'un düşündüğü gibi müdahaleciliğe karşılık da gelmemektedir.

Obama'nın Ukrayna'ya bakış açısını ele almak gerekirse, Yanukoviç yönetiminden memnun olmadığı söylenebilir. Bu bağlamda Obama, Yanukoviç'e ülkedeki demokratik sorunlara ilişkin sıklıkla eleştiriler yöneltmiştir. Keza Maidan Devrimi sürecinde de Obama, Yanukoviç yönetimine, barışçıl protestolara sert cevap vermemesi konusunda uyarılarda bulunmuştur (Woehrel, 2014, s. 10). Yanukoviç'in görevden ayrılmasını arzulayan ve protestoları savunan Obama, kriz sürecinde Ukrayna

halkından taraf olmuş; Yanukoviç sonrası kurulan geçici hükümeti ve Poroşenko yönetimini de desteklemiştir (BBC, 2014).

Obama'nın RF'yi nasıl bir devlet olarak gördüğünü incelemek de önem arz etmektedir. Obama, RF'nin Gürcistan işgalinden beş ay sonra, ABD-RF ilişkilerinin gergin olduğu bir dönemde göreve başlamıştır. 2009 yılında Obama, RF ile diyalog kurarak, ilişkilerde sıfırlama politikası başlatmış ve bir yakınlaşma yaşanmıştır (Pifer, 2015, s. 111). Bu bağlamda 2009-2012 yılları arasında ABD-RF ilişkileri büyük ölçüde olumlu seyretmiştir (Stoner & McFaul, 2015, s. 172). Ancak özellikle Maidan Devrimi ile ilişkiler yeniden gerilmiş; Obama, Ukrayna'daki şiddetten RF'yi sorumlu tutmuş, birçok alanda bu ülkeye yaptırım uygulamıştır. ABD ve RF arasında yükselen gerilime rağmen Obama, RF'yi ''düşman'' olarak nitelemekten kaçınmıştır; bunun yerine Mart 2014'te yaptığı bir açıklamada, RF'nin, yakın komşularını tehdit eden bölgesel bir güç olduğunu ifade etmiştir (Borger, 2014).

Üçüncü olarak da 2021'de başkanlığı devralan Biden'ın kendi ülkesini değerlendirme biçimi ve uluslararası sistemde konumlandırma şekli ele alınabilir. Biden, başkanlığı boyunca, sıklıkla sistemdeki devletleri, demokrasiler-otokrasiler olarak ikiye ayırmış; söz konusu taraflar arasında savaşın ve rekabetin varlığına vurgu yapmıştır (Youngs, 2022). Başkan Biden, müttefikleriyle ilişki geliştirmeyi, demokratik ülkeleri güçlendirmeyi, otoriter devletlerle ise mücadeleyi kendisine amaç edinmiştir. Biden'a göre ABD, demokratik dünyanın lideridir; ABD'nin sahip olduğu demokratik değerleri ise onun küresel gücünün ve ittifaklarının en önemli unsurudur (Calabresi, 2024). Özetle başkanlığı boyunca, dış politikada büyük ölçüde çok taraflı hareket etmeye çalışan Biden'a göre ABD'nin dünyadaki liderliğini koruması; demokrasiyi savunması ve güçlendirmesine bağlıdır.

Biden'ın Zelenski liderliğindeki Ukrayna'yı değerlendirme biçimine bakmak gerekirse bu ülkeyi, demokrasi için mücadele eden önemli bir aktör olarak gördüğü ifade edilebilir (Hirsh, 2022). Biden gerek savaş öncesi dönemde gerekse de savaş boyunca, Ukrayna'nın toprak bütünlüğünü desteklemiş; bu ülkeye ekonomik, askeri ve siyasi destek sağlamıştır. Başkan Biden, genel olarak Ukrayna-RF Savaşı'nı demokrasi ile otokrasinin savaşı olarak çerçevelemiştir. Bu bağlamda Biden'a göre RF, Ukrayna işgaliyle demokrasinin temel ilkelerine (ulusların kendi kaderini belirleme hakkı ve kuvvet kullanma yasağı gibi) saldırıda bulunmuştur. Nitekim Biden, *''Bu, İkinci Dünya Savaşı'nın sona ermesinden bu yana kurulan kurallara dayalı uluslararası düzene doğrudan bir meydan okumadan başka bir şey değildir''* (U.S. Embassy in Ukraine, 2022) söylemiyle de söz konusu duruma işaret etmiştir. Kısacası Biden'ın Ukrayna meselesini, RF ve Ukrayna ile sınırlandırmadığı, lideri olduğu uluslararası sistemin temel dinamikleriyle özdeşleştirmeye çalıştığı dikkat çekmektedir.

Biden'ın RF'yi nasıl bir devlet olarak gördüğünü ve bu ülkeye yönelik nasıl imaj oluşturduğunu anlamak da önemlidir. Biden, 2021 yılının başında ABD yönetimine gelmesiyle RF karşısında konumlanmış ve Ukrayna ile gerek NATO ile gerekse de ikili ilişkiler aracılığıyla yakın bir iş birliği geliştirmiştir (Åslund, 2021; Mearsheimer, 2022, s. 20; Trenin, 2022, s. 37). Mart 2021'de Biden, Putin'i ''katil'' olarak nitelemiş; RF'nin Trump'ın aleyhine olacak şekilde ABD'nin başkanlık seçimlerine müdahale ettiğini düşünmüştür (Mangan, 2021). Haziran 2021'de Biden, Putin'i ''otokrat'' olarak tanımlamış; ABD-RF ilişkilerinin son yılların en düşük seviyesinde olduğunu ifade etmiştir (Holland, 2021). Öncesinde de değinildiği üzere Biden, sıklıkla demokrasiler ile otokrasiler arasında savaşın varlığına vurgu yapmış; Ukrayna'yı da bu bağlamda değerlendirmiştir (Youngs, 2022). Nitekim Biden, Ukrayna-RF Savaşı sürecinde Putin'i birçok kez ''diktatör'' ve ''savaş suçlusu'' gibi kelimelerle de eleştirmiştir (Breuninger,

2022). Bu savaş sürecine bakıldığında, Başkan Biden'ın RF Devlet Başkanı Putin'i düşman olarak resmettiği göze çarpmaktadır (Hammoud, 2024, s. 180). Dolayısıyla Biden'ın, Ukrayna-RF Savaşı'nı ele alış biçimi ve Ukrayna ile RF'ye ilişkin temel yaklaşımı göz önüne alındığında, söz konusu başkanın RF'ye yönelik ''düşman imajı'' oluşturduğu söylenebilir.

Seçili krizler arasından Turuncu Devrim ve Maidan Devrimi'ne giden süreçte ABD-RF ilişkilerinde çok büyük bir sorunun olmadığı dikkat çekmektedir. Ukrayna-RF Savaşı'ndan önce ise Biden, 2021 yılı boyunca RF'ye karşı ''düşman imajıyla'' hareket etmiş ve özellikle Ukrayna üzerinde bu devletle rekabete girişmiştir. Aynı zamanda Biden'ın oluşturduğu bu imaj, bir sonraki başlıkta ortaya konulacak olan Amerikan stratejik kültürüyle de birleştiğinde, Rus stratejik kültüründe Ukrayna'nın ne denli önemli olduğunun göz ardı edilmesi veya gözden kaçırılması tetiklenmiştir. Nitekim RF, Biden yönetiminin, kendisine ve Ukrayna'ya yönelik tutumundan tehdit algılamış ve Ukrayna üzerinde daha saldırgan bir eğilime girmiştir.

Sonuç olarak 21. yüzyılda kısıtlayıcı stratejik çevre içerisinde, Bush, Obama ve Biden'ın algıları, ABD'nin dış politikasının oluşmasında ''çok etkili'' olmuştur. Bu bağlamda Ukrayna üzerindeki Amerikan-Rus rekabeti ekseninde, söz konusu üç başkan arasından Biden'ın imaj ve algıları, seçili krizlerden Ukrayna-RF Savaşı'nda önemli bir pay sahibidir.

4.2.2.2. ABD'nin Stratejik Kültürü ve Stratejisinin Yapısı

ABD'nin stratejik kültürü, onun dış ve güvenlik politikasındaki eylemleri ve tercihlerini belirlemektedir. Söz konusu devletin, stratejik kültürü ve stratejilerini daha iyi anlayabilmek adına, ABD'nin ulusal güvenlik strateji belgeleri incelenebilir. Bu kapsamda, çalışmanın kuramsal çerçevesinde ortaya konulan yöntem ile ABD'nin 2002 (Bush Doktrini), 2010 (Obama Doktrini) ve 2022 (Biden Doktrini) yıllarındaki ulusal

güvenlik strateji belgeleri ele alınabilir. Bush Doktrini, 2004-2005 Turuncu Devrim, Obama Doktrini de 2013-2014 Maidan Devrimi'nden önce yayınlanan son doktrinler olduğu için tercih edilirken; Biden Doktrini ise 2022 Ukrayna-RF Savaşı sırasında yayınlanan belge olması nedeniyle seçilmiştir.

Öncelikle Bush Doktrini irdelenebilir (The White House, 2002). Belgede, savaşın ''kaçınılmaz'' bir durum olarak algılandığı dikkat çekmektedir. Belge, 11 Eylül saldırılarının akabinde ortaya konulmuş; ABD'nin bir savaş içerisinde olduğu ifade edilmiştir. Ancak belgede, herhangi bir devletin düşman olarak konumlandırılmadığı da görünmektedir. Bunun yerine, düşman olarak nitelenen terör örgütleri ve terörizm destekçisi olan haydut ülkelerdir. Bu aktörlerin kitle imha silahlarına ulaşması ihtimalinden, ABD yönetiminin yoğun bir şekilde tehdit algıladığı anlaşılmaktadır. Belgede kullanılan, *''Donanmalar ve ordulardan ziyade, öfkeli azınlığın elindeki yıkıcı teknolojiler tarafından tehdit ediliyoruz. Ulusumuza, müttefiklerimize ve dostlarımıza yönelik bu tehditleri bertaraf etmeliyiz''* (The White House, 2002, s. 1) ifadesi de bu bağlamda bir örnektir. Nitekim belgede, ABD'nin barışçıl hareket etmeyeceği ve bir saldırıya uğramadan da düşmanlarını yok edebileceği belirtilmiştir.

Bush Doktrini'nde uluslararası sistemin ''çatışmacı'' olarak görüldüğü; çatışmanın ise ''sıfır toplamlı'' algılandığı dikkat çekmektedir. Belgede, ABD'nin gerek müttefikleriyle gerekse de sistemdeki diğer güç merkezleriyle (RF, ÇHC ve Hindistan gibi) iş birliği vurgulansa da bu dönemde çoğunlukla tek taraflı hareket edilmiştir. Belgede, dünyanın bizden olanlar ve olmayanlar olarak ikiye ayrıldığı görünmekte ve sıklıkla savaştan söz edilmektedir. Belgede, ABD'nin istisnai bir ulus olarak değerlendirildiği de öne çıkmaktadır. Belgedeki, *''Sonuç olarak, Amerika sadece daha güçlü değil, aynı zamanda daha özgür ve daha adil bir toplumdur''* (The White House, 2002, s. 3) ifadesi de bu çerçeve de bir örnektir. Belgenin, ABD'nin

düzen kurucu bir misyonla dünyaya, demokrasi ve serbest piyasa ekonomisi gibi temel değerlerin yayılmasını sağlayacağı ve düşmanlarını yok ederek, mutlak kazananın kendisi, kaybedenin ise düşmanları olacağı yönünde bir teması bulunmaktadır.

Bush Doktrini'nde, dış politikada kuvvet kullanımına başvurulmasının ''faydalı'' görüldüğü göze çarpmaktadır. Belgede, önleyici savaş *(preventive war)* üzerinde durulması, saldırgan niyetlerin göstergesi olarak yorumlanabilir. Ayrıca, caydırıcılık amacıyla ordunun daha fazla güçlendirileceği de vurgulanmıştır. Düşmanlarla askeri güç başta olmak üzere her türlü araçla mücadele edileceği belirtilmiş; kuvvet kullanımıyla Afganistan'ın kurtarıldığı iddia edilmiştir. Belgede, tehditlerle mücadelede her ne kadar müttefiklerle birlikte hareket edileceği ifade edilse de gerektiğinde ABD'nin ''tek başına'' eylemlerde bulunabileceğinin de altı çizilmiştir. Özetle belge, en iyi savunmanın, iyi bir saldırı olacağını kabul eden yönüyle kuvvet kullanımını, dış politikada faydalı bir unsur olarak kabul etmektedir.

İkinci olarak, Obama Doktrini değerlendirilebilir (The White House, 2010). Belgeye bakıldığında, savaşın kaçınılmaz bir durum olarak algılanmadığı göze çarpmaktadır. Belgede, dünyada yükselen Amerikan karşıtlığının ve derinleşen savaşların maaliyetinin farkında olunduğu dikkat çekmekte; demokrasinin zorla değil, teşvik ile güçlendirilmesi gerektiği savunulmaktadır. Belgede, küresel zorluklarla hiçbir devletin tek başına mücadele edemeyeceğinin altı çizilmiş; çok taraflılık vurgulanmıştır. Bu bağlamda ABD'nin müttefik devletlere ek olarak dünyanın her bölgesinden çeşitli ülkelerle ve RF, ÇHC ve Hindistan gibi güç merkezleriyle de ortaklıklar geliştirilmesinin önemine işaret edilmiştir. Dolayısıyla belgede, demokrasi ve çaba ile uluslararası alanda istikrar sağlanabileceğine yönelik bir algı bulunmaktadır.

Obama Doktrini'nde uluslararası sistemin ''çatışmacı'' olarak görüldüğü; ancak çatışmanın tamamen sıfır toplamlı algılanmadığı dikkat çekmektedir. Belgeye göre

terörizm ve nükleer silahlar gibi küresel sorunlar uluslararası iş birliğini gerekli kılmaktadır. Nitekim belgede, ‘‘gücün artık sıfır toplamlı bir oyun olmadığının bilincinde’’ olunduğu vurgulanmış; ABD’nin RF, ÇHC ve Hindistan gibi ülkeler de dâhil olmak üzere birçok aktörle ortaklık kurmaya çalışacağı ifade edilmiştir. Belgede, her ne kadar iş birliği öne çıkarılsa da ABD yönetiminin çatışmaya tamamen değişken toplamlı yaklaşmadığını da belirtmek gerekmektedir. Zira belgede, çıkarlar söz konusu olduğunda ABD’nin tek taraflı davranma hakkını saklı tuttuğu da vurgulanmıştır.

Obama Doktrini’nde, dış politikada kuvvet kullanımına başvurulmasının pek faydalı görülmediği söylenebilir. Zira Obama yönetiminin, Bush dönemindeki tek taraflı ve sert politikalardan, özellikle ABD’nin liberal değerlerinin olumsuz etkilendiğinin farkında olduğu ifade edilebilir. Belgede kullanılan, *‘‘Ancak yıllar geçtikçe, güvenliğimizi sağlamak için kullanılan bazı yöntemler, teşvik ettiğimiz değerlere olan bağlılığımızı ve onlar adına liderliğimizi tehlikeye atmıştır’’* (The White House, 2010, s. 10) söylemi bu çerçevede bir örnektir. Belgeye göre ABD, demokrasiyi tüm dünyaya daha çok yumuşak bir anlayışla (sivil toplum ve siyasi muhalefeti desteklemek gibi) yaymaya çalışmalıdır. Ayrıca belgede, ABD’nin caydırıcılığının devam ettirileceği ve müttefiklik ilişkilerinin güçlendirileceğine de dikkat çekilmiş; uluslararası düzenin temel değerlerine aykırı hareket eden aktörlerin sistemden izole edileceği vurgulanmıştır. Nitekim kriz ortamlarında, tüm seçenekler tükenmeden askeri güce başvurulmayacağı ifade edilmiş; kuvvet kullanımının gerektiği durumlarda ise BMGK ve NATO ile çalışılacağı belirtilmiştir.

Son olarak, Biden Doktrini ele alınabilir (The White House, 2022). Belgede, savaşın tamamen kaçınılmaz bir durum olarak algılanmadığı dikkat çekmektedir. Belgeye bakıldığında, büyük güçler arasındaki çatışma riskinin arttığına vurgu yapıldığı göze çarpmaktadır. Çatışmanın tarafları ise demokrasiler ve otokrasiler olarak

belirlenmiştir. Bu bağlamda belgede en çok ismi geçen otoriter ülkeler ÇHC ve RF'dir. Belgeye göre söz konusu iki ülke, uluslararası barış ve istikrara meydan okumakta ve liberal olmayan bir uluslararası model ihraç etmeye çalışmaktadır. Biden yönetimi, belgede kullandığı, *''Biz çatışma ya da yeni bir Soğuk Savaş peşinde değiliz''* (The White House, 2022, s. 9) cümlesiyle mevcut rekabeti çatışma veya savaş gibi kavramlarla tanımlamaktan kaçınsa da ABD'nin, II. Dünya Savaşı sonrası kurduğu uluslararası düzenin değişmesi ihtimalinden yoğun bir şekilde tehdit algıladığı anlaşılmaktadır. Ancak belgede, ABD ve dünyanın çeşitli bölgelerindeki demokratik ülkelerin iş birliği geliştirmesi ve otokrasilerle mücadele etmesiyle uluslararası düzenin korunabileceğine işaret edilmiştir.

Biden Doktrini'nde uluslararası sistemin ''çatışmacı'' olarak görüldüğü; çatışmanın ise ''sıfır toplamlı'' algılandığı göze çarpmaktadır. Belgede, dünyanın giderek daha bölünmüş ve istikrarsız bir hâle geldiği ifade edilirken, bu yapı içerisinde demokrasiler ve otokrasilerin birbiriyle hangi yönetim sisteminin daha başarılı olduğu konusunda rekabete giriştiği öne sürülmüştür. Başka bir deyişle taraflardan birinin başarısı, diğerinin başarısızlığı anlamına gelmektedir. Belgeye göre demokrasi, otoriterlikten her alanda daha iyi performans göstermekte; daha refah ve güçlü toplumlar ortaya çıkarmaktadır. Nitekim belgede, Biden yönetiminin demokrasiyi teşvik ettiği ve iş birliğinin altını çizdiği dikkat çekmektedir. Zira ABD'nin değerlerinin hâkim olduğu uluslararası sisteminin dönüşüme uğrama ihtimali dahi, ABD için kayıp; otoriterler için bir kazançtır. Nihayetinde belgede, *''Aciliyet ve yaratıcılıkla hareket etmezsek, uluslararası düzenin geleceğini şekillendirmek ve ortak zorlukların üstesinden gelmek için fırsat penceremiz kapanacaktır''* (The White House, 2022, s. 13) söylemiyle kolektif bir yaklaşım sergilemenin önemi vurgulanmıştır.

Biden Doktrini'nde, dış politikada kuvvet kullanımına başvurulmasının pek faydalı görülmediği söylenebilir. Belgede, ABD'nin askeri kapasitesinin geliştirilmesi, mevcut ittifakların güçlendirilmesi, yeni güçlü ortaklıkların ve müttefikliklerin oluşturulması niyetleri belirgin bir biçimde ortaya konulmuştur. Bu tip bir anlayışla ABD'nin dünyanın birçok bölgesinde hem caydırıcılığını koruyabileceği hem de uluslararası düzeni güçlendirebileceği ifade edilmiştir. Belgede, ABD'nin dünya siyasetindeki üstün gücü vurgulanmış; son çare olarak gerektiğinde, ulusal çıkarları doğrultusunda güç kullanmaktan çekinmeyeceği belirtilmiştir. Belgede, ABD'nin diğer toplumları yeniden inşa etmek için askeri operasyonlar gerçekleştirme dönemini sona erdirdiği de ifade edilmiştir. Özetle Biden yönetimi, başka ülkelere askeri müdahaleler gerçekleştirme hususunda olumlu bir yaklaşım sergilememektedir. Nitekim belgede, Ukrayna-RF Savaşı'ndan bahsedilirken, ABD'nin veya müttefiklerinin askeri bir müdahalesinden söz edilmemesi, daha çok Ukrayna'ya maddi ve manevi yardımların vurgulanması bu bağlamda bir örnektir.

Tablo 5

ABD'nin Analiz Nesnelerinin Puanlanması

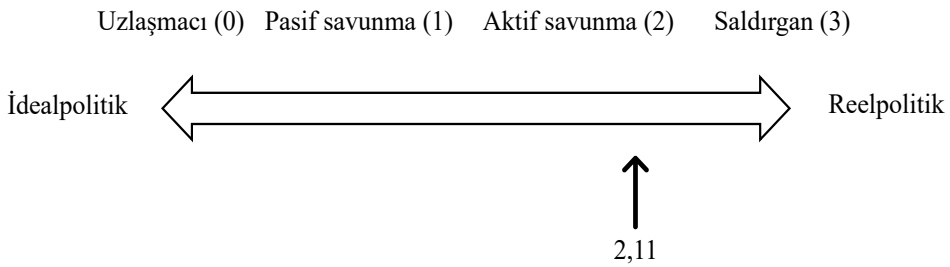
	2002 Bush Doktrini	2010 Obama Doktrini	2022 Biden Doktrini
İnsan ilişkilerinde savaşın rolü	3	1	2
Çatışmanın doğası	3	2	3
Güç kullanımının faydası	3	1	1
Aritmetik ortalama	3	1,33	2

Yukarıdaki tabloda, bu başlık altında değerlendirilmiş olan ABD'nin analiz nesneleri puanlanmış; aritmetik ortalamaları hesaplanmış ve 2,11 neticesine ulaşılmıştır. 2,11 sonucu, stratejik tercih spektrumu üzerinde ‘‘aktif savunma’’ stratejisine karşılık gelmektedir. Dolayısıyla ABD'nin en temel stratejisinin, olası

saldırgan karşısında, önleyici vuruş imkanına sahip olunan ve potansiyel saldırganın misilleme yeteneğini ortadan kaldırabilme kabiliyetinin bulunduğu aktif savunma olduğu ifade edilebilir.

Şekil 7

ABD'nin Stratejik Tercih Spektrumundaki Konumu

ABD'nin tarihi, coğrafyası ve siyasal kültürü; stratejik kültürünü şekillendiren başlıca unsurlardır. Öncelikle ABD'nin tarihi ve coğrafyasından söz etmek önem arz etmektedir. Britanya'ya karşı verdiği savaş ile bağımsızlığını kazanan ABD, kurulduğu 1776 yılından 1823'e kadar geçen süreçte, toprak bütünlüğünü sağlamaya ve bağımsızlığını korumaya çalışmıştır. Söz konusu yıldan, I. Dünya Savaşı'na kadar geçen dönemde ABD, daha çok yalnızcılık politikası izlemiş; Avrupa'daki güç rekabeti ve çatışmalardan uzak durmuştur (Hook & Spanier, 2009, s. 10). ABD'nin dünyanın geri kalanındaki çatışmalardan uzak bir coğrafyada yer alması, okyanuslarla çevrili konumu ve zayıf komşulara sahip olması dolayısıyla dünya savaşlarına giden süreçte bir güç birikimi yaşanmıştır. Nitekim ABD, 20. yüzyılın ilk yarısında yaşanan iki dünya savaşıyla uluslararası sistemin en güçlü devleti olarak ortaya çıkmış ve sistemi, sahip olduğu liberal değerleri ekseninde şekillendirmeye başlamıştır. Soğuk Savaş'ın sona ermesi ve SSCB'nin dağılmasıyla ABD, uluslararası sistemde tek hâkim güç olarak kalırken, 11 Eylül saldırıları yaşanmıştır. Böylelikle ABD'nin gücünün tartışıldığı görece çok kutupluluğa dönüşümün yaşandığı bir süreç başlamıştır.

Öte yandan ABD siyasal kültürüne bakıldığında; özgürlük, sınırlı hükümet, güçlü sivil toplum, eşitlik ve sosyal adalet gibi konularda kendisini diğer milletlerden ayrıcalıklı gördüğü dikkat çekmektedir (Hook & Spanier, 2009, s. 13). Bu bağlamda, Amerikan istisnailiği *(American exceptionalism)* kavramı öne çıkmaktadır. Söz konusu anlayışın temelinde, ABD'nin insanlık tarihinde en özel yere sahip, tarihi ve değerleriyle diğer milletlerden farklılaşan olağanüstü bir ulus olduğu fikri yatmaktadır (Deudney & Meiser, 2012, s. 22). Bu çerçevede önem arz eden bir diğer kavram ise ilahi yazgı *(manifest destiny)* olarak bilinen anlayıştır. İlahi yazgının temelinde ise ABD'nin sahip olduğu demokratik değerlerini dünyaya yaymasıyla insanlığı kötülüklerden kurtaracağı düşüncesi bulunmaktadır (LaFeber, 2012, s. 44). Özetle ABD'nin tarihi, coğrafyası ve siyasal kültürünün etkilediği stratejik kültürü, dünyayı kendi perspektifinden ele alması ve bu bağlamda hareket etmesinde önemli bir olgudur.

ABD, II. Dünya Savaşı sonrasında, uluslararası sistemi kendi değerleri ve çıkarları ekseninde inşa etmiş küresel bir güçtür. Dolayısıyla kurduğu sistemin devamlılığını arzu eden ABD, 21. yüzyılda da hâkim gücünü sağlamaya çalışmıştır. ABD'nin stratejik kültüründe, liberal değerlerinin teşvikle veya gerektiğinde güç kullanarak dünyaya yayılması bulunmaktadır. Zira uluslararası sistemin devamlılığını sağlayabilecek ve ABD'nin sistemdeki hâkim rolünü güçlendirebilecek yegâne husus demokratik değerlerdir. Bu bağlamda ABD, milenyum sonrasında, demokratik değerlerini dünyaya yaymaya çalışırken bazen saldırgan bazen ise daha yumuşak politikalar tercih etmiştir. Nitekim ABD, 21. yüzyılda daha çok aktif savunma stratejisi izlemiştir. Öte yandan RF ise bu stratejiyi kendisine yöneleceği algısıyla saldırgan değerlendirmiş; söz konusu husus da ABD-RF rekabetini daha fazla derinleştirmiştir.

ABD, kendi stratejik kültürüyle hareket ederken, RF'nin stratejik kültürünü göz ardı etmeye eğilimli olmuştur. Zira öncesinde de ifade edildiği üzere ABD, kendini

diğer uluslardan üstün görme inancına sahiptir. Nitekim ABD'nin, RF'nin kendi etki alanında gördüğü Ukrayna'nın da demokratikleştirilmesini hedeflemesi ve RF'yi yakın bölgelerinde çevrelemeye çalışması, saldırgan bir stratejik kültüre sahip olan bu ülkenin eylemlerini daha fazla sertleştirmiştir. Keza 2022 yılına gelindiğinde de Ukrayna-RF Savaşı başlamıştır.

Sonuç olarak, 21. yüzyılda kısıtlayıcı stratejik çevre içerisinde, ABD'nin güvenlik ve dış politikasının oluşmasında, stratejik kültürün önemli bir ara değişken olduğunu belirtmek gerekmektedir. Zira kısıtlayıcı stratejik çevrede, stratejik kültür algılama, karar verme ve politikaların uygulanma süreçlerinde ''çok etkili'' olmaktadır. Turuncu Devrim sonrasında ABD'nin RF ile Ukrayna üzerinde giriştiği rekabette belirleyici bir unsur olan stratejik kültür ara değişkeni; seçili krizler arasından Ukrayna-RF Savaşı'nın meydana gelmesinde bir pay sahibi olarak görülebilir.

4.2.2.3. ABD'de Devlet-Toplum İlişkileri

Farklı milletlerin bir araya gelerek oluşturduğu Amerikan toplumu, aktif bir sivil toplum ve demokrasi anlayışına sahiptir. Amerikan halkı; başkanlık ve kongre seçimleri, lobicilik faaliyetleri, geleneksel ve yeni medya araçları ve toplumsal hareketlerle dış politika sürecine görüşlerini ve tercihlerini doğrudan veya dolaylı olarak yansıtabilmektedir. Ancak bu özgür alana rağmen Amerikan toplumunun dış politika konusundaki tavrının zayıf kaldığı ileri sürülebilir (Gözen, 2018a, s. 41-42). 2014 yılında yapılan bir ankette, Amerikalıların yüzde 40'ının Kırım meselesiyle yakından ilgilenmediğini veya hiç takip etmediğini ifade etmesi bu bağlamda bir örneği teşkil etmektedir (Pew Research Center, 2014a). Halkın dış politika yapımındaki zayıf tutumu ise başkanı politika izlerken daha özgür bir hâle getirmektedir. Ne var ki toplumun bu sürecin tamamen dışında kaldığını da söylemek pek mümkün değildir. Zira toplum, özellikle ABD'nin büyük krizlerle ve başarısızlıklarla karşılaşması

durumunda dış politikayı etkilemeye daha fazla eğilimli olmaktadır (Gözen, 2018a, s. 43). Bir ankete göre Başkan Bush'un Eylül 2001'de halktaki onay oranı yüzde 86'dır; ancak iç ve dış politikada yaşanan başarısızlıklar neticesinde bu oran, 2008 yılına gelindiğinde yüzde 24 düzeyine düşmüştür (Pew Research Center, 2008). Dolayısıyla halk, başkanlık seçiminde tercihini Obama'dan yana kullanarak, ABD dış politikasının, Bush döneminde olduğundan daha yumuşak bir zemine taşınmasına katkı sağlamıştır (Gözen, 2018a, s. 45).

Gelinen noktada Amerikan toplumunun, Ukrayna konusundaki yaklaşımına ilişkin bazı veriler ortaya koymak faydalı olabilir. 2014 yılında yapılan bir ankette Amerikalı katılımcıların yüzde 56'sı Ukrayna'daki krize taraf olunmaması gerektiğini belirtmiş (Pew Research Center, 2014a); aynı yıl yapılan bir başka ankette ise katılımcıların yüzde 26'sı RF'yi ''düşman'' olarak nitelemiştir (Pew Research Center, 2014c). Dolayısıyla Maidan Devrimi döneminde Amerikan kamuoyuna bakıldığında, mevcut krize karşı tutumun görece zayıf olduğu söylenebilir. Öte yandan Ukrayna-RF Savaşı'nın sürdüğü 2023 yılında gerçekleştirilen bir ankette ise ABD'li katılımcıların Ukrayna'ya silah (yüzde 65) ve ekonomik (yüzde 66) yardım sağlanmasına olumlu baktığı saptanmıştır. Aynı ankette katılımcıların, RF'ye yönelik yaptırımları da yüzde 75 düzeyinde savunduğu dikkat çekmektedir (Carnegie Corporation of New York, 2023). 2024 yılında yapılan bir diğer ankette ise katılımcıların yüzde 61 düzeyinde RF'yi ''düşman'' olarak tanımladığı göze çarpmaktadır (Wike vd., 2024). Değinilen veriler göz önüne alındığında, Obama ve Biden döneminde izlenen politikalar ile toplumun bakışı arasında paralellik bulunduğu ifade edilebilir. Zira Amerikan toplumu, 2014 yılındaki krizde daha zayıf bir tutum sergilerken, 2022'de başlayan Ukrayna-RF Savaşı sürecinde daha duyarlı ve sert bir yaklaşım benimsemiştir. Nitekim Biden

yönetiminde, her ne kadar Obama döneminde olduğu gibi askeri güç kullanmaktan kaçınılsa da RF karşısında daha sert bir anlayış geliştirilmiştir.

ABD siyasal kültüründe STK'lar, baskı-çıkar grupları ve lobicilik[43] gibi toplumsal faaliyetlere izin verilmekte ve bu girişimler teşvik edilmektedir (Heywood, 2013, s. 254). ABD'de farklı alanlarda ve çok sayıda bulunan bu oluşumlar, yürütme ve yasama organları üzerinde baskı oluşturarak ülkenin karar alma süreçlerine etki edebilmektedir. Öncesinde de ifade edildiği üzere ABD, ülkelerin liberal dönüşümünü desteklemektedir. Bunu yaparken ABD, çoğu zaman yumuşak bir güç olarak diğer ülkelerdeki toplumsal alanlara etki etmeyi hedeflemekte ve sivil toplum hareketlerini desteklemektedir. Nitekim ABD, SSCB sonrasında ortaya çıkan her ülke gibi Ukrayna'nın da liberal dönüşümünü desteklemiştir. Bu bağlamda Ukrayna özelinde ABD merkezli USAID, NED, Açık Toplum Vakıfları, Freedom House ve Uluslararası Cumhuriyet Enstitüsü gibi çeşitli kurumların adı öne çıkmıştır. Değinilen kurum ve örgütlerle ABD, Ukrayna'daki sivil toplum alanını güçlü bir şekilde desteklemiştir (McFaul, 2004).

Öte yandan Ukrayna söz konusu olduğunda, ABD'nin karar alma süreçlerinin önemli bir parçası olan lobicilik faaliyetlerini de göz ardı etmemek gerekmektedir. Ukrayna-RF Savaşı başlamadan önce Ukrayna ve Rus yanlısı lobiler, çıkarları doğrultusunda ABD'nin dış politikasını etkilemeye çalışmıştır (Freeman, 2022, s. 2). Ancak Freeman (2024) savaş sürecinde, Amerikan yaptırımlarıyla Rus lobilerinin nüfuzunun kırıldığını belirtmiştir. Freeman, Ukrayna lobisinin, ABD'nin ekonomik yardımlarının önünü açtığını ve ABD kamuoyunun desteği için medya anlatısını başarılı bir şekilde oluşturduğunu ileri sürmüştür.

[43] Lobicilik, bir çıkar grubunun argümanlarını temsil ederek, devletin karar alma süreçlerini etkilemeye çalışmak olarak tanımlanabilir (Heywood, 2013, s. 257).

ABD'nin devlet-toplum ilişkileri değerlendirilirken, sivil-asker ilişkileri de dikkate alınmalıdır. Tarihsel süreçte Amerikan sivil yönetimleri, daima ordu üzerindeki kontrolünü öncelikli görmüştür. Nitekim Amerikan Anayasası'nda da ordunun sivil yönetime bağlılığı hedeflenmiş; başkan, ordunun ''başkomutanı'' olarak belirlenmiştir. Ancak başkanın ordu üzerindeki gücünün denetlenmesi ve dengelenmesi için savaş ilan etme hususunda da Kongre yetkili kılınmıştır (United States Senate, t.y.). Amerikan sivil-asker ilişkilerinde, sivillerin kontrolü, ordunun siyasi olarak güçlü olmadığı anlamına da gelmemektedir. Ordu, ülkenin iç siyasi alanına doğrudan müdahil olmamakla birlikte sivil yönetime baskı uygulayabilmekte; ülkenin savunma ve dış politikasına etki edebilmektedir (Matisek, 2017, s. 55).

ABD'nin sivil-asker ilişkilerinde, tarihsel süreçte önemli gerilimler yaşanmıştır. ABD'nin sivil yöneticileri ile ordu arasında ilk önemli gerginlik, Vietnam Savaşı ile ortaya çıkmıştır. Sivil-asker ilişkilerindeki tartışmalar, Soğuk Savaş sonrası dönemde de artarak devam etmiştir (Desch, 2007, s. 97). Nitekim 21. yüzyılda iktidara gelen her sivil yönetim (başkan ve savunma bakanı) ile aktif-emekli ordu mensupları arasında fikir çatışmaları yaşanmıştır. Söz konusu süreç kapsamında her başkan döneminden tartışmalara bazı örnekler vermek faydalı olacaktır. Bush yönetiminde ordu üzerindeki sivil kontrolün artırılmaya çalışılması ve Irak harekâtının planlanması hususunda savunma bakanı ve ordu arasında bazı tartışmalar yaşanmıştır (Desch, 2007, s. 98). Obama döneminde de Irak'tan ordunun çekilmesi ve Suriye krizinin yönetilmesi noktasında sivil yöneticiler ile ordu arasında birtakım gerginlikler meydana gelmiştir (Brooks, 2013; Phillips, 2025). Trump'ın ilk başkanlığında, bir dönem ülkede yükselen toplumsal eylemlerde orduyu kullanabileceğini ifade etmesi askeri çevreler tarafından hoş karşılanmamıştır (Stracqualursi, 2020). Biden'ın Amerikan ordusunu kaotik bir şekilde Afganistan'dan çekmesi, askeri çevrelerin eleştirilerini beraberinde getirmiştir

(Carafano, 2023). Trump'ın ikinci döneminde de Los Angeles'da gerçekleşen göçmen protestolarında orduyu görevlendirmesi sivil-asker tartışmalarını tetiklemiştir (Mani, 2025).

Yukarıdaki paragrafta da görülebileceği üzere Amerikan sivil-asker ilişkilerinde tartışmalar genellikle ABD ordusunun bulunduğu ülkeler bağlamında yükselmektedir. Ukrayna meselesinde ise ordunun sivil yönetimin politikalarına büyük ölçüde uyumlu hareket ettiği söylenebilir. Dolayısıyla Amerikan sivil-asker ilişkilerinde, bu konu özelinde pek tartışma yaşanmadığı dikkat çekmekte; sivil yönetimin dış politikada daha özgür hareket edebildiği göze çarpmaktadır. Ne var ki Ukrayna-RF Savaşı sürecinde, Ukrayna'ya RF ile müzakereleri başlatması yönünde baskı yapılması hususunda bu bağlamda bir görüş ayrılığının yaşandığı iddia edilmiştir. 2022 sonlarında yapılan bir iç toplantıda, ABD Genelkurmay Başkanı Mark Milley'in müzakereleri başlatması için Ukrayna'ya çağrıda bulunduğu ve Biden'ın danışmanlarının ise buna karşı çıktığı ileri sürülmüştür (Baker, 2022).

Milenyum sonrası dönemde ABD, çoğu zaman Ukrayna'nın liberalleşmesi ve Batı ile bütünleşmesini desteklemiş; RF karşısında bu ülkenin korunması için çeşitli girişimlerde bulunmuştur. ABD'nin Ukrayna özelinde izlediği politikaların önemli bir dayanağı, devlet-toplum ilişkileridir. ABD'nin devlet-toplum ilişkilerinde, demokratik toplumsal ve siyasal yapı nedeniyle tartışmalar yaşansa da aynı zamanda bir uyumun bulunduğu da dikkat çekmektedir. ABD'deki devlet-toplum uyumu, başkanların kararların verilmesi ve uygulanması süreçlerinde daha özgür hareket edebilmesine olanak tanımaktadır. Nihayetinde devlet-toplum arasındaki bu uyum, Ukrayna'da RF ile girişilen rekabette ve kriz dönemlerinde, karar vericilerin politikalarını çoğunlukla kararlı kılmaktadır.

Sonuç olarak 21. yüzyılda kısıtlayıcı stratejik çevrede, ABD'nin devlet-toplum ilişkilerinin, dış politikasını şekillendiren önemli bir ara değişken olduğu söylenebilir. Kısıtlayıcı stratejik çevre içerisinde, dış politikanın oluşumunda liderlerin imaj-algıları ve stratejik kültür ile karşılaştırıldığında, daha az etkili bir ara değişken olan devlet-toplum ilişkileri, ABD liderlerinin kararlarını genellikle güçlendirmektedir. Nitekim bu iç destek hem Ukrayna üzerindeki ABD-RF rekabetinde hem de özellikle Ukrayna-RF Savaşı'nda liderin politikalarını kararlı kılmış; dolaylı olarak çatışmanın oluşmasında pay sahibi olmuştur.

4.2.2.4. ABD'nin Devlet Yapısı ve Kurumsal Düzeni

ABD, bir federasyondur ve başkanlık sistemine sahiptir. 1789 yılında yürürlüğe giren Amerikan Anayasası, ''kuvvetler ayrılığı ilkesi'' ve ''denge-denetleme mekanizması'' merkeze alınarak oluşturulmuştur. Kuvvetler ayrılığı; yasama, yürütme ve yargının birbirinden bağımsız olması ve bu erklerden herhangi birinin, bir diğerini kontrol altına almaması olarak yorumlanabilir (Sayarı, 2018; United States Senate, t.y.). Nitekim kurucu babalar[44] *(founding fathers)*, yürütme organının çok güçlenmemesi amacıyla aşağıdaki paragraflarda da görülebilecek olan siyasal yapıyı oluşturmuştur (Heywood, 2013, s. 312).

Gelinen noktada Amerikan başkanı ve Kongre'nin yetkilerine değinmek önem arz etmektedir. ABD Anayasası'na göre yürütme başkanın göreviyken, yasama yetkisi ise Kongre'dedir. Amerikan Anayasası'na göre başkan ve yardımcısı, halk tarafından dolaylı olarak seçilmektedir. Zira ABD seçim sisteminde halk, başkanı seçen Seçiciler Kurulu'nu *(Electoral College)* seçmektedir (Sayarı, 2018, s. 118). Yürütmenin başı olan başkan; bakanları ve birçok üst düzey yöneticiyi atama yetkisine sahiptir.

[44] ABD'nin kurucu babaları; George Washington, Thomas Jefferson, John Adams, Benjamin Franklin, Alexander Hamilton, John Jay ve James Madison'dur.

Bakanların parlamento dışından atanması, güçler ayrılığının bir tezahürüyken bu atamaların Kongre'nin Senato kanadının onayına tabi olması da denge ve denetleme mekanizmasının önemli bir örneğidir (Miş vd., 2016, s. 19-20; United States Senate, t.y.). Anayasaya göre başkan, Kongre'nin yaptığı yasaları reddedebilmektedir; Kongre ise belirlenmiş gerekli şartları yerine getirdiği takdirde reddedilen yasayı çıkarabilmektedir. Başkan, Kongre'yi feshetme hakkına sahip değildir (United States Senate, t.y.). Kongre; 100 üyeli Senato ve 435 üyeli Temsilciler Meclisi olmak üzere iki kanattan oluşmaktadır. Anayasaya göre yürütmenin hazırladığı bütçeyi kabul edip etmemek yasama organının yetkisindedir. Yasama organı, başkanın yargılanmasını sağlayan suçlandırma *(impeachment)* yetkisine de sahiptir (Miş vd., 2016, s. 20; United States Senate, t.y.). Özetle ABD siyasi sisteminde, denge ve denetleme mekanizmasıyla tek bir erkin güçlenerek sisteme hâkim olmasının önüne geçilmeye çalışılmıştır.

ABD dış politikasını yalnızca başkan belirlememekte; keza Kongre'nin de önemli bir ağırlığı bulunmaktadır. Kongre, Amerikan dış politikasını özellikle iki biçimde şekillendirmektedir. Birincisi, Kongre'nin doğrudan dış politika yasası yapmasıyla mümkündür. Ancak bir yasa tasarısının hayata geçebilmesi için başkan tarafından onaylanmasının gerektiği de unutulmamalıdır. İkincisi ise Kongre'nin, başkanın dış politika kararlarını denetleyerek, değiştirerek ya da reddetmesiyle gerçekleşmektedir. Bunun için çeşitli araçlar bulunmaktadır; yürütmenin planladığı dış yardımların hayata geçebilmesinin Kongre'nin onayına tabi olması bu bağlamda bir örnektir (Gözen, 2018b, s. 100).

Amerikan Kongresi'nde Cumhuriyetçi Parti ve Demokrat Parti olmak üzere iki önemli parti bulunmaktadır. Bu partilerin Kongre içerisindeki ağırlığı, devletin dış politikasını şekillendirmektedir. Zira her iki parti de kendi gündemleriyle ülkenin dış politikasını belirlemeye çalışmaktadır. Dolayısıyla Kongre'nin çoğunluğu ile başkan

aynı partiden olduğu takdirde başkanın dış politikada daha özgür hareket edebildiği söylenebilir. Tam tersi olduğu durumda ise yasama-yürütme anlaşmazlığı yaşanması daha muhtemeldir (Gözen, 2018b, s. 98). Değinilen husus kapsamında aşağıdaki paragrafta Ukrayna özelinde bazı örnekler ortaya koymak faydalı olacaktır.

2002 Kongre ara seçimlerinde Cumhuriyetçi Parti, parlamentonun her iki kanadında da çoğunluğu sağlamıştır (J. King, 2002). Turuncu Devrim döneminde Amerikan Kongresi, yürütmeye paralel hareket etmiş; yürütmenin Ukrayna politikasını desteklemiştir (Rachkevych, 2010). Bu durum da Bush yönetiminin Ukrayna politikasını güçlendirmiştir. 2012 yılındaki Kongre seçimlerine bakıldığında ise Demokrat Parti'nin Senato'da, Cumhuriyetçi Parti'nin de Temsilciler Meclisi'nde çoğunluğu sağladığı dikkat çekmektedir (BBC, 2012). Kongre'nin iki kanadının farklı partiler tarafından kazanılması, Obama yönetiminin Ukrayna politikasına yansımıştır. 2014 yılında Ukrayna'da yaşanan kriz sürecinde Cumhuriyetçi senatörler, RF'ye yönelik itidalli yaklaşımıyla Obama'ya baskı uygulamıştır (Ewing, 2014). Ayrıca bu dönemde, Ukrayna'ya kredi sağlamak için Kongre'de yapılan görüşmelerde çekişmeler yaşansa da hem bu konuda hem de RF'ye yaptırım uygulama meselesinde önemli adımlar atılmıştır (Lewis, 2014).

Trump'ın başkanlık görevini Biden'a devredeceği dönemde, Ocak 2021'de Amerikan Kongresi'nin eylemciler taraftan basılması ve yaşanan isyan olaylarıyla üst düzey çok sayıda Demokrat Parti üyesi, eylemlerin RF tarafından organize edildiğini düşünmüştür (Kutlu, 2021). Nitekim demokratlar, Trump'ı ve Putin ile olan ilişkilerini eleştirmiştir (Kutlu, 2021). Dolayısıyla Biden iktidarının henüz başından itibaren ABD yönetiminde bir RF karşıtlığının bulunduğunu ifade etmek gerekmektedir. Ancak 2022 Kongre ara seçimlerinde, Demokrat Parti Senato'yu, Cumhuriyetçi Parti ise Temsilciler Meclisi'ni kazanmıştır (Politico, 2025). Keza Kongre'nin iki kanadının farklı partiler

tarafından kazanılması, Biden'ın Ukrayna politikasını da etkilemiştir. Ukrayna-RF Savaşı'nda Ukrayna'ya gönderilmesi planlanan ekonomik yardımların yaklaşık altı ay boyunca Temsilciler Meclisi tarafından reddedilmesi bu kapsamda belirgin bir örnektir (Zurcher vd., 2024). Şubat 2024 tarihinde Biden, geciken bu yardımlar dolayısıyla Kongre'yi suçlamış; Ukrayna'nın RF karşısında toprak kaybı yaşamasında, Kongre'nin payı olduğunu belirtmiştir (Barnes, 2024). 2024 Kongre seçimlerinde ise Cumhuriyetçi Parti parlamentonun her iki kanadında da çoğunluğu kazanmıştır (Lindsay, 2024). Keza Trump, Ocak 2025'te yönetime gelmesiyle aldığı iç destekle Ukrayna-RF Savaşı'nı sona erdirmek adına taraflar arasındaki girişimlerine ivme kazandırmıştır (Gozzi, 2025).

Sonuç olarak 21. yüzyılda kısıtlayıcı stratejik çevre içerisinde, ABD'nin devlet yapısı ve kurumsal düzeni, dış politikasını önemli ölçüde etkilemiştir. Bu stratejik çevrede, dış politikanın oluşumunda devlet-toplum ilişkileri gibi daha az etkili bir ara değişken olan devlet yapısı ve kurumsal düzeni, ABD liderlerinin kararlarına etki etmiştir. Nitekim 2021 yılında ABD'de gerek yürütme gerekse de yasama organında olan RF karşıtlığı, Ukrayna üzerindeki ABD-RF rekabetini tetiklemiş ve Ukrayna-RF Savaşı'nın oluşmasında bir rol oynamıştır.

4.3. Sonuç Yerine

Bu bölümde, Ukrayna'daki seçili krizler (2004-2005 Turuncu Devrim, 2013-2014 Maidan Devrimi ve 2022 Ukrayna-RF Savaşı); Ukrayna, RF ve ABD'nin ara değişkenleri (liderlerin imaj ve algıları, stratejik kültür, devlet-toplum ilişkileri ve devlet yapısı ile kurumsal düzeni) üzerinden analiz edilmiştir. Bölümde, bu krizlerin hangilerini, Amerikan-Rus rekabetinin tetiklediği ve krizlerin kökeni/nedenleri değerlendirilmiştir. Nitekim bölümde, aşağıda belirtilen yardımcı araştırma sorusunun cevabına da ulaşılmıştır.

- Seçili krizlerin meydana gelmesinde Ukrayna, RF ve ABD'nin ara değişkenleri hangi oranda etki etmiştir?

Bu bölümde, Turuncu Devrim ve Maidan Devrimi'nin özellikle Ukrayna'nın iç dinamikleri ve dış politika tercihleri neticesinde ortaya çıktığına vurgu yapılmıştır. Amerikan-Rus rekabetinin ise seçili krizler arasından Ukrayna-RF Savaşı'nı meydana getirdiği belirtilmiştir.

Bölümde, neoklasik realizm bağlamında milenyum sonrası dönemde, Ukrayna, RF ve ABD'nin ''kısıtlayıcı'' stratejik çevre içerisinde bulunduğu ve bu ülkelerin algıladıkları tehdidin netlik seviyesinin ise genellikle ''yüksek'' seyrettiği saptanmıştır. Neoklasik realizmde, kısıtlayıcı stratejik çevrede, ara değişkenler arasından liderlerin imaj-algıları ve stratejik kültürün, ülkelerin dış ve güvenlik politikasının oluşumunda ''çok etkili'' olduğu unutulmamalıdır. Diğer ara değişkenlerden devlet-toplum ilişkileri ve devlet yapısı ile kurumsal düzeni ise daha çok ülkelerin izlediği politikaların gücüne etki etmektedir. Dolayısıyla ara değişkenlerin etkinlik oranları göz önüne alındığında, Ukrayna'daki seçili üç krizin oluşmasında esas önemli olanın liderlerin imaj-algıları ve stratejik kültür ara değişkenleri olduğu ileri sürülebilir.

Özetle bölümde, 21. yüzyılda Ukrayna'daki ABD-RF rekabetinin seçili krizler arasından Ukrayna-RF Savaşı'nı tetiklediği saptanmıştır. Ayrıca bu krizin/çatışmanın kökeninde, ABD ve RF liderlerinin imaj-algıları ve stratejik kültür ara değişkenlerinin çok etkili olduğu; devlet-toplum ilişkileri ve devlet yapısı ile kurumsal düzeni ara değişkenlerinin ise görece daha az etkili olduğu belirlenmiştir.

BEŞİNCİ BÖLÜM: SONUÇ

Bu çalışmada, 21. yüzyılda Ukrayna'daki Amerikan-Rus rekabeti incelenmiştir. Nitekim değinilen rekabetin, seçili krizlerden (2004-2005 Turuncu Devrim, 2013-2014 Maidan Devrimi ve 2022 Ukrayna-RF Savaşı) hangilerini tetiklediği tespit edilmeye çalışılmış; krizlerin kökeni/nedenleri analiz edilmiştir.

Uluslararası ilişkiler literatüründe, Ukrayna'daki krizler söz konusu olduğunda, adı öne çıkan realist düşünürlerin başında Mearsheimer gelmektedir. Mearsheimer (2014; 2022), bu ülke üzerindeki çatışmanın nedeni olarak büyük ölçüde ABD ve liderliğindeki Batı dünyasını sorumlu tutmaktadır. Dolayısıyla bu çalışmada da Batı dünyası içerisinden ABD tercih edilmiştir. Ayrıca çalışmanın kuramsal çerçevesi olan neoklasik realizm, devlet odaklı bir kuram olduğu için de daha çok devletler üzerinde durulmuştur. Ancak NATO ve AB'nin Ukrayna'daki krizlere etkisinin tamamen göz ardı edilmediğini de ifade etmek gerekmektedir.

Çalışmada realist düşünceye odaklanılmasının nedeni, bu geleneğin en temel çalışma alanının savaş ve çatışma olmasıdır. Gelenek içerisinden klasik realizm devlet üzerinden, neorealizm ise sistem üzerinden, uluslararası meseleleri ele alması nedeniyle tercih edilmemiştir. Keza çalışmanın ikinci bölümünde değinilen Smith ve Dawson (2022), D'Anieri (2019) ve McFaul vd. (2014) gibi düşünürlerin Ukrayna meselesi bağlamında ortaya koyduğu realist öneri ve eleştiriler de neoklasik realizm ile konuyu ele almanın önemini göstermektedir. Nihayetinde neoklasik realizm, birey, devlet ve sistem düzeylerini birleştiren bütüncül bir kuramdır.

Çalışmanın temel araştırma sorusunu yeniden hatırlamak, gelinen noktada önem arz etmektedir. Araştırma sorusu şu şekildedir:

- 21. yüzyılda, Ukrayna özelindeki seçili krizlerden (2004-2005 Turuncu Devrim, 2013-2014 Maidan Devrimi ve 2022 Ukrayna-RF Savaşı) hangileri, Amerikan-

Rus rekabetinin bir sonucudur ve bu krizlerin ortaya çıkmasında çalışmanın ara değişkenlerinden (liderlerin imaj-algıları, stratejik kültür, devlet-toplum ilişkileri ve devlet yapısı ile kurumsal düzeni) hangileri daha etkilidir?

Yukarıdaki araştırma sorusunun yanıtına ulaşmak amacıyla çalışma, neoklasik realizm bağlamında ele alınmıştır. Neoklasik realizmin en temel varsayımı, bağımsız değişkenden (uluslararası sistem ve güç dağılımı) gelen uyaranların ara değişkenler (liderlerin imaj-algıları, stratejik kültür, devlet-toplum ilişkileri ve devlet yapısı ile kurumsal düzeni) aracılığıyla bağımlı değişkenlere (dış politika yanıtları ve uluslararası krizler gibi) dönüşmesidir. ‘‘21. yüzyılda Ukrayna özelinde seçilen üç kriz (2004-2005 Turuncu Devrim, 2013-2014 Maidan Devrimi ve 2022 Ukrayna-RF Savaşı)’’ bu çalışmanın bağımlı değişkenidir. ABD ve RF’ye ek olarak Ukrayna da kriz süreçlerinin bir parçası olduğu için çalışmanın bağımlı değişkeni, bu üç ülkenin ara değişkenleri üzerinden incelenmiştir.

Neoklasik realizmde, stratejik çevre ve netlik iki önemli sistemik değişkendir. Zira bu iki sistemik değişken, bağımlı değişkenin oluşmasında hangi ara değişkenin daha etkili olduğunu belirlemektedir. Bu çalışmada, 21. yüzyılda Ukrayna, ABD ve RF’nin stratejik çevresinin ‘‘kısıtlayıcı’’; algıladıkları netliğin ise çoğunlukla ‘‘yüksek’’ olduğu saptanmıştır. Kısıtlayıcı stratejik çevrede, liderlerin imaj-algıları ve stratejik kültür ara değişkenleri, tehdidin algılanması ve izlenecek politikalarda ‘‘çok etkili’’ olmaktadır. Devlet-toplum ilişkileri ve devlet yapısı ile kurumsal düzeni ara değişkenleri ise nispeten daha ‘‘az etkili’’ seyretmektedir. Keza bu dört ara değişken, ülkenin dış politikasını şekillendirmektedir. Ayrıca bu ara değişkenlerin, devletlerin eylemlerinden doğan uluslararası çıktılarda da temel belirleyiciler olduğu söylenebilir.

Çalışmanın temel saptamalarını, iki ana hipotez hâlinde tartışmak konunun daha rahat anlaşılmasını sağlayacaktır.

H1: 2004-2005 Turuncu Devrim ve 2013-2014 Maidan Devrimi, Ukrayna'nın söz konusu iki dönemdeki iç dinamikleri ve dış politika tercihleri neticesinde ortaya çıkmışken; 2022 Ukrayna-RF Savaşı'nı ise özellikle 2021 yılında Ukrayna üzerinde derinleşen Amerikan-Rus rekabeti beraberinde getirmiştir.

21. yüzyılda Ukrayna üzerindeki Amerikan-Rus rekabeti, 2004-2005 Turuncu Devrim öncesinde değil; daha çok devrim ile tetiklenmiştir. Değinilen rekabet, 2009-2012 Obama-Medvedev döneminde yumuşamış; Maidan Devrimi ile yeniden artmaya başlamıştır. 2021 yılında, Biden yönetiminin göreve gelmesiyle bu rekabet oldukça derinleşmiştir. Nitekim ABD'nin RF ile gerek ikili gerekse de liderliğini yaptığı NATO üzerinden giriştiği kolektif rekabeti, 2022 Ukrayna-RF Savaşı'nın meydana gelmesini tetiklemiştir. Başka bir deyişle Ukrayna-RF Savaşı, yalnızca Ukrayna ile RF arasında ortaya çıkmamıştır.

H2: Neoklasik realizm bağlamında Turuncu Devrim ve Maidan Devrimi'nin ortaya çıkmasında Ukrayna'nın; Ukrayna-RF Savaşı'nın oluşmasında ise ABD ve RF liderlerinin imaj-algıları ve stratejik kültür ara değişkenleri çok etkili olurken, devlet-toplum ilişkileri ve devlet yapısı ile kurumsal düzeni ara değişkenleri ise görece daha az etkili seyretmiştir.

Putin liderliğinde RF, Turuncu Devrim'den Ukrayna-RF Savaşı'na kadar geçen süreçte Ukrayna'daki birçok krizin ortaya çıkmasında başlıca sorumlular arasındadır. Ancak bu noktada, taraflı yorumlardan kaçınmak adına farklı perspektifler geliştirmek de önem arz etmektedir. Bu bağlamda Ukrayna'nın da liderlerinin imaj-algıları ve stratejik kültürüyle Turuncu Devrim ve Maidan Devrimi'nin ana sorumlusu olduğu söylenebilir. Zira Turuncu Devrim öncesinde Kuçma'nın, Maidan Devrimi'ne giden süreçte ise Yanukoviç'in ''koruyucu-hami imajı'' ekseninde RF ile yakınlaşması, toplumda hâlihazırda Kuçma ve Yanukoviç yönetimlerine karşı olan huzursuzlukla da

birleştiğinde devrimlere sebep olmuştur. Stratejik kültür, halkın da paylaştığı bir olgudur. Keza Ukrayna'nın stratejik kültüründeki bağımsızlığını koruma arzusu, halkı harekete geçirmiş ve toplum, dönemin iç dinamikleri ve dış politika yönüne tepki göstererek devrimlerin yaşanmasında önemli bir rol oynamıştır.

Ukrayna'daki devlet-toplum ilişkileri, genel olarak uyumsuzdur. Liderler, kararlarını verirken, halkın Batı ile RF arasındaki bölünmüşlüğünü dikkate almak zorundadır. Bu bölünmüşlük, liderlerin politikalarının gücünü zayıflatmaktadır. Aynı şekilde Ukrayna'daki siyasi yapının da çoğunlukla istikrarsız olduğunu ifade etmek gerekmektedir. Bu husus da liderleri dış politikada kısıtlayan bir başka unsur olarak dikkat çekmektedir. Turuncu Devrim ve Maidan Devrimi'nde Ukrayna'nın uyumsuz devlet-toplum ilişkileri ve istikrarsız siyasi yapısı, bu dönemlerin ortaya çıkmasında pay sahibi olmuştur. Her iki devrim sonrasında da görece daha demokratik bir siyasi yapıya dönüşüm yaşanmış; dış politikada ana yön ise Batı dünyasına çevrilmiştir.

Ukrayna-RF Savaşı, çalışmada, ABD ile RF arasındaki büyük güç rekabetinin bir tezahürü olarak görüldüğü için Ukrayna'dan ziyade ABD ve RF perspektifinden konuyu değerlendirmek daha uygun olacaktır. Putin, Ukrayna üzerinde ABD ile rekabete girişirken bu ülkeye yönelik ‘‘düşman imajıyla’’ politikalarını belirlemiştir. Öte yandan Putin, Ukrayna için ise ‘‘bağımlı imajı’’ oluşturmuş; bu ülkeyi, ABD ve liderliğindeki Batı dünyasının bir ‘‘kuklası’’ olarak değerlendirmiştir. Nitekim Putin, Ukrayna üzerinde, kendi ülkesinin müdahale hakkı olduğunu düşünmüştür. Ukrayna, Rus stratejik kültüründe hem güvenliğini sağlamak hem de gücünü artırmak açısından jeopolitik ve kültürel olarak önem arz etmektedir. Diğer bir ifadeyle RF'nin Ukrayna üzerindeki nüfuzunu korumak ve genişletmek adına başvurduğu saldırgan stratejiler, bu devletin stratejik kültürüyle yakından ilişkilidir. Nihayetinde 2021 yılında, Biden yönetimi ve NATO'nun Ukrayna ile yoğun iş birliği geliştirmesi neticesinde RF'nin

stratejik kültürü ve Putin'in imaj-algıları ile birleşerek, Ukrayna-RF Savaşı'na zemin hazırlamıştır.

Otoriter bir devlet anlayışına sahip olan RF'de hem devlet-toplum ilişkilerinde hem de siyasal yapıda büyük ölçüde uyum bulunmaktadır. Bu husus da Putin'in Ukrayna üzerinde uyguladığı politikaları güçlendirmekte ve kararlılığını sağlamaktadır. Keza Putin yönetiminin etkili bir iç muhalefetle karşılaşmaması, Ukrayna-RF Savaşı'na giden süreci kolaylaştırmıştır.

Biden'ın imaj-algıları, Amerikan stratejik kültürüyle birleştiğinde, Ukrayna-RF Savaşı'nda ABD'de de sorumlu olmaktadır. Trump'ın ilk dönemi sonunda Kongre'de yaşanan baskın olayıyla başkanlık süreci başlayan Biden yönetimi, bu olayda RF'nin rolüne inanmış; dış politikada RF karşıtı bir tutum benimsemeye eğilimli olmuştur. Biden, RF'ye yönelik oluşturduğu ''düşman imajı'' bağlamında bu devleti, özellikle Ukrayna üzerinden 2021 yılı boyunca çevrelemeye çalışmıştır. Aynı zamanda bu politika, ABD'nin stratejik kültürüyle de yakından ilişkilidir. ABD'nin stratejik kültürü, liberal değerlerini korumak ve dünyaya yaymak üzerine kurulu olduğu için Biden yönetimi, Ukrayna ile angajmana hız kazandırmıştır. Ne var ki ABD, RF'yi Ukrayna üzerinden çevrelemeye çalışırken, RF'nin stratejik kültüründeki saldırgan niteliği gözden kaçırmış ya da göz ardı etmiştir. Nitekim ABD'nin stratejik kültüründe, Amerikan istisnailiği ve ilahi yazgı gibi olguların yer alması, ABD'nin diğer devletlerin çıkarlarını göz ardı etmesine neden olabilmektedir.

2021 yılı sonrasında, ABD'nin devlet-toplum ilişkileri ve devlet yapısı ile kurumsal düzeninde çoğunlukla bir uyum hâkim olmuş; bu husus, liderin politikalarını güçlendirmiştir. Ancak ABD'nin demokratik siyasi yapısı dolayısıyla başkanın dış politikadaki hareketi zaman zaman kısıtlanabilmektedir. Zira ABD başkanı, dış politika yapımında esas aktör olsa da Kongre de bu kapsamda yetkili organdır. Savaş sürecinde,

Ukrayna'ya gönderilmesi planlanan Amerikan yardımlarının, Kongre'nin vetosunu takılması bu çerçevede bir örnektir.

Çalışmanın bağımlı değişkeni içerisinde bulunan Ukrayna-RF Savaşı, Ekim 2025 itibariyle hâlen sürmektedir. Ancak Trump yönetimi, savaşı sona erdirmek adına girişimlerini devam ettirmektedir. Savaş, Ukrayna'nın ilhak edilen ve çoğunluğu RF tarafından kontrol edilen bölgelerinde sıkışmış durumdadır. Trump yönetimi, ÇHC ile küresel rekabete girişirken, Ukrayna-RF Savaşı'na odaklanmayı tercih etmemekte; büyük ölçüde savaşın bitmesini arzulamaktadır. Öte yandan RF'nin stratejik kültürü ve Putin'in imaj-algıları ise işgal edilen Ukrayna topraklarından çekilmesinin önünde bir engeldir. Ukrayna da zorunda kalmadıkça topraklarından vazgeçmek istememektedir. Gerek savaşın mevcut durumu gerekse de tarafların talepleri, müzakerelerin sonuçsuz kalmasına neden olmaktadır. Ayrıca savaşın bir tarafında AB bulunsa da ABD'nin Ukrayna'ya desteğini sonlandırması durumunda, AB'nin ortak bir dış politika izleme noktasında çoğunlukla başarısız olması, Ukrayna-RF Savaşı'nda kazananı RF kılabilir. Dolayısıyla ABD ve RF ateşkes kararına varmadıkça çatışmanın süreceği öngörülebilir. Gelinen noktada bu savaştan, tam anlamıyla bir barışın ortaya çıkmayacağı da göze çarpmaktadır. Bunun yerine Ukrayna'nın ilhak edilen topraklarının donmuş bir çatışma alanı olarak orta-uzun vadede varlığını sürdürmesi muhtemeldir.

ABD, jeopolitik ve stratejik bağlamda Ukrayna-RF Savaşı'nın ''kazananı'' olarak görülebilirken, RF ''kaybetmeyeni'', Ukrayna ise ''kaybedeni'' olarak yorumlanabilir. RF'nin askeri gücünün zayıflaması, NATO'nun önem kazanması, AB'nin RF'ye olan enerji bağımlılığının azalması ve ABD'ye enerji bağımlılığının artması gibi birçok husus, fiili olarak çatışma içerisinde yer almayan ABD'yi savaşın kazananı hâline getirmektedir (Kemaloğlu, 2023). RF ise bu savaşla Kırım'a ek olarak, Ukrayna'nın dört kentini (Donetsk, Luhansk, Herson ve Zaporijya) daha ilhak etmiş;

Karadeniz'deki jeopolitik ve stratejik üstünlüğünü güçlendirmiştir. Ancak RF'nin Ukrayna-RF Savaşı'na ağırlık vermesi dolayısıyla Doğu Akdeniz ve Güney Kafkasya gibi bazı bölgelerde görece güç kaybettiği de söylenebilir. Doğu Akdeniz'de, RF'nin Suriye'de desteklediği Esed rejiminin devrilmesi ve tarihsel olarak Rus nüfuzu altında olan Güney Kafkasya'da ise Trump yönetiminin stratejik önemdeki Zengezur Koridoru üzerinde etkisini artırması bu bağlamda bazı örneklerdir (Holland, 2025). Son olarak Ukrayna ise savaşın esas kaybedeni olmuş; Kırım'a ek olarak doğu bölgelerindeki etkinliğini de yitirmiş, Batı'ya tamamen bağımlı bir ülkeye dönüşmüştür.

Neoklasik realizm, farklı yöntemleri bir araya getirmektedir. Kuramın kapsamlı olması, araştırma konusundan uzaklaşma tehlikesini içerisinde barındırsa da bu çalışmada, kuramın başarılı bir şekilde uygulandığı düşünülmektedir. Bu bağlamda neoklasik realizmin birey, devlet ve sistem düzeylerine bütüncül bir şekilde odaklanan yaklaşımıyla Ukrayna'daki Amerikan-Rus rekabetini ve çatışmanın kökenini anlama konusunda etkili bir perspektif sunduğu söylenebilir.

Sonuç olarak, 21. yüzyılda Ukrayna'daki ABD-RF rekabetinin seçili krizlerden özellikle Ukrayna-RF Savaşı'nı meydana getirdiği belirlenmiştir. Bu krizin/çatışmanın kökeninde de iki ülke liderinin imaj-algıları ve stratejik kültür ara değişkenlerinin çok etkili olduğu; devlet-toplum ilişkileri ve devlet yapısı ile kurumsal düzeni ara değişkenlerinin ise görece daha az etkili olduğu saptanmıştır. Diğer bir deyişle bağımsız değişkenden devlete gelen uyaranlar, ara değişkenler aracılığıyla bağımlı değişkene dönüşmüştür. Ancak bağımlı değişkenin de bağımsız değişken üzerinde etkiye sahip olduğunu unutmamak gerekmektedir. Bu kapsamda çalışmanın bağımlı değişkeni içerisinde yer alan ve Ekim 2025 itibariyle hâlen sürmekte olan Ukrayna-RF Savaşı'nın orta ve uzun vadede uluslararası sistem ve güç dağılımını (bağımsız değişken) etkileyip etkilemeyeceğini veya ne denli etkileyeceğini zaman gösterecektir.

KAYNAKÇA

Açıkmeşe, S. A. (2014). Realist güvenlik çalışmaları. İçinde M. Aydın, & A. H. Atalay (Ed.), *Strateji ve güvenlik* (s. 84-101). Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Al Jazeera. (2022, September 21). *Mapping the occupied Ukraine regions Russia is formally annexing*. Retrieved August 26, 2024, from https://www.aljazeera.com/news/2022/9/21/mapping-the-ukraine-regions-voting-on-joining-russia

Alagöz, E. A. (2019). Stratejik kültür perspektifinden Kuzey Kore'nin nükleer programı. *Uluslararası İlişkiler Dergisi, 16*(61), 111-126. doi: 10.33458/uidergisi.541541

Alexander, M. G., Brewer, M. B., & Livingston, R. W. (2005). Putting stereotype content in context: Image theory and interethnic stereotypes. *Personality and Social Psychology Bulletin, 31*(6), 781-794. doi: 10.1177/0146167204271550

Alexandrova, O. (1999). The premises of Ukrainian foreign and security policy. In K. R. Spillmann, A. Wenger, & D. Müller (Eds.), *Between Russia and the West: Foreign and security policy of independent Ukraine* (s. 31-52). Peter Lang.

Allegretti, A. (2022, February 20). *Boris Johnson says Russia has plans for 'biggest war in Europe since 1945'*. The Guardian. Retrieved August 20, 2024, from https://www.theguardian.com/world/2022/feb/20/boris-johnson-says-russia-has-plans-for-biggest-war-in-europe-since-1945

Ambrosetti, E. T. (2019, January 30). *And yet it moves: Post-Soviet frozen conflicts in 2019.* ISPI. Retrieved April 19, 2024, from https://www.ispionline.it/en/publication/and-yet-it-moves-post-soviet-frozen-conflicts-2019-22137

Ambrosetti, E. T. (2024). Tarafsız: Turkey's impartial stance vis-a-vis Russia's war against Ukraine. In A. Mihr, & C. Pierobon (Eds.), *Polarization, shifting borders and liquid governance: studies on transformation and development in the OSCE Region* (s. 367-382). Springer.

Arı, T. (2013). *Uluslararası ilişkiler teorileri: Çatışma, hegemonya, işbirliği* (Sekizinci b.). MKM Yayıncılık.

Arı, T. (2018). *Uluslararası ilişkilere giriş* (Beşinci b.). Aktüel.

Aris, S. (2023). The post-mutiny context of Wagner and private military forces in Russia. *Russian Analytical Digest*, 303, 2-4. doi: 10.3929/ethz-b-000636561

Åslund, A. (2005). *Comparative oligarchy: Russia, Ukraine and the United States*. Center for Social and Economic Research. https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1441910

Åslund, A. (2021, November 15). *New US-Ukraine charter underlines American commitment to Ukrainian security*. Atlantic Council. Retrieved August 20,

2024, from https://www.atlanticcouncil.org/blogs/ukrainealert/new-us-ukraine-charter-underlines-american-commitment-to-ukrainian-security/

Asmus, R. D., & Jackson, B. P. (2004, June 1). *The Black Sea and the frontiers of Freedom: Towards a new Euro-Atlantic strategy.* Hoover Institution. Retrieved April 18, 2024, from https://www.hoover.org/research/black-sea-and-frontiers-freedom

Averett, E. (2016). Lines in the sand: The strategic culture in the Afghan Taliban. *MJUR*, 6, 94-119.

Aydın, M. (2004). Uluslararası ilişkilerin 'gerçekçi' teorisi: Kökeni, kapsamı ve kritiği. *Uluslararası İlişkiler, 1*(1), 33-60.

Baker, P. (2022, November 10). *Top U.S. general urges diplomacy in Ukraine while Biden advisers resist.* The New York Times. Retrieved April 23, 2025, from https://www.nytimes.com/2022/11/10/us/politics/biden-ukraine-russia-diplomacy.html

Barboza, D. (2010, August 15). *China passes Japan as second-largest economy*. The New York Times. Retrieved January 12, 2024, from https://www.nytimes.com/2010/08/16/business/global/16yuan.html

Barnes, J. E. (2024, February 17). *Biden administration blames Congress for fall of Ukrainian city*. The New York Times. Retrieved April 27, 2025, from https://www.nytimes.com/2024/02/17/us/politics/biden-congress-avdiivka.html

Baş, A. (2012). 1957 Suriye krizi ve Türkiye. *History Studies, 4*(1), 89-109.

Baynes, C. (2018, July 15). *Donald Trump calls the EU 'a foe' ahead of Putin summit*. Independent. Retrieved February 29, 2024, from https://www.independent.co.uk/news/world/europe/trump-calls-eu-foe-putin-summit-european-union-china-russia-a8448421.html

BBC. (2012, November 8). *US 2012 election results*. Retrieved April 27, 2025, from https://www.bbc.co.uk/news/world-us-canada-20009195

BBC. (2014, September 19). *Ukraine crisis: Obama praises 'excellent' Poroshenko*. Retrieved October 17, 2025, from https://www.bbc.com/news/world-us-canada-29262362

BBC. (2024, July 18). *Ukraine weapons: What arms are being supplied and why are there shortages?* Retrieved August 29, 2024, from https://www.bbc.com/news/world-europe-62002218

Bebler, A. (2015). Crimea and the Russian-Ukrainian conflict. Romanian Journal of *European Affairs, 15*(1), 35-54.

Benakis, T. (2024, May 27). *Hungary and Slovakia block EU military aid to Ukraine.* European Interest. Retrieved September 5, 2024, from

https://www.europeaninterest.eu/hungary-and-slovakia-block-eu-military-aid-to-ukraine/

Bertrand, N., Vazquez, M., Wright, J., & Judd, D. (2022, February 13). *Biden warns Putin US will react 'decisively and impose swift and severe costs' if Russia invades Ukraine*. CNN. Retrieved August 20, 2024, from https://edition.cnn.com/2022/02/12/politics/biden-putin-call-ukraine/index.html

BITS. (t.y.). *2000 Russian national security concept*. https://www.bits.de/EURA/natsecconc.pdf

Blake, S. (2022, January 17). *Countering the growing Russian naval threat in the Black Sea Region*. Atlantic Council. Retrieved May 8, 2024, from https://www.atlanticcouncil.org/blogs/ukrainealert/countering-the-growing-russian-naval-threat-in-the-black-sea-region/

Bloomfield, A. (2012). Time to move on: Reconceptualizing the strategic culture debate. *Contemporary Security Policy, 33*(3), 437-461. doi: 10.1080/13523260.2012.727679

Booth, K. (1990). The concept of strategic culture affirmed. In C. G. Jacopsen (Ed.), *Strategic power: USA/USSR* (s. 121-128). Palgrave Macmillan.

Borger, J. (2014, March 25). *Barack Obama: Russia is a regional power showing weakness over Ukraine*. The Guardian. Retrieved March 18, 2025, from https://www.theguardian.com/world/2014/mar/25/barack-obama-russia-regional-power-ukraine-weakness

Borger, J. (2022, April 25). *Pentagon chief's Russia remarks show shift in US's declared aims in Ukraine*. The Guardian. Retrieved September 10, 2024, from https://www.theguardian.com/world/2022/apr/25/russia-weakedend-lloyd-austin-ukraine

Boulding, K. E. (1959). National images and international systems. *The Journal of Conflict Resolution, 3*(2), 120-131. doi: 10.1177/002200275900300204

Breuninger, K. (2022, March 26). *Biden says Putin 'cannot remain in power' in sweeping speech on Russian invasion of Ukraine*. CNBC. Retrieved March 22, 2025, from https://www.cnbc.com/2022/03/26/biden-says-putin-cannot-remain-in-power-in-sweeping-speech-on-russian-invasion-of-ukraine.html

Brooke, J. (2014, March 4). *Putin sends mixed signals on Crimea*. VOA News. Retrieved January 5, 2025, from https://www.voanews.com/a/putin-sends-mixed-signals-on-crimea/1864056.html

Brooks, R. (2013, November). *Obama vs. the generals*. Politico. Retrieved April 22, 2025, from https://www.politico.com/magazine/story/2013/11/obama-vs-the-generals-099379/

Brusylovska, O., & Sinovets, P. (2017). Strategic culture of Ukraine as the research instrument of the Ukrainian foreign policy. In I. Koval, O. Brusylovska, & V.

Dubovyk (Eds.), *Strategic culture and foreign policy of Ukraine* (s. 7-19). Odesa Mechnikov National University Press.

Brzezinski , Z. (1997). *The grand chessboard: American primacy and its geostrategic imperatives*. Basic Books.

BSEC. (t.y.). *FAQ's*. Retrieved April 20, 2024, from https://www.bsec-organization.org/faq#:~:text=The%2013%20BSEC%20Member%20States,What%20does%20BSEC%20do%3F

Bumiller, E. (2004, November 30). *A softer tone from Bush on Ukraine points to a quandary for U.S*. The New York Times. Retrieved March 14, 2025, from https://www.nytimes.com/2004/11/30/politics/a-softer-tone-from-bush-on-ukraine-points-to-a-quandary-for-us.html

Butenko, V., & Williams, C. J. (2014, August 25). *Ukraine leader dissolves parliament; Russian tanks reportedly blocked.* Los Angeles Times. Retrieved December 7, 2024, from https://www.latimes.com/world/europe/la-fg-ukraine-russia-tanks-20140825-story.html

Buyar, C., & Şener, U. (2023). Tarihin dönüşü: Rusya-Ukrayna Savaşı, siyasi ve ekonomik tesirleri. *International Journal of Academic Value Studies, 9*(4), 284-301. doi: 10.29228/javs.73952

Byrne, P. (2003, September 11). *Kuchma tome insists Ukraine is different*. Kyiv Post. Retrieved November 5, 2024, from https://archive.kyivpost.com/article/content/ukraine-politics/kuchma-tome-insists-ukraine-is-different-18112.html

Calabresi, M. (2024, June 4). *'We are the world power.' How Joe Biden leads*. Time. Retrieved March 19, 2025, from https://time.com/6984970/joe-biden-2024-interview/

Camut, N. (2024, May 27). *US assures Europe: We'll keep sending you gas, we promise*. Politico. Retrieved September 15, 2024, from https://www.politico.eu/article/us-joe-biden-approval-liquified-gas-projects-delievered-europe-david-turk/

Canar, B. (2012). Soğuk Savaş sonrasında Amerika Birleşik Devletleri'nin Karadeniz politikası. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, 67*(1), 49-80. doi: 10.1501/SBFder_0000002238

Carafano, J. J. (2023, September 20). *Tensions rise in U.S. civil-military relations*. GIS Reports. Retrieved April 22, 2025, from https://www.gisreportsonline.com/r/u-s-civil-military/

Carnegie Corporation of New York. (2023, March 22). *How do Americans and Russians view the war in Ukraine?* Retrieved April 17, 2025, from https://www.carnegie.org/our-work/article/how-do-americans-and-russians-view-war-ukraine/

Carr, E. H. (1946). *The twenty year's crisis, 1919-1939: An introduction to the study of international relations*. Macmillan & Co. Ltd.

CBS News. (2023, June 24). *Putin calls armed rebellion by Wagner mercenary group a betrayal, vows to defend Russia*. Retrieved August 26, 2024, from https://www.cbsnews.com/news/putin-calls-armed-rebellion-by-wagner-mercenary-group-a-betrayal-and-vows-to-defend-russia/

Chatterjee, A. (2023). 'Sovereign democracy': Russian response to western democracy promotion in the Post-Soviet space. *Jadavpur Journal of International Relations, 27*(2), 1-26. doi: 10.1177/09735984231179257

Cheng, M. (2022). AUKUS: The changing dynamic and its regional implications. *European Journal of Development Studies, 2*(1), 1-7. doi: 10.24018/ejdevelop.2022.2.1.63

Chotiner, I. (2022, March 1). *Why John Mearsheimer blames the US for the crisis in Ukraine*. The New Yorker. Retrieved August 27, 2024, from https://www.newyorker.com/news/q-and-a/why-john-mearsheimer-blames-the-us-for-the-crisis-in-ukraine

Choudhry, S., Sedelius, T., & Kyryche, J. (2018). *Semi-presidentialism and inclusive governance in Ukraine: Reflections for constitutional reform*. International IDEA. https://constitutionnet.org/sites/default/files/2018-04/Semi-presidentialism-and-inclusive-governance-in-Ukraine.pdf

Colarossi, N. (2021, April 21). *Ukraine president Zelensky is ready for war with Russia, vows to 'stand to the last man'*. Newsweek. Retrieved October 19, 2025, from https://www.newsweek.com/ukraine-president-zelensky-ready-war-russia-vows-stand-last-man-1585425

Colomer, J. M. (2006). Comparative constitutions. In R. A. Rhodes, S. A. Binder, & B. A. Rockman (Eds.), *The Oxford handbook of political institutions* (s. 217-238). Oxford University Press.

Congress.gov. (2023, December 22). *H.R.2670 - National defense authorization act for fiscal year 2024*. Retrieved May 7, 2024, from https://www.congress.gov/bill/118th-congress/house-bill/2670/text

Congressional Research Service. (2020). *International economic policy coordination at the G-7 and the G-20*. https://sgp.fas.org/crs/row/R40977.pdf

Constitution of Ukraine. (1996). Retrieved December 8, 2024, from https://unece.org/fileadmin/DAM/hlm/prgm/cph/experts/ukraine/ukr.constitution.e.pdf

Convention Regarding the Regime of the Straits. (1936). Retrieved May 6, 2024, from https://cil.nus.edu.sg/wp-content/uploads/2019/02/1936-Convention-Regarding-the-Regime-of-the-Straits-1.pdf

Cook, L., & Janicek, K. (2024, February 28). *Germany and Poland say they're not sending troops to Ukraine as the Kremlin warns of a wider war*. AP News.

Retrieved September 7, 2024, from https://apnews.com/article/nato-stoltenberg-ukraine-troops-france-slovakia-5d4ed747861a3c0edb8f922fa36427c2

Cornell, S. E. (2008). War in Georgia, jitters all around. *Current History, 107*(711), 307-314.

Cornwell, R. (2005, October 7). *Bush: God told me to invade Iraq.* Independent. Retrieved March 13, 2025, from https://www.independent.co.uk/news/world/americas/bush-god-told-me-to-invade-iraq-6262644.html

Council of the European Union. (2024). *Where does the EU's gas come from?* Retrieved February 29, 2024, from https://www.consilium.europa.eu/en/infographics/eu-gas-supply/

Cropsey, S., Scutaru, G., Halem, H., & Colibasanu, A. (2023). *Strategic nexus: The Black Sea, great power competition, and the Russo-Ukrainian War*. Yorktown Institute. https://newstrategycenter.ro/wp-content/uploads/2023/06/YI_NSC_Monograph.pdf

Çelikpala, M., & Erşen, E. (2018). Turkey's Black Sea predicament: Challenging or accommodating Russia?. *Perceptions, 23*(2), 72-92.

Dalay, G., & Sabanadze, N. (2024, March 7). *How geopolitical competition in the Black Sea is redefining regional order.* Chatham House. Retrieved April 15, 2024, from https://www.chathamhouse.org/2024/03/how-geopolitical-competition-black-sea-redefining-regional-order

D'Anieri, P. (2019). Magical realism: Assumptions, evidence, and prescriptions in the Ukraine conflict. *Eurasian Geography and Economics, 60*(1), 97-117. doi: 10.1080/15387216.2019.1627231

Desch, M. C. (2007). Bush and the generals. *Foreign Affairs, 86*(3), 97-108.

Dettmer, J. (2024, April 17). *Ukraine is heading for defeat*. Politico. Retrieved December 2, 2024, from https://www.politico.eu/article/why-ukraine-losing-russia-war/

Deudney, D., & Meiser, J. (2012). American exceptionalism. In M. Cox, & D. Stokes (Eds.), *US foreign policy* (s. 21-39). Oxford University Press.

Dickinson, P. (2023, October 4). *Putin's fleet retreats: Ukraine is winning the battle of the Black Sea.* Atlantic Council. Retrieved May 6, 2024, from https://www.atlanticcouncil.org/blogs/ukrainealert/putins-fleet-retreats-ukraine-is-winning-the-battle-of-the-black-sea/

Dysa, Y. (2024, April 16). *What does Ukraine's new mobilisation bill entail?* Reuters. Retrieved November 12, 2024, from https://www.reuters.com/world/europe/what-does-ukrainian-mobilisation-bill-entail-2024-04-11/

Eckel, M., & Grojec, W. (2025, February 4). *Ukraine needs U.S. weapons. Trump wants its rare earth minerals in return.* RFERL. Retrieved May 15, 2025, from https://www.rferl.org/a/ukraine-trump-rare-earth-minerals-russia/33302784.html

Edinger, H. (2022). Offensive ideas: Structural realism, classical realism and Putin's war on Ukraine. *International Affairs, 98*(6), 1873-1893. doi: 10.1093/ia/iiac217

Electoral Geography. (t.y.). Retrieved November 26, 2024, from https://www.electoralgeography.com/new/en/archives

Engler, Y. (2022, March 17). *Revisiting our secret role in Ukraine's 2004 Orange Revolution*. Canadian Dimension. Retrieved July 7, 2024, from https://canadiandimension.com/articles/view/revisiting-our-secret-role-in-ukraines-2004-orange-revolution

Erdem, K. (2017). Yarı-başkanlık ya da süper başkanlık: Rusya Federasyonu örneği. İçinde S. Gökçimen (Ed.), *Karşılaştırmalı hükümet sistemleri: Yarı-başkanlık sistemi (Fransa, Polonya ve Rusya Örnekleri)* (s. 185-243). TBMM Araştırma Hizmetleri Başkanlığı Yayınları.

Ergan, U. (2008, Ağustos 21). *ABD Montrö'ye uygun olarak Boğaz'ı geçecek*. Hürriyet. 1 Mart 2024 tarihinde, https://www.hurriyet.com.tr/dunya/abd-montro-ye-uygun-olarak-bogaz-i-gececek-9710366 adresinden erişilmiştir.

Erişen, C. (2013). Liderlerin dış politika üretiminde rolü: bireysel unsurlar. İçinde M. M. Erdoğan (Ed.), *Dış politika analizi* (s. 24-45). Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Erlanger, S. (2019, November 7). *Macron says NATO is experiencing 'Brain Death' because of Trump*. The New York Times. Retrieved February 29, 2024, from https://www.nytimes.com/2019/11/07/world/europe/macron-nato-brain-death.html

Euronews. (2022, Mart 29). *İstanbul'da Rusya-Ukrayna müzakeresi sona erdi: Türkiye dahil 8 garantör ülke isteği*. 24 Ağustos 2024 tarihinde https://tr.euronews.com/2022/03/29/istanbul-da-rusya-ukrayna-muzakeresi-erdogan-somut-sonuc-al-nma-donemi-geldi adresinden erişilmiştir.

European Commission. (1993, June 22). *European Council in Copenhagen - 21-22 June 1993 - conclusions of the presidency* -. Retrieved January 4, 2024, from https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/DOC_93_3

European Commission. (t.y.). *From 6 to 27 members*. Retrieved April 20, 2024, from https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/enlargement-policy/6-27-members_en

European Union. (2021, July 29). *European Neighbourhood Policy*. Retrieved April 20, 2024, from https://www.eeas.europa.eu/eeas/european-neighbourhood-policy_en#:~:text=The%20European%20Neighbourhood%20Policy%20(ENP,their%20mutual%20benefit%20and%20interest.

European Union. (t.y.). *History of the European Union 1990-99*. Retrieved January 4, 2024, from https://european-union.europa.eu/principles-countries-history/history-eu/1990-99_en

Eurostat. (2024, February). *China-EU - international trade in goods statistics*. Retrieved February 29, 2024, from https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=China-EU_-_international_trade_in_goods_statistics

Ewing, P. (2014, March 3). *Hawks: Ukraine is Obama's fault*. Politico. Retrieved April 27, 2025, from https://www.politico.com/story/2014/03/hawks-ukraine-president-obamas-fault-104196

Faulconbridge, G., & Osborn, A. (2024, March 18). *Putin wins Russia election in landslide with no serious competition*. Reuters. Retrieved February 10, 2025, from https://www.reuters.com/world/europe/russias-presidential-vote-starts-final-day-with-accusations-kyiv-sabotage-2024-03-17/

Faulconbrigde, G. (2025, August 22). *Exclusive: Putin's demand to Ukraine: give up Donbas, no NATO and no Western troops, sources say*. Reuters. Retrieved October 11, 2025, from https://www.reuters.com/world/china/putins-demand-ukraine-give-up-donbas-no-nato-no-western-troops-sources-say-2025-08-21/

Flach, L., Hildenbrand, H., & Feodora, T. (2021). The Regional Comprehensive Economic Partnership Agreement and its expected effects on world trade. *International Trade*, 56, 92-98. doi: 10.1007/s10272-021-0960-2

France 24. (2023, October 26). *Slovakia's new populist PM announces halt of military aid to Ukraine*. Retrieved September 5, 2024, from https://www.france24.com/en/europe/20231026-slovakia-announces-halt-of-military-aid-to-ukraine

Freeman, B. (2022). *The lobbying battle before the war: Russian and Ukrainian influence in the U.S.* Quincy Institute for Responsible Statecraft. https://quincyinst.s3.amazonaws.com/wp-content/uploads/2022/07/17214232/QUINCY-BRIEF-NO.-26-July-2022-FREEMAN-5.pdf

Freeman, B. (2024, February 22). *The Ukraine lobby two years into war*. Responsible Statecraft. Retrieved April 19, 2025 from https://responsiblestatecraft.org/ukraine-lobby/

Friedman, G. (2015, March 17). *Can Putin survive?* Stratfor. Retrieved January 5, 2025, from https://worldview.stratfor.com/article/can-putin-survive

Fukuyama, F. (1989). The end of history?. *The National Interest*, 16, 3-18.

Gabuev, A., & Spivak, V. (2019). The asymmetrical Russia-China axis: An overview. In A. Ferrari, & E. T. Ambrosetti (Eds.), *Russia and China: Anatomoy of a partnership* (s. 37-60). Ledizioni LediPublishing.

Garafola, C. L., Watts, S., & Leuschner, K. J. (2022). *China's global basing ambitions: defense implications for the United States*. RAND Arroyo Center. https://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/research_reports/RRA1400/RRA1496-1/RAND_RRA1496-1.pdf

Garamone, J. (2016, January 13). *Obama points to U.S. strength in state of the union address. U.S. Department of Defense*. Retrieved March 17, 2025, from https://www.defense.gov/News/News-Stories/Article/Article/642812/obama-points-to-us-strength-in-state-of-the-union-address/

Gfoeller, M., & Rundell, D. H. (2023, November 17). *Ukraine sure doesn't look like a democracy anymore | Opinion*. Newsweek. Retrieved December 14, 2024, from https://www.newsweek.com/ukraine-sure-doesnt-look-like-democracy-anymore-opinion-1844799

Gilpin, R. (1981). *War and change in world politics*. Cambridge University Press.

Glaser, C. L. (1994-1995). Realists as optimists: Cooperation as self-help. *International Security, 19*(3), 50-90. doi: 10.2307/2539079

Goldman, D. (2024, June 24). *Trump: Biden NATO plans provoked the Ukraine war*. Asia Times. Retrieved May 15, 2025, from https://asiatimes.com/2024/06/trump-biden-nato-plans-provoked-the-ukraine-war/#

Goldstein, J. S., & Pevehouse, J. C. (2014). *International relations* (10th edn.). Pearson.

Goncharenko, O. (2023, February 22). *In war, Ukraine's parliament asserts its democratic role*. Just Security. Retrieved December 15, 2024, from https://www.justsecurity.org/85162/in-war-ukraines-parliament-asserts-its-democratic-role/

Goodley, S., Makortoff, K., & Jolly, J. (2022, March 21). *$17bn of global assets linked to 35 Russians with alleged ties to Putin.* The Guardian. Retrieved February 15, 2025, from https://www.theguardian.com/world/2022/mar/21/global-assets-russians-alleged-ties-putin-wealth-oligarchs-navalny

Gorchinskaya, K. (2020, June 11). *A brief history of corruption in Ukraine: the Poroshenko era*. Eurasianet. Retrieved November 30, 2024, from https://eurasianet.org/a-brief-history-of-corruption-in-ukraine-the-poroshenko-era

Gozzi, L. (2025, August 16). *'Next time in Moscow?': Five takeaways after Trump and Putin's Alaska summit.* BBC. Retrieved October 11, 2025, from https://www.bbc.com/news/articles/c4gj9er0x0zo

Götz, E., & Staun, J. (2022). Why Russia attacked Ukraine: Strategic culture and radicalized narratives. *Contemporary Security Policy, 43*(3), 482-497. doi: 10.1080/13523260.2022.2082633

Gözen, R. (2018a). Amerikan dış politikasının toplumsal boyutu. İçinde R. Gözen (Ed.), *Amerikan dış politikası* (s. 40-80). Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Gözen, R. (2018b). ABD dış politikası karar alma sistemi. İçinde R. Gözen (Ed.), *Amerikan dış politikası* (s. 82-111). Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Graziosi, A. (2004-2005). The Soviet 1931–1933 famines and the Ukrainian Holodomor: Is a new interpretation possible, and what would its consequences be? *Harvard Ukrainian Studies, 27*(1-4), 97-115.

Güney, N. A. (2021, Nisan 1). *Yunanistan'daki ABD üsleri: Yeni çevreleme stratejisinin handikapları.* Kriter Dergi. 8 Mayıs 2024 tarihinde https://kriterdergi.com/dis-politika/yunanistandaki-abd-usleri-yeni-cevreleme-stratejisinin-handikaplari adresinden erişilmiştir.

Hamilton, D. (2008). A Transatlantic strategy for the Wider Black Sea?. In D. Hamilton & G. Mangott (Eds.), *The Wider Black Sea Region in the 21st century: Strategic, economic and energy perspectives* (s. 319-336). Center for Transatlantic Relations.

Hammoud, D. (2024). A portrait of a President: Self-presentation of Biden versus Putin in times of crisis. *Cairo Studies in English*, 1, 164-184. doi: 10.21608/CSE.2024.291255.1167

Hanedar, F. (2024, Haziran 15). *Bakan Fidan: (Rusya-Ukrayna savaşı) Bu trajedinin her gün daha da kötüleşebildiğini görüyoruz*. Anadolu Ajansı. 25 Ağustos 2024 tarihinde https://www.aa.com.tr/tr/gundem/bakan-fidan-rusya-ukrayna-savasi-bu-trajedinin-her-gun-daha-da-kotulesebildigini-goruyoruz/3251105 adresinden erişilmiştir.

Haran, O. (2011). From Viktor to Viktor: Democracy and authoritarianism in Ukraine. *Demokratizatsiya, 19*(2), 93-110.

Harding, L. (2006, May 5). *Russia is blackmailing Europe over energy, says Cheney*. The Guardian. Retrieved July 12, 2024, from https://www.theguardian.com/world/2006/may/05/usa.oil

Herrmann, R. K., Voss, J. F., Schooler, T. Y., & Ciarrochi, J. (1997). Images in international relations: An experimental test of cognitive schemata. *International Studies Quarterly, 41*(3), 403-433. doi: 10.1111/0020-8833.00050

Herszenhorn, D. M. (2021, November 30). *NATO warns Russia of 'high price' for any attack on Ukraine*. Politico. Retrieved August 8, 2024, from https://www.politico.eu/article/jens-stoltenberg-nato-otan-russia-ukraine-united-states/

Herz, J. H. (1950). Idealist internationalism and the security dilemma. *World Politics, 2*(2), 157-180. doi: 10.2307/2009187

Heywood, A. (2013). *Politics* (4th edn.). Palgrave Macmillan.

Hill, F. (1998). The borderlands of power: Territory and great power status in Russia at the beginning and at the end of the twentieth century. *Harvard Ukrainian Studies*, 22, 225-250.

Hirsh, M. (2022, May 11). *Why Biden's anti-Putin democracy crusade is failing*. Foreign Policy. Retrieved March 20, 2025, from https://foreignpolicy.com/2022/05/11/us-russia-war-ukraine-democracy-autocracy/

Hobbes, T. (1965). *Leviathan*. W. G. Pogson-Smith (Ed.). J. M. Dent & Sons Ltd.

Holland, S. (2021, June 14). *Biden suggests 'autocrat' Putin's Russia might be weaker than it seems*. Reuters. Retrieved October 17, 2025, from https://www.reuters.com/world/biden-says-putin-right-that-us-russian-relations-are-low-point-2021-06-13/

Holland, S. (2025, August 7). *U.S. secures strategic transit corridor in Armenia-Azerbaijan peace deal*. Reuters. Retrieved October 20, 2025, from https://www.reuters.com/world/us-secures-strategic-transit-corridor-armenia-azerbaijan-peace-deal-2025-08-07/

Hook, S. W., & Spanier, J. (2009). *American foreign policy since Wold War II*. CQ Press.

Houeix, R. (2022, February 28). *From the Maidan protests to Russia's invasion: Eight years of conflict in Ukraine*. France 24. Retrieved July 28, 2024, from https://www.france24.com/en/europe/20220228-from-the-maidan-protests-to-russia-s-invasion-eight-years-of-conflict-in-ukraine

Hunnicutt, T., & Brunnstrom, D. (2025, March 7). *Trump: If NATO members don't pay, US won't defend them*. Reuters. Retrieved Mayıs 21, 2025, from https://www.reuters.com/world/trump-if-nato-members-dont-pay-us-wont-defend-them-2025-03-07/

Huntington, S. P. (1993). The clash of civilizations?. *Foreign Affairs, 72*(3), 22-49. doi: 10.2307/20045621

Hutcheson, D., & McAllister, I. (2021). Consolidating the Putin regime: The 2020 referendum on Russia's constitutional amendments. *Russian Politics, 6*(3), 355-376. doi: 10.30965/24518921-00603004

Ikenberry, G. J., Mastanduno, M., & Wohlforth, W. C. (2009). Introduction: Unipolarity, state behavior, and systemic consequences. *World Politics, 61*(1), 1-27. doi: 10.1017/S004388710900001X

Ilie, A. (2011). Holodomor, the Ukrainian holocaust? *Studia Politica: Romanian Political Science Review, 11*(1), 137-154.

Inman, P. (2010, January 10). *China becomes world's biggest exporter*. The Guardian. Retrieved January 12, 2024, from https://www.theguardian.com/business/2010/jan/10/china-tops-germany-exports

Interfax. (2024, January 12). *China-Russia trade up 26.3% in 2023 - Chinese customs*. Retrieved April 9, 2024, from https://interfax.com/newsroom/top-stories/98338/

Interfax-Ukraine. (2024, October 28). *Ukraine needs unity in domestic policy, clear consistency in foreign policy - Kuchma*. Retrieved November 5, 2024, from https://en.interfax.com.ua/news/interview/1023586.html

Isachenko, D. (2023). *Turkey in the Black Sea Region: Ankara's reactions to the war in Ukraine against the background of regional dynamics and global confrontation*. German Institute for International and Security Affairs. https://www.swp-berlin.org/publications/products/research_papers/2023RP12_Turkey_BlackSeaRegion.pdf

İrge, N. F. (2017). Karadeniz Havzası jeopolitiğinde güç mücadelesinin arka planı ve bölgesel güvenliğin uluslararası önemi. *Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi, 5*(Özel Sayı), 79-92.

Jentleson, B. W. (2014). *American foreign policy: The dynamics of choice in the 21st century* (5th edn.). W. W. Norton & Company.

Jervis, R. (1968). Hypotheses on misperception. *World Politics, 20*(3), 454-479. doi: 10.2307/2009777

Johnston, A. I. (1995). Thinking about strategic culture. *International Security, 19*(4), 32-64. doi: 10.2307/2539119

Kalaycıoğlu, E. (2018). Karşılaştırmalı siyaset: Giriş. İçinde E. Kalaycıoğlu, & D. Kağnıcıoğlu (Ed.), *Karşılaştırmaları siyasal sistemler* (s. 3-37). Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Kant, I. (1917). *Perpetual peace: A philosophical essay*. (M. C. Smith, Trans.) George Allen and Unwin.

Kappeler, A. (2014). Ukraine and Russia: Legacies of the imperial past and competing memories. *Journal of Eurasian Studies, 5*(2), 107-115. doi: 10.1016/j.euras.2014.05.005

Katchanovski, I. (2008). The Orange Evolution? The 'Orange Revolution' and political changes in Ukraine. *Post-Soviet Affairs, 24*(4), 351-382. doi: 10.2747/1060-586X.24.4.351

Keçeci, A. İ. (2021). Avrupa Birliği'nin Kafkasya politikası. *EURO Politika*, 6, 31-36.

Kemaloğlu, İ. (2016). 21. yüzyılın başında Rusya Federasyonu. *Marmara Türkiyat Araştırmaları Dergisi, 3*(2), 1-14. doi: 10.16985/MTAD.2016227938

Kemaloğlu, İ. (2023, Ağustos 29). *ABD, Ukrayna'da istediğini elde etti mi?* Fikir Turu. 10 Eylül 2024 tarihinde https://fikirturu.com/jeo-politika/abd-ukraynada-istedigini-elde-etti-mi/ adresinden erişilmiştir.

Keohane, R. O. (1984). *After hegemony: Cooperation and discord in the world political economy*. Princeton University Press.

Keohane, R. O., & Nye, J. S. (2012). *Power and interdependence* (4th edn.). Longman.

King, I. (2019, September 26). *Not contributing enough? A summary of European military and development assistance to Ukraine since 2014*. CSIS. Retrieved August 8, 2024, from https://www.csis.org/analysis/not-contributing-enough-summary-european-military-and-development-assistance-ukraine-2014

King, J. (2002, November 6). *White House: We've made history*. CNN. Retrieved April 27, 2025, from https://edition.cnn.com/2002/ALLPOLITICS/11/06/elec02.bush/

Kirby, P. (2022, September 30). *What Russian annexation means for Ukraine's regions*. BBC. Retrieved August 25, 2024, from https://www.bbc.com/news/world-europe-63086767

Kissinger, H. (1994). *Diplomacy*. Simon & Schuster.

Knight, M., & Lau, C. (2024, March 29). *Ukraine faces retreat without US aid, Zelensky says*. CNN. Retrieved August 27, 2024, from https://edition.cnn.com/2024/03/29/europe/ukraine-faces-retreat-without-us-aid-zelensky-says-intl-hnk/index.html

KOHA. (2024, January 18). *Zelensky: The lack of aid for Ukraine means a crisis for Europe.* Retrieved August 29, 2024, from https://www.koha.net/en/bote/406161/zelensky-mungesa-e-ndihmes-per-ukrainen-nenkupton-krize-per-evropen

Konończuk, W. (2016). *Keystone of the system: Old and new oligarchs in Ukraine*. Ośrodek Studiów Wschodnich. https://www.osw.waw.pl/sites/default/files/pw_59_ang_keystone_system_net_0.pdf

Konyshev, V., & Sergunin, A. (2018). Military. In A. P. Tsygankov (Ed.), *Routledge handbook of Russian foreign policy* (s. 168-181). Routledge.

Kozlovska, O. (2006). *A roadmap for Ukraine's integration into Transatlantic structures.* NATO Defense College. https://www.jstor.org/stable/pdf/resrep10340.1.pdf

Kuchins, A. C., & Zevelev, I. A. (2012). Russian foreign policy: Continuity in change. *The Washington Quarterly, 35*(1), 147-161. doi: 10.1080/0163660X.2012.642787

Kurki, M., & Wight, C. (2013). International relations and social science. In T. Dunne, M. Kurki, & S. Smith (Eds.), *International relations theories: Discipline and diversity* (s. 14-35). Oxford University Press.

Kurt, S. (2015). NATO ve AB'nin Karadeniz Bölgesine yönelik politikaları. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 31, 403-419. doi: 10.9761/JASSS2626

Kurylev, K. (2020, January 15). *The Black Sea Region as a zone of geopolitical confrontation*. Valdai Club. Retrieved May 1, 2024, from

https://valdaiclub.com/a/highlights/the-black-sea-region-as-a-zone-of-geopolitical/

Kutlu, Ö. (2021, January 19). *Top democrats in US urge Putin probe into Capitol riots*. Anadolu Agency. Retrieved October 19, 2025, from https://www.aa.com.tr/en/americas/top-democrats-in-us-urge-putin-probe-into-capitol-riots/2115428

Kuzio, T. (2003). Ukraine's relations with the west: Disinterest, partnership, disillusionment. *European Security, 12*(2), 21-44. doi: 10.1080/09662830412331308046

Kuzio, T. (2005). Russian Policy toward Ukraine during Elections. *Demokratizatsiya The Journal of Post-Soviet Democratization, 13*(4), 491-517. doi: 10.3200/DEMO.13.4.491-518

Kuzio, T. (2006). Is Ukraine part of Europe's future?. *The Washington Quarterly, 29*(3), 89-108. doi: 10.1162/wash.2006.29.3.89

Kuzio, T. (2012). Ukraine's relations with the West since the Orange Revolution. *European Security, 21*(3), 395-413. 10.1080/09662839.2012.655272

Kuzio, T. (2013). Yushchenko versus Tymoshenko: Why Ukraine's national democrats are divided. *Demokratizatsiya, 21*(2), 215-240.

Kuzio, T. (2016). *Russian national identity and the Russia-Ukraine crisis*. Federal Academy for Security Policy. https://www.jstor.org/stable/pdf/resrep22141.pdf?refreqid=fastly-default%3A620e7959921b30292dbeae359a8ff0ce&ab_segments=&initiator=&acceptTC=1

Kuzio, T. (2022). Why Russia invaded Ukraine. *Horizons*, 21, 40-50.

Kyiv Post. (2004, December 9). *An Orange Revolution timeline*. Retrieved 6 July, 2024, from https://www.kyivpost.com/post/10946

Kyiv Post. (2010, April 27). *Sobolev: Yanukovych's refusal to recognize Holodomor as genocide against Ukrainians a betrayal*. Retrieved November 9, 2024, from https://archive.kyivpost.com/article/content/ukraine-politics/sobolev-yanukovychs-refusal-to-recognize-holodomor-65180.html

LaFeber, W. (2012). The US rise to world power, 1776–1945. In M. Cox, & D. Stokes (Eds.), *US foreign policy* (s. 43-58). Oxford University Press.

Lawless, J. (2024, June 28). *Ukraine spent years trying to build a Western-style democracy. Then Russia invaded the country*. AP News. Retrieved December 14, 2024, from https://apnews.com/article/ukraine-war-democracy-elections-corruption-96ba4df874521bb7b3ca1cf54dd99598

Lazarević, D. (2009). NATO enlargement to Ukraine and Georgia: Old wine in new bottles? *The Quarterly Journal, 9*(1), 29-66.

Le Monde. (2022, December 25). *Putin says West wants to 'tear apart' Russia*. Retrieved January 2, 2025, from https://www.lemonde.fr/en/russia/article/2022/12/25/putin-says-west-wants-to-tear-apart-russia_6009070_140.html

Levada Center. (2020, November 5). *Enemies*. Retrieved February 15, 2025, from https://www.levada.ru/en/2020/11/05/enemies-2/

Lewis, P. (2014, March 28). *Congress approves Ukraine aid package*. The Guardian. Retrieved April 27, 2025, from https://www.theguardian.com/world/2014/mar/27/congress-approves-aid-package-ukraine

Lewkowicz, Ł. (2019). The Three Seas Initiative in the context of international challenges. *Yearbook of the Institute of East-Central Europe, 17*(3), 7-12. doi: 10.36874/RIESW.2019.3.1

Lieberthal, K. G. (2011, December 21). *The American Pivot to Asia*. Brookings. Retrieved February 29, 2024, from https://www.brookings.edu/articles/the-american-pivot-to-asia/

Lindsay, J. M. (2024, December 18). *The 2024 Election by the numbers*. CFR. Retrieved April 27, 2025, from https://www.cfr.org/article/2024-election-numbers

Los Angeles Times. (2019, October 14). *Far-right groups protest Ukrainian president's peace plan*. Retrieved October 13, 2025, from https://www.latimes.com/world-nation/story/2019-10-14/ukraine-protest-zelensky-peace-plan

Machiavelli, N. (2009). *The prince*. (T. Parks, Trans.) Penguin Classics.

Maisaia, V. (2023). The Black Sea regional security and geostrategy balance: A 'new Cold War' scenario. *Przegląd Strategiczny*, 16, 141-153. doi: 10.14746/ps.2023.1.10

Mallett, E., & Juneau, T. (2023). A neoclassical realist theory of overbalancing. *Global Studies Quarterly, 3*(2), 1-12. doi: 10.1093/isagsq/ksad023

Mandaria, T. (2024, January 19). *Planned Russian base in Abkhazia could threaten Georgia's middle corridor dreams*. Eurasianet. Retrieved August 26, 2024, from https://eurasianet.org/planned-russian-base-in-abkhazia-could-threaten-georgias-middle-corridor-dreams

Mangan, D. (2021, March 17). *Biden believes Putin is a killer, vows Russian leader 'will pay a price' for trying to help Trump win the election*. CNBC. Retrieved October 17, 2025, from https://www.cnbc.com/2021/03/17/biden-says-putin-is-a-killer-will-pay-for-trying-to-help-trump-win-election.html

Mani, K. (2025, September 23). *Politicizing federal troops in US mirrors use of military in Latin America in the 1970s and '80s*. The Conversation. Retrieved October

18, 2025, from https://theconversation.com/politicizing-federal-troops-in-us-mirrors-use-of-military-in-latin-america-in-the-1970s-and-80s-263874

Marcus, S. (2017). Oligarchs and corruption in Putin's Russia: Of sand castles and geopolitical volunteering. *Georgetown Journal of International Affairs, 18*(2), 26-32. doi: 10.1353/gia.2017.0017

Marica, I. (2024, April 8). *Sea Shield 24: Major Romania-led multinational military exercise starts in the Black Sea region*. Romania Insider. Retrieved May, 8, 2024, from https://www.romania-insider.com/sea-shield-military-drills-romania-black-sea-2024

Marsh, S., & Chambers, M. (2022, February 22). *Germany freezes Nord Stream 2 gas project as Ukraine crisis deepens*. Reuters. Retrieved October 29, 2025 from, https://www.reuters.com/business/energy/germanys-scholz-halts-nord-stream-2-certification-2022-02-22/

Marson, J. (2009, May 25). *Putin to the West: Hands off Ukraine*. Time. Retrieved January 4, 2025, from https://time.com/archive/6946776/putin-to-the-west-hands-off-ukraine/

Matisek, J. W. (2017). American civil-military relations since George Washington: Has Donald Trump changed the dynamic? *Outlines of Global Transformations: Politics, Economics, Law, 10*(3), 54-67. doi: 10.23932/2542-0240 -2017-10-3-54-67

Matuszak, S. (2012). *The oligarchic democracy: The influence of business groups on Ukrainian politics*. Ośrodek Studiów Wschodnich. https://www.osw.waw.pl/sites/default/files/prace_42_en_0.pdf

Matza, M. (2024, January 30). *US weapons sales abroad hit record high in 2023, boosted by Ukraine war*. BBC. Retrieved September 15, 2024, from https://www.bbc.com/news/world-us-canada-68136840

McFaul, M. (1997). *Domestic politics of NATO expansion in Russia: Implications for American foreign policy*. CSIS. https://csis-website-prod.s3.amazonaws.com/s3fs-public/legacy_files/files/media/csis/pubs/pm_0005.pdf

McFaul, M. (2004, December 20). *'Meddling' in Ukraine: Democracy is not an American plot*. The Washington Post. Retrieved November 27, 2024, from https://www.washingtonpost.com/archive/opinions/2004/12/21/meddling-in-ukraine/5d366823-55e9-4716-9cf8-8b80a816b4ff/

McFaul, M., & Person, R. (2022). What Putin fears most. *Horizons*, 21, 28-38.

McFaul, M., & Stoner-Weiss, K. (2008). The myth of the authoritarian model: How Putin's crackdown holds Russia back. *Foreign Affairs, 87*(1), 68-84.

McFaul, M., Sestanovich, S., & Mearsheimer, J. J. (2014). Faulty powers: Who started the Ukraine crisis?. *Foreign Affairs, 93*(6), 167-178.

McGuinness, D. (2022, May 28). *Germany's Scholz wobbles on tanks for Ukraine*. BBC. Retrieved September 5, 2024, from https://www.bbc.com/news/world-europe-61604329

Mearsheimer, J. J. (2001). *The tragedy of great power politics*. W. W. Norton & Company.

Mearsheimer, J. J. (2013). Structural realism (3th edn.). In T. Dunne, M. Kurki, & S. Smith (Eds.), *International relations theories: Discipline and diversity* (s. 77-93). Oxford University Press.

Mearsheimer, J. J. (2014). Why the Ukraine crisis is the West's fault: The liberal delusions that provoked Putin. *Foreign Affairs, 93*(5), 77-89.

Mearsheimer, J. J. (2022). The causes and consuquences of the Ukraine war. *Horizons*, 21, 12-27.

Meienberger, A. (2023). The concept of the 'Russkiy Mir': History of the concept and Ukraine. *Euxeinos, 13*(35), 15-29. doi: 10.55337/35.QLPT4607

Miller, C. (2024). Why Russia's democracy broke. In A. Fung, D. Moss, & O. A. Westad (Eds.), *When democracy breaks: Studies in democratic erosion and collapse, from ancient Athens to the present day* (s. 277-298). Oxford University Press.

Minakov, M. (2019, July 24). *One-party majority: Just another victory for Zelenskyy*. Wilson Center. Retrieved October 15, 2025, from https://www.wilsoncenter.org/blog-post/one-party-majority-just-another-victory-for-zelenskyy

Minicozzi-Wheeland, L. (2022, December 15). *Russia's annexation of Crimea*. The Kyiv Independent. Retrieved July 29, 2024, from https://kyivindependent.com/russias-annexation-of-crimea/

Ministry of Defence of Ukraine. (2015). *White book 2014: The armed forces of Ukraine*. https://www.mil.gov.ua/content/files/whitebook/WB_2014_eng.pdf

Ministry of Defence of Ukraine. (2022). *White book 2021: Defence policy of Ukraine*. https://www.mil.gov.ua/content/files/whitebook/WhiteBook_2021_Defens_policy_of_Ukraine.pdf

Mission of Ukraine to the European Union. (2021, April 15). *Eastern Partnership*. Retrieved July 10, 2024, from https://ukraine-eu.mfa.gov.ua/en/2633-relations/spivpracya-ukrayina-yes-u-sferi-zovnishnoyi-politiki-i-bezpeki/shidne-partnerstvo#:~:text=The%20Eastern%20Partnership%20(EaP)%20is,Summit%20on%207%20May%202009.

Miş, N., Aslan, A., Ayvaz, E., & Duran, H. (2016). *Dünyada başkanlık sistemi uygulamaları: ABD, Brezilya, Arjantin, Meksika, Güney Kore, Şili*. SETA. https://www.setav.org/assets/uploads/2016/05/dunyada-baskanlik-sistemi-uygulamalari-pdf.pdf

Morgenthau, H. J. (1978). *Politics among nations: The struggle for power and peace* (5th edn.). Alfred A. Knopf.

Motyl, A. (2008). Three years after: Theoretical reflections on Ukraine's Orange Revolution. *Harvard International Review, 29*(4), 16-19.

Muraviev, A. (2015). The bear and the dragon: Considering Russia-China strategic relations after the Ukraine crisis. *Griffith Asia Quarterly, 3*(1), 1-19.

NATO. (1997, July 9). *Charter on a distinctive partnership between the North Atlantic Treaty Organization and Ukraine*. Retrieved June 6, 2024, from https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_25457.htm

NATO. (2002a, November 21). *NATO invites seven countries to accession talks*. Retrieved July 1, 2024, from https://www.nato.int/docu/update/2002/11-november/e1121c.htm

NATO. (2002b, November 22). *NATO-Ukraine Action Plan*. Retrieved July 1, 2024, from https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_19547.htm

NATO. (2005, April 21). *NATO launches 'intensified dialogue' with Ukraine*. Retrieved July 10, 2024, from https://www.nato.int/docu/update/2005/04-april/e0421b.htm

NATO. (2023, July 11). *Vilnius summit communiqué*. Retrieved September 7, 2024, from https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_217320.htm

NATO. (2024a). *Euro-Atlantic partnership*. Retrieved January 4, 2024, from https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_67979.htm#:~:text=The%2050%2Dnation%20Euro%2DAtlantic,NATO%20member%20and%20partner%20countries.

NATO. (2024b). *NATO member countries*. Retrieved January 4, 2024, from https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_52044.htm#coldwar

Neef, C., & Mayr, W. (2004, November 29). *A revolution in orange*. Der Spiegel. Retrieved June 15, 2024, from https://www.spiegel.de/international/spiegel/ukraine-a-revolution-in-orange-a-330146.html

Nettles, A. C. (2022). The Black Sea thread in Russian foreign policy and how the United States can respond. *Journal of Advanced Military Studies, 13*(2), 119-141. doi: 10.21140/mcuj.20221302006

Neuman, S. (2014, April 2). *Yanukovych: 'i was wrong' to ask Russian troops into Crimea*. NPR. Retrieved November 9, 2024, from https://www.npr.org/sections/thetwo-way/2014/04/02/298385578/yanukovych-i-was-wrong-to-ask-russian-troops-into-crimea

Newnham, R. E. (2013). Pipeline politics: Russian energy sanctions and the 2010 Ukrainian elections. *Journal of Eurasian Studies, 4*(2), 115-122. doi: 10.1016/j.euras.2013.03.001

Nicholson, C. (2022, February 4). *'NATO will not get involved militarily in Ukraine', says alliance's deputy chief*. France 24. Retrieved August 15, 2024, from https://www.france24.com/en/tv-shows/talking-europe/20220204-nato-will-not-get-involved-militarily-in-ukraine-alliance-s-deputy-secretary-general

NORC. (2024, January 9). *New survey finds most Russians see Ukrainian war as defense against West*. Retrieved February 15, 2025, from https://www.norc.org/research/library/new-survey-finds-most-russians-see-ukrainian-war-as-defense-against-west.html

NTV. (2022, Nisan 21). *Çavuşoğlu: NATO'da bazı ülkeler savaşın sürmesini istiyor*. 10 Eylül 2024 tarihinde https://www.ntv.com.tr/dunya/cavusoglu-natoda-bazi-ulkeler-savasin-surmesini-istiyor,LNuFdq0dJ0K7cUBSlp1HGA adresinden erişilmiştir.

Ofitserov-Belskiy, D., & Sushenstov, A. (2018). Central and Eastern Europe. In A. P. Tsygankov (Ed.), *Routledge handbook of Russian foreign policy* (s. 282-294). Routledge.

Osipian, A. L., & Osipian, A. L. (2006). Why Donbass votes for Yanukovych: Confronting the Ukrainian Orange Revolution. *Demokratizatsiya The Journal of Post-Soviet Democratization, 14*(4), 495-517.

Özlük, E. (2017). Dengeleme mi peşine takılmak mı?: Dış politika stratejilerini yeniden düşünmek. *Akademik Bakış, 10*(20), 221-263. doi: 10.19060/gav.321041

Parusinski, J. (2024, August 26). *Opinion: Ukraine's oligarchs were once kingmakers. Where are they now?* Kyiv Dependent. Retrieved December 1, 2024, from https://kyivindependent.com/opinion-ukraines-oligarchs-were-once-kingmakers-where-are-they-now/

PBS News. (2021, June 14). *Ukraine president says nation is ready to join NATO*. Retrieved October 19, 2025, from https://www.pbs.org/newshour/world/ukraine-president-says-nation-is-ready-to-join-nato

Perovic, J. (2018). *The Putin system*. Center for Security Studies. https://www.research-collection.ethz.ch/bitstream/handle/20.500.11850/254681/CSSAnalyse225-EN.pdf?sequence=5&isAllowed=y

Pew Research Center. (2008, December 18). *Bush and public opinion: Reviewing the Bush years and the public's final verdict*. Retrieved April 16, 2025, from https://www.pewresearch.org/politics/2008/12/18/bush-and-public-opinion/

Pew Research Center. (2014a, March 11). *Most say U.S. should 'not get too involved' in Ukraine situation: Reluctance crosses party lines*. Retrieved April 16, 2025, from https://www.pewresearch.org/politics/2014/03/11/most-say-u-s-should-not-get-too-involved-in-ukraine-situation/

Pew Research Center. (2014b, May 8). *Chapter 3. Russia: Public cacks Putin, Crimea's secession*. Retrieved February 10, 2025, from https://www.pewresearch.org/global/2014/05/08/chapter-3-russia-public-backs-putin-crimeas-secession/

Pew Research Center. (2014c, July 28). *Far more continue to view Russia as a 'serious problem' than as an 'adversary': More see events in Russia and Ukraine as 'very important' to U.S.* Retrieved April 17, 2025, from https://www.pewresearch.org/politics/2014/07/28/far-more-continue-to-view-russia-as-a-serious-problem-than-as-an-adversary/

Pfiffner, J. P. (2004). George W. Bush: Policy, politics, and personality. In G. C. Edwards, & P. J. Davies (Eds.), *New challenges for the American presidency* (s. 161-181). Pearson/Longman.

Phillips, M. (2025, February 21). *Obama fired top military officers to align Pentagon with his policy vision, now Trump set to do the same*. Fox News. Retrieved April 22, 2025, from https://www.foxnews.com/politics/obama-fired-top-military-officers-align-pentagon-his-policy-vision-now-trump-set-do-same

Pifer, S. (2011). *The trilateral process: The United States, Ukraine, Russia and nuclear weapons.* Brookings. https://www.brookings.edu/wp-content/uploads/2016/06/05_trilateral_process_pifer.pdf

Pifer, S. (2012, June 11). *Ukraine's foreign policy: Losing its balance*. Brookings. Retrieved July 27, 2024, from https://www.brookings.edu/articles/ukraines-foreign-policy-losing-its-balance/

Pifer, S. (2015). US-Russia relations in the Obama era: From reset to refreeze?. In IFSH (Ed.), *OSCE yearbook 2014* (s. 111-123). Nomos Verlagsgesellschaft.

Pifer, S. (2019, June 6). *NATO's Ukraine challenge*. Brookings. Retrieved July 1, 2024, from https://www.brookings.edu/articles/natos-ukraine-challenge/

Pleines, H. (2016). Oligarchs and politics in Ukraine. *Demokratizatsiya: The Journal of Post-Soviet Democratization, 24*(1), 105-127. doi: 10.26092/elib/961

Polegkyi, O. (2011). *Changes in Russian foreign policy discourse and concept of "Russian World"*. PECOB. https://repository.uantwerpen.be/docman/irua/a3e907/139593.pdf

Politico. (2021, December 11). *Kremlin denies plans to invade Ukraine, alleges NATO threats.* Retrieved August 23, 2024, from https://www.politico.com/news/2021/11/12/russia-kremlin-ukraine-nato-threats-521031

Politico. (2025, March 14). *2022 elections*. Retrieved April 27, 2025, from https://www.politico.com/2022-election/results/

Porter, T. (2024, September 18). *Russia is after more Iranian and North Korean missiles to help it tip the balance in Ukraine, experts say*. Business Insider.

Retrieved October 11, 2025, from https://www.businessinsider.com/russia-seeking-more-weapons-north-korea-iran-win-ukraine-war-2024-9

President of Russia. (2009). *Стратегия национальной безопасности Российской Федерации до 2020 года*. Retrieved January 20, 2025, from http://kremlin.ru/supplement/424

President of Russia. (2012, December 12). *Address to the Federal Assembly*. Retrieved January 3, 2025, from http://en.kremlin.ru/events/president/news/17118

President of Russia. (2014, March 18). *Address by president of the Russian Federation*. Retrieved January 2, 2025, from http://www.en.kremlin.ru/events/president/news/20603

President of Russia. (2015a, June 6). *Interview to the Italian newspaper Il Corriere della Sera.* Retrieved January 5, 2025, from http://www.en.kremlin.ru/events/president/transcripts/interviews/49629

President of Russia. (2015b, September 29). *Interview to American TV channel CBS and PBS.* Retrieved January 4, 2025, from http://en.kremlin.ru/events/president/news/50380

President of Russia. (2021, July 12). *Article by Vladimir Putin "on the historical unity of Russians and Ukrainians"*. Retrieved May 27, 2024, from http://en.kremlin.ru/events/president/news/66181

President of Russia. (2022a, February 21). *Address by the president of the Russian Federation*. Retrieved January 4, 2025, from http://en.kremlin.ru/events/president/news/67828

President of Russia. (2022b, February 24). *Address by the president of the Russian Federation*. Retrieved January 2, 2025, from http://en.kremlin.ru/events/president/news/67843

President of Russia. (2023, October 5). *Valdai International Discussion Club meeting*. Retrieved January 5, 2025, from http://en.kremlin.ru/events/president/news/72444

President of Ukraine. (2019, May 20). *Volodymyr Zelenskyy's inaugural address*. Retrieved November 10, 2024, from https://www.president.gov.ua/en/news/inavguracijna-promova-prezidenta-ukrayini-volodimira-zelensk-55489

Prokop, M. (2024). The institution of prime minister and government in a hybrid regime in Ukraine (1996–2021). *Polish Political Science Review, 12*(1), 15-35. doi: 10.2478/ppsr-2024-0002

Prozorova, Y. (2024). Democracy revised: Democratic imaginary and emerging autocracy in post-Soviet Russia. *American Behavioral Scientist, 68*(13), 1683-1702. doi: 10.1177/00027642241267937

Rachkevych, M. (2010, July 2). *Clinton's last visit to Kyiv came in 2005, during Orange Revolution high*. Kyiv Post. Retrieved April 27, 2025, from https://archive.kyivpost.com/article/content/ukraine-politics/clintons-last-visit-to-kyiv-came-in-2005-during-or-71729.html

Raimbekova, A. (2024, Şubat 24). *Rusya-Ukrayna Savaşı'nda 2 yıl geride kaldı*. Anadolu Ajansı. 25 Ağustos 2024 tarihinde https://www.aa.com.tr/tr/dunya/rusya-ukrayna-savasinda-2-yil-geride-kaldi/3146516 adresinden erişilmiştir.

Rakowska-Harmstone, T. (2014). Russia's Monroe Doctrine: peacekeeping, peacemaking, or imperial outreach?. *Securitologia*, 1, 7-45. doi: 10.5604/18984509.1129693

Rankin, J., & Jones, S. (2025, April 10). *EU suspends retaliatory 25% tariffs on US goods after Trump U-turn.* The Guardian. Retrieved May 21, 2025, from https://www.theguardian.com/world/2025/apr/10/eu-suspends-retaliatory-tariffs-us-goods-trump-von-der-leyen

Rating Group. (2022, March 25). *The sixth national poll: The language issue in Ukraine*. Retrieved November 25, 2024, from https://ratinggroup.ua/en/research/ukraine/language_issue_in_ukraine_march_19th_2022.html

Republic of Türkiye Ministry of Foreign Affairs. (t.y.). *BLACKSEAFOR*. Retrieved April 20, 2024, from https://www.mfa.gov.tr/blackseafor.en.mfa

Reuters. (2024, January 2). *Turkey to block minehunter ships intended for Ukraine*. Retrieved May 7, 2024, from https://www.reuters.com/world/middle-east/turkey-block-uk-minehunter-ships-intended-ukraine-2024-01-02/

RFERL. (2005, April 25). *Russia: Excerpts from Putin's state-of-the-nation speech*. Retrieved January 2, 2025, from https://www.rferl.org/a/1058630.html

RFERL. (2010, February 1). *Former Ukrainian president says political system dysfunctional*. Retrieved November 5, 2024, from https://www.rferl.org/a/Former_Ukrainian_President_Says_Political_System_Dysfunctional/1945385.html

Ripsman, N. M., Taliaferro, J. W., & Lobell, S. E. (2016). *Neoclassical realist theory of international politics*. Oxford University Press.

Romania Insider. (2016, May 12). *US antimissile shield in Romania becomes operational*. Retrieved May 1, 2024, from https://www.romania-insider.com/us-antimissile-shield-romania-becomes-operational

Rose, G. (1998). Neoclassical realism and theories of foreign policy. *World Politics, 51*(1), 144-172. doi: 10.1017/S0043887100007814

Rossolinski-Liebe, G., & Willems, B. (2022). Putin's abuse of history: Ukrainian 'nazis', 'genocide', and a fake threat scenario. *The Journal of Slavic Military Studies, 35*(1), 1-10. doi: 10.1080/13518046.2022.2058179

Rumer, E., & Sokolsky, R. (2020). *Etched in stone: Russian strategic culture and the future of Transatlantic security*. Carnegie Endowment for International Peace. https://carnegie-production-assets.s3.amazonaws.com/static/files/files__Russian_Strategic_Culture_Rumer_Sokolsky.pdf

Russian Military and Security Research Group. (t.y.). *Strategy of the national security of the Russian Federation*. https://rusmilsec.blog/wp-content/uploads/2021/08/nss_rf_2021_eng_.pdf

Rutland, P., & Dubinsky, G. (2012). US foreign policy in Russia. In M. Cox, & D. Stokes (Eds.), *US foreign policy* (s. 239-258). Oxford University Press.

Samsun, A. T. (2022). Ukrayna Krizi'nin Avrupa güvenliğine olan etkisi. *EURO Politika*, 12, 7-15.

Sanders, D. (2023). Ukraine's third wave of military reform 2016–2022 – building a military able to defend Ukraine against the Russian invasion. *Defense & Security Analysis, 39*(3), 312-328. doi: 10.1080/14751798.2023.2201017

Sayarı, S. (2018). Çoğunlukçu kurumsallaşmış başkanlık rejimi: ABD. İçinde E. Kalaycıoğlu, & D. Kağnıcıoğlu (Ed.), *Karşılaştırmalı siyasal sistemler* (s. 105-130). Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Schislyaeva, E., Evgrafova, I., Butakova, N., & Mishalchenko, Y. (2022). The EU - Russia - Turkey energy triangle: legal and economic conditions of gas transportation via the TurkStream pipeline. *Transportation Research Procedia*, 63, 1984-1990. doi: 10.1016/j.trpro.2022.06.220

Schmidt, B. C., & Dunne, T. (2014). Realism. In J. Baylis, S. Smith, & P. Owens (Eds.), *The globalization of world politics: An introduction to international relations* (s. 99-112). Oxford University Press.

Schneider, W. (2004, December 14). *Ukraine's 'Orange Revolution'*. The Atlantic. Retrieved July 6, 2024, from https://www.theatlantic.com/past/politics/nj/schneider2004-12-14.htm

Schutte, G. R. (2021). The challenge to US hegemony and the "Gilpin dilemma". *Revista Brasileira de Política Internacional, 64*(1), 1-18. doi: 10.1590/0034-7329202100104

Schweller, R. L. (2004). Unanswered threats: A neoclassical realist theory of underbalancing. *International Security, 29*(2), 159-201.

Schweller, R. L., & Priess, D. (1997). A tale of two realisms: Expanding the institutions debate. *Mershon International Studies Review, 41*(1), 1-32. doi: 10.2307/222801

Serino, K. (2024, September 11). *WATCH: Trump promises to 'settle' war in Ukraine if elected*. PBS News. Retrieved May 15, 2025, from https://www.pbs.org/newshour/politics/watch-trump-promises-to-settle-war-in-ukraine-if-elected

Shalal, A., & Landauro, I. (2022, June 29). *Biden bolsters long-term U.S. military presence in Europe*. Reuters. Retrieved May 8, 2024, from https://www.reuters.com/world/us/biden-says-us-changing-force-posture-europe-based-threat-2022-06-29/

Shamiev, K. (2023, July 26). *Suspensions, detentions, and mutinies: The growing gulf in Russia's civil-military relations*. Carnegie Politika. Retrieved February 19, 2025, from https://carnegieendowment.org/russia-eurasia/politika/2023/08/suspensions-detentions-and-mutinies-the-growing-gulf-in-russias-civil-military-relations?lang=en

Shamiev, K. (2024, October 28). *Resilience strained: How civil-military relations are shaping Russia's war effort.* PONARS Eurasia. https://bunny-wp-pullzone-a7uhvox9dj.b-cdn.net/wp-content/uploads/2024/10/PEPM_Shamiev_October2024_final2.kichecked.pdf

Shapiro, D. B. (2022, April 6). *Zelenskyy wants Ukraine to be 'a big Israel.' Here's a road map*. Atlantic Council. Retrieved December 14, 2024, from https://www.atlanticcouncil.org/blogs/new-atlanticist/zelenskyy-wants-ukraine-to-be-a-big-israel-heres-a-road-map/

Sharp, A. (2024, November 2024). *Biden approves Ukraine using ATACMS inside Russia.* Foreign Policy. Retrieved May 15, 2025, from https://foreignpolicy.com/2024/11/18/ukraine-atacms-russia-biden-us-north-korea-trump/

Shelest, H. (2022). *Defend. resist. repeat: Ukraine's lessons for European defence*. European Council on Foreign Relations. https://ecfr.eu/wp-content/uploads/2022/11/Defend.-Resist.-Repeat-Ukraines-lessons-for-European-defence.pdf

Sherr, J. (1999). After Yugoslavia: Whither Ukraine? In K. R. Spillmann, W. Andreas, & D. Müller (Eds.), *Between Russia and the West: Foreign and security policy of independent Ukraine* (s. 123-144). Peter Lang.

Shevchenko, V. (2023, Ocak 3). *Rusya'nın işgaliyle, Ukrayna'da oligarklar dönemi bitti mi?* BBC News Türkçe. 30 Kasım 2024 tarihinde https://www.bbc.com/turkce/articles/czve4e85y2do adresinden erişilmiştir.

Shifrinson, J. R. (2016). Deal or no deal? The end of the Cold War and the U.S. offer to limit NATO expansion. *International Security, 40*(4), 7-44. doi: 10.1162/ISEC_a_00236

Shifrinson, J. R. (2020). Eastbound and down:The United States, NATO enlargement, and suppressing the Soviet and Western European alternatives, 1990–1992. *Journal of Strategic Studies, 43*(6-7), 1-31. doi: 10.1080/01402390.2020.1737931

Shugart, M. S. (2006). Comparative executive–legislative relations. In R. A. Rhodes, S. A. Binder, & B. A. Rockman (Eds.), *The Oxford handbook of political institutions* (s. 344-365). Oxford University Press.

Slodkowski, A., & Chen, L. (2025, February 24). *China's Xi affirms 'no limits' partnership with Putin in call on Ukraine war anniversary*. Reuters. Retrieved October 11, 2025, from https://www.reuters.com/world/xi-putin-hold-phone-call-ukraine-war-anniversary-state-media-says-2025-02-24/

Smeltz, D., Baz, L. E., & Volkov, D. (2024). *Russians more interested in reace talks with Ukraine, but most oppose making major concessions*. Chicago Council on Global Affairs. https://globalaffairs.org/sites/default/files/2024-10/Russia%20Survey%20-%20Ukraine%20War%20-%20October%202024.pdf

Smith, N. R. (2018). Can neoclassical realism become a genuine theory of international relations? *The Journal of Politics, 80*(2), 742-749. doi: 10.1086/696882

Smith, N. R., & Dawson, G. (2022). Mearsheimer, realism, and the Ukraine war. *Analyse und Kritik, 44*(2), 175-200. doi: 10.1515/auk-2022-2023

Snegovaya, M. (2024). *The reluctant consensus: War and Russia's public opinion*. Atlantic Council. https://www.atlanticcouncil.org/wp-content/uploads/2024/12/RussiaTomorrow_The-reluctant-consensus-War-and-Russias-public-opinion.pdf

Snyder, J. L. (1977). *The Soviet strategic culture: Implications for limited nuclear operations*. RAND Corporation. https://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/reports/2005/R2154.pdf

Snyder, T. (2003). *The reconstruction of nations: Poland, Ukraine, Lithuania, Belarus, 1569–1999.* Yale University Press.

Sonnenfeld, J. A., & Tian, S. (2024, February 15). *What the U.S. has to gain from supporting Ukraine*. Yale Insights. Retrieved September 13, 2024, from https://insights.som.yale.edu/insights/what-the-us-has-to-gain-from-supporting-ukraine

Sperling, J., & Webber, M. (2009). NATO: from Kosovo to Kabul. *International Affairs, 85*(3), 491-511. doi: 10.1111/j.1468-2346.2009.00810.x

Spiegel. (2013, November 25). *How the EU lost Ukraine*. Retrieved November 29, 2024, from https://www.spiegel.de/international/europe/how-the-eu-lost-to-russia-in-negotiations-over-ukraine-trade-deal-a-935476.html

Stanton, A. (2023, September 2). *Who is Ihor Kolomoisky? Zelensky supporter arrested in corruption crackdown.* Newsweek. Retrieved November 30, 2024, from https://www.newsweek.com/who-ihor-kolomoisky-zelensky-supporter-arrested-corruption-crackdown-1824201

Starcevic, S. (2024, October 17). *Zelenskyy: We need NATO or nukes … and we want NATO*. Politico. Retrieved November 11, 2024, from https://www.politico.eu/article/nato-nukes-volodymyr-zelenskyy-war-ukraine-aid-russia/

Statista. (2021, March). *How do you assess the annexation of Crimea to Russia today?* Retrieved February 10, 2025, from https://www.statista.com/statistics/1007927/crimea-annexation-opinion-people/

Stewart, B. (2024, March 13). *Russia is facing more than 16,000 sanctions — so why hasn't its economy buckled?*. CBC News. Retrieved August 29, 2024, from https://www.cbc.ca/news/world/russia-sanctions-economy-1.7141305

Stoner, K. & McFaul, M. (2015). Who lost Russia (this time)? Vladimir Putin. *The Washington Quarterly, 38*(2), 167-187. doi: 10.1080/0163660X.2015.1064716

Stracqualursi, V. (2020, June 5). *The prominent former military leaders who have criticized Trump's actions over protests*. CNN. Retrieved April 22, 2025, from https://edition.cnn.com/2020/06/05/politics/military-leaders-trump-floyd-protests/index.html

Subtelny, O. (2009). *Ukraine: A history* (4th edn.). University of Toronto Press.

Sukhov, O. (2013, November 26). *Ukrainian protests compared to 2004 Orange Revolution*. The Moscow Times. Retrieved July 28, 2024, from https://www.themoscowtimes.com/archive/ukrainian-protests-compared-to-2004-orange-revolution

Taliaferro, J. W. (2009). Neoclassical realism and resource extraction: State building for future war. In S. E. Lobell, N. M. Ripsman, & J. W. Taliaferro (Eds.), *Neoclassical realism, the state, and foreign policy* (s. 194-226). Cambridge University Press.

Taliaferro, J. W., Lobell, S. E., & Ripsman, N. M. (2009). Introduction: Neoclassical realism, the state, and foreign policy. In S. E. Lobell, N. M. Ripsman, & J. W. Taliaferro (Eds.), *Neoclassical realism, the state, and foreign policy* (s. 1-41). Cambridge University Press.

Tansey, S. D., & Jackson, N. (2008). *Politics: The basics* (4th edn.). Routledge.

The Federal Reserve Board of Governors. (2024, February 1). *Foreign exchange rates - G.5A*. Retrieved February 29, 2024, from https://www.federalreserve.gov/releases/g5a/current/

The Kyiv Independent. (2025, May 1). *The full text of the US, Ukraine minerals agreement*. Retrieved October 11, 2025, from https://kyivindependent.com/the-full-text-of-the-us-ukraine-minerals-agreement/

The Moscow Times. (2014, March 26). *Russia suspended from G8 over Crimea annexation*. Retrieved October 29, 2025, from https://www.themoscowtimes.com/archive/russia-suspended-from-g8-over-crimea-annexation

The Moscow Times. (2024, February 25). *Ukraine's victory 'depends on you,' Zelensky tells West.* Retrieved November 12, 2024, from

https://www.themoscowtimes.com/2024/02/25/ukraines-victory-depends-on-you-zelensky-tells-west-a84242

The Russian Government. (t.y.). *Constitution of the Russian Federation*. Retrieved February 23, 2025, from http://archive.government.ru/eng/gov/base/54.html

The State Duma. (2021a, August 10). *Member of the State Duma called Ukraine's decision to deploy the US air defense systems "a blatant provocation"*. Retrieved October 16, 2025, from http://duma.gov.ru/en/news/52124/

The State Duma. (2021b, December 20). *Issues related to the crisis in Russia-US relations were discussed at the State Duma*. Retrieved October 16, 2025, from http://duma.gov.ru/en/news/53063/

The State Duma. (2025, January 14). *Vyacheslav Volodin: Ukraine must be a neutral state, only in this case there will be peace*. Retrieved February 28, 2025, from http://duma.gov.ru/en/news/60715/

The Washington Post. (2007, February 12). *Putin's prepared remarks at 43rd Munich Conference on security policy*. Retrieved January 12, 2024, from https://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2007/02/12/AR2007021200555.html

The White House. (2001, June 16). *Press conference by President Bush and Russian Federation President Putin.* Retrieved March 14, 2025, from https://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2001/06/20010618.html

The White House. (2002). *The national security strategy of the United States of America*. https://2009-2017.state.gov/documents/organization/63562.pdf

The White House. (2005, April 4). *President welcomes President Yushchenko to the White House.* Retrieved March 14, 2025, from https://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2005/04/20050404.html

The White House. (2010). *The national security strategy of the United States of America*. https://obamawhitehouse.archives.gov/sites/default/files/rss_viewer/national_security_strategy.pdf

The White House. (2021). *Interim national security strategic guidance*. https://bidenwhitehouse.archives.gov/wp-content/uploads/2021/03/NSC-1v2.pdf

The White House. (2022). *The national security strategy of the United States of America.* https://bidenwhitehouse.archives.gov/wp-content/uploads/2022/11/8-November-Combined-PDF-for-Upload.pdf

Thorpe, N. (2006, Mart 24). *Bulgaristan'da Amerikan üsleri*. BBC Turkish. 30 Nisan 2024 tarihinde https://www.bbc.co.uk/turkish/europe/story/2006/03/060324_bulgaria-us.shtml adresinden erişilmiştir.

Thucydides. (1950). *History of the Peloponnesian War* (R. Crawley, Trans.) E. P. Dutton Company.

Treaty of European Union. (1992). *Official journal of the European communities*. Retrieved January 4, 2024, from https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:11997M/TXT

Trenin, D. (2006). Russia leaves the West. *Foreign Affairs, 85*(4), 87-96. doi: 10.2307/20032043

Trenin, D. (2008). Russia's perspective on the Wider Black Sea Region. In D. Hamilton & G. Mangott (Eds.), *The Wider Black Sea Region in the 21st century: Strategic, economic and energy perspectives* (s. 103-117). Center for Transatlantic Relations.

Trenin, D. (2014). *Russia's breakout from the Post–Cold War system: The drivers of Putin's course.* Carnegie Moscow Center. https://carnegie-production-assets.s3.amazonaws.com/static/files/CP_Trenin_Putin2014_web_Eng_1.pdf

Trenin, D. (2022). Russia's policies toward Ukraine: The context, evolution, and outlook. *IPRI Journal, 22*(2), 29-41. doi: 10.31945/iprij.220202

Tsygankov, A. (2015). Vladimir Putin's last stand: the sources of Russia's Ukraine policy. *Post-Soviet Affairs,* 31(4), 279-303. doi: 10.1080/1060586X.2015.1005903

Tüysüzoğlu, G. (2011). Ukrayna'da Turuncu Devrim'in sonu. *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Elektronik Dergisi, 2*(3), 62-79.

Tüysüzoğlu, G. (2013). Çok kutupluluk tartışmaları ve Karadeniz Havzası'nın bölgesel görünümü. *Akademik İncelemeler Dergisi, 8*(3), 241-273.

Twickel, N. V. (2010, February 26). *Yanukovych promises Russia-West balancing act*. The Moscow Times. Retrieved November 7, 2024, from https://www.themoscowtimes.com/archive/yanukovych-promises-russia-west-balancing-act

U.S. Embassy in Ukraine. (2022, March 26). *Remarks by President Biden on the united efforts of the free world to support the people of Ukraine*. Retrieved March 20, 2025, from https://ua.usembassy.gov/remarks-by-president-biden-on-the-united-efforts-of-the-free-world-to-support-the-people-of-ukraine/

United States Senate. (t.y.). *Constitution of the United States*. Retrieved April 20, 2025, from https://www.senate.gov/about/origins-foundations/senate-and-constitution/constitution.htm

Verkhovna Rada of Ukraine. (2004, June 15). *Про Воєнну доктрину України*. Retrieved November 15, 2024, from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/en/648/2004/ed20040615?lang=en#Text

Vigers, B. (2025, August 7). *Ukrainian support for war effort collapses*. Gallup. Retrieved October 14, 2025, from

https://news.gallup.com/poll/693203/ukrainian-support-war-effort-collapses.aspx

Vinogradoff, L. (2023, September 22). *From grain exports to arms shipments: Understanding the tensions between Poland and Ukraine*. Le Monde. Retrieved October 11, 2025, from https://www.lemonde.fr/en/international/article/2023/09/22/from-grain-exports-to-arms-shipments-understanding-the-tensions-between-poland-and-ukraine_6138490_4.html

Viotti, P. R., & Kauppi, M. V. (2012). *International relations theory* (5th edn.). Longman.

Vlad, L. B., Hurduzeu, G., & Josan, A. (2009). Geopolitical reconfigurations in the Black Sea area at the beginning of the 21st century. *Romanian Review on Political Geography, 11*(1), 65-76.

VOA News. (2014, December 23). *Ukraine's parliament drops non-aligned status*. Retrieved August 8, 2024, from https://www.voanews.com/a/ukraine-parliament-drops-non-aligned-status/2570341.html

Walker, C., & Ludwig, J. (2017). *From 'soft power' to 'sharp power': rising authoritarian influence in the democratic world*. National Endowment for Democracy. https://www.ned.org/wp-content/uploads/2017/12/Introduction-Sharp-Power-Rising-Authoritarian-Influence.pdf

Waller, J. G., & Overfield, C. (2025, January). *Wartime Russian civil-military relations: dimensions, tensions, and disruptions*. CNA Corporation. https://www.cna.org/reports/2025/02/Wartime-Russian-Civil-Military-Relations.pdf

Walt, S. M. (1987). *The origins of alliances*. Cornell University Press.

Walt, S. M. (2022, March 8). *An international relations theory guide to the war in Ukraine*. Foreign Policy. Retrieved September 27, 2025, from https://foreignpolicy.com/2022/03/08/an-international-relations-theory-guide-to-ukraines-war/

Waltz, K. N. (1979). *Theory of international politics*. Addison-Wesley Publishing Company.

Waltz, K. N. (2000). Structural realism after the Cold War. *International Security, 25*(1), 5-41. doi: 10.1162/016228800560372

Waltz, K. N. (2001). *Man, the state and war: A theoretical analysis*. Columbia University Press.

Watkins, T. (2014, February 28). *From Russia, no love for Yanukovych*. CNN. Retrieved November 9, 2024, from https://edition.cnn.com/2014/02/28/world/europe/russia-ukraine-yanukovych-speech/index.html

Wendt, A. (1999). *Social theory of international politics*. Cambridge University Press.

Westphal, K. (2021). *Nord Stream 2 – Germany's dilemma. Stiftung Wissenschaft und Politik*. https://www.ssoar.info/ssoar/bitstream/handle/document/74874/ssoar-2021-westphal-Nord_Stream_2_-_Germanys.pdf?sequence=1&isAllowed=y&lnkname=ssoar-2021-westphal-Nord_Stream_2_-_Germanys.pdf

Wike, R., Fagan, M., Gubbala, S., & Austin, S. (2024, May 8). *Views of Russia and Putin.* Pew Research Center. Retrieved April 17, 2025, from https://www.pewresearch.org/global/2024/05/08/views-of-russia-and-putin/

Wikimedia Commons. (2015, March 13). *Map of the Donbass*. Retrieved August 5, 2024, from https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Map_of_the_Donbass.png

Wilson, A. (2003). Ukraine and post-Soviet Europe: Authoritarian consolidation or renewed reform?. In S. White, J. Batt, & P. G. Lewis (Eds.), *Developments in Central and East European politics* (s. 92-111). Duke University Press.

Wilson, A. (2006). Ukraine's Orange Revolution, NGOs and the role of the West. *Cambridge Review of International Affairs, 19*(1), 21-32. doi: 10.1080/09557570500501747

Wilson, A. (2015). Ukrainian politics since independence. In S. McGlinchey, M. Karakoulaki, & R. Oprisko (Eds.), *Ukraine and Russia: People, politics, propaganda and perspectives* (s. 101-108). E-international Relations.

Woehrel, S. (2009). *Ukraine: Current issues and U.S. policy*. Congressional Research Service. https://apps.dtic.mil/sti/tr/pdf/ADA513532.pdf

Woehrel, S. (2014). *Ukraine: Current issues and U.S. policy*. Congressional Research Service. https://www.refworld.org/reference/research/uscrs/2014/en/98730

Wohlforth, W. C. (1994-1995). Realism and the end of the Cold War. *International Security, 19*(3), 91-129. doi: 10.2307/2539080

Wohlforth, W. C. (1999). The stability of a unipolar world. *International Security, 24*(1), 5-41. doi: 10.1162/016228899560031

World Bank. (2024). *World development indicators*. Retrieved January 2, 2024, from https://databank.worldbank.org/reports.aspx?source=2&series=MS.MIL.XPND.CD&country=

Yıldırım, Z. (2016). ABD-Ukrayna ilişkilerinde Rusya etkisi. *Bilge Strateji, 8*(14), 97-126.

Yilek, C. (2023, December 6). *Democratic bill with billions in aid for Ukraine and Israel fails to clear first Senate hurdle*. CBS News. Retrieved December 7, 2023, from https://www.cbsnews.com/news/senate-ukraine-israel-aid-border-security-vote-fails/

Youngs, R. (2022, July 20). *Autocracy versus democracy after the Ukraine invasion: Mapping a middle way*. Carnegie Europe. Retrieved March 26, 2024, from https://carnegieeurope.eu/2022/07/20/autocracy-versus-democracy-after-ukraine-invasion-mapping-middle-way-pub-87525

Yurchenko, D. (2024). *Russian strategic culture and the war in Ukraine*. Foreign Policy Research Institute. https://www.fpri.org/wp-content/uploads/2024/07/russian-strategic-culture-final.pdf

Zeit Online. (2015). *Did Uncle Sam buy off the Maidan?* Retrieved July 7, 2024, from https://www.zeit.de/politik/ausland/2015-05/ukraine-usa-maidan-finance/seite-2

Zurcher, A., Waterhouse, J., & How, J. (2024, April 21). *Ukraine Russia war: US House passes crucial aid deal worth $61bn*. BBC. Retrieved April 27, 2025, from https://www.bbc.com/news/world-us-canada-68848277